FRA STAVNSBAAND TIL VORE DAGE
SKILDRINGER AF NORDSJÆLLANDS KULTURHISTORIE
TREDIE BIND

FRA LAND OG BY

UDGIVET AF

ANDERS UHRSKOV

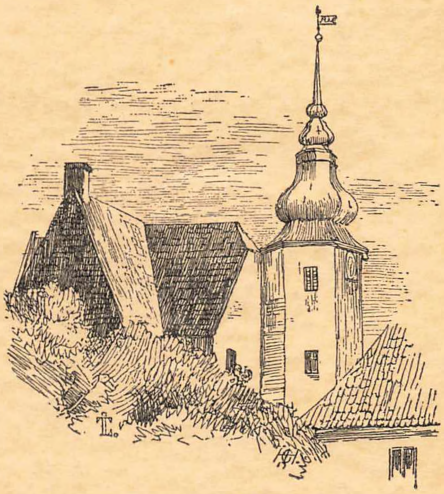

FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND
AARBOG FOR 1940

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

FRA LAND OG BY

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

FRA STAVNSBAAND TIL VORE DAGE

SKILDRINGER AF NORDSJÆLLANDS KULTURHISTORIE

TREDIE BIND

FREDERIKSBORG AMTS HISTORISKE SAMFUND
AARBOG FOR 1940

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

FRA LAND OG BY

UDGIVET AF

ANDERS UHRSKOV

GYLDENDALSKE BOGHANDEL NORDISK FORLAG
KØBENHAVN 1940

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

FRA STAVNSBAAND TIL VORE DAGE I–III

Skildringer af Nordsjællands Kulturhistorie

I. Fra Landbrugets Verden . 1938
II. Handel, Haandværk, Fiskeri . 1939
III. Fra Land og By . 1940

FREDERIKSBORG AMTS AVIS' BOGTRYKKERI

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

NÆRINGSLIV

I FORTSÆTTELSE AF dette Værks to foregaaende Bind, hvoraf det første handler om Landbrug og det andet om Handel, Haandværk og Fiskeri, bringer jeg endnu en Række Skildringer, der dels angaar Landbrug, dels Haandværk eller Virksomheder, der ligger paa Grænsen af en af dem.

Jeg begynder med *Kulsvidning og Kulsvierliv.* I sit Værk *Beskrivelse over Landbrugets Tilstand i Sjelland og Møen,* skriver *Gr. Begtrup* 1803 følgende[1]):

»At *svie Kul* har været fra gammel Tid en Næringsgreen for Bønderne fra Hirschholm og Frederichsborg Amt. I Særdeleshed gives de fleste Kulsviere omkring Sjælsøe, saasom i Birkerød, Kairød, Bloustrød og tilgrændsende Byer. Da Jorden er meget sandet har den Egns Bønder ei ernæret sig af Agerbrug alene, men fra gammel Tid havt deres beste Fortjeneste af at brænde Kul, sælge Bark og Tørv. Dog er det de kongelige Skovfogeder forbudet at svie Kul.«

Senere i samme Bind uddyber han Emnet yderligere[2]): »I den nordøstlige Deel af Landet, nemlig paa Kjøbenhavns, Hirschholm, Frederichsborg og Kronborg Amter ernære Bønder og Huusmænd sig meget i Skovegnene ved at *sælge Tørv og Brænde, tage Bark af Egetræerne og svie Kul,* som afsættes i Hovedstaden, og er for dem en ikke ubetydelig Næringsgreen. At sælge Tørv og Brænde, og svie Kul, er egentligen en Næringsvei for Bønderne i Egnen af Hirschholm, og sælge Bark for dem fra Fredensborg Kanten. Bønderne i disse Skovegne have mere Lyst til slig Handel, end til det egentlige Jordbrug, og man kan ikke negte, at de ofte forsømme deres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gaards Drivt, ved den idelige Færsel til Hovedstaden. Imidlertid kan man ei heller negte dem den Fortjeneste, at de ved deres Industrie forsyne Byen med de anførte nødvendige Artikler. Fra den nordøstlige Deel af Landet indføres aarlig gjennem Stadens nordre Port fra 20—25000 Læs Tørv, for en Sum af omtrent 50000 Rdl., desuden 12—1300 Læs Trækul, en ikke ubetydelig Mængde Egebark og noget Bøgebrænde. Ved denne Handel fortjener en Gaardmand tilvisse aarligen et par hundrede Rigsdaler, og Huusmanden efter sin ringere Evne i Forhold dertil. Men naar man igjen betragter, hvad der tilsættes paa Heste og Vogne, det bestandige Kroliv, hvorved disse Mennesker lettelig forfalde til Drik, og Forsømmelse af deres Avling, vilde det uden Tvivl være for disse Skovegnes Bønder og Huusmænd fordeelagtigere mindre at tage Deel i slig Fortjeneste, og kun paa saadanne Tider paa Aaret, at de uden Tab kan være fra deres Gaard.

Til at befordre Reisende, og at lade sig leje til Gods Befordring er samme Egns Beboere meget villige, og kan saa meget lettere, da de underholde flere Heste, end fornødent til deres Jordbrug.«

Angaaende Kulsviernes Erhverv vil vi først gøre Rede for, hvordan Milen opbygges, og Kulsvidningen foregaar [3]):

Naar en Mile skulde opbygges, satte man først 4 Pinde op, og imellem dem anbragtes *Hjertet*, d. v. s. en Bunke smaa tørre Ris eller Granpinde til Optænding. Hjertet var ca. 1 Alen højt og ca. 8 Tommer i Diameter. Omkring Hjertet anbragtes *Fodbrændet*, d. v. s. Brændestykker paa en Alens Længde, der stilledes paa Højkant. Derefter lægges *Brøndet*, d. v. s. Trækulstykker, der ikke er helt forkullet og altsaa er Rester fra en tidligere Mile, samt en *Palleknude*, en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Granrod paa en 15 Tm. i Diameter, oven paa Hjertet.

Nu kommer Opstablingen af Brændet, der skal forkulles, det er kortere end Fodbrændet, idet det er om-

Kulsvier.
Efter haandkoloreret Kobberstik af G. L. Lahde o. 1815.

kring en halv Alen langt. Det benævnes *Pallebrænde* og stables saaledes, at det ender spidst, saa Milen faar en opad tilspidset Form. Ved Jorden var Milens Diameter ca. 3 Alen, Højden 3–4 Alen.

Omkring den saaledes opbyggede Mile sættes Sten

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med bestemte Mellemrum, de saakaldte *Boller*, og mellem disse anbringes Træstykker for at skaffe Trækkanaler til Milen. Nu tildækkes Milen med Halm eller Hø og bevikles med Halmbaand. Til sidst tildækkes det hele med *Kolster*, der er en Benævnelse for det Smuld, der frasigtes Trækullene.

Som et interessant Led i den Byfest, der under Navnet *Den danske Uge* blev afholdt i Hillerød i Begyndelsen af August 1933, var der paa Dyrskuepladsen af en Ætling af en gammel Kulsvierslægt fra Karlebo, *Hans Henriksen*, opført en Kulmile. Vi skal nu følge denne Miles videre Skæbne. Efter at Milen var færdig til Brænding, blev den antændt Lørdag Formiddag Kl. 9. Med en lang Stang med en Klud, der er dyppet i Petroleum, som Lunte antænder Kulsvieren nu Milen ved gennem en i Forvejen indrettet Kanal at føre Lunten ind til Hjertet.

Milen brændte nu fra Kl. 9 Lørdag Formiddag til Kl. 10 om Aftenen, uden at der foretoges noget ved Kanalerne. Kulsvieren maa hele Tiden passe, at det ikke brænder igennem, og stadig tilklappe Kolsteret. Kl. 10 Lørdag Aften aabnes der for Kanalerne, og Ilden brænder da med klar Flamme til Kl. 6 Søndag Morgen, i hvilken Tid Ilden altsaa vandrer gennem Milen, saa det hele er i Glød, og Kulsvieren maa da nøje passe paa, at Ilden ikke slipper ud, saa Træet bliver til Aske i Stedet for til Kul.

Fra Kl. 6 Søndag Morgen trækker Milen, indtil *Krogningen* kan foregaa. Krogningen er en Operation, der udføres med en lang Trækrog, hvormed man trækker i Milen, saa den synker sammen og kan gløde færdig. Krogningen foregaar Søndag Eftermiddag Kl. 3. Tre Timer efter, Kl. 6, foretages Optagningen af Trækullene. Da skilles Milen fuldstændig ad, og Trækullene tages ud og *resles*, d. v. s. de sorteres i et

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sold med Haandtag. Saaledes skilles *Kolstret* — Smuldet — og *Brøndet* — det ikke helt forkullede — fra, og det rene Trækul bliver tilbage.

En Række yderligere Oplysninger om Kulsvidning

Frede Hansen fot.

Milen stables.

giver en fhv. Kulsvier, *Hans Pedersen*, Fredensborg[4]), tidligere Esbønderup Skovhuse, født 1872. Hans Fader, *Peder Hansen*, Esbønderup Kohave, var i sin Tid en af de ældste Kulsviere i Nordsjælland. Han blev 80 Aar gammel. Hans Pedersen fortæller, hvordan hans Fader kørte til København med Trækul. De kørte hjemmefra ved Totiden om Natten, og mens Kulsvierne ellers ofte havde 5 Kæpstokke, de 4 i Vognen og den femte til at slaa fra sig med, hvis de blev overfaldet, havde Faderen som Regel et ladt Gevær med. De kørte til København en Gang om Maaneden og havde 80 Sække Trækul med paa et Tospands Hestekøretøj. Prisen var $1^1/_2$ Kr. pr. Sæk.

Brændet var forskelligt, efter hvem Trækullene var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bestemt for. Guldsmedene skulde have noget, der gav stærk Varme, og til dem anvendtes Bøgebrænde, medens Skræddere, Syersker o. l. fik Trækul af Birk og El. Til Haandværkere i Almindelighed brugtes Trækul af Gran. Det var ikke alt Trækul, der brugtes til Varme, det anvendtes bl. a. ogsaa til Svin, der havde Mavesyge.

Uheld kunde der ogsaa være med Brændingen. Hans Pedersen fortæller, at han engang havde vaaget 5 Nætter og Dage over Kulmilerne og havde faaet Kullet sækket og gjort klar til Salg, men det maa have ulmet i noget af Trækullet, for lidt efter futtede det hele af for ham.

Til en Kulmile anvendte man normalt 3 Favne Brænde.

En af den nyere Tids ældste Kulsviere er *Lars Bendtsen*, Gadevang, født 1855. I 1935, da han var fyldt de 80, aflagde jeg ham et Besøg, og han fortalte da følgende: Hans Fader, *Bendt Hansen*, havde det Sted, hvor den ældste Købmandshandel findes. Der er 5 Tdr. Land til Ejendommen, og her sved Bendt Hansen saavel som hans Fader igen, *Hans Andersen*, Kul og kørte til København og solgte.

Lars Bendtsen begyndte at passe Miler om Natten, da han var en halv Snes Aar. De maatte skiftes til at vaage, for at de andre kunde faa sovet. Brændet købte de i Skoven, det var Kvasbunker, der var 3 Alen brede og 6 Alen lange. De *kvasede dem af* ude i Skoven, og Kvaset solgte de til nogle gamle Koner, eller de lod det ligge. De gav et Par Daler for saadan en Kvasbunke, og der blev et Tospænderlæs godt Brænde af det. Naar de fandt nogle gamle, nedfaldne Grene i Skoven, tog de dem med. De havde 7 Miler ad Gangen, og de sved baade Sommer og Vinter, naar de havde noget Brænde, der ikke var til andet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

end at svide Kul af. Trækullene kørte de til København og solgte til Holmblads Fabrikker paa Amager, de fik 8 Mark for Tønden, en Overgang lidt mere. Ind imellem lavede de ogsaa Pindebrænde, som de

Frede Hansen fot.

Milen brænder.

ligeledes solgte i København. Det blev kørt ind i Banevogne. De kørte da ind og læssede det af og solgte det til Spækhøkerne for 5 Øre for en Snes.

Senere hen gik Lars Bendtsen i mange Aar i Skoven, hvor han tjente 12 Kr. om Ugen, idet de fik 24 Kr. hver fjortende Dag. Eftet Julestormen 1902 fik han Arbejde hos Jens Olsen i Kagerup, hvor han hjalp til med Kulsvidningen af alt Affaldsbrændet. Dær havde de en halv Snes Miler, og de var saa høje, at de maatte have Stige til for at naa og stable dem. Her fik de 16 Kr. om Ugen og frit Øl (Hvidtøl). Det varede et Par Aar, saa gik han i Skoven igen.

Det er forstaaeligt, at al den Vaagen over de brændende Kulmiler, der foregik i Nattens Mulm og Mørke,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kunde virke anstrengende. Legemet trættedes, og Nerverne spændtes. Nattens mærkelige Lyde virkede ængstende, og uforklarlige Lys- og Skyggevirkninger satte Fantasien i yderligere Svingning. Da oplevede Kulsvierne mystiske Ting, og Sagn opstod.

Saaledes fortælles følgende:

Ved Sibbergaard i Esbønderup passede Jakob Mortensen og hans Kone Else Kulmilerne. Jakob Mortensen boede i Saltrup og var en dygtig Kulsvier, som kom langt omkring. En Nat Jakob Mortensen og hans Kone passede Kulmilerne, saa de nogle Ellepiger komme fra Skoven hen imod Milerne, og de sang: »Ulle, Bulle, Busse Bøjemand. Flæspen brænder!«

Jakob tog en Brand og kastede efter dem og løb ind i Gaarden, men lige efter at Porten var lukket, blev der kastet en Sten mod den, saa det rungede i hele Gaarden, og om Morgenen var Kulmilerne jævnet med Jorden. [5])

I Huseby ved Esbønderup boede for et Par Menneskealdre siden lige ved Skovgærdet en Mand, som hed Lars Tambo. En Nat Lars Tambo passede sine Kulmiler inde ved Gamlevang, saa han et Par Ellepiger komme hen imod Kulmilerne, for at de kunde varme sig. Han hørte dem synge:

»Bonde, Bonde, som i Bøgetoppen hænger,
Flæspekost brænder.«

Lars Tambo blev meget bange, han tog noget Kolster og brændende Pinde og kastede efter dem og løb hjem, saa hurtigt han kunde, men Ellepigerne forfulgte ham og fik klemt hans ene Ben, idet han smuttede ind ad Døren til sit Hus. Lars Tambo blev halt Resten af sit Liv. [6])

Om Livet og Arbejdet i et Kulsvierhjem for halvfjerdsindstyve Aar siden har jeg 1923 fra Aftægtsmand *Peter Nielsen*, Annisse Overdrev, modtaget en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mere fyldig Beretning, som jeg anfører det væsentligste af. Den lyder saaledes: Følgende Skildring skriver sig fra Midten af Tresserne i forrige Aarhundrede og stammer fra Karlebo Overdrev, hvor

Frede Hansen fot.

Milen slukkes.

mine Forældre ejede en Ejendom paa ca. 10 Tdr. Land af middelmaadig Bonitet. Hovederhvervet var Tilvirkning af Kul og Pindebrænde.

Bygningerne bestod af tre sammenbyggede Længer, opført af haandstrøgne Sten; de laa solret med Facade mod Syd, en Regel, som i Datidens Byggeskik altid blev fulgt. Gennem Forstuedøren, der bestod af to Halvdøre, kom man ind i *Stegerset* eller Forstuen, hvor Gulvet bestod af utilhugne Kampesten. I Midten af Rummet var der en stor, aaben Skorsten med aabent Ildsted og herfra tillige Indfyring til Bilæggerovnen i Dagligstuen og til Bagerovnen, som var udbygget i Nordsiden med et lille Skraatag over.

Til venstre i Forstuen var et Værelse paa 6 gange

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

7 Al., hvor min Moder havde en stor Egetræsvæv opstillet. Hun vævede nemlig Tøjet til det væsentligste af Familiens Beklædning. Til Højre for Forstuen var en Dagligstue paa 4 Fag, ca 7 gange 10 Al., som tillige benyttedes til Spisestue og Sovekammer for hele Familien. Nederst ved Døren til Højre stod der en sirligt udskaaret, højrygget Lænestol samt et Par andre Stole i lignende Stil. Lidt oven for disse, langs Ydervæggen ved Vinduerne, stod en Egetræslangbænk og foran den et stort, massivt Egetræsbord, ved dettes øverste Ende en Bænk og bag ved denne et blaamalet Træpanel med forskellige Forsiringer. Nærmest Loftet afgav Panelet Plads til en Række blankpudsede Tintallerkener. Ved Værelsets modsatte Side stod to store Himmelsenge med blaaternet Omhæng med hvide Blonder rundt om. Neden for disse Senge fandtes en bred Bænk, som afgav en fortrinlig Tumleplads for os Børn og benyttedes til Leje for Natten for den, som havde Vagt ved Kulmilen. Imellem denne Bænk og Stuedøren stod der en stor Bilæggerovn med blankpolerede Messingkugler foroven. De tre Sider af Støbningen forestillede ældre Tiders Heltebedrifter.

Værelset havde fire Fag Vinduer, og paa den udvendige Side af Muren var anbragt grønmalede Træskodder, som altid i Vintertiden blev lukket for Vinduerne, saa snart det var mørkt, og Lampen skulde tændes. Denne bestod af en Jernstang, fastgjort i Loftet, og paa denne Stangs nederste Ende var anbragt en firkantet Jernskaal, som blev fyldt med Tran eller Olie. I de to yderste Hjørner var der anbragt en Væge, men det var sjældent, man flottede sig med at tænde mere end den ene. Naar der kom fremmede eller ved højtidelige Lejligheder, benyttedes Malmlysestager med Tællelys, som Mor selv støbte i en dertil indrettet Blikform.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Stuens Gulv var af Ler, men hver Morgen, naar der var fejet og strøet Sand paa, og naar Bordet var hvidskuret, og enhver Ting i Værelset var anbragt paa sin bestemte Plads, da indgød denne Stue trods al sin Beskedenhed en Hygge og en Ordenssans, som efterlod et dejligt Minde.

Oven for denne Stue var der et Værelse paa 3 gange 7 Al. *(Kammerset)*, hvis ene Halvdel benyttedes til Opbevaring af Mælken, og i den anden Halvdel var opstillet en Maltkværn. Hermed er saa fortalt, hvad der væsentlig hører til Stuebygningens Indretning og Bohave.

Anders Prøjser.
Arbejdsmand, der levede af at gaa fra Kulsvier til Kulsvier og vaage over Milerne.

De andre to Længer, Stald- og Ladelænge, var ligesom Stuehuset opført dels af Lersten og dels af klinede Vægge, der blev opført paa følgende Maade. En Række opretstaaende Stænger, *Vend'er*, blev anbragt med 1/4 Alens Mellemrum. Paa tværs af disse blev der saa flettet tyndere Stænger, og derefter blev der paa hver Side af Træværket klistret et Lag Ler, iblandet med noget Hakkelse, saa Murværket fik en Tykkelse af 6–7 Tommer, hvorefter det blev kalket og var paa denne Maade nok saa holdbart som Lerstenene.

Kreaturbesætningen bestod af to Heste, to Køer og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en Kvie, samt en Kalv, tre à fire Faar og sjældent mere end to Svin, som gerne blev 3/4 Aar eller derover, før de blev slagtet, da de i hele Opvæksten blev fodret med Nælder og andet Grønt, saa at den egentlige Fedningstid først begyndte, efter at de var over et halvt Aar gamle.

Hvad Høsten gav i Fold og Udbytte, erindrer jeg ikke med Bestemthed, men jeg mindes, at Kløvermarkerne somme Aar kunde være ret frodige, men man savnede Nutidens Kendskab til at høste dem. Det var Datidens Opfattelse, at Høet skulde være brunt, før det blev revet, det laa derfor i mange Dage paa Skaar, udsat for Vejrliget, og naar det kom i Hus, havde Kløveren tabt sine Blade og Stængelen en Del af sin Næringsværdi.

Med Kornafgrøderne var det daarligt bevendt. Jorden var fattig paa Kalk og forøvrigt paa al anden Plantenæring. Særlig for Bygmarkens Vedkommende mindes jeg, fra den Tid jeg var blevet saa voksen, at jeg kunde begynde at haandtere et Mejetøj, at der, naar Leen skar godt, kunde blive nogle ret tykke og høje Skaar, men naar man betragtede dem i Toppen, var der kun faa Aks, idet Hovedbestanddelen var *Solsikke* (gul Okseøje). Rug og Havre var i Reglen noget bedre.

Kartoffelafgrøderne var efter den Tids Forhold ikke daarlige. Den Sort, man dengang kendte, og som i Almindelighed blev dyrket under Navn af *gul Jydepotte,* blev efterhaanden saa angrebet af Sygdom i Kulerne om Vinteren, at man vanskeligt kunde skaffe friske Knolde nok til Læggebrug om Foraaret, hvorfor den ganske af sig selv gik ud af Sagaen og erstattet med andre mere haardføre Sorter.

Desuden havde vi begyndt at avle et lille Stykke Roer, som omhyggelig blev haandluget, baade oven

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa Kammene og nede mellem disse, da det gjaldt om at være varsom med ikke at komme til at løsne Jordskorpen om de spæde Planter, for at Tørken ikke skulde trænge ind til Rødderne. Man kendte dengang ikke en Radrenser, og mange har sikkert set ret skeptisk til den Mand, der først begyndte at benytte en saadan.

Vi høstede hvert Aar et Stykke Hør. Frøet blev saaet i Foraarstiden, omtrent samtidig med de andre Afgrøder. Naar Hørren havde blomstret og sat Frø, men mens den endnu var grøn, blev den rusket op med Rode og lagt i velordnede smaa Bunker, og naar man var færdig hermed, blev de baaret hen paa en aftøjret eller nylig afhugget Græsmark, hvor de blev bredt ud i Rækker ved Siden af hinanden, saa tyndt som det var muligt. Naar Hørren havde ligget nogle Dage, blev den vendt, og den henlaa nu saaledes, indtil den var blevet saa tør, at den kunde tages hjem paa Loen, hvor den blev tærsket. Derefter blev den atter ligesom før bredt ud paa Marken, hvor den saa henlaa, indtil Stængelen af Vejrliget var blevet saa skør, at man kunde bryde den i Stykker imellem Fingrene, og saa oprandt den store Dag, da der skulde være *Brydegilde.*

Dagen før dette blev der gravet en Brydegrav, der var ca. 3 Al. dyb, 5 Al. lang og $1^1/_2$ Al. bred. Herover blev anbragt to Jernstænger paa tværs og to andre over disse paa langs ad Graven. Om Morgenen stillede saa fire haandfaste, yngre Mænd ved hver sin Bryde, som var anbragt i Nærheden af Brydegraven, hvori der blev fyret med Tørv og Brænde. Hørren blev bredt ud over Graven paa de omtalte Stænger, hvorved den blev knastør og tjenlig til Behandling i Bryden. Naar den var færdig herfra, gik den over til et lignende Antal *Skættekoner*, og her-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra blev den lagt til Rette for lejlighedsvis at blive *heglet*. Middagsmaden ved disse Gilder bestod som oftest af Risengrød og Klipfisk med Snaps, Fisken skulde svømme, sagde man. Ved Aftensbordet fik man gerne Flæskesteg og Oksesteg og flittigt Snaps, senere paa Aftenen Kaffepuns. Man morede sig i Mellemtiden med Kortspil, og det gik lystigt til ved disse Sammenkomster, men dog altid forholdsvis sømmeligt.

Naar Hørren lejlighedsvis var blevet heglet, var den tjenlig til at komme paa Spinderokken, og naar de lange Vinteraftener kom, Skodderne var blevet lukket for Vinduerne og Olielampen tændt, da kom Spinderokken og Garnvinden i Brug, ofte til sent ud paa Aftenen. Naar der i Løbet af Vinteren ved denne Aftenbeskæftigelse var tilvirket et anseligt Antal Garnnøgler, blev de sat i Væven og forarbejdet til Lærred. Hver Morgen, naar min Moder var færdig med Værelsernes Rengøring, og vi havde indtaget Frokosten, satte hun sig til Væven, og Skøtten og Slagbordet gik i lystigt Tempo, indtil Middagsmaden skulde tilberedes. Paa samme Maade anvendtes nogle Timer midt paa Eftermiddagen, og efter nogen Tids Forløb sad der paa Væven et Stykke Lærred paa omkring ved 50–60 Alen, som da blev taget af og hver Morgen i nogen Tid bredt ud paa Græsmarken og et Par Gange om Dagen overbruset med Vand, for at det skulde blive bleget. Nu var det endelig færdig til at benyttes til Lagner, Skjorter og forskellige andre Ting til Familiens Forbrug. Selv Lærredsbenklæder benyttedes en Del, de blev da farvet sorte.

Ulden af to, tre eller fire Faar blev kartet og spundet og hjemmeforarbejdet til Strømper og Trøjer. Af det øvrige Garn vævede min Moder et mindre Stykke Vadmel, som paa en Fabrik blev stampet og presset

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for saa at blive tilskaaret, syet og anvendt til Rejsebrug.

Som det vil ses heraf, var det kun smaa Summer, der fordredes til Indkøb af Beklædningsgenstande. Et Par danske Træsko med Blikkramper og en Kasket, samt med nogle Aars Mellemrum Stof til et Sæt Stadstøj og et Par nye Støvler.

Dette var det væsentligste af Klædedragten. Jeg skal nu tilføje nogle Ord om Levemaaden. Vi bryggede og bagte selv af de hjemmeavlede Produkter. Vi kærnede Smør en Gang om Ugen. Mejeriprodukterne strakte sig ikke ud over eget Forbrug. Af Mælken blev der lavet Ost, hvoraf der altid var rigelig. I Efteraarstiden eller nærmere mod Jul blev der slagtet en stor Gris til Husbrug, og paa anden Tid af Aaret blev der slagtet et Faar, hvoraf en Del blev hængt til Røgning og benyttet til Paalæg. Af Tællen blev der støbt Lys. Tillige blev der gerne en Gang om Aaret slagtet en Kalv, og Kosten var altid god og kraftig.

Jeg skal nu gaa over til at omtale det egentlige Hovederhverv, *Kulsvidningen*. De store Masser af Brænde til dette Brug blev indkøbt i Statsskovene, og det kunde undertiden knibe med at have Penge nok i Kassen til at betale de forfaldne Auktionsregninger med. Jeg mindes et lille Træk i den Retning. Der var kommet Regning fra Amtstuen paa 8 Bunker Brænde, der var forfaldne til Betaling, men der var kun Penge til at betale de 4 med, og Brændet trængte vi til at faa hjem. Min Moder henvendte sig da paa Kontoret med høflig Anmodning om at faa betalt de fire Bunker, men Fuldmægtigen, som var i slet Humør, nægtede at modtage Pengene med den Motivering: »*Han* kan jo lade være med at købe mere, end han kan betale, eller ogsaa kan *hun* gaa hjem og hente nogle flere Penge.« Min Moder forlod efter disse Ord Kon-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

toret, men vidste, at der jo ikke var flere Penge at hente. For anden Gang lukkede hun Døren op ind til Kontoret, hvorefter Fuldmægtigen opbragt udbrød, henvendt til sin Skriver: »Dær er den Satans Kælling igen. Tag imod hendes Penge, og lad os blive hende kvit!«

Efter at Peter Nielsen har skildret Milens Opstabling og Antændelse, fortsætter han:

I Løbet af en Time var Ilden trængt igennem op til Toppen, som hurtigt blev tildækket. Kulsvierens Kendskab og Agtpaagivenhed bestod nu i at tvinge Ilden jævnt og ligeligt igennem den samlede Træmasse, indtil den atter naaede Bunden. Det varede som Regel det meste af to Døgn. Derefter blev Milen væltet om og Kullene og Kulstøvet sorteret fra hinanden. Kullene var nu saa afsvalede, at de kunde fyldes i Sække.

Nu blev den faste Fjælevogn trukket frem, den blev stablet fladfyldt med Pindebrænde, og herover blev saa lagt en Række Kulsække fra hver Side af Vognen, med Mundingen mod hinanden. Saaledes blev der lagt tre til fire Lag over hinanden, saa Læsset blev baade stort og tungt, og der maatte undertiden sættes fire Heste for, indtil vi naaede over Skansebakken ved Hillerød. Turen fortsattes videre, mest i Skridtgang, mod Hovedstaden. Vi opholdt os gerne nogle Timer midt paa Natten i Kroerne Rudersdal eller Ny Holte. Det hændte ofte, at der paa disse Landevejsture blev en hel Række i Følge, og det gik derfor i disse sene Nattetimer ofte lystigt til i Kroerne. Vi forlod Kroen paa en Tid, saa vi kunde være inde i København om Morgenen til den Tid, Forretningerne blev aabnede. Varerne, vi medbragte, var altid forudbestilte, men paa forskellige Steder i Byen, saa det blev gerne noget over Middag, inden vi kunde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

begive os paa Hjemvejen, hvad der i Modsætning til Indturen ikke foregik i Skridtgang. Man kom som Regel hjem først paa Aftenen for saa Morgenen efter at begynde forfra i samme Dur.

Saaledes gik det i de 12 Aar af min Barndom, som jeg klart kan erindre. Hvad Nettoudbytte dette anstrengende og bevægede Liv gav, er jeg ikke i Stand til at oplyse, men der blev først i Halvfjerdserne opført en forholdsvis stor og ret anselig, grundmuret Stuelænge, der blev lagt bag ved den gamle, som blev nedrevet, da den nye var færdig. Dette skete, uden at der — saa vidt jeg ved — blev gjort Gæld paa Ejendommen. Begge de to Udlænger blev faa Aar efter ligeledes erstattet med nye, og til Københavnsturene brugtes nu en Trekæpstok-Fjedervogn i Stedet for den faste Fjælevogn.

Jeg mindes ikke, at min Fader tog nogen videre Del i Virksomhedens Ledelse, men min Broder, som var 15 Aar ældre end jeg, havde i en meget ung Alder paa egen Haand begyndt at foretage Rejserne til København med Kullæssene og dernæst overtaget Styret og Ledelsen af hele Virksomheden. Min Broder saa vel som vi andre tre Søskende havde den Glæde, at vi havde arvet en god Del af vor fortræffelige Moders utrættelige Energi og Viljestyrke, som siden har været os alle til uvurderlig Nytte. Jeg mindes min Fader som en Mand, der var stærkt sløvet af Tidernes Tryk, men som den trolige Slider, der hver Morgen stillede ved Savbukken med sin Sav og savede Brænde Dag ud og Dag ind og tillod sig kun knapmaalt Tid til Maaltiderne.

Jeg var nu blevet 17 Aar gammel. Jeg forlod Hjemmet og tog Plads paa en Bondegaard. Min Broder blev tilskødet Ejendommen og giftede sig, og mine Forældre nød Aftægt og Ophold paa Stedet, saa længe de levede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min Broder fortsatte endnu nogle Aar med Kulsvidningen, men nyere Forhold medførte, at der ikke mere var nogen stærk Efterspørgsel efter Trækul, og det er vist en fyrretyve Aar siden [altsaa først i Firserne], de sidste Kulmiler paa denne Plads sendte deres Røg til Vejrs.

Nu blev det Landbruget, der skulde være det bærende, og der blev sat al Kraft ind paa at bringe Jorden i Gødningskraft. Besætningen blev stærkt forøget, en Mængde Gødning blev indkøbt fra Byen og Omegnen, nyere Redskaber blev anskaffet, og man havde nu overvundet Frygten for at komme med Radrenser i Roerækkerne. De Marker, hvor jeg i min Ungdom gik og mejede Solsikker, har nu i en Aarrække baaret bugnende Kulturafgrøder.

Den Mand, som for 78 Aar siden paa den her beskrevne Plet traadte sine første Barnesko, Parcellist *Lars Søren Nielsen,* Karlebo Overdrev, er Indehaver af Ejendommen endnu.

Om Kulsvidning findes der iøvrigt et Afsnit i min Bog *Dagligt Liv,* Køb. 1924, S. 199—204. Kulsviernes til Tider vilde Kørsel paa Landevejene og deres Eventyr sammesteds er behandlet i dette Værks foregaaende Bind, *Handel, Haandværk, Fiskeri,* S. 6—12 samt S. 58. Fra 1870erne skal følgende anføres:

I sine Barndomsindtryk fra København fortæller *Martin Andersen Nexø* (født 1869) i *Et lille Kræ* følgende om Kulsvierne [7]): »Mellem Fællederne løb Kongevejen, som vi kaldte den (nu Østre Alle), og førte ud i det Ukendte — til Kongeslotte og Søer i store Skove hvor Kulsvierne holdt til. Om Morgenen naar min Bror og jeg traskede ud til Kirstineberg Brødfabrikker ude forbi Vibenshus efter natgammelt Brød til halv Pris, mødte vi dem. De var kørt hjemme fra ved Midnat, sortsmudskede og fremmedartede sad

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de og nikkede halvsovende paa deres høje Læs af Trækul eller Riskoste og Kurve. Det hed om dem, at de smed med Kniv efter Folk; og vi søgte for en Sikkerheds Skyld helt ned i Vejgrøften. Derfra laa vi og skreg: »Gi' lidt Trækul, Kulsvier!« En og anden hev lidt Trækul over i Grøften til os, og vi samlede det omhyggeligt op i vore Huer og tog det med hjem til Mor — til hendes Dampstrygejærn. »Saa er den Toskilling sparet,« sagde Mor og roste os.«

TØRVESKÆR. De mange Tørvemoser, der findes rundt om i Nordsjælland, har Slægtled igennem været en betydelig Indtægtskilde for den nordsjællandske Bonde. For Aartier tilbage havde Tørvemoserne betydelig større Udstrækning end nu, da store Dele af dem er afvandede, udjævnede og indvundet til Agerland.

Om Arbejdet i Tørvemosen fortæller *Rich. Bondesen,* Faurholm, efter sin Bedstemoder, der tilbragte sin Barndom og Ungdom i Bloustrødegnen: I Slutningen af April eller Begyndelsen af Maj, naar Foraarsarbejdet i Marken var til Side, begyndte man Forberedelserne i Mosen. Det overflødige Vand blev ledet bort; ofte var det nødvendigt at snegle det ud. En Bro af Opfyld og Granstammer blev paa skraa lagt ned i Graven, og her blev ogsaa det store Lad, hvori Æltningen foregik, anbragt. Naar dette var gjort, *Afrømning* foretaget og Læggeplads valgt, kunde det egentlige Tørvearbejde begynde. En tidlig Morgen — man begyndte sin Dag Klokken fire — læssede man sine Redskaber, Skovle, Spader, Forme, Spande o. s. v. paa et Par *Gumpekasser* og drog af Gaarde. Alle, som kunde undværes, maatte med, Husbonden, Karlen, Pigen og Tjenestedrengen. Pigen kom dog noget senere, da hun først maatte hjælpe Husmoderen med Syslen i Huset, Malkning, Fodring af Kreaturerne og Pakning af Madkurvene.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Imidlertid var man ankommet til Tørvemosen, hvor Husbonden og Karlen straks tog fat med at fylde Ladet, og naar dette efter et Par Timers Tid var gjort, tog Æltningen sin Begyndelse. Først huggede man med Spaden de største Klumper i Stykker, derefter blev Hestene trukket op i Ladet, den ene ved et Grimeskaft bundet til Halen af den anden, Drengen fik Plads paa Ryggen af den forreste, og saa gik det rundt, stadig i Sneglegang fra Kanterne ind mod Midten, for at det hele kunde blive traadt.

For at Ælten kunde blive tilstrækkelig lind, skulde der naturligvis bruges en Masse Vand, som Husbonden og Karlen stod og øste op med *Hulskuffer*. Det var et strengt Arbejde for Hestene — i Reglen et Par ældre Dyr — at vade rundt i den tunge, ca. en Alen dybe Tørveælte. Heller ikke for Drengen var Rideturen behagelig, barbenet maatte han jo være, og det stadig sprøjtende Tørvemøg satte sig i tykke Lag paa Benene, Solen og Vinden gjorde sit. Huden sprak, saa efter et Par Dages Forløb sad Benene ofte fulde af blodige, smertende Revner.

Naar Æltningen omsider var færdig, var man tjenlig til Frokosten, og man gav sig i Lag med Madkurven, som Pigen imidlertid var ankommet med. Efter Frokosten begyndte Udkørselen. En Gumpekasse blev ad Broen rykket ned i Graven og læsset. Medens den blev kørt ud, blev Gumpekasse Nr. 2 kørt ned og læsset og saadan fremdeles.

Ude paa *Bakken* — saaledes kaldtes altid Pladsen, hvor Tørvene skulde ligge — havde Pigen nu faaet travlt. Hun havde kiltret Skørtet op, faaet Formen fat og var begyndt Strygningen, som foregik paa følgende Maade: Et Bræt, hvis Størrelse passede til Formen, blev vædet med Vand og lagt paa Jorden, Formen — fire til seks Tørv stor — ligeledes vædet og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

derpaa lagt paa Brættet. Med begge Hænder gjorde nu Pigen et dygtigt Greb i Tørveælten, klaskede den med et haardt Slag ned i Formen, en Haandfuld for hver Tørv, glattede efter med Hænderne, vendte med et rask Tag Formen med Brættet rundt, og Tørvene laa der nok saa nydeligt. Dette Arbejde fordrede en Del Øvelse samt stærke Arme og Lænder og en smidig Ryg. To Ældtninger om Dagen var det almindelige.

Foruden Strygningen fordrede Tørven en Del Pasning. Naar den havde naaet en vis Tørringsgrad, blev den *kantet*, d. v. s. stillet op paa Kant, og efter som Tørringen skred frem, sat op i *Skruer*, smaa stablede Stakke, der var hule indvendig. Naar Tørvene var helt tørre, blev de kørt hjem og stablet i Hus, til Vinteren kom, og Fragten til København begyndte.

Tørvestrygning fortsattes til Sædhøstens Begyndelse med et Ophold under Høbjergningen, hvis man da ikke tog fremmed Hjælp til denne.

Om Tørveskær og Tørvekørsel har jeg endvidere for en 15—16 Aar siden modtaget en Beretning fra *Hans Hansen*, Stutterup pr. Hørsholm, og den lyder saaledes: Efter de gamles Fortællinger var Tørven Bondens bedste Indtægt lige fra omkring 1820 og til helt hen i Firserne. De, som ikke havde Tørvemose paa deres Jord, skar til Hælvten eller købte visse Favne forskellige Steder som paa *Hjortemose*, i Tokkekøb Hegn, *Sortemose*, *Allerød Sø*, *Kattehale*, *Bloustrød Mose*, nu Drabæk, og *Donse Overdrev*. Desuden var der mange mindre Moser, hvor der blev lavet Tørv til Hælvten.

Til *Stutterupgaard* hørte en stor Mose, som blev godt udnyttet, særlig i *P. Jensens* Tid. P. Jensen var Bedstefader til den nuværende Ejer. Han havde altid stort Folke- og Hestehold, og som Regel begyndte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tørvearbejdet, naar der var tilsaaet, men saa havde Husmanden allerede gjort de første Forberedelser med *Afrømning* og Opfyldning, undertiden skulde der males Vand først, førend Trossen kunde lægges ned. Folkeholdet i Mosen var: en Husmand, to Karle og en Dreng, og dertil hørte to à tre *Strygekoner* eller *-piger*, idet al Tørv blev haandstrøget. Børn *kantede*, og gamle Koner og Mænd *skruede* Tørv; der var ingen, der blev holdt for gode til at tage fat. Til Tørvearbejdet, som varede til Rughøst, hørte 3—4 Heste, som ikke blev brugt til andet.

Men foruden det, P. Jensen selv lavede, havde han 2—3 *Hælvtengørere*, men han blev ogsaa en af Egnens mest velstaaende Mænd.

Tørven var af god Kvalitet og meget efterspurgt her fra Stutterup. Som Regel gik der 2 Vogne hver 3 Gange om Ugen til København med Tørv. Efter gamles Fortællinger kunde der være Rækker af Tørvevogne herude omkring fra Hørsholmegnen. Det hændte jævnlig, at de drak og sloges paa Københavnsvejen, det var gerne Bønderne fra Hørsholm og Bønderne fra Københavns Distrikt, der skulde i Totterne paa hinanden.

AF ANDRE LANDBOMINDER gengiver jeg endnu nogle, hvoraf det væsentlige er mig fortalt af to gamle Mænd.

Husejer *Christian Jensen*, Slotsvænget, Hillerød, der er født 1861 paa Ravnsnæs Overdrev i Birkerød Sogn, har fortalt mig forskellige Træk af sine Forældres Historie.

Chr. Jensens Bedstefader, *Niels Wilhelm Frederiksen*, var født den 2. Juli 1793 og døbt den 7. Juli. Han var Søn af *Friderik Christensen* og Hustru *Mette Niels Datter* af Ravnsnæs.

Niels Frederiksen laa som Soldat i København og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

oplevede da en tragisk Begivenhed. I *Børnehuset* paa Kristianshavn, der dengang benyttedes som Tugthus, udbrød der en Dag Ildløs, idet Fangerne havde sat Ild paa. I den Anledning blev Soldaterne udkommanderet, to og to, med skarpladte Geværer, og de havde faaet Ordre paa, at hvis de saa nogen komme ud paa Taget, skulde de skyde dem. Alt mens Niels Frederiksen og hans Sidemand stod og passede paa, saa de en Mand kravle ud af et af Vinduerne. »Tag du og skyd ham, Niels Frederiksen!« sagde Sidemanden. »Nej, jeg sigter ikke saa godt, gør du det hellere,« var Svaret. Sidemanden skød, og han ramte ogsaa, men det viste sig, at det var en Straalemester, og han havde seks Børn. Naar Niels Frederiksen siden fortalte om denne Oplevelse, ytrede han altid sin Glæde over, at det ikke blev ham, der skød.

Da en Forbryder blev henrettet, befalede Kaptajnen Niels Frederiksen at gaa ud med Kaptajnens to Sønner og overvære Henrettelsen, for at de to Drenge kunde se det og tage ved Lære af det.

Ogsaa fra Krigen med Englænderne 1807 er der endnu Overleveringer i Slægten. Den 16. August 1807 gik den engelske Hær i Land ved Vedbæk, den 21. landede en anden Hærafdeling ved den nordlige Del af Køge Bugt. I de følgende Uger trængte den engelske Hær med Dygtighed og Kraft frem mod Københavns Volde. En Del af det sjællandske Landeværn blev trukket sammen til København og Kronborg, med en anden Hærafdeling paa 6000 Mand søgte man at standse Englænderne ved Køge den 29. August, men de daarligt udrustede og mindre dygtigt førte Landeværnssoldater blev hurtigt slaaet.

At disse sjællandske Landeværnssoldater, blandt hvilke Aanden iøvrigt var god, var yderst slet bevæbnede, ses bl. a. af en Befaling fra Kronprinsen til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Amtmænd og andre Øvrighedspersoner om at skaffe Vaaben, »ogsaa fra Kirkerne, hvor Hellebarder, Spyd og Sværd findes, der af vore Forfædre var brugt med Hæder, mod vore Fjender og Voldsmænd.« [8])

Et betegnende Eksempel paa et Landeværnsvaaben findes paa Nordsjællandsk Folkemuseum. Det er en *Pigstav*, den bestaar af et $2^1/_2$ cm tykt Træskaft, som forneden er forsynet med en Jernring og foroven ender i en 40 cm lang Jernspids. Pigstavens samlede Længde er 190 cm. Hele dette Vaabens Karakter gør et fuldkommen middelalderligt Indtryk. Man maa antage, at det kun kunde volde Fjenden Skade, hvis han selv var udrustet paa tilsvarende Maade. Men det var nu Englænderne ikke.

Fra den 2. til 5. September blev København bombarderet, hvorefter Byen kapitulerede. Mange Mennesker var dræbte, og store Dele af Byen ødelagt eller beskadiget. Chr. Jensens Mormor tjente det Aar hos en Familie i Teglgaardsstræde, hvor en Granat slog ned og knuste hendes Syskrin, men hende selv gjorde den ingen Skade.

Chr. Jensens Bedstemor — Farmor — var født i Værløse og havde den Sommer Plads i Kirkeværløse. Til det Hjem, hvor hun tjente, kom der engelske Tropper og vilde have Mad. Den unge Pige dækkede Bord og gav dem Mad og Drikke. Naar man føjede dem, gjorde de ikke noget og betalte ogsaa for Maden. Hvis man derimod nægtede at give dem noget, blev de onde og slog store Søm igennem Bornholmeren og andet lignende.

Flere Steder flygtede Folk fra deres Hjem, efter at de først havde begravet deres Penge og Kobbertøj eller hejst det ned i Brønden. Nordsjællandsk Folkemuseum ejer en Egetræs-Laagkiste, som Møller *Simonsen*, Lyngerup, har foræret Museet. Den var i 1807

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gravet i Jorden med Sølvtøj i. Naar Folk var hjemme, tog Englænderne intet, men var de rømt, tog Soldaterne, hvad de ønskede.

Saavidt Overleveringerne fra 1807. —

Da Niels Frederiksen kom hjem fra Tjenesten, gik han paa løst Arbejde. Han tærskede hos *Johannes Møller*, en Bonde i Ravnsnæs, og fik 8 Skilling i Dagløn og Kosten. Da Ejendommen, Matr. Nr. 10 af Ravnsnæs, var til Salg, raadede Johannes Møller ham til at købe den. Det vilde han ogsaa gerne, men han manglede et Par Hundrede Rigsdaler til Udbetaling med mere. Dem laante Johannes Møller ham, og Niels Frederiksen bar dem hjem i et svensk, ternet Tørklæde. Egentlig skulde der jo have været skrevet et Papir paa denne Gæld, men at komme til Prokurator koste de Penge, og dem havde Niels Frederiksen meget faa af, og da hele Sognet vidste, at han skyldte Johannes Møller de Penge, saa var det jo — siger Chr. Jensen — saa godt som tinglyst.

Niels Frederiksen overtog Ejendommen 1825 — altsaa endnu i Landbrugskrisens svære Tid — for en Sum af 400 Rdl. Sølv.

Han gjorde senere flere Jordkøb. Til Ejendommen hørte der nu tre Tørvemoser, og Niels Frederiksen lavede Tørv alle tre Steder. Tørven var deres Hovednæringsvej. Sæd avledes der ikke meget af, og Kornpriserne var i de Aar smaa. Den store Landbrugskrise, der regnes at begynde 1818, varede til 1828, altsaa endnu 3 Aar efter Niels Frederiksens Overtagelse af Ejendommen.

Men et Aar steg Sædpriserne stærkt. Det var i 1826, da det efter en ualmindelig tør Sommer blev en meget streng Vinter. Søen var tillagt, og der var stor Mangel paa Korn. Johannes Møller var inde i København med to Læs Rug og blev budt 18 Rdl.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

pr. Tønde, men han vilde have 20. Da han ikke kunde faa det, kørte han hjem med den igen. En anden Bonde fra Græstedegnen var ogsaa inde og blev budt 18 Rdl., men kørte ogsaa hjem med sit Ruglæs. Imidlertid blev det Tøvejr, Søen brød op, og der kom to Skibe med østersøisk Mel. Da faldt Rugprisen, men saa gik Manden fra Græstedegnen op paa Loftet og hængte sig oven over sine Sædbunker.

Til Niels Frederiksens Parcelliststed paa 20 Tdr. Land hørte der ikke mere end to Heste, men han havde seks, to i hver Tørvemose. De to blev solgt eller slaaet ihjel om Efteraaret, saa de havde fire Vinteren over.

De lavede baade brun Tørv og sort Tørv. I den ene Mose var der den saakaldte Skovtørv, den var tung, den brugte de paa Mønten til at lave Penge ved, og den blev derfor kaldt *Møntetørven.*

Til at befordre Tørven i havde de dengang noget, de kaldte *Spolevogne. Letterne* — Sidefjælene — var aabne, og der var sat Pinde paa Tykkelse med en Finger imellem Letterne, for at Tørven ikke skulde gaa igennem. De kaldtes ogsaa for *Pindevogne.* I disse Mellemrum stak Sisebetjentene Spydet ind gennem Tørvene for at se, om de havde noget Kontrebande med.

En Dag Niels Frederiksen var inde med et Læs Tørv til Mønten i Herluf Trollesgade, kom Møntmesteren, da han havde faaet læsset Tørvene af, og sagde: »Hør, Niels Frederiksen, kunde Du ikke køre et Læs Penge op i Nationalbanken for os?« Jo, det kunde han nok. Han fik saa Pengene i Fjerdinger — som de nuværende Smørdritler —, og der blev læsset fire paa Vognen. Han vidste jo ikke, hvad der var i dem, men han tænkte, at det var egentlig meget, at de troede ham saa godt, at de betroede ham alle

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de Penge. Men da der var læsset paa, og han skulde til at køre, kom der to af Møntens Folk, og de gik uden for hver sin Hest. Dernæst kom der 8 Soldater med Bajonetter paa Geværerne, de 4 gik foran og de 4 bagefter, og paa den Maade blev Bedstefader eskorteret til Nationalbanken. Saa kunde han jo nok forstaa, at de ikke havde betroet ham saa farlig meget.

De havde ikke kunnet faa fat i deres egen Vognmand, derfor bad de ham om at køre, og han fik en Specie for sin Ulejlighed.

Niels Frederiksen havde en Søn, der hed *Jens Nielsen* — det var Chr. Jensens Fader —, han var født 1818 og overtog Faderens Ejendom i et af Aarene 1846—48. Hans Kone var ogsaa født 1818. Hun var fra en Gaard i Høsterkøb, og herfra har Chr. Jensen ogsaa en Beretning. Da hans Mor var ganske ung, havde de en Dag slagtet en Gris. Det var tidligt paa Efteraaret, og Kreaturerne var endnu ude. Men Natten efter blev Grisen stjaalet, og Mormor, der var Kone i Gaarden, blev meget ked af det. De var ikke velhavende, det var der ikke mange Bønder, der var i de Tider. Dagen efter gik hun ned for at flytte Køerne, og henne ved en lille Mose med Ellekrat kom hun til at sparke til en Lem, og den dækkede over en Tønde, hvori Grisen var saltet ned. Tyvene havde altsaa ikke turdet have den hjemme. Mormor blev meget glad over, at de fik Flæsket igen, og de fik det hjem til Gaarden. Men næste Morgen fandt de deres bedste Ko i et Mosehul. Dens Forben var bundet sammen og ligeledes Bagbenene, og saa var den sænket i Vandet, hvor den var druknet. Da ønskede Mormor, at hun aldrig havde fundet Flæsket.

Chr. Jensen fortæller videre: Gælden til Johannes Møller overtog min Far efter Bedstefar. Naar Far og Mor var henne at betale Renter, spiste de Midaften

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og blev der om Aftenen og spillede Kort, saa det var en hel Udflugt. Nu havde min Mor faaet en ny Kjole til min ældste Søster, der var født 1849, og da de en Gang skulde hen at betale Renter, havde Mor givet min Søster den nye Kjole paa, men da Far kom ud af Stalddøren og saa det, sagde han: »Hvad er det! Har du givet hende den nye Kjole paa?« Ja, det havde Mor da. »Vil Du øjeblikkelig give hende den gamle paa — Du maa huske paa, vi skylder ham Penge!« Mor maatte lystre, og min Søster græd.

Men saadan var Tidsaanden.

Jens Nielsen fortsatte med Tørvesalget. Chr. Jensen fortæller, at saa langt tilbage, han kan huske — sidst i Tresserne og Halvfjerdserne —, var Prisen 5—6 Rdl. for et Læs Tørv. De kørte med to Vogne tre, fire Gange om Ugen hele Vinteren, og de havde som Regel Gødning — Hestegødning, ogsaa nu og da Kogødning fra Brænderierne — paa Vognen hjem. Saa vidt Jensen kan huske, gav de et Par Kroner for Læsset.

En Del Varer købte de ogsaa i København, saaledes købte de holstenske Oste nede hos Skipperne i Nyhavn. De kostede 5 Skilling Pundet og vejede 15—20 Pund.

Niels Frederiksen havde paa sine gamle Dage givet sig i Pleje hos en Familie i Birkerød. De fik 5 Daler en Gang imellem, naar han havde faaet nogle Penge i Aftægtsydelse af sin Søn. 1869 døde han, men Jens Nielsen havde ikke Penge at bekoste sin Faders Begravelse for. Imidlertid boede der paa den Tid en Træskomand i Birkerød, der hed *Hans Christiansen*, han var godt oplyst. Han kunde baade læse og skrive, hvad langtfra alle kunde. Jens Nielsen kunde lige skrive sit Navn, men heller ikke mere. Andre kunde ikke engang det, men skrev »med paaholden Pen«,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

eller »med ført Pen«, forkortet til *m. f. P.* Oplysningen var i det hele ikke stor. Jens Nielsens Mor, der som tidligere nævnt var født i Værløse, vidste ikke, hvad Aar hun var født. Hans Christian, som Træskomanden blev kaldt, skrev Lejekontrakter for Folk og var dem behjælpelig paa flere Maader. Han var ogsaa ret velhavende, og da Niels Frederiksen var død, gik Sønnen til ham og spurgte, om han ikke kunde laane ham Penge til Begravelsen. »Det er jeg ikke saa meget for, Jens Nielsen,« var Svaret. »Du har jo ikke ret meget, og jeg er bange, jeg ikke skal faa Pengene igen. Men her er hundrede Daler, som din Far Tid efter anden har bedt mig gemme for sig. Dem kan du bruge til Begravelsen.«

Dermed var Jens Nielsen hjulpet, og Hans Christian havde vist sig som den ærlige Mand, han var. Jens Nielsen vidste intet som helst om de Penge.

1890 døde Jens Nielsen, og Ejendommen paa Ravnsnæs Overdrev hører nu under Ebberødgaard som Anneks. –

Peter Sørensen, der var født paa Ullerødgaard 1837 og døde 1926, har 1921 fortalt mig en Række Træk om Bondeliv og Jægersmænd. P. Sørensens Fader hed *Søren Pedersen*, og han levede fra 1794 til 1868. Bedstefaderen hed *Peder Willumsen*, han var født 1769 – samme Aar som Napoleon – og døde 1847. P. Willumsen havde først haft en Gaard i Herlev, men den solgte han og købte 1799 Ullerødgaard, der havde været fæsteledig fra Udskiftningen, for 900 Rdl. Den laa, hvor afdøde Smed Jacobsens Hus nu ligger (første Hus til højre efter Aalholm), men 1803 brændte den, og den blev da flyttet ud til den Plads, hvor den endnu ligger.

I dette Værks første Bind findes der Side 197 et Billede af Ullerødgaards Stuehus med Korsstue, set

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra Landevejen, og S. 199 et Billede af Stuehuset, set fra Gaarden. I en af Stuerne findes følgende Indskrift:

P W S K B D ANO 1803.

Denne Indskrift er altsaa anbragt i det Aar, Gaarden blev opført, 1803, og til Minde om Ejeren Peder Willumsen og hans Kone *Karen Børges Datter*.

Efter Peder Willumsen overtog hans Søn, Søren Pedersen, Gaarden, og efter ham ejedes den i mange Aar af P. Sørensen og hans Søster. Da de to Søskende fraflyttede Gaarden, fortsatte P. Sørensen endnu i en Aarrække sit Hverv som Forligsmægler i Hillerød.

P. Sørensen og hans Søster fortæller, at deres Fader var med til Hove for sin Fader. De fra Tjæreby høstede inde paa Strødam, og til Hovmarken medbragte de et *Hovskrin*, hvori de havde deres Mad. Kom man ind til Byen i Hoveritiden, saa man paa Gaden mange Høstpiger med hvide Forklæder. De var der fra adskillige Sogne. Men saa blev Hoveriet afskaffet, og de betalte Hoverihavre (første Stavelse betonet) i Stedet for.

Ullerødgaard var en mager Gaard, en Del af Jorden var svampet, der var Mos paa den, saa de havde ingen Nytte af den. Andre Bønder havde nogle Kreaturer gaaende der og betalte lidt for det, men de blev kede af det. Dette Jordstykke, der laa midt i Gaardens Jorder, Syd for Landevejen, og var paa en 7—8 Tdr. Land, havde øverst et Lag Tørvejord, hvorunder der var Lerjord. P. Willumsen tændte Ild paa det, og det brændte i tre Aar. Man kunde se Flammerne fra Vejen, og det brændte ogsaa om Vinteren. Da fortærede Ilden ogsaa noget. Bagefter blev det god Jord.

Peder Willumsen var en meget stærk Mand, og herom fortæller hans Sønnesøn følgende:

I Frerslev Hegn har gamle *Bartels*, der var Skov-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

foged og boede i Rønnehus — han døde for et halvt Hundrede Aar siden eller deromkring — vist mig et Stød, hvor der havde staaet et stort Træ, og dær havde, fortæller Bartels, Bedstefar staaet og skudt fem Ræve. Det var Rekorden. Gamle Bartels og P. Willumsen var ofte paa Jagt sammen, og engang var de efter en Jagt til en Frokost, men da de kom ud i Gangen, angreb Bartels Bedstefar, for han havde skudt bedre end Bartels. Men saa tog Bedstefar ved ham og klemte ham over mod Væggen, og det saa Fingrene gik igennem Tøjet og ind til Benene, og saa sagde han: »Vi skal ikke strides, Bartels, vi skal være Venner,« og det var de ogsaa altid siden. De var meget stærke begge to. Der var intet, Bartels satte over Kræfter, men det havde ogsaa noget at betyde dengang. Det betød mere, end det betyder nu.

Naar der var Uro i Hillerød Markedsaftenerne — det var sløjt med Politi dengang —, sendte de Bud efter Bedstefar, han kunde snakke dem til Rette. Han havde ved tidligere Lejligheder givet dem en paa Kassen, saa de var bange for ham. Han greb dem gerne i Skulderen eller Armen, og saa kunde han trykke Kødet fra Benene, saa var de snart færdige. Det har jeg ogsaa kunnet.

Dengang Bedstefar laa for Døden, 1847, sad Bartels ved hans Seng og græd. »Du dør da ikke, Peder Willumsen?« sagde han. Ja, det var jo ikke saa godt at vide, svarede den syge. »Ja, for Du og jeg vi har været de to stærkeste Mænd i Frederiksborg Amt,« sagde Bartels. Men Peder Willumsen døde.

ET ARVEFÆSTEBREV FRA 1761. I dette Værks 1. Bd. *Fra Landbrugets Verden* er det Side 21 ff. omtalt, hvorledes de første Bondereformer gennemførtes i Hørsholm Amt af Christian den Sjettes Dronning, *Sophie Magdalene*, der havde faaet overladt *Hørsholm*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Distrikt, som Amtet ofte kaldtes, til sit Underhold. Dronningen fulgte de Raad, kloge Mænd gav hende, idet hun 1759 — 61 afskaffede Hoveriet og Naturaltienden og indførte Arvefæste.

Under Afslutningen af nærværende 3. Bind har jeg i Nordsjællandsk Folkemuseums Dokumentsamling fundet et Arvefæstebrev fra Hørsholm Distrikt, udstedt 1761. Da dette Dokument altsaa er udstedt længe før Stavnsbaandets Løsning 1788 og er det ældste af sin Art, kan jeg ikke nægte mig den Glæde at aftrykke det som Supplement til Skildringen i 1. Bind.

Dokumentet lyder saaledes:

Arve Fæste eller Skiøde /For/ Jens Swendsen /udi/ Bircherød Sogn og Kaierød Bye /paa/ Gaarden No. 3, der skylder /af/ Hartkorn Ager og Eng/ = 6 Tdr.: 6 skpr: 1 fdk: 1⅓ alb./ Samt andeel /af/ Skov Skylden efter Matriculen. /For/ den heele Bye/ = 4 skpr.: 3 fdk.: 1 alb.

Udi allerunderdanigste Følge **Hendes Kongelig Majest. Dronningens** Allernaadigste Resolution af 10de Julii 1761, som af **Hans Kongelig Majestet** Allernaadigst er approberet den 27de ejusdem næst efter; Giører jeg Underskrevne, Allerhøyst bemelte **Hendes Majestets** Amts-Forvalter over Hirschholms Amt, Oluf Holm, hermed vitterlig: At efter Allerhøyst bemelte Allernaadigste Resolutioner er afstaaet og afhændet, ligesom hermed afstaaes og afhændes fra Hirschholms-Amts nu værende **Høye Herskab** og efterkommende Eyere og deres Arvinger, til Velagte *Jens Swendsen* og hans Arvinger, een benævnte Amt underliggende og tilhørende Gaard i *Bircherød* Sogn og *Kaierød* Bye, Numer *3*, som for Tiden beboes af bemelte *Jens Swendsen* selv, og skylder af Hartkorn, Ager og Eng, *6* Tønder, *6* Skiepper, *1* Fjerdingkar, *1*⅓ Album; Hvilken Gaard med ald

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dens rette Tilliggende udi Mark, af Ager og Eng samt Fæegang, saa og Tørvegrøft paa Overdrev, Eenemerker eller Fællets Marker, efter Skov- og andre des angaaende udgangne Allernaadigste Forordninger, alt som han det hidtil i Fæste haver haft, og nu til Stedet ligger samt tilligget haver, og dertil med rette bør tillige, intet deraf i nogen Maade undtagen, bemelte *Jens Swendsen* og hans Arvinger skal nyde, bruge og beholde til evindelig Eyendom, paa efterskrevne Conditioner:

1.

At hans Børn og Efterkommere herefter, ligesom tilforn, forbliver ved Godset, og ikke uden Hirschholms Eyeres Tilladelse og af Dem erholdte Pasz og Afskeed gaaer udaf Godset; I Henseende til de, efter **Hans Kongelig Majestets** om Land-Militiens Indretning og Vedligeholdelse, Allernaadigst udgangne og herefter udgaaende Forordninger.

2.

Denne Gaards Eyere erlegger alle af Gaarden og dens underliggende Hartkorn paabudne og herefter paabydende ordinaire og extra ordinaire Kongelige Contributioner; Og saa længe Hirschholms-Amts Bønder-Gaarders Beboere svare i Steden for ordinaire Skatter og Skatte-Korn, af det contribuerende Hartkorn, Ager og Eng, à Tønden Tre Rigsdaler, og af Skovskyld Toe Rigsdaler, frietages de fremdeeles, og paa samme Maade som hidtil, for at svare noget efter udgangne Familie- og Folke-Skatts Forordninger.

3.

Han og efterkommende Eyere, foruden Landgilden, efter Jorde-Bogen aarlig *2 Tdr., 2 skpr. 1 fdkr.* Rug, *2 Tdr. 4 skpr.* Byg, og *2 Tdr.* Havre, samt Penge — — at erlegge, svarer i Steden for Konge- og Kirke-Tiende i Negen, aarlig til Hirschholms Eyere 6 Mark,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

siger Sex Mark eller Een Rigsdaler pr. Tønde Hartkorn i Tiende-Penge, som giør i alt for den heele Gaard *6 Rdl., 4 Mark, 12 1/3 Sk.*

Ligeledes efter Foreening, i Steden for det hidtil, saavel til Hirschholms Hovedgaards Avlings Drift, som det ellers ved Skovning, Fiskerie og Krudt-Værket, med videre gjorde Hoverie, aarlig til Hirschholms Eyere betaler 2 Rdl., siger Toe Rigsdaler af hver Tønde Hartkorn Hoverie-Penge, som giør i alt for den heele Gaard *13 Rdl. 3 Mark 8 2/3 Sk* og tilsammen Hoverie- og Tiende-Penge *Tiuge Rigsdaler Toe Mark, Fem Skilling*, der aarlig inden hver Aars 1ste May i reede Penge, og imod behørig Qvittering, erlægges paa Hirschholms Amt-Stue i Fiire Qvartaler.

4.

For de udi foregaaende 3die Post stipulerede og fastsatte Afgifter, og deres skadesløse Betalning til sine rette Tider, skal Hirschholms nu værende og tilkommende Eyere, bestandig være prioriterede udi Gaarden, dens Besætning og ald dens Tilliggende, næst efter Kongelige Skatter og Contributioner, og frem for alle andre Creditorer og Pandthavere, af hvad Beskaffenhed deres Fordring og Pandte-Forscrivning endog være maatte, saa at Gaarden med dens Bygning, Besætning og ald dertil henhørende Jord og Grund, med meere, skal være og forblive Hirschholms Eyere et bestandig og uryggeligt Pandt og Forsikring for bemelte Afgifter; Ligesom dette Arve-Fæste, som Skiøde, i den Henseende og til bestandig Efterretning for alle Vedkommende, strax og inden 14ten Dage efter at det er udgivet, skal læses til Hirschholms Birke-Ting, og indføres i den dertil for Hirschholms-Amt indrettede Pandte- og Breve-Bog.

5.

Skal han og efterkommende Eyere lige med andre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bønder og Selv-Eyere, i Proportion af Gaardens Størrelse og Hartkorn, være forbunden at giøre Tieneste, og skaffe Pligts- og Arbeyds-Folk ved Veyenes saavel som Kirkernes og Skolernes Reparation, og ved indfaldende Jagter, samt at contribuere til de paa Delinqvent-Sagers Udførsel og Delinqventernes Underholdning og Varetægt gaaende Omkostninger. Douceur, Mester-Mands- og Stokke-Penge, med videre, alt i Følge Lov og Forordninger og andre Kongelige Anordninger.

Endelig giør han og aarlig een lang og een kort Reise, og efter eget Tilbud og Accord, om de udhuggene Elle-Moeser, graver aarligen Grøfter, samt til Krudt-Værket, saa længe det tilhører Hirschholms Amts Herskab, og fra Dem, enten som Krudt-Fabriqve bedrives eller dertil bortforpagtes, bliver han og behielpelig at skove aarlig det til Værket brugende Elle-Brænde; Saa leverer han og frie den til Amtets Jordemoder, Syge-Huuset og Hospitalet i Friderichsborg, aarlig Allernaadigst tillagde Tørv.

Iøvrigt bliver han for alle slags Hoverier og Leverancer, med hvad Navn nævnes kand, befriet at fortrette; Uden saadanne, deraf han selv efter Accord kand blive forbunden, for Betaling at giøre. Hvad Reiser **Hendes Majestet Dronningen,** eller Hirschholm-Amts efterkommende Besiddere, af ham at fortrette skulle finde for godt at lade foranstalte, bliver ham stedse godtgiort og betalt saaledes: Af en Vogn i Tour fra Paaske til Michaelis, à Milen Fire og Tiuge Skilling, og fra Michaelis til Paaske Toe Mark, og for Et Par Forspands-Heste i første Sommers Tiid i Tour, à Milen Toe Mark, og i den anden Vinters Tiid Tre Mark, og stedse halv saa meget i Retour at godtgiøre.

6.

Denne Gaards Eyere nyder herefter som hidtil,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

aarlig af Amtets Skove udviist Eet Skov-Læs Brænde, det halve i Hiul-Tømmer og det andet halve i Ildebrand; samme Skov-Læs Brænde skal i det mindste ved Maal bestaae af Een Favn, halvanden Alen langt Brænde i Stykker slaget.

Saa nyder han og aarlig den sædvanlige Gierdsel til rette Tide udviist, til sine Gierders i Standholdelse.

7.

Ligesom det i forbemelte Arve-Fæste eller Skiøde er *Benævnte Jens Swendsen* og efterkommende Eyere tilladt, at disponere denne deres Gaard med tilliggende Eyendeele, saa godt som de best veed, vil og kand; Saa maa det og staae ham eller dem frit for, dog efter Amtets Høye Herskabs Forevidende, og til Dem, eller Amtmanden paa Deres Vegne, først skeete Anmeldelse, at deele og afhænde Gaarden med tilliggende Eyendomme i Toe à Tre liige Parter, ligesom de finder for godt, naar Vedkommende alleene i Deelings-Brevet, eller det over Foreeningen forfattede Instrument, i agttager og conserverer den af enhver Part til Herskabet erleggende aarlige Afgift og fulde Recognition, strax 6 Rdl., samt at een for alle, og alle eller nogle for een, for den aarlige fastsatte Afgift, efter forbemelte 4de Post, indtil alle Onera og Tynger rigtig ere afholdne, bliver ansvarlige. I øvrigt maa ingen, enten af Pløye-Jord, Engbond eller Overdrev, afhænde noget lidet eller stort Stykke af Gaardens nu tilhørende eller hidtil underlagde Eyendeele.

8.

Og paa det nu intet Gaarden og dens Tilliggelse til Forringelse skal kunde foretages, men alleene i lige Deelinger, som i næst forrige Post melt er, afhændes; skal denne Gaards Eyere efter Kiøb og Foreening, enten om den heele, halve eller tredie Deel af Gaarden er skeet, og førend det derpaa meddeelende

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nye Skiøde eller Adkomst-Brev til Tinge maa læses, med Hirschholms-Amts Oppebørsels-Betientes Qvittering bevise, at Recognitionen Sex Rigsdaler af den afstaaende Part, rigtig er bleven erlagt til Hirschholms-Amts Cassa.

Dette Arve-Fæste-Skiøde eller Frie-Brev, saaleedes i allerunderdanigst Følge, af de foran paaberaabte Allernaadigste Resolutioner og Befalinger, rigtig af mig, under Haand og Segl, at være forfattet, bliver meerbemelte *Jens Swendsen* til en destomeere Sikkerhed, om alt hvis anført findes, med Amtmanden, Hr. Etatz-Raad Dauws Approbation paabegyndt udstædt. Hirschholm, den 16de September 1761.

O. Holm.

L. S.

EN REBSLAGERFAMILIE: Fru *Anna J. Birksø*, Ferslev pr. Skibby, sendte mig 1932 følgende Skildring af et Rebslagerhjem i Frederiksværk.

Min Bedstefader, *Wilhelm Lerche*, var Rebslager i Frederiksværk fra omkring 1845 til 1890. Jeg var kun 6 Aar, da han døde, og kan derfor ikke selv huske ret meget, men min Tante, i hvis Hus jeg har opholdt mig i en Aarrække, har fortalt mig en Del fra sit Hjem. Der var fire Sønner og fire Døtre, men to Sønner døde som Børn. Min Fader og hans Broder skulde selvfølgelig begge lære Haandværket hos min Bedstefader, men derforuden havde han gerne to unge Svende. En ældre Svend, Bedstefaders Ungdomsven, som var brystsyg, saaledes kaldte de jo den Gang Tuberkulose, boede i mange Aar, indtil sin Død, hos mine Bedsteforældre. Han kunde ikke udføre ret meget Arbejde, men hjalp til, hvor han kunde. Til at trække Spindehjulet havde de et nærmest aandsvagt, ungt Menneske, som helt op i 30–40 Aars Alderen blev kaldt »Drengen«. Bedstefaders Hus laa i Nørregade

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med Spindebanen fra Gaden og op mod Skovgærdet, der laa ikke saa lidt højere end Gaden; deroppe var saa Hjulet under et lille Halvtag, og dær var »Drengens« Plads. Bedstefader og Svendene gik saa med deres Hampediser om Livet baglæns ned ad Banen og spandt. Saa havde de en lille Butik, hvor Bønderne fra Omegnen kom og købte Reb til Skagler og Tøjr til Kreaturerne. De lange Vinteraftener, naar der ikke kunde arbejdes paa Banen, sad baade Mester og Svende og splejsede og taklede Liner og Skagler og vævede Hampegrimer og Sengebaand, som saa blev hængt ud i Butikken. Op imod Jul kunde det hænde, at en Bonde kom ind i Butikken med en Gaas eller to, som han gerne vilde handle med Mester om. »Ja, det maa vi tale med Mutter om,« sagde Bedstefader, og saa blev der sendt Bud efter Bedstemoder, og naar hun kom, spurgte hun altid Bonden om, hvor gammel Gaasen eller Gasen var, for det kunde godt ske, at det var en fæl gammel Gase, som ikke var til at blive af med andre Steder, og i saa Tilfælde vred Manden sig gerne ved at opgive Alderen. »Ja, det gør ikke noget, den er gammel,« sagde Bedstemoder, »naar bare De siger mig Sandheden, saa skal jeg nok faa den mør.« Saa maatte han ud med Sproget, for det var en kendt Sag, at Madam Lerche var ikke til at spøge med, og man skulde ogsaa gerne lave det saadan, at Bytte-handelen kunde gentages næste Jul. Men der var jo mange til Maden i Bedstefaders Hus, saa en 5 til 6 Gæs kunde sagtens sættes til Livs i Juletiden. De mere velstaaende Bønder kom som Regel med en hjemmebagt Sigtekage. »Den kan Mester nok have Brug for til alle de Børn,« sagde de, og det var Bedstemoder ikke ked af. Fortjenesten ved Haandværket var jo ikke saa stor den Gang.

Naar der var Marked i Hillerød, Slangerup eller

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frederikssund, lejede Bedstefader et Køretøj hos en Købmand, læssede sine Varer paa Vognen og kørte selv til den paagældende By og indtog sin forudbestilte Stadeplads. Ogsaa dær kunde der sælges en

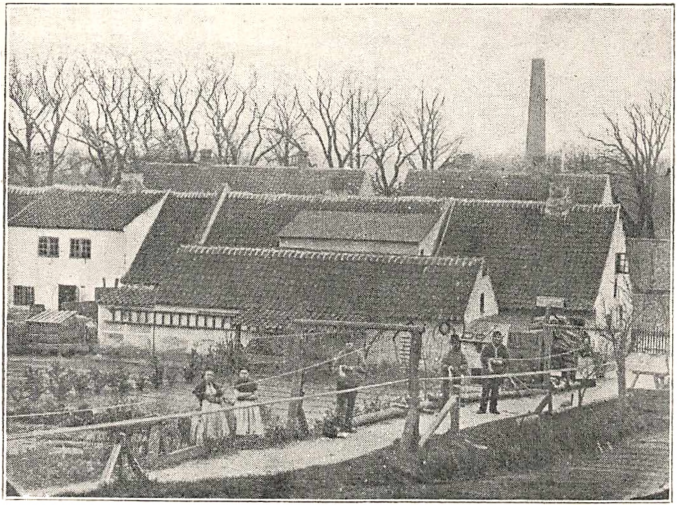

Lerches Rebslagerbane i Frederiksværk.

Del. Naar Bønderne havde handlet og faaet Penge for deres Grise eller Køer, saa var der gerne et eller andet i Rebslagerboden, de trængte til. Paa Vejen til Frederikssund holdt Bedstefader gerne Rast i den lille Lund ved Hagelse Mølle, baade han og Hesten trængte da til noget at bide. Det var saa tidligt, de kørte hjemmefra, at der ingen Appetit var, før de var kommet Halvvejen.

Begge mine Bedsteforældre var bestemte og myndige i hele deres Optræden. Der var Orden og Regelmæssighed i deres daglige Liv, og Børnene blev opdraget til Arbejde og Maadehold i alle Retninger. Min Fader har fortalt mig, at ingen af Børnene fik

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mere end tre halve Stykker Brød til Frokost eller Aftensmad, det nyttede ikke at plage om mere, de fik kun det Svar: »Saa maa I spise jer mæt i Middagsmaden, Tørmad faar I ikke mere af.« Middagsmaden blev ikke rationeret, dær kunde enhver spise, saa meget han vilde.

Der var dengang i Frederiksværk en Købmand, som ogsaa havde Brændevinsbrænderi og Maltgøreri, og han havde nogle Køer, som han fodrede med *Dranken*, saaledes kaldte de Affaldet fra Brænderiet. Og dær gik saa Byens Folk hen og købte Mælk. Om Sommeren kunde de købe Tykmælk i store Sibøttefade, saa var det om at bære Fadet forsigtigt og ikke skvulpe Mælken, for saa fik vedkommende Ubehageligheder af Bedstemoder.

Mine Bedsteforældre havde intet, da de blev gift. De var begge af jævne og meget børnerige Familier, saa de maatte klare sig selv, og Udstyr til Hjemmet var der vist ikke meget af til at begynde med. Men de var begge dygtige hver paa sin Plads. Foruden at passe Huset, Børnene og de store Madgryder syede Bedstemoder alt sit eget og Børnenes Tøj. Naar de trængte til noget nyt, rejste Bedstefader til København og købte ind, hele Ruller af Bomuldstøj til Kjoler og Forklæder, Lærred til Linned og Lagener, Haandklæder og Pudevaar, og enkelte uldne Stoffer, og saa maatte Bedstemoder i Gang med Saks og Naal, og Pigebørnene maatte hjælpe til. Der blev ikke kritiseret over Farver eller Mønstre, de var glade, bare de fik noget nyt.

Bedstefader fik da ogsaa noget ud af sin Livsgerning, for ved hans Død var der en rigtig pæn Sum Penge til hver af de seks Børn, foruden at der var sørget godt for Bedstemoder, der overlevede ham i 18 Aar, hun var 93, da hun døde.

Fru Birksø har endvidere sendt mig følgende Skil-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dring af sin Onkel, en anden af den svundne Tids dygtige Haandværkere.

SADELMAGER HANS WINTHER, Ferslev, var født 1836 og stod i Lære hos sin Fader i 5 Aar. Derefter

A. U fot. 1935.

Gaard i Aagerup, Ramløse Sogn.

var han 2 Aar inde i København hos Brødrene Dahlmann, som han og andre siger var det fineste Firma i Hovedstaden dengang. Efter at have gjort Svendestykke kom han atter til Faderen og hjalp ham indtil 1868, da han selv overtog hele Arbejdet. Som Svendestykke lavede han et Ridetøj af gult Læder, som General *Haffner* paa Egholm købte af ham. Ridetøjet blev omtalt som et meget smukt Arbejde.

Da han selv begyndte, prøvede han at holde Svend, han havde meget Arbejde, men Svendene kunde ikke gøre det saa godt, som han vilde have det, og var der et eller andet, der ikke var, som det skulde være, saa skældte Onkel ud, og det saa grundigt, at Svenden som Regel rejste med det samme.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da han havde prøvet med en 3—4 Svende, opgav han det og arbejdede alene. Han taalte ikke noget Sjuskeri ved det Arbejde, han skulde levere. Han var meget dygtig, men var ogsaa stolt af det. Han var ellers som Regel rar og venlig, men Hidsigheden kunde komme over ham som et Lyn, og da var det ikke rart at være Aarsagen, saa længe det varede, men det var gerne snart forbi.

Jeg forstaar ikke, at han kunde overkomme alt det Arbejde, men han sled ogsaa i det baade hellig og søgn. Jeg bebrejdede ham saa tit, at han ikke holdt Søndag, men det kunde der ikke blive Tid til. Han havde Arbejde paa de tre omliggende Herregaarde, Egholm, som ejedes af General Haffner, Svanholm, som ejedes af Baron *Bille-Brahe*, og Selsø, som ejedes af en Tysker, hvis Navn jeg ikke kan huske, da han vist sjældent boede dernede, men Godset blev bestyret af en *Selchau-Hansen*, som ogsaa havde det Jordtilliggende, der hørte ind under Egholm, i Forpagtning. Disse tre Gaarde laa henholdsvis $^1/_2$, $^3/_4$ og 1 Times rask Gang fra Ferslev, men Onkel regnede ikke det for noget. Han var middelhøj, let og spændstig, rank som et Lys og med et Fodslag som en Sportsmand. Høflig og beleven var han tillige, men det var ogsaa nødvendigt, han havde jo meget fint Arbejde for Herskaberne paa Herregaardene.

De unge Komtesser fra Svanholm eller Frøkenerne von Haffner, Egholm, kom ikke saa sjældent herop og skulde have lavet et eller andet, som Onkel skulde hjælpe dem med. »Men De maa ikke omtale det for nogen, Winther, og ikke skrive det paa Regningen til Godsforvalteren, for det er en Jule- eller Fødselsdagsgave; vi kommer selv og henter det, og vi betaler det ogsaa selv.« Snart var det en Sofapude, han skulde montere for dem, snart et broderet Motiv, som skulde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sættes ind i en lille Skindtaske, eller et broderet Bælte, der skulde fores o. s. v. De vidste, at Onkel nok skulde sørge for at skaffe det rigtige Materiale til Arbejdet. Han fik sit meste i Skind- og Lædervarer fra Garvermester H. Winther i Roskilde, men dær vidste de ogsaa nok, at det kunde ikke nytte at sende Onkel en mindre god Vare, han vilde have Kernelæder, og var han ikke tilfreds, naar han modtog Materialet, saa skrev han straks til Garvermesteren og sendte det retur. Men det var ogsaa kun, naar der var kommet en ny Svend i Garveriet, som havde ekspederet Ordren og endnu ikke kendte Sadelmager Winther, Ferslev. Onkels Motto var: Godt Arbejde af godt Materiale.

Hans Winther,
ca. 28 Aar.

Paa Herregaardene havde han noget Arbejde med at tapetsere, polstre og overtrække Møbler, enkelte Værelser blev tapetseret med Silkestof. Madrasser lavede og reparerede han jo ogsaa, baade Fjeder-, Tang-, Hø- og Krølhaarsmadrasser. Han drejede selv Fjedrene, det har jeg flere Gange hjulpet ham med, og vi købte afskaarne Haleduske til Krølhaar, vi vaskede, tørrede og spandt det, inden det blev helt tørt. Selv de fine Sofapuder blev dengang stoppet med Krølhaar. Ogsaa Vogne polstrede han lige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra de fine Herskabsvogne og Bøndernes Char-a-bancer til Agestolen og de løse Hynder til den lille Fjeder-vogn. Jeg har overtrukket mange Hundrede smaa Knapper til at sætte i de polstrede Puder til Ryggen i de fine Vogne og lavet lige saa mange Uldgarns-dupper til de jævnere Agestole og Hynder. Naar Onkel gik ud at tapetsere her i Byen, maatte jeg ofte gaa med for at klippe Kanter af Tapetet og smøre Klister paa *Banerne*, saaledes kaldes de afpassede Stykker Tapet.

I Kirkerne, som dengang hørte ind under Herre-gaardene, havde Onkel ogsaa en Del Arbejde. Selv om der var mange Aar imellem, at der blev ordnet i Kirkerne, saa var der til Gengæld 7 Kirker, som hørte ind under de 3 Herregaarde. Gardinerne kunde ikke hænge saa mange Aar, de blev brændt op af Solen. Til Kirkerne skulde han desuden vedligeholde og forny: Alterklædet med Korset, Messehagelen, Knæ-faldet, Tæppet foran Alteret, Kanten og Bogholderen paa Prædikestolen.

Silkefløjl og Plys, Guldfrynser og Borter købte han inde hos en Possementmager Seifert i København. Og han maalte og maalte, der maatte ikke købes en Tomme mere, end der gik til, for det var jo meget dyrt.

Der var meget fint Arbejde, som vi Kvinder kunde hjælpe ham med. Tante maatte hjælpe til i mange Aar, men da jeg blev voksen, og Onkel var en gammel Mand, der endnu sled efter bedste Evne, blev han meget glad, da jeg købte mig en Trædesymaskine og begyndte at sy forskellige Ting for ham paa den. Han vilde først ikke tro, at det kunde holde, og sagde mange Gange: »Er det allerede færdigt? Det er jo et helt Mirakel!« Og saa trak han i Sømmen paa langs og paa tværs for at se, om det virkelig var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

syet sammen, saa det kunde holde. Han var saa glad som et Barn over, at vi kunde blive saa meget hurtigere færdige. Men en Maskine til at sy svære Lædervarer med vilde han ikke høre Tale om. Det kunde aldrig blive solidt, sagde han. Han blev ved sin Klemme, sin Syl og sine begede Hampetraade. Men ingen Maskine kunde sy en smukkere Stikning, end han kunde, ens paa begge Sider, han syede med to Naale, og med et lille Metalhjul med smaa Spidser paa lavede han først Mærker til Stingene, saa de blev nøjagtig lige lange. Han havde forskellige Længder paa Stingene, eftersom Arbejdet var, og derfor ogsaa forskellige Hjul.

Brudepar fra o. 1860.
Horns Herred.

Foruden det tidligere Arbejde syede og reparerede han selvfølgelig Herregaardenes og Bøndernes Seletøj, baade fint og groft. Selv da han var en gammel Mand paa 76 Aar, overtalte en Hestehandler i Skibby ham til et sy to Sæt Seletøj, inden han gav op. Han var dengang begyndt at blive svag, og jeg maatte rejse med ham til Roskilde, for han vilde selv udtage Læderet og Spænderne, saa det kunde blive, som det skulde være. Jeg maatte ogsaa rejse med ham til Kø-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

benhavn en Gang i de senere Aar for at købe noget Seletøj til Grev *Pipers*, Egholm (General Haffner var nu død). Godsforvalteren sagde, at naar Winther ikke mere kunde sy, saa skulde han i hvert Tilfælde rejse ind at købe det i sit gamle Firma, for saa var der endda Garanti for, at det kunde blive godt.

Det var Sadelmageriet, saa kommer vi til Landbruget. Til Huset (det, som min Mand og jeg har nu,) hørte $1^1/_2$ Td. Land, som laa langt fra Byen. Der var 25 til 30 Minutters Gang derud til Olden, som det blev kaldt. Alle Haandværkere her i Byen havde dengang saadan en lille Jordlod, som laa ude i Olden. Ogsaa nogle faa Husmænd havde Jord derude. Nu er der ingen af Haandværkerne, der har Jord mere, den er forlængst solgt fra til nogle Landbrugere, som har Bolig dær i Nærheden. Onkel havde en Broder her i Byen, som var Skrædder, han interesserede sig ikke for Jorden og solgte den til Onkel, som saa havde 3 Tdr. Land. Og desuden havde han lejet 1 Td. Eng, som laa ved en Mose Nord for Byen, Olden laa lige Øst for. Og til Huset hørte der 3 Skp. Land Have, saa man forstaar, at der var ikke megen Tid tilovers. Men Tante maatte jo ogsaa gøre alt det, der paa nogen Maade kunde gøres af en Kvinde, og skønt hun var købstadfødt, vænnede hun sig snart til at tage fat. Saa vidt jeg har hørt, har hun været en dygtig Medhjælp for Onkel.

Onkel havde gerne 2 Køer eller en Ko og en Kvie. Tyrekalvene blev fedede og solgt til Slagteren. Først paa Sommeren købte han to Smaagrise, som skulde være slagtefærdige til Jul. Saa slagtede vi dem begge to herhjemme, men den ene blev altid solgt, den anden beholdt vi selv. 2 Faar [med eventuelle Lam hørte ogsaa med til Besætningen og 20—30 Høns, som om Vinteren sad inde i Kostalden, om Sommeren havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de et lille Rum for sig selv. Dengang stilledes der ikke saa store Fordringer til Racer, Renlighed og Foderblandinger som nu, men der var aldrig nogen Sygdom blandt Hønsene dengang, de fik en Haandfuld Kerne og lidt Vand og gik ellers i Møddingen og skrabede og passede sig selv. Lige indtil de sidste 4 Aar, før vi solgte Jorden, havde vi Mælken herhjemme og kærnede selv Smør, som vi solgte til de jordløse Familier i Byen, 60 Øre var det almindeligste pr. Pund. Skønt vi var Nabo med Mejeriet, vilde Onkel ikke være med i det, men endelig lod han sig overtale og var meget forbavset, da han ved Maanedens Udgang kunde gaa ud og hente en lille Sum Penge, men vi maatte jo saa til at spare paa Forbruget herhjemme, at Summen ikke skulde blive alt for lille.

Bedstemor i Krinoline.
Horns Herred.

Hest havde vi ikke, saa Onkel maatte gøre en Maaneds Høstarbejde hos en Gaardejer her i Byen, for at hans Sønner eller Karle kunde pløje og harve Jorden Foraar og Efteraar. Høsten foregik ved Haandkraft, men naar vi skulde køre Sæden hjem, maatte vi igen have fat i et Køretøj og en Mand hos Bonden

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til at hjælpe os. Ja, dengang var der ikke noget, der hed Arbejdsløshed, tværtimod, der var nok at gøre for den, der vilde arbejde.

Onkel burde have været en velhavende Mand, men det var han ikke, han vilde blive ved med at holde sig til de gamle Priser og de gamle Mønter, Mark og Skilling, og Tante og jeg havde meget Besvær med at faa ham til at forandre Priserne fra 33 Øre, som jo var en Mark, til 50 Øre, som vi ikke syntes var for meget, efter som Priserne med Tiden steg. Jeg var imidlertid begyndt at sy Dameskræddersyning, da Jorden var blevet solgt fra, og Tante var blevet saa svag, at jeg var nødt til at blive herhjemme. Naar der saa kom nogen og skulde have en ny Snært eller Smæld, som det ogsaa blev kaldt, i en Pisk, saa kom Onkel ind til mig og fik en Dukke kulørt Silke og flettede deraf Smæld i Pisken. Naar saa Manden kom og hentede den og spurgte, hvad den skulde koste, blev han gerne beværtet med en Snaps og et Glas Øl, og til sidst tog Onkel 25 Øre for Piskesnærten. Tante og jeg, som sad i den anden Stue, hvortil Døren fra Værkstedet altid stod paa Klem, morede os meget over den Forretning. Naar jeg bagefter fortalte Onkel, at saadan en Dukke Silke kostede mig lige netop 25 Øre, blev han meget forbavset. »Jeg kunde da ikke tro, at saadan en Smule Silke var saa dyrt,« sagde han, »og denne Gang huskede jeg da at forlange det i Øre.«

Mange af Onkels rettænkende Kunder prøvede tit paa at faa ham til at sætte Priserne op, men Onkel vilde ikke være nogen »Aagerkarl«, sagde han, saa var ikke noget at gøre. Onkel døde 1921 85 Aar gammel. Han arbejdede, til han var 83.

HJULMAND. 1932 modtog jeg fra Hjulmand *Hans Nielsen*, Skibby, nogle Erindringer, hvoraf jeg gen-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

giver følgende: Jeg er født 1859 paa Skibby Old, hvor min Fader havde et Hus med 3 Tdr. Land. Min Fader var Hjulmand og hed *Niels Sørensen*, almindelig kaldet Niels Hjulmand eller Niels (H)jul.

A. U. fot. 1935.

Jydegaard, Lyngerup I

Naar min Fader var ude paa Arbejde, fik han 3 Mark om Dagen. For at ringe et Hjul med Tillæg af Træ til Fælg fik han 9 Mark (3 Kr.) Det var ikke store Beløb, der kom ind, men vi havde det godt, og jeg synes ikke, vi manglede noget.

Der kom i min Barndom mange Kræmmere. Blandt disse var der en Jøde, som havde en stor Kramkiste, hvori der var Lysestager, Knive, Gafler, Skeer, Barberknive, Sakse og meget andet, men man skulde ikke give alt, hvad der blev forlangt. Mor købte engang 2 Lysestager af Messing for 3 Rdl., det var det halve af det, han havde forlangt. Nogen Tid efter kom Mor op hos Naboens, og Konen vilde da vise hende et Par pæne Lysestager, hun havde købt, de havde kostet 6 Rdl. Da Mor fortalte, at hun havde købt Magen til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dem for det halve, blev Nabokonen, som rimeligt var, gnaven, og Mor maatte love ikke at fortælle Manden den Historie.

Der kom ogsaa en gammel Mand, som hed Per Pranger. Han var fra Vejleby, og han havde en stor Kube paa Ryggen, den var spændt fast om Armene med et Par Remme. I den var der mange Slags: Sild, Flynder, Aal, Æbler, Løg, Tvebakker og Sukkerkringler, men om Sommeren lugtede den ogsaa godt. Naar han kom, skulde han jo gerne sætte Kuben paa Bordet, naar han spændte Remmene af, men Mor jog ham altid ud af Stuen, og han satte da Kuben paa Brøndkarmen. Derimod kom der en Kagekone, som havde gode Kager, og af hende købte vi Tvebakker. Det var *Kave-Marie*, hun kørte med Bønderne, naar de skulde til Torvs i Frederikssund, og købte da Kagerne hos Bager Agerlin.

Da jeg var 7 Aar gammel, fik jeg, min 10 Aar ældre Søster, som tjente i København, min 27-aarige Broder og min Mor Tyfus. Ingen maatte komme der, og til at passe os var kun min Far og en 80-aarig Bedstemoder, der altid laa i Sengen. Da der var gaaet 14 Dage, døde min Bror. Vi andre laa syge længe. Det var en streng Tid, og min Far fik ved min Brors Død et Knæk, som han aldrig forvandt.

Da jeg blev rask, var jeg, saa tidt der var Lejlighed, i Værkstedet, hvor jeg stod ved min Broders Høvlebænk, og Far havde lavet en Skammel, som jeg kunde staa paa. Naar der kom gamle Hjul, som skulde ringes, fik jeg en Skilling for at skille dem ad, men det var ikke altid saa let, for der var Skinner, som var sømmet paa Fælgene, undertiden var der tillige en Bolt gennem hver Ende af Fælget. Jeg slog mig stadig og fik Hul paa Fingrene, men det var jo Skillingen om at gøre. Jeg lavede ogsaa Kalkkosteskafter og Støvkosteskafter til Horns Herreds

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Arbejdsanstalt. Et Par Legekammerater hjalp mig med at træde paa Drejeladet, og naar vi havde drejet 10, fik de hver en Skilling.

Da jeg blev konfirmeret i 1873, skulde jeg i Lære,

A. U. fot 1935.

Jydegaard, Lyngerup II.

men min Far syntes, jeg var for lille, og jeg fik da Plads hos en Købmand *Wunsch*, som boede i Byen. Her lavede jeg mange Ting, jeg maatte brænde og male Kaffebønner. Naar der kom en Sæk paa 200 Pund, blev de harpet, og alle halve og Stilke blev pillet fra. Bønnerne blev saa brændt og malet og kom i en Kasse, hvorpaa der med forgyldte Bogstaver stod »Brændt Kaffe fra Gamél«. De havde aldrig set Gamél.

Jeg lavede ogsaa Puncheessens — *Ekstrakt* — den blev lavet af alt det Skumsukker, som blev pillet fra Kandis. 8 Pund Sukker og 4 Potter Vand blev kogt til en Sirup, og deri kom 6 Potter Rom og et Par Citrondraaber. Det var noget, der solgtes meget af, for de fleste af de gamle Bønder skulde helst have deres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Glas Punch, inden de gik i Seng. Men efter nogen Tids Forløb solgte Købmanden Huset til en Mejerist Rasmussen, som lavede det om til Fællesmejeri, og saa var der ikke mere Brug for mig.

Jeg kom nu hjem og var med paa Tømrerarbejde om Sommeren tillige med en Tømrer og min Far. Jeg fik 8 Skilling om Dagen.

Der var kommet en ung Hjulmand til Byen at bo, det var Hjulmand *Nielsen*, som nu bor i Borgerstiftelsen i Frederikssund og er 88 Aar. Han rejste til Roskilde til Hjulmand *Andersen*, og dær skulde jeg saa op og i Lære til 1. Sept. 1874. Hos Andersen var der 4 Lærlinge og en Mestersvend, for han havde vist ikke selv lært at være Hjulmand. De sagde om ham, at han havde været et halvt Aar hos en, der lavede Tøjrpæle *).

Vi lavede det meste ved Haandkraft. Fælgene blev dog skaaret paa den Baandsav, som Mester og Tøffelmager *Hofbeck*, der havde en Hest til at trække Maskinen, var fælles om. Nielsen slog saa Egerne i, og jeg fugede, samlede og pudsede dem af. Det var et strengt Arbejde for en $15^1/_2$ Aars Dreng, men jeg syntes, det var morsomt, og saa masede jeg paa.

Den 1. Oktober begyndte vi at arbejde ved Lys. Vi fik en Lysestage og en Lysesaks. Hver Morgen fik vi et Lys til Arbejdstiden og et til at se ved efter Fyraften.

Aftenskolen begyndte ogsaa 1. Oktober, og dær gik

*) At anførte Dom ikke kan anses for uretfærdig, bekræftes af en Skildring i *Jul i Roskilde 1939*, hvor Niels Larsen i en Artikel *Læredreng i Roskilde for 60 Aar siden* fortæller, hvorledes han 1877 kom i Lære hos sin Onkel, Karetmager Hans Andersen, Algade 32, hvem han karaktiserer saaledes: »Han var en maadelig Haandværker, da han havde lært for lidt, og kunde derfor ikke lære os Drenge noget.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vi saa alle 5 Lærlinge den første Tid, men de 4 blev kede af det, og saa var jeg ene. Aftenskolen holdtes i Borgerskolen, for der var ingen Teknisk Skole den=

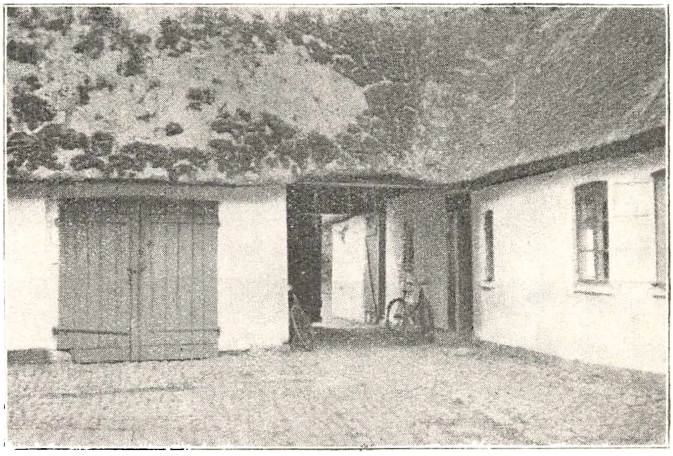

A. U. fot. 1935.

Jydegaard, Lyngerup III.

gang. Vi gik 5 Aftener om Ugen og lærte Frihaands=tegning og Fladers Beregning.

Vi levede godt hos Mester, men vort Kammer, der var paa Loftet over Værkstedet, var lavet af Stillads=brædder. Til Loft havde vi de bare Tegl og til Vin=due et Glastegl. Der var hundekoldt om Vinteren og varmt om Sommeren, og saa var der fuldt af Lopper.

Dengang var der vel nok Forskel paa Svend og Lærling fremfor nu. Jeg husker saa tydeligt en Søndag, da Niels, en af de ældre Lærlinge, og jeg fulgtes ad paa Gaden. Han kunde godt lide at ryge Cigar, og Skraa brugte han ogsaa. Da mødte vi to Smede=svende fra Smedemester Kamph, og Niels havde en Cigar i Munden, men den ene Svend stak ham saa=dan en paa Hovedet, saa han tabte baade Cigar og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hue. »Skal du ryge Svendene i Næsen, din Hvalp!« sagde han, og vi luskede saa af med den Besked.

Svendene havde ogsaa deres egen Dansesal i *Kronprinsen*. Vi Drenge maatte nok staa og se paa, at de dansede, men at prøve derpaa gik ikke an. Der var en stor Tømrerlærling, som vovede det en Aften, men det gik kun een Omgang, saa var der en Tømrersvend, som tog ham i Nakken og skubbede ham ned ad Gulvet, og havde vi ikke staaet nogle dær, var han faldet ned af Trappen.

Da vi naaede Paaske, syntes jeg, det kunde være rart at lære noget andet, og jeg var saa i Lag med Mester, men det blev ikke rigtig til noget. Saa rejste Nielsen til Frederikssund og begyndte for sig selv. Kort efter skrev han til mig, om jeg ikke havde Lyst til at tage ned til ham. Han vilde give mig 3 Kr. om Ugen, det kunde jeg ikke staa for. Jeg fik Lov at rejse hjem en Søndag, min Far syntes ikke rigtig om, at jeg løb af Lære, men da han fik at vide, hvordan det var, fik jeg Lov. Mandag begyndte jeg saa hos Nielsen, og om Aftenen lejede han et Enspænderkøretøj, og vi kørte til Roskilde og fik det ordnet med Andersen.

Hos Nielsen var der meget travlt, om Sommeren arbejdede vi fra Kl. 4 om Morgenen til Kl. 9—10 om Aftenen, saa man kunde jo nok sove om Natten. Om Vinteren var der ikke saa travlt. Da stod vi først op, naar det var lyst, og arbejdede til Kl. 7.

Der var ingen Aftenskole i Frederikssund dengang, men saa var vi nogle Knægte, der gik ind til den gamle Lærer *Truelsen* ved Borgerskolen og spurgte, om vi kunde faa Lov at sidde i et Klasseværelse et Par Gange om Ugen – vi regnede jo med, at der var Varme –, og det maatte vi da saa inderlig gerne.

Der var tre af Murer *Caspersens* Sønner, Oluf,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Karl og Adolf, og en af Farver *Schrøders*, der var i Lære hos Snedker *P. Rugaard*. Vi købte en Hængelampe, og saa begyndte vi, men det kneb baade med Lærer og Fortegninger. Tømrer *Jensen* og Murer Cas-

A. U. fot. 1935.

Jydegaard, Lyngerup IV.

persen kom der en Gang imellem, det værste var Fortegninger, men saa havde jeg en hel Bog fuld af Frihaandstegninger, de blev brugt, og jeg fik en Regnebog med nogle slemme Opgaver, som jeg sad og masede med. Det var Decimalbrøk, men jeg fik da de fleste regnet.

Jeg havde et godt Kammer med Kakkelovn. Dær sad jeg og læste og skrev og røg Tobak til Midnat, for i Byen gik jeg næsten aldrig.

I hele Marts Maaned 1876 gik jeg over til Jægerspris, hvor der i Skoven var en *Savgrav*. Der kom saa en Arbejdsmand og hjalp mig at save nogle Bøgeklodser ud til Planker. Det var vel nok et strengt Arbejde for en 17 Aars Dreng, og jeg skal love for, jeg faldt ogsaa godt til, naar jeg kom i Seng, men

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

da der var gaaet nogle Dage, og det ømme var gaaet over, syntes jeg, det var helt morsomt at se alle de Planker, vi havde skaaret.

Da vi naaede Sommer, blev der travlt igen, og fra August fik jeg 5 Kr. om Ugen. Nu var jeg Svend, og der skulde saa Svendetøj til. Jeg købte et Sæt Tøj for 50 Kr., men jeg kunde ikke betale alle Pengene paa een Gang. Senere skulde jeg have en Overfrakke, og den kostede 51 Kr., men den blev stjaalet fra mig, da jeg var hjemme om Julen og var til Bal paa Skibby Kro. Jeg havde kun haft den paa nogle Gange. Jeg kan huske, jeg græd, da jeg gik hjem.

Hen ad Sommeren 1878 rejste jeg hjem for at hjælpe min Far. Nu havde jeg lært at arbejde, og det har jeg været glad for. I Foraaret 1880 døde Far, jeg var i Tjenesten dengang og kom først hjem midt i September. Da var der nok at tage fat paa.

Imidlertid fik jeg længere jo mere Arbejde. 1883 giftede jeg mig og overtog Hjemmet. Jeg fik et Bistade og begyndte at lave Bihuse om Vinteren. Jeg har lavet over 400 og faaet Præmie flere Gange. Jeg begyndte ogsaa at forbedre Jorden, fik lavet Ajlebeholder og Gødningshus. Jeg fik Præmie flere Gange og var tre Gange paa Husmandsrejse.

1897 solgte jeg Stedet og byggede et Hus oppe i Byen. Da vi boede paa Olden, havde jeg kun 600 Kr. i Fortjeneste om Aaret, men det første Aar i Byen var jeg da oppe paa 1200. Jeg har bygget mange Huse og et Par Gaarde.

Der var en Tid, hvor der blev lavet en Del Ponnyvogne og smaa Trekæpstokke, men Fortjenesten var ikke stor. Man fik 75 Kr. for en stor Rejsevogn, 70 for en Ponnyvogn og 50 Kr. for en lille Trekæpstok. Man skulde rappe sig, hvis man skulde have

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

over 3 Kr. om Dagen. 1911 overtog min Søn Forretningen og blev gift.

— —

Hans Nielsen har haft en Række offentlige Hverv.

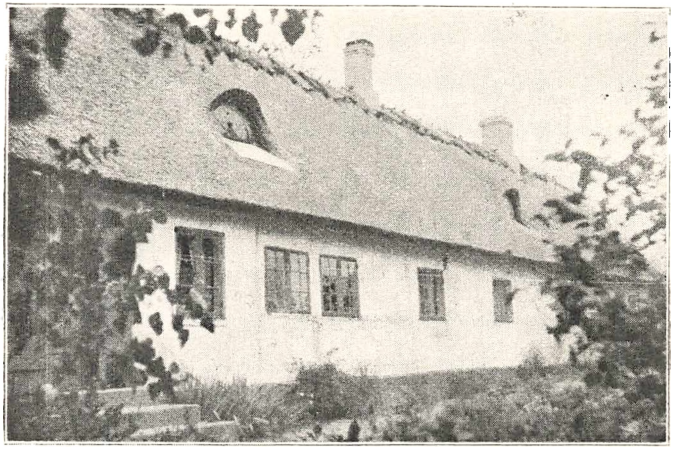

A. U. fot. 1935.

Jydegaard, Lyngerup V.

Da Frederikssund Bank 1914 fik Filial i Skibby, blev Hans Nielsen knyttet til denne, i 14 Aar som Bestyrer og siden som Kasserer.

OM BAGERE og deres Virksomhed fortalte Bagermester *Frederik Hansen* mig en Del i 1935. Han var da den ældste næringsdrivende i Hillerød og formentlig den ældste Bagermester her i Landet, der drev Virksomhed.

Frederik Johan Hansen var født 1853 paa en Bondegaard i Holmstrup, Sct. Peders Landsogn ved Slagelse, og døde 1936 i Hillerød.

Frederik Hansen fortæller: Da jeg var 15 Aar gammel, kom jeg i Lære hos Bagermester *Frølich* i Slagelse. Det var en Søndag Kl. 4, jeg tiltraadte Pladsen, og straks efter blev jeg beordret i Seng. Vi

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skulde nemlig begynde i Bageriet Kl. 12 om Natten. Det gjorde man alle Steder dengang, og Arbejdstiden var vel ialt 16 Timer i Døgnet, afbrudt af to, i mange Tilfælde tre Sovepavser, saa Fritid udover

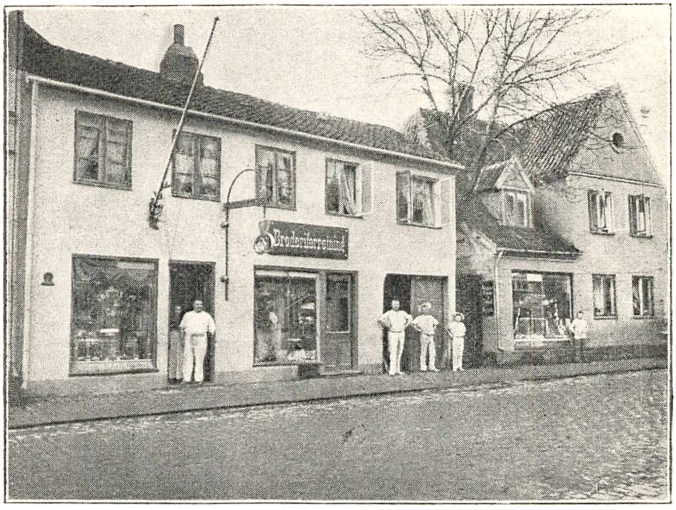

C. Rathsach fot.

Slotsgade Nr. 21, Hillerød.
Bagermester Frederik Hansens Ejendom. Til Højre ses Slagtermester Mogensens Ejendom, hvor Sprogmanden J. N. Madvig boede i sin Skoletid.

den, vi tilbragte i Sengen, var der saa godt som ikke Tale om. Baade Svende og Lærlinge boede og spiste hos Mestrene. Som Lærling fik jeg ingen Løn, kun 1 Mark ved de to store aarlige Markeder, der afholdtes i Byen, og som nyudlært Svend fik jeg 2 Rigsdaler om Ugen plus 1 Mark i Stedet for Snaps, de saakaldte Brændevinspenge. [9])

Senere kom jeg — fortæller Fr. Hansen videre — til København og fik Arbejde hos en Mester i Møntergade. Mange af de københavnske Bagere var den-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gang Tyskere. Oldermand *Pitzners* Fader var Tysker. Min Mester var ogsaa Tysker, og af de fem Svende var jeg den eneste danske. Vi begyndte at bage Kl. 6 om Eftermiddagen. Mestersvenden og

C. Rathsach fot.

Slotsgade Nr. 11, Hillerød.

Hjørnet af Slotsgade og Frederiksgade efter Gadeudvidelsen. Her boede 1834 Distriktslæge Ewertsen, paa hvis Grund den store Brand udbrød. 1928—29 lod Ejendommens nuværende Ejer, Købmand Chr. Børsch, Huset nedrive og opførte den nuværende Bygning.

Bakhusliggeren begyndte først. Hver Svend havde sin Benævnelse. *Mestersvenden* var den ældste, saa kom *Hølber*, *Ældste Ligger*, *Yngste Ligger* og *Bakhusligger*. Mestersvenden lagde Dejgen, Hølber brækkede Stykkerne af til hvert Brød, ældste og yngste Ligger slog Brødene op, og Bakhusliggeren *satte af*, satte paa Plader. Det var fint Brød, men det var noget lignende med det grove. Dær vejede

Hølberen Stumperne af. Der var mange tyske Benævnelser, *stoss* betød: flyt, *schmitt:* lang fra den ene til den anden, *fass:* tag fat i en Plade og flyt den.

Der var 5 Svende i Danskbageriet, hvor der bagtes almindeligt Brød, og 3—4 i Wienerbageriet. Det var et stort Bageri, der havde Leverancen til Kommunehospitalet og Ladegaarden. Til Kommunehospitalet fik de hver Dag henved 1000 3 Skillings Franskbrød og Masser af Krydder, Sigtebrød og Rugbrød.

I Løn fik jeg 3 Rdl. om Ugen og en Mark i Forbagningspenge for de tre Dage, da vi bagte to Gange. Brændevinspenge fik vi ikke i København. Det fik vi dær, hvor jeg lærte, men dær drak vi aldrig. I København blev der drukket meget i Bageriet. De købte en Flaske, og saa gik den rundt. I København havde vi ogsaa en 16 Timers Arbejde.

Da jeg var 23 Aar, fik jeg Tilbud om at overtage et Bageri i Hillerød. Min Læresvend — han hed *Krøll* — havde i nogen Tid drevet Bageri i Helsingørsgade Nr. 14 (den Ejendom, hvor nu Centralmejeriet er), men han skulde overtage sin Læremesters Bageri i Slagelse. Jeg købte da Bageriet af ham for 1600 Kr. — ja, saa var der en Del Brænde. Jeg fik 2000 Kr. hjemmefra, men da jeg ogsaa skulde have lidt Møbler og saadan, blev der meget lidt til at drive Forretning med. Jeg sad derfor ogsaa haardt i det en Del Aar.

Jeg havde een Svend til at begynde med, Lønnen var dengang 6—8 Kr. om Ugen og Kost og Logi. Vi begyndte Arbejdet Kl. 2 om Natten, ja, Natten til Søndag begyndte vi en 7—8 Stykker og blev saa ved, til vi var færdige, det var gerne hen ad Middag. Somme Tider maatte jeg selv køre ud med Brød og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kom først hjem hen ad Aften. Antallet af Bagermestre var dengang omtrent det samme som nu, men der var ikke mere end en 2—3 Konditorer. Der var Konditor *Esch*, der boede i den Ejendom, Dyrlæge

C. Rathsach fot.

Fuglefængerhuset.

Frederiksværksgade Nr. 7, Nyhuse. 1923 blev Huset nedrevet, og Ejeren, Automobilhandler Arild Jensen, opførte den nuværende Bygning.

Sørensen har bygget (Slotsgade Nr. 14), og Konditor *Nielsen*, men han havde ikke ret mange Kager. Han rejste meget rundt til Markeder og Fester og solgte Honningkager, Hjerter o. l.

Da jeg havde været 7½ Aar i Helsingørsgade, flyttede jeg 1883 ned til Slotsgade Nr. 21, hvor jeg har drevet Forretning siden. I Ejendommen havde der før været Rebslagerbane. Rebslager *Jørgen Christoffersen* købte Stedet 1812, og hans Søn fortsatte Virksomheden efter ham. Siden blev det solgt til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gæstgiveri, men saa købte Gaardejer *Hans Mortensen*, Harløse, Ejendommen og indrettede Bageri til mig. Da jeg havde været der et halvt Aars Tid, købte jeg Ejendommen af ham for 18500 Kr.

I den Tid havde vi store Leverancer til Landet, især til Begravelser. Dengang blev de begravet fra Hjemmet, og enhver, der var inviteret til Frokost, gav en Lagkage. Ved store Begravelser kunde det blive til mange Lagkager.

Torvedagene betød ogsaa meget dengang, især Mandagen. Hele Torvet var fyldt med Køretøjer helt ned til Slotssøen, og til Tider holdt der to Rækker Vogne langt ned i Slotsgaden. Det var mest Sæd og Flæsk, de solgte. Der var en Mængde Prangere, der købte op og kørte ind til København og solgte. Slotsmøller *Andersen* købte ogsaa meget, han var en rask Mand, og han kendte alle Mennesker. Naar han havde købt, gav han dem en Seddel med Prisen paa, saa kunde de køre ned til Slotsmøllen og levere det. Han havde to, tre Køretøjer, der ustandselig kørte til Banen. Han leverede ogsaa formalet Sæd til Sverige, men saa kom der 2 Kr. pr. Sæk i Told, og dermed forbød det sig selv. Der kom Bagere fra Helsingør hernede paa Torvet og købte Sæd, som de saa lod male derhjemme. Der kom Møllere fra Holte, Hørsholm og mange andre Steder og købte. Det var store Torvedage dengang. Torsdag var der ogsaa noget, men ikke saa meget. Mandag Aften var Gæstgivergaardene fulde, de kørte ikke saa tidligt hjem. Vi havde ogsaa godt at bestille. Vi solgte en hel Del til Gæstgiverne, og naar Kvindfolkene var med til Torvs, købte de Kager. Det var 4 Øres Wienerbrød og 2 Øres Brød. Vi solgte 3 Stykker 4 Øres for 10 Øre og 6 2 Øres for 10 Øre. Siden faldt Tilgiften væk.

De bedste Aar, vi havde, var Krigsaarene. Da var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det lige meget, hvor meget vi bagte, vi kunde altid faa det solgt. Der var Dage, hvor vi var oppe paa et Salg af 15—1600 Kr. Det var meget besværligt at faa det, man skulde bruge, Mel og Sukker og alting, men man kunde ikke blive fri for at tjene Penge, og naar man passede lidt paa, saa kunde det jo nok hjælpe.

Før Krigen fik en Svend 28 Kr. om Ugen. Under Krigen gik vi op til godt 100 Kr. om Ugen. En Lærling begyndte med 50 Kr. om Aaret og Kost og Logi, siden 100, 200 og 300 Kr. De stod i Lære i 4 Aar. Var de store, kunde de somme Tider slippe med 3 Aar.

VANDREBOG m. m. Naar man betragter, hvor frit og let den unge Haandværkssvend i vore Dage rejser fra By til By og fra Landsdel til Landsdel for at søge Arbejde og se sig om, og sammenligner det med den Omstændelighed, der i ældre Tider var forbundet med at foretage en Rejse paa nogle faa Mil, maa man i høj Grad forbavses.

Grovsmedesvend *Carl Hansen Østergaard*, der var født 1830 i Herstedvester og Søn af Smed *Christen Hansen*, gjorde 1850 Svendestykke og modtog følgende, haandskrevne Lærebrev:

NIELS JACOB BLUM, FOR NÆRVÆRENDE TID OLDERMAND FOR SMEDELAUGET I NESTVED

tillige med samtlige Smedelaugets Mestere sammesteds, giøre herved vitterligt: at for os er fremkommen Smedesvend Carl Hansen Østergaard, Barnefødt i Herstedvester Sogn, nu 20 Aar gammel, og anholdt om at vorde meddelt sit Lærebrev til Beviis for at han har lært Smede-Professionen. Ifølge denne Begjæring, er han, efter fremlagt Attest fra Dyrlæge og Grovsmed Høyer i Herfølge for hvem han, som Forbunder har arbejdet i Professionen fra 3de May 1848 til 3de October 1850, og efter saadan udstaaet Læretid, som Smedesvend er udskreven her ved Lauget den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

5de October 1850, efter at han iforvejen havde forfærdiget Lovbefalet Svendestykke. Og da meerbemeldte Carl Hansen Østergaard baade som Lærling og Svend har de bedste Vidnesbyrd om sin gode Opførsel og

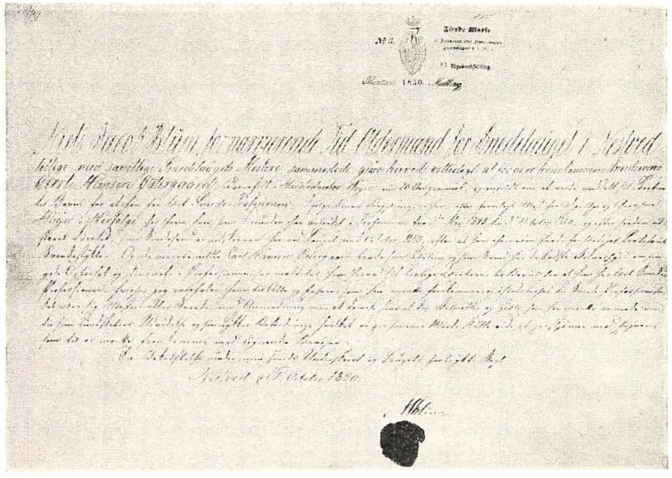

Carl Hansen Østergaards Svendebrev.

Conduite i Professionen, saa meddeles ham herved sit lovlige Lærebrev til Beviis for at han har lært Smedeprofessionen, hvorfor jeg anbefaler ham til Alle og Enhver, som han maatte forekomme, og isærdeleshed til Smede-Professionister, det være sig Mestere eller Svende, med Anmodning om, at de vise ham al den Velvillie og Hjælp, som han maatte anmode om, til sine Kundskabers Udvidelse og sin Lykkes Befordring, hvilket vi paa samme Maade skulle vide at paaskjønne mod Enhver, som til os maatte fremkomme med lignende Beviser.

Til Bekræftelse under min Haands Underskrift og Laugets paatrykte Segl.

Nestved d. 16. October 1850.

N. J. Blum.
(L. S.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lærebrevene fra København havde et mere fornemt Udseende. Et Lærebrev for Grovsmedesvend Peter Christensen, ligeledes udstedt 1850, er affattet baade paa Tysk og Dansk.

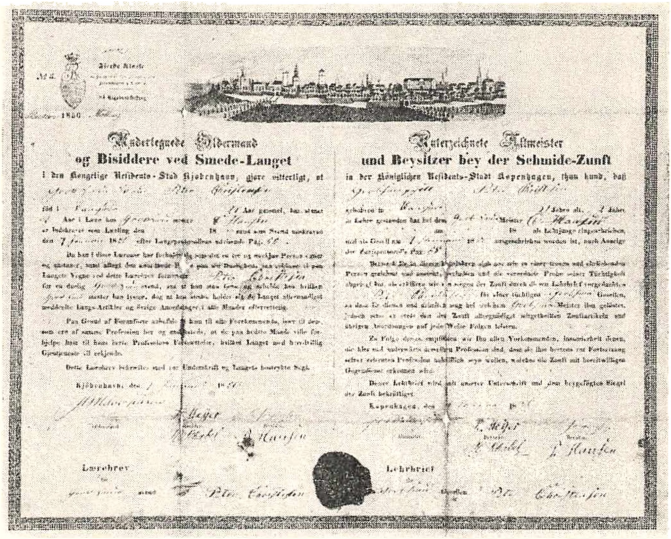

Wohledle und Wohlgelahrte Herren Meister
und Beysitzer hey der Schmide-Zunft
in der Königlichen Residenz-Stadt Copenhagen, thun kund, daß

Lehrbrief

Svendebrev udstedt i København 1850.

Kort Tid efter, at ovennævnte Carl Hansen Østergaard havde modtaget sit Svendebrev, ønskede han at foretage en Rejse til Frerslev ved Haslev. For at dette kunde lade sig gøre, maatte han være i Besiddelse af *en Vandrebog*, der fungerede som Pas, og hvis Regler iøvrigt fastsatte snævre Grænser for hans Færden under bemeldte Rejse.

Vandrebogen var indbunden, den indeholdt 32 paginerede Sider, var 9,5 cm bred og 15,5 cm høj. Paa Side 2 findes følgende Tekst:

Grovsmedesvend Carl Hansen Østergaard. Fødested *Hedstedvester. Kiøbenhavns Amt.*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Signalement:

1) Alder	*20 Aar*
2) Høide	*middel*
3) Bygning	*klein*
4) Haar	*lyst*
5) Øjne	*lyse*
6) Næse	*almindelig*
7) Mund	
8) Sprog	*dansk*

Ved hvilke Beviser han har legitimeret sig som berettiget til den forehavende Reise ...	*Svendebrev, udstedt i Nestved d. 16. October 1850.*
Hvor mange Penge han ved Vandrebogens Meddelelse fandtes at være i Besiddelse af	*5 Rdlr.*
Hans egenhændigt skrevne fulde Navn	*C H Østergaard.*

Paa Side 3 fortsættes:

Politimesteren
i
Walløe Stifts Birk

Gjør vitteligt: at for mig haver andraget *Grovsmede* Svend *C. H. Østergaard* at han agter at reise herfra til *Freersløv* og paa denne Reise passere *ad rette Landevei.*

Paa Grund heraf, og da han for mig har legitimeret sig som berettiget til at foretage denne Reise, er min tjenstlige Begjæring til Alle og Enhver, som bemeldte *Grovsmedesvend C. H. Østergaard* maatte forekomme, at de ham paa fornævnte Reise uhindret ville lade passere, forsaavidt han holder sig efterstaaende Regler efterrettelig.

Walløe, den *5 Novbr. 1850.*

Gebyhr 1 M er een Mark — *Rode* L. S.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Paa Side 4 og 5 findes følgende:

REGLER
til Iagttagelse for Haandværkssvende, som reise i Danmark.

1.

Enhver reisende Haandværkssvend bør nøie følge den i hans Vandrebog beskrevne Vei til hans Bestemmelsessted. Dog er det ham tilladt i enhver Kjøbstad, hvorigjennem Veien gaaer, at opholde sig nogen Tid for at søge Arbeide. Men, dersom saadant ikke er at faae inden 24 Timer efter hans Ankomst, bør han fortsætte sin Reise. Dog kan han, naar særdeles Omstændigheder tale derfor, vente af vedkommende Politieøvrighed at vorde tilstaaet nogle Dages Frist. Paa Landet maa han ikke tage videre Ophold end det, som nødvendig Forfriskning og Hvile udkræver.

2.

Vandrebogen bør forevises Politieøvrigheden i enhver Kjøbstad, som han passerer, ligesom han og ved denne Foreviisning har at godtgjøre, at han er i Besiddelse af en saadan Sum Penge, som staaer i passende Forhold til den Sum, han ved Meddelelsen af Vandrebogen besad.

3.

Naar det oplyses, at Svenden kan faae Arbeide paa et Sted, som ligger udenfor den i Vandrebogen bestemte Reiseroute, eller det paa anden Maade godtgjøres, at ingen Misbrug af en Tilladelse for Svenden til at begive sig derhen er at befrygte, kan der af Politieøvrigheden meddeles ham en Paategning i Vandrebogen, som berettiger ham til at reise til hiint Sted.

4.

Dersom Arbeide ikke inden 4 Dage er at faae paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det i Vandrebogen nævnte endelige Bestemmelsessted, bør Svenden strax igjen reise videre, hvis ikke Politieøvrigheden af særdeles Aarsager maatte tilstaae ham nogen kort Udsættelse.

5.

Ligeledes bør den Svend, som vel engang har faaet Arbeide paa et Sted her i Riget, men siden igjen forlader dette Arbeide, ikke uden Politieøvrighedens Samtykke opholde sig der paa Stedet over 4 Dage derefter, naar han ei kan erholde andet Arbeide sammesteds. Forsaavidt det var paa den i Vandrebogen bestemte Reise, han for nogen Tid havde faaet Arbeide, kan det, naar han oplyser, at være forsynet med de dertil fornødne Penge, tilstædes ham at fortsætte Reisen, efterat have erholdt Paategning i Vandrebogen om hvorlænge han har opholdt sig paa hiint Sted. Men ellers haver han strax igjen at reise tilbage, saafremt han ikke, i Medhold af § 3, kan erholde Tilladelse til at søge et andet Sted her i Riget.

6.

I Vandrebogen har Svenden at forsyne sig med Attester om sit Forhold paa de Steder, hvor han har havt Arbeide. Disse Attester meddeles ham af den eller de Mestere, i hvis Arbeide han har været, og bekræftes af Politieøvrigheden paa Stedet.

7.

Den reisende Haandværkssvend, som findes her i Riget uden at være forsynet med anordnet Vandrebog eller de fornødne Midler til sin Underholdning paa hans tilbagestaaende Reise eller sit Ophold i Landet, eller som opholder sig længere paa et Sted, end efter det Foranførte tilladt er, eller afviger fra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den ham foreskrevne Reiseroute, eller findes ikke at have sin Vandrebog forsynet med de anordnede Foreviisnings-Paategninger, vil efter Omstændighederne enten blive udviist af Landet, saafremt han er Udlænding, eller hensendt til det Sted, hvor han er forsørgelsesberettiget, hvis han er indfødt, eller og blive anseet paa anden Maade.

8.

Skjøndt alt Betlerie er reisende Haandværkssvende forbudt under de ved Anordningerne herfor bestemte Straffe, er det dem dog ikke formeent at søge eller modtage den ved Laugene sædvanlige Understøttelse.

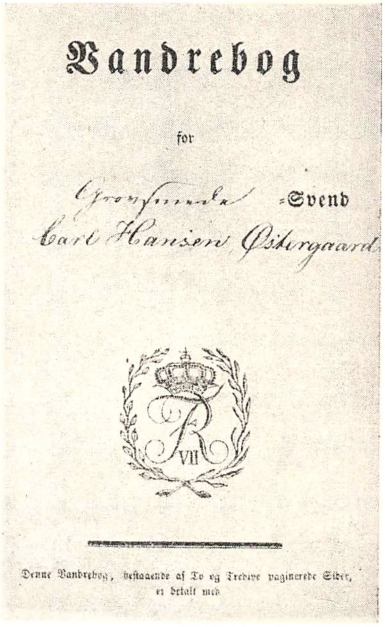
Vandrebog

for

Svend

Carl Hansen Østergaard

VII

Denne Vandrebog, bestaaende af To og Tredive nagierede Sider, er behørigt mrk

Vandrebog.

Paa de hvide Blade Side 9 ff. findes følgende haandskrevne Erklæringer.

Foreviseren Grovsmedesvend Carl Hansen Østergaard har arbeidet for mig fra 3die Mai 1848 — Den 5te October d A har han gjordt den ved Lauget i Nestved befalede Svendeprøve og forlader nu min Tjeneste med min bedste Anbefaling i enhver Retning.

Herfølge d 5te November 1850

Høyer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Imod foranstaaende Attests Rigtighed vides Intet at erindre. Passerer som foranført til Freersløv.

Walløe Stifts Birks Contoir d 6 Novbr 1850.

I Herr Canc Rodes Forfald
Bonfils
Fm.

Pashaveren har foreviist saadan Attest:

»Smedesvend Carl Hansen Østergaard har arbeidet for mig fra 6 November 1850 til 28 November 1851 i hvilken Tid han har opført sig til min bedste Tilfredshed, det bevidnes af mig.«

Freersløv d: 28' November 1851

Smed Niels Andersens Enke.

Imod Rigtigheden af forestaaende Attest vides Intet at erindre. —

Passerer til Vallø med Reisepenge 4 Rdl.

Bregentved Grevskabs og Gisselfeld Klosters Birks Contoir den 28' November 1851.

Brun.

Pashaveren har foreviist saadan Attest:

»Smedesvend Carl Hansen Østergaard har arbeidet for mig fra d. 19 Januar til 3 Febr d. A. og i den Tid i enhver Retning opført sig til min særdeles Tilfredshed.«

Herfølge d 8 Febr 1852.

Høyer.

Hvorimod Intet vides at erindre.

Passerer til Kiøge med 2 Rdl. i Reisepenge.

Walløe Stifts Birks Contoir den 11 Febr 1852

Rode.

Carl Hansen slaar sig dog ikke til Ro i Køge. 1855 ansættes han som Beslagsmed ved 1ste Dragon-Regiments 1ste Eskadron, og 11. Jan. 1861 nævnes han som »Beslagsmed ved den i Hillerød garnisonerede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Husar-esquadron«. Kort før han har gjort Mester-stykke, hvad følgende Dokument udviser:

Magistraten i Hillerød Kjøbstad Gjør vitterligt: at Aar 1860 den 17 September compareredе for Byfog-den paa Raadstuen i Hillerød Beslagsmedesvend ved 4de Gardehusar-Escadron Carl Hansen Østergaard, Smedesvend i følge Svendebrev fra Nestved af 16' October 1850, og producerede en af ham udarbeidet Jernaxel til en Arbeidsfjedervogn og 2 Hestesko en For og en Bagsko, hvilket han opviste som Mester-prøve, arbeidet under Tilsyn af Skuemestrene Smede-mesterne Jochumsen og Sigvardsen, hvilke vare til-stæde og erklærede, at have havt Tilsyn med det ind-bemeldte Arbeide, som de med Byfogden fandt at være lovforsvarligt Mesterstykke, saa at Stykhaveren derefter kunde vinde Borgerskab i Hillerød.

Saaledes passeret

Arboe. Jochumsen. Sigvardsen.

Samme Dag paa samme Sted compareredе oven-nævnte Smedemester Carl Hansen Østergaard, der begjærede Borgerskab i Hillerød Kjøbstad, hvor han agter at etablere sig som Smedemester ifølge aflagt Mesterprøve i Dag. —

Efter at være gjort bekjendt med de Pligter der paa-hvile ham som Undersaat og Borger, hvilke han un-der sin Eed forpligtede sig til at opfylde blev Borger-skab som Grovsmedemester i Hillerød ham meddeelt.

Comparenten betalte 12 Rdl., hvoraf Halvdelen til-falder Kæmnerkassen.

Saaledes passeret.

Arboe.

1871 bor Carl Hansen Østergaard i Frederiksborg Nyhuse, hvor han og hans to Børn, en Søn og en Datter, faar kongelig Bevilling til at føre Familienav-net Østergaard.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sønnen Niels Peter Carlsen Østergaard, født 1851 og udlært som Grovsmed, agter 1872 at rejse til København. For at dette kan lade sig gøre, maa han være i Besiddelse af en Vandrebog af ganske samme Art som Faderens tidligere omtalte. Vandrebogen er udstedt den 22. April 1872, og det hedder heri, at »*Politimesteren i Frederiksborg Birk* Giør vitterlig, at for mig haver andraget *Grovsmede* Svend *N. P. C. Østergaard* at han agter at reise herfra til *Kjøbenhavn* og paa denne Reise passere *pr. Jernbane.*« —

N. P. C. Østergaard var Smedemester i Vejby fra 1902—18 og har siden boet i Nyhuse ved Hillerød. Han lever nemlig endnu, da dette skrives. I en lang Aarrække var han Fanebærer for Gardehusarforeningen, »men,« fortæller han, »i 1937 sagde mine nærmeste til mig: »Nu skal Du gaa, mens Du endnu kan gaa som en Mand.« Og det gjorde jeg.« Men da havde Østergaard ogsaa været Fanebærer i 25 Aar og havde naaet en Alder af 86 Aar.

BARBER OG KIRURG. I Ejendommen Slotsgade 20 i Hillerød blev der i to Slægtled drevet Barberforretning, og Indehaveren hed Riemann. Den ældste, *Ludvig Friderich Riemann*, var født i Hillerød 1815, og hans Forældre var Væver *Johan Gottlob Riemann* og *Rebekke Christine Egelund.*

L. F. Riemann kom i Lære og modtog 1837 følgende højtidelige Dokument.

Vi Oldermand og Bisiddere ved det chirurgiske Amt i Kiøbenhavn, gjøre vitterligt: At for Os haver *Ludvig Friderich Riemann* som i . . . Aar har staaet i Lære hos Hr. Stads-Chirurgus *Carl Wilhelm Westphal* i Følge de Amtet allernaadigst meddeelte Laugs-Artikler af 15de Januari 1745, fremstillet sig til Svende-Examen, hvorved han har givet Prøve, at han i sine Læreaar har viist megen Fliid og Agtpaagivenhed, samt at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han i Anatomien og Chirurgien besidder saadanne Kundskaber, at Vi erkiende ham for en duelig Begynder i Samme, saa at bemældte *Ludvig Friderich Riemann* i Dag ved Amtet er udskrevet og som Svend

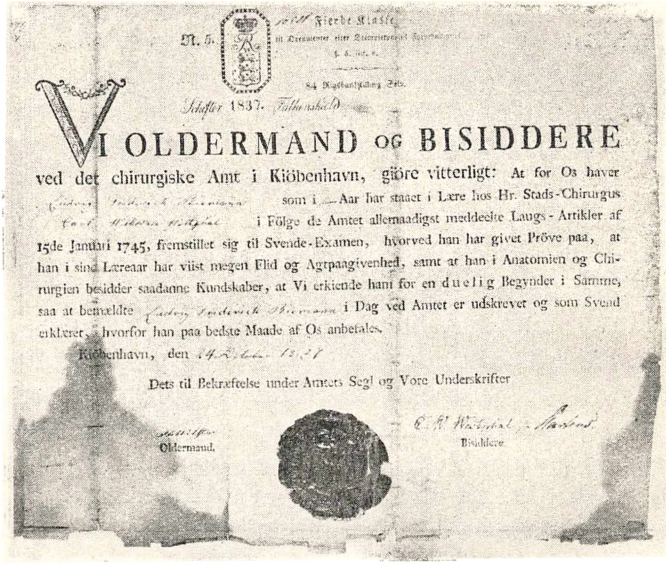

VI OLDERMAND OG BISIDDERE

ved det chirurgiske Amt i Kiöbenhavn, giöre vitterligt: At for Os haver som i Aar har staaet i Lære hos Hr. Stads-Chirurgus i Følge de Amtet allernaadigst meddeelte Laugs-Artikler af 15de Januari 1745, fremstillet sig til Svende-Examen, hvorved han har givet Prøve paa, at han i sine Læreaar har viist megen Flid og Agtpaagivenhed, samt at han i Anatomien og Chirurgien besidder saadanne Kundskaber, at Vi erkiende ham for en duelig Begynder i Samme, saa at bemeldte i Dag ved Amtet er udskrevet og som Svend erklæret, hvorfor han paa bedste Maade af Os anbefales.

Kiöbenhavn, den

Dets til Bekræftelse under Amtets Segl og Vore Underskrifter

Oldermand. Bisiddere.

L. F. Riemanns Svendebrev 1837.

erklæret, hvorfor han paa bedste Maade af Os anbefales.

Kiøbenhavn, den *24 October 1837.*

Dets til Bekræftelse under Amtets Segl og Vore Underskrifter.

H. Wilster, Oldermand. *C. W. Westphal, Martens.* Bisiddere.

L. S.

I Aaret 1851 erhvervede L. F. Riemann Borgerskab i Hillerød som Barber, men samtidig fungerede han som *Chirurgus,* idet han foretog *Aareladning* og *Kopsætning.* I gamle Dage var det Sædvane, at voksne for deres Sundheds Skyld skulde aarelades en Gang

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

om Aaret. Lars Larsen, født i Vejby 1839, og senere Gaardejer og i et Par Perioder Folketingsmand, fortæller [10]), at naar man var konfirmeret, hørte det til, at man gik til Alters to Gange om Aaret og blev aareladt een Gang. Lars Larsen blev efter Konfirmationen aareladt hos den gamle Smed i Ørby, »og jeg besvimede ikke,« tilføjede han.

Paa Landet foretoges Aareladningen almindeligt af Smeden, i Købstaden af Barberen.

For visse Sygdomme foretog man *Kopsætning*, d. v. s. en Blodudtømmelse, hvad der krævede en ikke ringe Øvelse. Ogsaa dette foretog Riemann. Hans Sølv-Aareladejern og hans Apparater til Kopsætning eller til at sætte Blodkopper med, som det ogsaa kaldtes, findes paa Nordsjællandsk Folkemuseum.

L. F. Riemann døde 1886, og hans Barberforretning fortsattes af hans Søn *Carl Ludvig Riemann*, født 1849 og død 1928. C. L. Riemann var paa sine ældre Dage kongelig Vejer og Maaler, ligesom han drev en Handel med optiske Instrumenter. Han havde en god Hukommelse for gamle Hillerødminder, hvad der kom Udarbejdelsen af Hillerød Bys Historie [11]) til gode. Hvad der ikke har været offentliggjort før, er, at Riemann havde haft den usædvanlige Oplevelse at have faaet en Lussing af Frederik den Syvende. Det gik saaledes til. Dengang Frederiksborg Slot brændte den 17. Dec. 1859, gik Kongen selv omkring og holdt Orden ved Brandstedet. Der var mange nysgerrige til Stede og deriblandt naturligvis et stort Antal Drenge. Carl Riemann var der ogsaa, og han var kravlet op paa en Mur for bedre at se, hvad der foregik, men dær maatte han ikke være, og da Frederik den Syvende nærmede sig, maatte han skyndsomt ned paa Jorden, og den ti Aars Dreng modtog paa Stedet en kongelig Ørefigen som Straf for sin Nysgerrighed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

OM URE OG URMAGERE skriver *J. Lauritz Olsen* følgende til mig:

Bosiddende Urmagere havde vi ingen af, men derimod boede der omkring i Sognene nogle Mænd, som

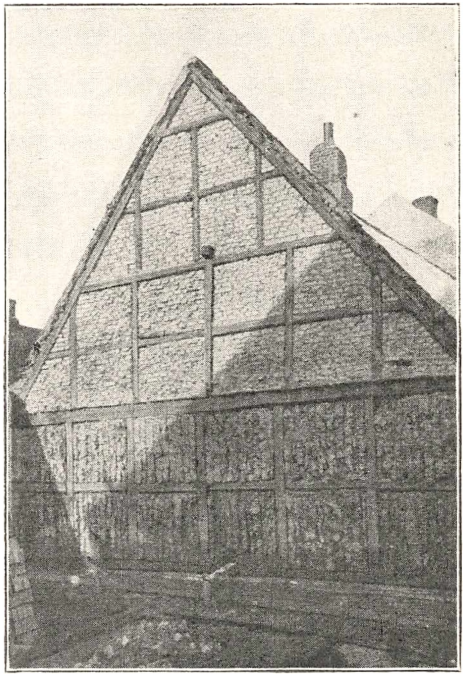

Gavl af Barber Riemanns Hus,
Slotsgade 20, Hillerød, som den saa ud, da Naboejendommen blev nedrevet 1920. Væggen under Bjælken er af klinet Ler, idet Leret er presset ind mellem lodrette Tværstager, *Hæle*. Over Bjælken bestaar Gavlen af raa Sten, der er opmuret i Ler. Den nedrevne Gavl var af samme Materiale, men bygget før Riemanns, idet denne er opført derved, at Leret indefra er presset ind imellem Træværket, indtil det stødte mod den tidligere opførte Gavl.

havde et Hus med Have eller nogle Tønder Land til, og som gik rundt og reparerede Ure. I Bøndergaardene og hos lidt bedrestillede Folk var det mest born-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

holmske Stueure, man havde. Der var en Del af disse Ure med 8 Dages Værk, der kunde vise Maaned og Dato, enkelte havde Sølvskive og forgyldte Figurer i Hjørnerne og med Spilleværk til Timeslagene. Andre havde Tinskiver med en Del Figurer og Forsiringer, navnlig paa den øverste Halvdel af Skiven.

Disse Ure har været meget efterspurgte af Opkøbere og er for det meste forsvundet fra de nordsjællandske Bøndergaarde og havnet i Herskabshuse i Byerne. Det var dog næsten aldrig for Pengenes Skyld, Urene blev solgt, det var nemlig næsten altid Arvestykker, saa man var uden Kendskab til deres virkelige Værdi. Den egentlige Aarsag til Salgene var den, at Folk foretrak de billige, fabriksfremstillede Ure, som var begyndt at komme frem i Byerne. De troede, det var fint at have saadan et Ur, og Bondebefolkningen begyndte allerede dengang for en stor Del at efterabe Bybefolkningen. De to kønneste Ure af de først beskrevne, som jeg har set, findes endnu i en Gaard paa Halsnæs hos Folk, der baade sætter Pris paa deres Arvestykker og ved, hvad saadanne Ure er værd.

I de mindrebemidlede Hjem havde de billigere Ure, der hang paa Væggen med to Lodder og Perpendiklen frit hængende ned ad Væggen.

Alle de beskrevne Ure var haandlavede og forarbejdede med ret primitivt Værktøj, de var derfor ikke saa følsomme. De omvandrende Urmagere var vistnok ikke store Kunstnere, deres faglige Uddannelse var vel nærmest Fuskerens, men de kunde skille et Ur ad, rense det paa Tappene og i Taphullerne, pudse det lidt og samle det igen. I Reglen fik de Urene til at gaa nogenlunde. Saadan et Stykke Arbejde fik de 50 Øre eller 2 Mark for og saa Kosten.

Lommeure blev ikke meget brugt og næsten aldrig uden til Stads. De blev ikke optrukne til dagligt Brug,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fordi det maatte ikke slide for meget paa dem. Vi havde tokapslede Ure, det var de fineste og dyreste, Ure med halvanden og med een Kasse, alle af Sølv. I disse Ure var Værket ikke med Cylinder som Nutidens Lommeure, de blev trukket med en Nøgle, og en lille fin Staalkæde regulerede Urets Gang. Disse Ure kneb det for de stedlige Urmagere at reparere. Dertil var deres Fingre for haarde af Slid og deres Redskaber for primitive. Disse Ure maatte derfor sendes til de større Byer, hvor der var Urmagere med en bedre Uddannelse, men det var kun i Nødsfald, Byens Urmagere blev brugt.

KLINKERE. Vi havde her i Nordsjælland, skriver J. Lauritz Olsen, nogle Folk, der gav sig af med *at klinke*, som det hed, d. v. s. sammenføje Dele af Lerfade, Terriner, Tallerkener, Kopper o. l. Hvis det ikke var slaaet helt i Kvas, men kun i en to, tre eller fire Stykker, kunde disse Klinkere sætte det sammen igen, saa det var ligesaa brugbart som før.

Klinkningen foregik paa den Maade, at Klinkeren ved Hjælp af et lille Bor, *et Drilbor*, borede Huller i de itubrudte Ting, der skulde samles. Naar to Skaar, der skulde sidde ud for hinanden, havde faaet hver sit Hul boret tæt sammen, blev der lavet *en Klinke*, der bestod af et Stykke Kobbertraad paa 1—1½ Tommes Længde efter Afstanden. Paa Enderne af Traadstykket blev der lavet en vinkelret Hage, og de to Hager blev nu presset ned i de to Borehuller. Paa denne Maade blev der anbragt saa mange Klinker, som det var nødvendigt for at holde Delene sammen. Var der nogle smaa Utætheder enten ved Klinkerne eller ved Revnerne, blev der smurt lidt Kit i udvendig, saa blev det tæt igen og ligesaa stærkt som helt nye Ting.

Disse Klinkere gik gerne fra Hjem til Hjem og re-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

parerede Tingene. Dette gjaldt særlig de Hjem, hvor de havde saa meget af de forskellige Ting, at de ikke behøvede at savne, hvad der gik i Stykker, men kunde samle det sammen i større Portioner. I Hjem, hvor de kun havde det nødvendige Lertøj o. l. til dagligt Brug, blev det itubrudte sendt til Klinkerens Hjem, hvor han saa ordnede det om Aftenen eller Natten, naar han kom hjem fra sine daglige Ture.

Prisen for saadanne Klinker var fra 1 til 2 Øre pr. Stk. En Tallerken eller en Kop, der var gaaet i 2 Stykker, kunde gerne klare sig med 2 á 3 Klinker, efter som Skaden var. Glassager var der ikke ret mange af Klinkerne, der kunde klinke. Deres Bor var ikke gode nok til at bore i den haarde Masse med, og Glas var ogsaa vel skørt til at kunne taale Presset fra Klinkerne. Der var derfor ogsaa mere Opstandelse i Hjemmene, naar Glassagerne blev slaaet i Stykker, end naar det var Lersager.

En Del af disse Klinkere lavede ogsaa Horn- og Træspiseskeer, som de gik omkring og solgte. Der blev dengang aldrig brugt andet end Horn- og Træspiseskeer paa Landet. Hornskeerne blev lavet af Kohorn. Hornene blev flækket midt ad og gjort bløde i kogende Vand og derefter presset i en hul Form. Naar de efter denne Behandling var blevet kolde, holdt de Faconen. Derefter skulde Skeerne poleres, hvad der var et sent Arbejde, da man hverken havde Sandpapir, Smergellærred eller andre finere Poleremidler, som man har i Nutiden. Alligevel var man dengang i Stand til at lave ligesaa fine og smukke Ting som nu.

ET POTTEMAGERI PAA LANDET. En Art Haandværk, som før i Tiden var ret almindeligt i Landsbyerne, men som nu ikke eksisterer mere, var Pottemageriet. Om et saadant Pottemageri i Landsbyen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Isterød har *Rich. Bondesen*, Faurholm Mark, sendt mig følgende:

Materialet, Pottemagerleret — en særlig Slags Rødler — hentedes i en Lergrav ved Isterød Storskov paa Stumpdyssegaardens Jorder; efter Overenskomsten kørte Bonden Leret til Værkstedet. Gennem en Luge i Værkstedsvæggen skovledes det ind paa Gulvet i en Bunke og holdtes fugtigt med vaade Sække, og herfra tog Behandlingen sin Begyndelse.

Et fire, fem Tommer tykt Lag blev lagt frem paa Gulvet og derefter bearbejdet med Trækøller, indtil hver en Klump var gennembanket. Derefter blev et nyt Lag lagt ovenpaa og fik den samme Behandling og saadan fremdeles, indtil man havde en Klump saa stor, som man ønskede.

Efter Gennembankningen blev Leret med en Slags krumme Baandknive med et bredt, tyndt Blad skaaret i ganske tynde Skiver, og Hensigten var dels at findele Leret yderligere, dels at rense det for de smaa Flint- og Kalksten, som fandtes deri, og dette maatte gøres omhyggeligt, thi en nok saa lille Stenflis i en Lerting var nok til at ødelægge denne under Brændingen.

Efter Rensningen tog Pottemageren en god Klump af Leret op paa sit Bord og gennemæltede det omhyggeligt med Hænderne, idet han samtidig fjernede mulige oversete Stenfliser. Til sidst trillede han Lerklumpen ud i en Pølse, delte med en Kniv Pølsen i passende Stykker efter de Ting, som skulde laves, og stillede Stykkerne op i en Række paa Bordet, saa at han let kunde naa dem fra sin Plads ved Drejeskiven.

Drejeskiven saa saaledes ud: En tyk Aksel af Træ hvilede i et Leje i Gulvet, nederst paa Akselen sad en større Træskive, og øverst en mindre, begge af tykke Egeplanker.

Nu tog Pottemageren Plads ved sin Skive. En Ler-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

klump blev med et let Slag fæstet midt paa den øverste, lille Skive, og med smaa Spark af højre Fod paa den nederste, store Skive sattes det hele i Gang og holdtes i stærk Fart, medens Pottemagerens Fingre snildt og behændigt formede Leret i den ønskede Skikkelse, enten det nu var en Krukke, et Fad eller lignende.

Fordybninger, Kanter og andre Forsiringer blev lavet med et lille, dertil indrettet Træstykke, en Slags Spartel, og naar Tingen saa var færdigdrejet, blev den løsnet fra Skiven med et Redskab — en Staaltraad spændt paa et Stykke Spanskrør — og sat til Side paa et Bræt; den næste Klump Ler blev smækket paa Skiven og saadan fremdeles.

Naar en passende Portion Varer var færdige, blev de satte til Tørring. Det skete om Sommeren i dertil indrettede Tørreskure; Varerne maatte ikke udsættes for Solen, da de saa tørrede for hurtigt og sprækkede. Om Vinteren blev de sat paa Hylder under Loftet i Værkstedet. Efter nogle Dages Tørring blev de Varer taget frem, som skulde have paasat Hanke, Tude, Ører o. l. Disse Smaating blev alle lavet med Hænderne og trykket fast med et let Tryk af Tommelfingrene. Derpaa blev Varerne igen stillede til Tørring og var, naar denne efter nogle Dages Forløb var fuldendt, færdige til Glasering. Man havde to Slags Glasur, tør og vaad; den tørre Glasur blev med Haanden drysset ud over den i Forvejen med Vand fugtede Genstand; den vaade Glasur blev paasat ved Neddypning. En stor Bestanddel af Glasuren var Bly, hvad der gjorde Pottemageriet til et usundt Arbejde; Blyet førtes ind i Legemet, dels ved Indaandingen og dels fra Fingrene under Maaltiderne og foraarsagede Blyforgiftning.

Efter Paasætningen af Glasuren blev forskellige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ornamenter anbragt og i forskellige Farver. Materialet var Pibeler udrørt i Vand, i de hvide Ornamenter rent Pibeler, i de brogede med Tilsætning af Farvestoffer. Redskabet til Paaføringen var et Kohorn, af hvilket den yderste Spids var skaaret og erstattet med en Pennepose af Gaasefjer, hvori der var lavet et lille Hul, igennem hvilket Pibeleret kunde løbe i en saa fin Straale, at man kunde tegne de tyndeste Streger, og i Mønstre, finere eller simplere, som Pottemagerens Fantasi og Kunstsans tillod det.

Var dette nu tilendebragt, var Varerne færdige til Brænding. En Mand stod inde i Ovnen og stablede Varerne op, de største og sværeste underst og efterhaanden de mindste Ting øverst. Der blev saa stukket Fyr i Kanalerne, til hvilke der førte tre Fyrhuller med en Fyrgrav foran. Man fyrede udelukkende med Bøgebrænde — Stykker paa en Alens Længde —, og der skulde derfor fyres ofte og paapasseligt i de fireogtyve Timer, Brændingen varede, da der fordredes en stærk og konstant Hede. Efter de fireogtyve Timers Forløb slukkedes Fyret, og Ovnen stod og kølnedes en Tid, før den kunde tømmes og Varerne sorteres. I en Brænding var altid noget kassabelt; noget var gaaet helt i Skaar, andre Ting havde Revner og Sprækker, men naturligvis, den store Mængde var gode og solide Varer. I mit Hjem findes endnu en Krukke i Brug, som for tresindstyve Aar siden er lavet paa det her beskrevne Værksted, og som endnu er uden mindste Revne i Glasuren.

Tilbage var nu at pakke de færdige Varer paa en Vogn og befordre dem til København. En saadan Pakning af Lertøj fordrede en Del Øvelse og Omtanke, da det skulde danne en fast og kompakt Masse for ikke at rasle i Stykker under den lange Transport; man brugte Halm til Pakningen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Afsætningen af Lertøjet var ikke vanskelig, i Regelen var Varerne forudbestilt. Aftagerne var de københavnske Hørkræmmere. Der brugtes meget Lertøj i de Dage, og man havde det i alle Former: Store og smaa Stegefade, Sylte- og Smørkrukker, Grødfade og Skaale, Krus, Tepotter, Kaffekander o. s. v.

Til Slut skal bemærkes, at foruden den føromtalte Fare ved Pottemageriet — Blyforgiftningen — var der en anden Sygdom, som hjemsøgte mange gamle Pottemagere, det var en Lammelse af Hænderne, den saakaldte *Pottemagersyge*, foraarsaget af aarelangt Arbejde i det kolde Ler; den kunde gøre en Mand til en hjælpeløs Krøbling.

BLEGEMÆND I SØRUP. I *Gr. Begtrups Værk Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Sielland og Møen*, I—II, Køb. 1803, læser man i 2. Bind S. 467 følgende:

»I den nordøstlige Deel af Landet gives nogle Byer, som finde en Næringsgreen i at *vaske og blege* for Hovedstaden. Baade Gaard- og Huusmænd tage Deel i den Fortjeneste, dog fornemmelig de sidste. De ere meget billige, da de tage kun 3, nogle 4 Rmk. for Snesen, baade Smaat og Stort. I Bønderbyerne Nødeboe og Søerup ved Esrum Søe, ligeledes i Nærheden af Frederiksborg og Slangerup beskjæftiger Bondestanden sig med denne Syssel.«

Denne Næringsvej beskæftigede i forrige Aarhundrede mange Hjem i Sørup og en Del i Nødebo. Om denne Virksomhed har Enkefru *Elisabeth Jørgensen*, De gamles Hjem, Nyhuse, født 1862, fortalt mig en Del. Fru Jørgensen tjente fra 1875 til 1883 hos en *Blegemand* i Sørup, der hed *Lars Pedersen*, men da han døde, overtog Børnene Virksomheden. Den ældste Søn hed *Johan Larsen*, og han drev Vaskeriet i mange Aar.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Foruden Virksomheden som Blegemand drev Johan Larsen ogsaa lidt Landbrug, idet han havde 2 Heste og 3 Køer. Hestene brugtes dog ogsaa til Københavnsturene, idet Johan Larsen hver fjortende Dag kørte ind til Hovedstaden med et Læs rent Tøj og fik et Læs snavset med hjem i Stedet.

Tøjet blev hentet og bragt i Sække. Naar et Læs var hentet, blev Tøjet *talt ud* og mærket. Efterhaanden som de havde haft Tøjet mange Gange, kendte de det paa Udseendet.

Derefter begyndte Behandlingen. Den første Dag skulde Tøjet *bøjes* (bøges), d. v. s. vaskes med Bøgeaskelud, Soda og Sæbe. I de private Hjem anvendte man i de Tider udelukkende Bøgeaske til Vask[12]). Men hos Blegemændene brugte man baade Bøgeaske, Soda og Sæbe. Det skulde være rent Bøgeaske, og det købte de hos Bagerne, Johan Larsen fik meget hos Bager *Nicolaj Petersen*, Hillerød, nu Warnøes Bageri, Slotsgade 1.

De vaskede hele Aaret og var om Sommeren oppe Kl. 4 hver Dag. Den, der skulde bøge, maatte ogsaa om Vinteren op Kl. 4 for at naa at blive færdig med de andre.

De vaskede et helt Læs ad Gangen. Tøjet kom i et meget vidt Kar — det var lige saa stort som et Ølbryggerkar —, og saa blev der fyret op under Kedlen, som var fyldt med Vand, og hvori der kom en Skæppe Bøgeaske. Over Tøjet i Karret blev der trukket to store Lagner, og naar Bøgeaskeluden i Kedlen kogte, blev den med en Øse paa en lang Stang — en saakaldt *Somm* — øst over i Karret. Selve Bøgeasken blev dær holdt tilbage af de to store Lagner, mens Luden strømmede ned gennem Tøjet og begyndte Rensningen. Neden under det store Kar var der et mindre, og naar det store var fuldt, tappede man Luden af i det lille og øste det over i Kedlen igen. Naar Lu-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den kogte, blev den atter øst over i det større Kar, hvorefter den blev tappet af og kom tilbage i Kedlen. Paa denne Maade blev den Lud, der stod i det store Kar, saa varm, at den stod og kogte. Saaledes skiftedes Vandet mange Gange, og naar der var kogt 2 Kedler med Bøgeaskelud, blev Kedlen renset, og i det næste Hold rent Vand kom der Soda. De to Lagner, hvori Bøgeaskens Grums var opsamlet, blev trukket af og kastet til Side, og naar Sodaluden kogte, blev den øst over i Vaskekarret, og Vandet cirkulerede som tidligere nævnt. Efter Sodaluden blev der i Kedlen kogt Vand med Sæbe i. Ialt blev der kogt 3 Kedler med Soda og Sæbe. Med de 2 Kedler Bøgeaskelud blev det ialt 5 Kedelfulde, og de blev i Løbet af Dagen kogt igennem ialt 40 Gange.

Dagen efter blev Tøjet bragt ned til Søen. Tøjet stod i det varme Vand fra Dagen før, og det blev nu af to Kvinder gnedet og banket for at faa Luden af. Bankningen foregik ved Hjælp af en *Bankeskammel* og en *Banketærskel* [12]). Dernæst skulde det *klares*, skylles rent i koldt Vand. Den ene stod paa en lang Planke, der laa ud i Søen, og skyllede det i Vandet, hvor der stod en Skammel, som det blev lagt op paa. Der blev aldrig noget vredet. »Om Vinteren frøs Tøjet, og det gjorde vi med!« fortalte Fru Jørgensen.

Efter Skylningen blev Tøjet paa en Trillebør uden Sidestykker kørt op og bragt ind i *Tøjstuen*, hvor der fandtes en varm Bilæggerovn. Den næste Dag begyndte de at tørre Tøjet, og det kunde vare mange Dage. Tøjet skulde tørres i fri Luft. Om Sommeren tørrede de det paa Græs, men i den øvrige Del af Aaret blev Tøjet hængt op paa Snore paa den store Tørreplads. Hen imod Jul kunde de ikke altid faa det tørret om Dagen, saa maatte de gaa og tørre om Natten for at benytte Lejligheden, naar det blæste op.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De Sække, det snavsede Tøj kom ud i, blev ogsaa vaskede, og naar Tøjet var tørret — rullet blev det ikke, det maatte Ejerne selv tage sig af — blev det talt sammen og kom i de rene Sække, der var mærket med Ejerens Forbogstaver. Tøjet blev læsset om Eftermiddagen, hvorefter Vognen blev kørt ind i Vognporten. Næste Morgen tidlig kørte de til København, hvor de overnattede og vendte tilbage med et nyt Læs Snavsetøj.

Til Vasken var der fire ialt, to faste Piger, Fru Jørgensens Moster og en af Døtrene. En af Sønnerne hjalp til med at tælle Tøjet ud og tælle det ind, den anden Søn passede Kreaturet.

Lønnen, Fru Jørgensen fik, var til sidst — hun var 21 Aar, da hun rejste derfra — 38 Kr. halvaarlig. De var fæstet for et Aar ad Gangen. Fra Sørup flyttede hun til Nødebo, hvor hun var i Tjeneste hos en anden Blegemand, *Erik Petersen*, i 3 Aar. Her fik hun til sidst 40 Kr. om Halvaaret. Erik Pedersen fortsatte iøvrigt Virksomheden et godt Stykke ind i dette Aarhundrede.

Der var baade i Sørup og Lille Sørup mange Blegemænd i hine Tider, hvad der hang sammen med, at der dengang ingen Dampvaskerier fandtes. Men endnu i vore Dage findes der i Sørup enkelte Blegemænd tilbage, som fortsætter Fædrenes Virksomhed omend under andre Former.

FOLKENE PAA LYNGEN. I Egnen mellem Frederiksværk og Kattegat, ogsaa kaldet *ude paa Lyngen*, boede for en 60—70 Aar siden en Del mindre bemidlede Folk. Om dem har Gaardejer *Hans N. Hansen*, Huseby, i 1932 sendt mig en Beretning.

Det var meget lidt af Lyngen, der dengang var opdyrket, og paa den Smule, der blev dyrket, høstedes der næsten intet, saa det var kun faa Steder, de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

havde en Ko, ellers var der kun et Par Faar. Befolkningen maatte derfor ernære sig ved anden Beskæftigelse. Det var meget faa, der var saa heldige at have Arbejde paa Fabrikkerne i Frederiksværk, hvortil de iøvrigt havde tre Fjerdingsvej. Den øvrige Befolkning maatte skaffe sig Udkommet ved at handle med Fisk eller flette Avnkurve, binde Lyngkoste, Birkeriskoste eller lignende. Det blev altsammen transporteret rundt paa en Trillebør, og hver havde sin Rute at handle paa.

Paa Kassemose Lyng boede en Mand ved Navn *Anders Jørgensen*. Han vandrede hjemmefra og til Fiskerlejet Lynæs (dengang udtalt *Lunnes*), hvor han købte Fisk, som han trillede den fem Mil lange Vej til Hillerød. Dengang var det Skik, at man, naar man købte en Ret Fisk, gav Sælgeren en Snaps Brændevin i Tilgift. Det gav Manden Humør og Trillebøren Fart.

Paa Ramløse Lyng boede nogle ældre Mennesker, som hentede Fisken paa Liseleje og transporterede den til Ramløse, hvor de begyndte at sælge langs ved Vejen til Huseby, Skærød, Annisse Overdrev, forbi Pibe Mølle og til Alsønderup. Det var ogsaa en lang Vej. En af disse Mænd var en meget høj Mand, der gik under Navnet *Fynboen*. Dengang solgtes Fisken ikke i Pundevis, men i Stykkevis eller Snese, og man vilde derfor helst, at Fisken skulde være lidt stor. Naar Gaardmandskonerne sagde til Fynboen: »I Dag er Fiskene saa smaa, jeg tror ikke, jeg skal have nogen,« svarede Fynboen altid: »Saa tager vi efter de største!« Paa den Maade handlede han hele Dagen og fik efterhaanden solgt det hele. Men endnu kan man i Egnen ved visse Lejligheder høre Folk sige: »Saa tager vi efter de største ligesom Fynboen, da han solgte Fisk.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Der var en Fiskehandler, som var meget tunghør. Naar en Kone sagde: »I Dag skal vi ingen Fisk have!« var han klar over, at der heller ingen Snaps vankede, men saa lod han, som han hørte fejl, og svarede: »Jo Tak, en lille Snaps kan jeg nok drikke!« Paa den Maade fik han Snaps hvert Sted.

Der var ogsaa nogle inde fra Halsnæs, som kom kørende med Hest og Vogn og solgte Fisk. Den ene af de Mænd hed Morten, han havde en hvid Hest, og han kom kun, naar der var godt at tjene. Man sagde derfor: »Nu er Fisken billig paa Fiskerlejet, i Dag har jeg set Morten med den hvide.« Engang havde han en af sine Drenge med. Paa Gaarden var der ogsaa nogle Drenge, og mens Morten var inde paa Gaarden og fik sine Penge og sin Snaps, blev disse Drenge enige om at tage nogle Fladfisk, som endnu saa ud til at være levende, og sætte dem ud i Arresø. En Tid efter blev en af disse Fisk fundet i et Fiskegarn ved Pøleaaen, Øst for Annisse. Fiskeren blev meget forbavset. Nu havde han fisket i Arresø i saa mange Aar, men aldrig før havde han fanget hverken Rødspætter eller Skrubber i Søen!

De Mænd, der bandt Kurve og Koste, vandrede omkring ligesom Fiskehandlerne, de fik ogsaa en Snaps hvert Sted, hvor de handlede. En Avnkurv kostede to Mark, en Lyngkost otte Skilling, en Riskost to Skilling. De tog ogsaa til de store Krammarkeder med deres Kurve og Koste. Paa Melby Lyng boede en Mand, som hed *Johan Ditlev*. Han havde to smaa gule Heste, som var et Par meget hurtige Travere. Han kørte med store Læs Koste baade til Holbæk, Roskilde og flere andre Købstæder. Han var i Roskilde paa den Tid, da Banen fra København til Roskilde lige var anlagt (1847). Det var Landets første Jernbane, og det blev fortalt Johan Ditlev, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Toget kørte de fire Mil paa en Time. Det syntes han ikke var særlig meget, det kunde han ogsaa køre med sine de gule. Han væddede og vandt ogsaa Væddemaalet. Engang senere var han i Holbæk med Koste, og dær solgte han hele sit Køretøj, baade Heste, Vogn og Seler for en høj Pris, og han kom gaaende fra Holbæk og hjem til Melby Lyng.

De, der ikke havde Køretøj, bar ofte Kurve og Koste paa deres Ryg. Der var Efteraarsmarked hvert Aar i den lille By Helsinge. Det var helt store Krammarkeder, der var dengang. Der var Kagetelte og Telte med Rokke og forskellige andre Slags Trævarer. Langs med Rendestenene stod Sadelmageren med Seletøj, *Hans Larsen* fra Huseby med sine pæne og solide Solde og Resler, som dengang brugtes paa Tærskeloerne, og *Per Jensen* fra Ramløse Nordkrog med sine Saakurve og Skæppekurve, og der stod Koner og solgte hjemmevævet Hørlærred.

Paa Markedspladsen var der ogsaa en Del, der handlede med Kreaturer og Lam. Der kom mange Landboere, og der kom Slagtere fra Helsingør, Frederiksborg, Hillerød, Hørsholm og flere andre Steder. Rejsestalden var saa overfyldt med Heste, saa der ofte stod lange Rækker udenfor, og Krostuerne var ligeledes overfyldte. Mange Landboere kørte til et saadant Marked blot for Fornøjelsens Skyld.

Den tidligere nævnte Anders Jørgensen var født i et lille Hus i Kallehave ved Tisvilde Hegn. Han kom som Skoledreng til en Gaard i Vinderød Sogn, hvor han tjente som Hyrdedreng. Senere tjente han i Marketenderiet i Frederiksværk, hvorfra han blev konfirmeret. Senere aftjente han sin Værnepligt ved Fodfolket. Han var egentlig Frispiller, men da Krigen brød ud i 1864, blev han indkaldt og maatte deltage i Krigen. Den Kugle, der var ham nærmest, ramte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans Tornyster og gik igennem et Par Strømper og blev siddende i en Plade, der laa ved Siden af. Senere blev han gift og købte et gammelt Hus med to Tønder Land Sandjord. Han ernærede sig som tidligere nævnt ved at trille med Fisk og binde Avnkurve. Det var mest Vinter- og Foraarsarbejde. Om Sommeren var der altid paa den Del af Lyngen, som strækker sig ned til Arresø, og som man kaldte for *Ryen*, Arbejde at faa. Dær skæres om Sommeren en Mængde Tørv, en Virksomhed, der vist har fundet Sted i mere end hundrede Aar. Det er et strengt Arbejde, da der skal afgraves mellem en og to Alen Sand, før man naar den ekstragode Tørv. Den bliver kastet op i store Trækasser og æltet derved, at to Heste gaar rundt i Kassen og træder den itu, hvorefter den bliver lagt ud, som Tørv bliver andre Steder. Det Arbejde bruges meget endnu, men i ældre Tid blev der lavet meget mere Tørv.

Der var ogsaa lidt Bærplukning om Sommeren, det var Kvindernes Arbejde. De solgte Bærrene paa Frederiksværk. Anders Jørgensen afstod senere sit Hus til sin Søn, som har kulegravet det meste af Marken. Naar Tørvejorden kommer øverst, kan der nok vokse Sæd.

Egnen har forandret sig meget i Tidernes Løb. Mine Forældre var født i Melby Sogn, men min Bedstefader var gift med en Datter fra en Gaard i Ramløse. Naar min Bedstefader kørte til Ramløse og besøgte Familien, kørte de fra Melby og ind over Lyngen. Der var dengang ingen Vej; de kørte, hvor de bedst kunde. Der var mange meget dybe Spor, og det var ikke altid det rigtige Spor, de var kommet paa. Mange af Sporene førte mod Tisvilde Hegn. Naar Bedstefader var kommet i et saadant Spor, maatte han se at komme op af det og i et andet Spor,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som maaske ogsaa førte i en fejl Retning. De skulde sørge for at holde Retningen mod Sandkroen, som ligger ved Landevejen fra Frederiksværk til Helsingør, for saa at følge denne til Ramløse. Omkring 1840 blev Vejen fra Melby til Sandkroen anlagt.

Egnen har forandret sig meget i de sidste tres Aar. Omkring ved 1884 købte Staten ca. 1500 Tdr. Land Lyngjord, som hørte til Melby og Tollerup Bøndergaarde, og nu er der paa dette Areal Skov med store Træer. Før den Tid fandtes der næsten ikke Træer paa Lyngen. De 1500 Tdr. Land er beplantet og hører under Forstvæsenet.

For omkring ved hundrede Aar siden blev der anvendt megen Lyng paa Bøndergaardene. Den længste og groveste Lyng blev brugt til at fyre i Bagerovnen med, naar der skulde bages. Den lidt mindre grove Lyng blev anvendt til Tagrygning paa Husene, og den mindste og græsblandede Lyng blev brugt til Strøelse. Efter meget tørre Somre kunde det ogsaa hænde, at den blev brugt til at fodre Kreaturerne med. Ja, saa sent som i det tørre Aar 1917 blev der anvendt megen Lyng til Kreaturerne, og Prisen steg fra den gamle Pris 5 Kr. til op mod 30 Kr. pr. Læs. Det Aar tyndede det meget ud paa Lyngen.

Skovfrø fra det beplantede Areal flyver hen over Lyngen, hvor det slaar Rod og vokser op, hvorfor Lyngen bliver mere og mere fortrængt. Imellem disse selvsaaede Træer er der bygget mange smaa Sommervillaer, hvor Københavnerne tilbringer en Del af Sommeren, og mange af Beboerne tjener til deres Ophold ved at gaa Københavnerne til Haande om Sommeren.

Det er ret interessant at se den Egn, som for et halvt Hundrede Aar siden for Størstedelen laa hen med den mørke Lyng. Nu er der Træer og Villaer,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa det hele næsten ligner en stor Have. Da jeg var Dreng, kunde man gaa et langt Stykke uden at se et Menneske. Nu vrimler det med Københavnere og Forretnings- og Personbiler, som om det var nær ved en stor By.

ULDBINDING. Paa Snostrup Mark, skriver *Lars P. Olsen,* boede der engang en Mand, der hed *Hans Andersen.* Han havde en lille Ejendom, som han, da han blev ældre, overdrog til en Svigersøn og blev saa boende som Undertagsmand — Aftægtsmand — paa Ejendommen. Svigersønnen var en dygtig og søgt Væver, og saa længe den gamle Mand var i Stand til at passe Landbruget, kunde Svigersønnen blive ved sin Væv.

Men Aarene gik deres Gang, og efterhaanden blev Markarbejdet Hans Andersen for træls. Beskæftigelse kunde han dog ikke undvære, og saa tog han fat paa et Arbejde, han havde lært i sin Ungdom, han bandt Hoser.

Min Moder har fortalt, at det var ret almindeligt, at Mandfolkene om Vinteraftenerne. naar Tællelyset var blevet tændt, og Kvinderne havde faaet Karterne og Spinderokken i Gang, tog Bindehosen i Hænderne.

En dygtig Binder var Hans, og en god Hukommelse havde han. Han kunde saaledes med Lethed fra den ene Dag til den anden huske, hvor mange Omgange han havde bundet paa Hosen. Han behøvede derfor ikke at maale med den anden Hose, om de nu ogsaa var lige lange. Bindehosen var ham i Hænde, fra han stod op om Morgenen, til han om Aftenen gik i Seng. Der var kun to Ting, der kunde faa Hans Andersen — *vor Faa'r,* som han blev kaldt i Hjemmet — til at lægge Bindehosen. Det var Avisen, der blev læst med Grundighed, og saa en Sjavs, som godt kunde holde den gamle Mand oppe den halve Nat.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ud over det gav Hans Andersen ikke Afkald paa Bindehosen. Han blev omtrent 90 Aar gammel, og endnu kort før hans Død saa man ham med Bindehosen i Haanden.

At Mandfolk ogsaa andre Steder kunde beskæftige sig med at binde, vil man se af følgende Skildring, som Husejer *Christoffer Jeppesen*, Helsinge, sendte mig 1923.

Min Moder var født 1828 i Nejlinge som Datter af Brøndgraver og Vandviser *Ole Olsen*, Ole Vandmand, som han blev kaldt. Fader var født 1829 i Saltrup ved Esbønderup. De blev gift 1850, men da de var fattige begge to, kneb det med at faa sat Bo. Fader blev indkaldt som Soldat 1851 og kom efter at have lært i København til at ligge Tønningen og Frederiksstad. Imedens maatte Moder med min ældste Søster, som imidlertid var kommet til Verden, dels være hos sine egne og dels hos Faders Forældre.

Da Fader igen kom hjem, boede de et Par Aar i Græsted, men flyttede derpaa til Nejlinge og købte et af de gamle Lejehuse med Leje paa 99 Aar, og her levede de i over 50 Aar og opnaaede at holde Guldbryllup. Da mine Forældre kom til Nejlinge, blev Fader snart fast Husmand hos Sognefoged *Niels Hansen*, Slettelt, hvor han arbejdede uafbrudt i ca. 30 Aar ved alt forefaldende Arbejde. Han tærskede med Plejl al Sæden om Vinteren og fik *Punderskæppen*, som det hed, den 18.–20. Td. af Vintersæden og 22.–24. Td. af Vaarsæden. Det gav ikke stor Dagløn, men godt med Arbejde. Kl. 5–6 om Morgenen gik Fader paa Tærskeloen og svang Plejlen Dagen igennem, rensede op om Aftenen og lagde frem til næste Morgen for at kunne begynde i Mørke igen. Lys blev ikke brugt meget i Udhusene dengang.

Om Sommeren skete det, at Bonden kunde und-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

være Husmanden en lille Tid. Saa gik Fader sammen med en anden Mand ud i forskellige Tørvemoser for at lægge Tørv, og her var Moder tidt med.

Hendes største Arbejde bestod ellers i at være i Skoven, hvor hun arbejdede i over tyve Aar ved Plantning eller Lugning i *Bomskolerne* (Planteskolerne). Desuden udførte hun meget Arbejde for Egnens Folk i Form af Kartning, Spinde- og Strikkearbejde, og her tog Fader fat med. Naar han om Vinteraftenerne kom hjem fra Tærskepladsen og havde faaet vasket sig, tog han fat paa Strikketøjet, og nu kappedes de om, hvem der kunde blive først færdig, Moder med Ærmerne eller Fader med Akselstykkerne, som det hed.

Højt op i Alderen, omkring 70, gik Fader paa Vejen som Vejmand, eller han slog Skærver, og det blev han ved med, indtil Alderen tvang ham til at holde op.

Disse to arbejdsomme Mennesker var altid veltilfreds og i godt Humør, og mangen en Sommeraften, naar Høstarbejdet var endt, gav Fader efter for de unges Opfordring til at synge en af de muntre Viser, som han havde en Del paa Lager af.

Det gamle Hus, hvor min Vugge stod, er nu jævnet med Jorden, men for mig og mine Søstre rummer Stedet et Minde om et Par gode Forældre, som opdrog os i Tugt og Herrens Formaning til at blive nyttige og virksomme Mennesker i den Verden, som nu ser noget anderledes ud, end da de vandrede hernede.

SKOVEN DRAGER

EN GAARD VED SKOVEN. For en lille Snes Aar siden fortalte afdøde Gartner *Lars Larsen*, Ejlstrup, mig en Del Træk af sin Slægts Historie, der er knyttet til Gaarden *Askegaard*, Ejlstrup By, Maarum Sogn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Disse Træk danner Kernen i den følgende Skildring:

I Historisk Samfunds Aarbog for 1911 beretter *Johs. T. Christensen* om *en forsvunden Landsby*, Truestrup i Gribskov. Denne Landsby bestod af 4 Gaarde og et Par Huse, men i Aarene 1783—90 købte Staten disse Gaarde, og deres Tilliggende blev lagt ind under Skoven.

Den sidste Bonde, der var tilbage i Truestrup, var *Niels Jensen*, han var født i 1738 som Søn af Husmand *Jens Jensen*, Ejlstrup, og var Gaardmand i Truestrup fra 1762 til 1790.

Saavidt nævnte Afhandling.

En Søn af Niels Jensen er *Jørgen Nielsen*, der er født 1765 i Truidstrup (Trudstrup, Truestrup.) I de ældste Lægdsruller for Maarum Sogn, 1789, opføres: Jørgen Nielsen. 24 Aar, Fødested: Trudstrup, Soldat ved Da. Liv Reg. siden 8. Marts 1787, hos Faderen i Trudstrup.

Paa Askegaard i den nærliggende Landsby Ejlstrup boede en Mand, der hed *Jørgen Olsen*. Han var 1770 blevet viet til *Mette Kirstine Olesdatter*, og de havde i hvert Fald to Sønner, *Ole Jørgensen*, født 1777, og *Anders Jørgensen*, døbt 20. Maj 1782. Imidlertid døde Jørgen Olsen, og den 24. Nov. 1789 blev ifølge Maarum Kirkebog Ungkarl Jørgen Nielsen af Trudstrup — altsaa Niels Jensens Søn — og Enken Mette Kjerstine Olesdatter trolovet, og den 17. Jan. 1790 blev de viet. Den 14. Febr. 1791 fæster Jørgen Nielsen »den Gaard Nr. 7 [Askegaard] af Hartkorn Ager og Eng 4 Tdr. 5 Skpr. 2 Fdk. $^3/_5$ Alb., samt Skovhugst 2 Sk. — som *Jørgen Olsen*, hvis Enke han har ægtet, er fradød.« I dette Ægteskab fødes der en Søn, *Lars Jørgensen*, der er døbt 9. Jan. 1794 og altsaa Halvbroder til de tidligere nævnte Ole og Anders.

Den 28. Jan. 1797 faar Jørgen Nielsen kgl. Arve-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fæste- og Skødebrev paa Gaarden. 1826 tilskøder Jørgen Nielsen sin Søn Lars Jørgensen Gaarden, og Aaret efter døde han som Aftægtsmand hos Sønnen.

Lars Jørgensen havde Gaarden til 1867, da han overdrog den til sin Søn, *Jørgen Larsen*. Lars Jørgensen døde 1873, omtrent 80 Aar gammel, som Aftægtsmand hos sin Søn.

Jørgen Larsen var født 1828, og han havde to Sønner, *Anders Christian Larsen*, der var født 1859 og overtog Gaarden efter sin Fader, og *Lars Larsen*, født 1862, død 1924 somt Gartner i Ejlstrup.

Og nu fortæller Lars Larsen: Det var paa Grund af al den Stjælen Træ, at Staten vilde have Truestrup nedlagt. Forstvæsenet saa iøvrigt meget gennem Fingre med Skovtyverierne. En Dag var Niels Jensen staaet tidlig op og gaaet ud i Skoven, hvor han stod og kappede ned af et Træ — huggede Grene af — og da han i det samme saa Skovrideren komme, blev han meget angst. »God Morgen, Niels Jensen,« sagde Skovrideren, »dær har Du gjort et godt Davrebed!« Og dermed gik han videre. Forstvæsenet stjal ogsaa, for deres Løn var saa lille, at de ikke kunde eksistere.

I Maarum boede en Skovfoged *Frederiksen*, og han var en mærkelig Mand. Naar Husmændene gik ind til ham og bad, om de maatte slaa lidt Græs dær og dær til Køerne, fik de Lov paa den Betingelse, at de skulde høste til Hælvten. De slog og rev, men naar de saa kom og skulde se til Stakkene, havde Frederiksen taget det altsammen, og naar de klagede, svarede han, at han havde en Stak, som han skulde have fyldt. Saa fik de anvist noget et andet Sted.

Askegaard i Ejlstrup, hvor jeg er født, grænser lige op til Skoven. Der var intet Græs paa Marken, og Hestene gik derfor ind i Skoven — ja, om Natten naturligvis. Nu paatog Frederiksen sig at køre noget

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Brænde ned til Kanalen nede ved Esrum, men han havde paataget sig saa meget, at han ikke kunde overkomme det. En Morgen kom han op til Lars Jørgens Gaard, hvor baade Manden og Konen var ude. Men Frederiksen rakte op under Hylden og tog Sild fra Davren, dertil tog han Brød fra Skuffen, og saa satte han sig til Bords. Da Manden kom ind, sagde han: »Ja, undskyld, Lars Jørgen, at jeg satte mig ned og fik en Bid Brød. Jeg har løbet i Skoven hele Natten efter de forbandede Krybskytter, og jeg var saa flov, at jeg ikke kunde vinde hjem.«

Naa, det gjorde jo ingenting, men nu vilde Frederiksen have Lars Jørgen til at køre Brænde for ham. »Naar bare Du vil hjælpe mig lidt, saa kan Du jo lade Hestene gaa ind lidt [i Skoven, hvor de gik hele Sommeren].« Lars Jørgen var øm over Hestene, men til sidst maatte han give Køb.

I Maarum Planteskole var der en Skovløber, som de kaldte *Jyden*. Han var ikke til at tilfredsstille. Lars Jørgens Broder, Anders Jørgen, boede i Ry'et i Ejlstrup — Navnet kendes endnu — hvor han havde faaet en Udlod fra Askegaard. Han havde to Heste paa sine 6 Tdr. Land. Han var Kulsvier, men han kunde ikke føde Hestene. Saa red han dem op til Broderen, der havde fire, og de slap dem alle ind i Skoven — om Natten naturligvis. Anders Jørgen var en vældig Kæmpe. Han gik altid med lange, hvide Linbukser, rød Drejlsvest, kort Vadmelstrøje, og paa Hovedet havde han en høj sort Hat. Han havde langt, hvidt Haar, der hang ned paa Skuldrene — ja, det var en bøs Herre at se paa.

En Morgen skulde Anders Jørgen og Broderen ind at hente deres Heste, men saa ser de, at de er taget op. Jyden red paa den ene af dem, han havde lagt sit Strømpebaand i Gabet paa den, og Skov-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

foged Frederiksen kom drivende med de andre Heste bagefter med en Kæp i Haanden.

Men saa siger Anders Jørgen: »Nu har de taget dem op, men det skal være Løgn!« Nu var Skoven tæt, idet der var megen Underskov. Brødrene vidste, hvad Vej de andre skulde passere for at komme op til Skovfogedstedet. De løb omkring dem, og idet Jyden skulde passere, slog Anders Jørgen sin høje Hat ind i Hovedet paa Hesten og gav et vældigt Brøl fra sig, saa Hesten blev tosset og gav et Spring til Siden. De gav et Par Brøl til, og Hestene, der kendte Signalet, løb ud paa Marken, men hvor Jyden og Skovfogden blev af, det melder Historien ikke noget om. Anders Jørgen og Lars løb deres Vej.

Det var jo et groft Stykke. Det kunde gerne have gaaet Jyden saa galt, at han var blevet slaaet ihjel ved det, tilføjer Lars Larsen.

Han fortsætter: Anders Jørgen var en durkdreven Svend, han var vant til det Skovtyveri lige fra ungt Menneske, for det var nødvendigt for at eksistere i de Tider. Lars Jørgen brændte ikke Kul, men inde i Skoven havde Forfædrene udelukkende levet af det. De kunde ikke leve af Landbrugsprodukterne.

Anders Jørgen fik engang opspurgt, at der var nogle Skovarbejdere, som skulde læsse en stor Bøgeklods inde ved noget, de kaldte for *Kaves Vang*, d. v. s. Kagerups Vang, Kagerup Overdrev siger de nu. Der var en halv Snes Mand, som laa en hel Dag og skulde læsse denne Klods, men saa sender Anders Jørgen Bud til sin gode Ven *Smede-Lars* i Maarum Tinghuse, han havde ogsaa to Heste. De var Bysbørn og Præstekammerater. Smede-Lars var ligeledes meget stærk, og de kørte ind og læssede Klodsen ene to og spændte deres fire Heste for. Men da de kom op i Gribskov, mødte de en af disse Jagtjunkere, der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

var kommet derud. Han var ridende, og han kunde nok have Lyst at vide, hvor de skulde hen med den Klods. De sagde, at det var *Ameltét* (Admiralitetet. Der blev i Aarene efter, at Englænderne 1807 havde røvet vor Flaade, hugget meget Træ i Skoven til Flaaden.) »Holdt! lad mig se Stemplet!« sagde Jagtjunkeren. Der skulde være et Stempel, som viste, at det var Statens Tømmer. Men de svarede: »Nej, det kan vi inte, for den ene Hest er saa stædig, saa hvis vi holder, kommer vi aldrig i Gang igen. Hvis De vil se Stemplet, kommer De til at staa af Hesten og løbe hen ved Siden af Vognen og se efter.« — »Ja, saa kør da ad Helvede til!« raabte han.

Og derefter kørte de hen til Hørsholm, hvor de solgte Bøgeklodsen og tog Pengene for den. Dermed var det forbi.

Staten havde sendt to Jagtjunkere ind i Skoven for at inspicere Skovfogderne. De boede paa Duemosegaard, hvor de var lejet ind. Staten var jo nok blevet klog af, hvordan det gik til. Frederiksen blev efterhaanden en velhavende Mand. Dengang han var død, efterlod han ude i Skoven et Tømmerhus, fuld af tørt Træ. Det var altsammen Træ, som han havde taget. Det blev solgt, og Dødsboet fik Indtægten.

Anders Jørgen og Smede-Lars, der var født i Ejlstrup lige over for Smedestedet, gik ogsaa sammen i Maarum Skole. Læreren var slem til at prygle dem, men saa fandt de paa at slaa Hestebraader i Træskoene, og med dem traadte de ham over Fødderne eller op ad Benene, hvor de bedst kunde komme af Sted med det, og saa maatte han slippe dem.

Den samme Anders Jørgen mødte engang, da han gik fra sit Hjem og op til Byen, Skovrider *Holten*. Skovrideren, der var ridende, siger da: »God Dag, gamle Mand, hvor gammel er Du?« Da han havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

svaret paa det, siger Holten: »Saa er Du vel i Alder med Smede-Lars i Tinghusene?« — »Ja, netop,« siger Anders Jørgen, »vi har gaaet til Præst sammen.« Men saa spørger Holten: »Har Du saa ogsaa stjaalet lige-saa meget Brænde i Skoven som Smede-Lars i Ting-husene?« Men da blev Anders Jørgen fornærmet og svarede: »Hvad Fanden behøver jeg at gøre dig klog paa det!« Og dermed gik han sin Vej.

Naar nogen var kommet galt af Sted i Skoven, eller de skulde søge Proces, henvendte de sig til Smede-Lars. Han var klog paa den Slags. Det Hus, han boede i, kaldtes *Fuglereden* og laa straks uden for Maarum. Det hed egentlig *Fuglsangsminde,* men det var alt for fint, saa det blev lavet om til Fuglereden. De, der gik ud derfra, fik Tilnavnet Fugl. En Søn af Smede-Lars blev kaldt for Fugle-Anders.

Paa den Tid drev Kongen Stutteri i Hillerød, og der var Vænger hernedad i Skoven, hvor der var Hopper i den ene og Hingste i den anden. Nu havde Bønderne heromkring jo svær Lyst til at faa deres Heste bedækket af disse Hingste, der jo var flotte Dyr. Naar de nu havde gaaet og set sig en Hingst ud, kunde de bare henvende sig til Smede-Lars, saa gik han om Natten ind og tog Hingsten og besørgde det hele. Det kostede ikke andet end en Pægl Brænde-vin.

Folk turde ikke saa meget som løsne et Skud ude paa Marken. *Herlighederne* — Jagt- og Fiskeretten — havde Kongen forebeholdt sig. Nej, saa hellere gaa ind og stjæle lidt i Skoven. Lars Jørgen byggede et Hus paa Askegaards Mark tæt op til Skoven bare for at have et Par Husmandsfolk til at jage Vildtet af Sæden, ellers ødelagde det det hele. Der var Raavildt, Daavildt og Kronvildt som Køer. Lars Jørgen laa en Nat og holdt Vagt — de holdt Vagt hele Natten

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

— han laa i en Høkok, og det endte med, at han faldt i Søvn. Da han vaagnede, gik der noget og trampede paa hans Mark. Der var to og tyve større og mindre Dyr, han jog efter dem, og det dundrede i Jorden, da hele denne Masse drog af Sted.

Det Hus, han byggede, var et lille, tarveligt Hus uden Jord. Der var en Mand, som blev kaldt *Tue-Lars*, hans Kone hed *Tue-Kirstine*, hendes Far var Svensker og hed Tue, og herfra havde de deres Tilnavn. Tue-Lars havde ikke kunnet faa noget Hus. Han tiggede og bad og Konen ligesaa, om de da ikke vilde bygge et Hus til dem, de skulde nok passe paa Dyrene. Lars Jørgen byggede da det nævnte Hus. Tue-Lars havde et Horn, som han tudede i for at holde Dyrene borte, og Tue-Kirstine raabte og skabede sig, men det var kun det første Aar, sagde Lars Jørgen, siden hørte de dem aldrig.

Tue-Lars var noget smaat kørende. Alt ialt var der — fortsætter Lars Larsen — en Indskrænkethed over flere af de gamle, som jeg ikke har kendt Mage til siden. Den sløje Skoleundervisning gjorde sit til det, men der var ogsaa meget Slid og Slæb og smaa Omstændigheder i de Tider. Bedstefar — Lars Jørgen — var Musiker, og Byens Husmænd var saa glade, naar han en Søndag vilde give dem et Nummer paa Violinen. Ved en saadan Lejlighed var Tue-Lars ogsaa med. Ved Totiden begyndte Byens Husmænd at komme, og Byens Drenge havde ogsaa Lyst til at være med. Efter Musikken spillede de Kort, men der var ingen Svir. Naar Tue-Lars havde faaet gode Kort, slog han saa vældigt i Bordet. Drengene, der havde Lyst til at drive Løjer med ham, stod uden for Døren med et Reb, de listede nu hen og stak en Løkke om Benet paa ham. Bænkene, de sad paa, var saa høje, at de ikke kunde naa Gulvet med Fødderne. Og lige idet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tue-Lars skulde til at slaa i Bordet, gav Drengene et Ryk i Rebet, saa han røg under Bordet. Han blev forbitret og skældte Bedstefar ud og spurgte, om han var Mand, eller Drengene var det. Bedstefar lod jo, som om han blev noget altereret. Han rejste sig og efter Drengene, om de vilde komme ud af Døren, og aldrig han vilde se dem i sin Stue mere. Men lidt efter lidt kom saa en, saa en anden listende og hen til Kakkelovnen og stod og skuttede sig lidt. Og snart var de henne ved Bordet, og saa gentog den samme Scene sig. De gamle havde megen Morskab af, at Drengene kunde lave saadanne Ballader.

Engang ved et Gilde sad Tue-Lars paa en Kiste, Drengene fik en Løkke om Benet paa ham, drog ham ned af Kisten, ud af Gaarddøren og helt ud paa Vejen. Om han slog sig, tog de ikke noget Hensyn til.

Engang Tue-Lars og Tue-Kirstine en Sommernat laa og sov de retfærdiges Søvn, kom der et Par Mænd, som de arbejdede sammen med — det var under Gen-opførelsen af Askegaard efter Branden 1837 — og kravlede op paa Loftet gennem en Lem i Gavlen. Det var en *Lynggavl*. Der var slaaet Lister op, hvor der var flettet Lyng i, saadan at Lyngen overalt sad med Toppen ud. Det var pudset af, saa det var helt glat og det var uopslideligt, men det var brandfarligt. De to Mænd hældte et Par Spande Vand ud paa Loftet, der var af upløjede Brædder, og det løb saa ned til Ægteparret. Dagen efter fortalte Tue-Lars til Lars Jørgens Kone, Karen, der var ude at malke: »Det var dog et forfærdeligt Regnvejr, det har været i Nat, det regnede ned, lige saa Sengen sejlede!« At det var helt tørt uden for Huset, havde han slet ikke lagt Mærke til. —

Med Hensyn til *Herlighederne*, der som nævnt tilhørte Kongen, ogsaa efter at Arvefæsteskøderne var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

udstedt, skal tilføjes, at det ved Forordning af 20. Maj 1840 blev Hovedreglen, at Jagtretten tilkom Grundejeren. For Nordsjællands Vedkommende blev det dog først ved Lov af 25. Marts 1851, at Arvefæsterne kom i Besiddelse af Jagtretten paa deres Jorder. Fra den Tid havde de altsaa Ret til at skyde de Dyr, der færdedes paa deres egne Enemærker. —

Fra andre Omraader skal endnu tilføjes nogle karakteristiske Træk. Lars Larsen fortæller videre: Min Oldefar paa mødrene Side, Hans Jørgensen, var født paa Dyndmosegaard i Vejby. Mine Bedsteforældre havde derfor stort Familieskab i Vejby Sogn. Ved Gilderne spiste Mændene Boghvedegrød og Klipfisk ude paa Loen. Konerne sad inde i Stuen, og de fik Risengrød og Klipfisk. Om ogsaa det var knagende Frost, saa spiste Mændene ude i Loen, og naar de kom ind, bankede de Hænderne af Kulde.

Naar de længst borte fra skulde hjem, maatte de ikke tage sultne fra Gildet. De blev derfor kaldt ud i Stegerset, hvor der ikke var Siddeplads til flere end Konerne, og dær spiste de kold Grød og opvarmet Klipfisk. Moder, der var født 1831, var med mange Gange, og hun fortalte, at Mændene stod bagved og rakte ind over Konerne og skar en Skive Grød, den stod de saa med i Haanden og spiste til en Snaps Brændevin. De var mere tilbage deropad end her i Sognene. De havde deres *Lav,* og det var en hel Skandale, hvis det gik ud. Derfor blev Mor og hendes Familie ogsaa ved at komme derop.

Ved et af Gilderne deroppe vilde de engang drukne en Pige. Hun var meget slem til at give Øgenavne til Karlene i Byen, og det fortalte den Pige, hun tjente sammen med, til sin Kæreste og han igen til de andre Karle. En Aften lagde Byens Karle sig uden for Pigekammervinduet for at lure, og den anden Pige fik

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hende saa til at fortælle om alle de Navne, hun havde lavet til Karlene. Ved at høre dette blev Karlene saa forbitrede, at de besluttede at drukne hende.

Da en af Karlene ved et Gilde dansede med hende, og de var i fuld Fart, slog de andre Karle Døren op, og de dansede ud i Gaarden, hvor de andre aabnede Brønden og vilde putte hende ned. De ældre lagde sig imellem — svirende var de vel alle — og der opstod en forskrækkelig Halløj. Manden slog i Bordet for at faa Stilhed, men det hjalp ikke. Saa løb han ud og hentede Plejlen og slog i Bordet med den for at faa Ro, men det kneb haardt. Pigen maatte de lukke inde, og de turde ikke lukke hende ud, før det var lys Dag.

Under alt dette sagde Bestemor til Bedstefar, om de ikke skulde se at komme hjem, for detteher var ikke rart. De maatte køre uden at blive bespist, for Huset var som paa den anden Ende. Ved Valby Kirke mødte de en Genganger — en hvid Skikkelse — og Bedstefar sagde til Bedstemor: »Saa Du ham dær?« Men hun svarede: »Ti stille, ellers kan vi gerne faa ham op at age!« Hvis det skete, kunde de ingen Steder komme, førend de stod af Vognen og tog Hovedstolen af den fjermer Hest og saa igennem den ind under Vognen. De kunde da se Spøgelset, som var inde under Langvognen og kunde gøre sig baade stor og lille. Men naar de paa den Maade havde set ham, maatte han forsvinde.

De var allesammen overtroiske dengang. De gamle gjorde Børnene bange. Det var dem ligefrem om at gøre at sætte Børnene ind i alt. Mor fortalte, at hendes Bedstemor havde fortalt ligesaadan til dem, saa de ikke turde gaa ud af Døren om Aftenen. Men Bedstemoderen gav dem den Trøst, at hvis nogen tog dem i Aften, saa skulde hun nok hente dem i Morgen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men det var en daarlig Trøst, for hun var halvblind.

Min Bedstefar var ogsaa overtroisk, og han fortalte Historier for os Børnebørn, men saa spurgte jeg: »Hvordan kan det være, at der aldrig er saadan noget nu?« Hertil svarede den gamle: »Jeg tror pindt', det er uddød!«

SKOVFOGDER. Som man ser af foranstaaende, blev der stjaalet meget i Skoven. Krybskytter var der ogsaa adskillige af. De, der var nærmest til at holde Orden paa disse Ting, var Skovfogderne, og om dem gaar der mange Historier.

Engang var der kommen en ny Skovfoged i Nejede Vesterskov, fortalte *L. H. Larsen*, Højbjerg (1863—1934), mig 1921, og han var striks, saa nu var der ikke Tale om at pille i Skoven mere. Det var Beboerne meget utilfredse med, og de lagde over, hvordan de skulde bære sig ad. De lejede da et Par Slagsbrødre, som skulde passe ham op og give ham nogen Tærsk. De passede ham saa op en mørk Aften, men Skovfogden var stor og stærk, og han huggede først den ene ned og saa den anden, og saa tærskede han dem rigtig godt igennem begge to. »Men hvad er egentlig Meningen med dette her?« spurgte han. »Jo, vi er jo betalt for at banke Skovfogden rigtig godt af.« — »Naa, er I det! Hvor meget skulde I saa have for det?« — »Fem Rigsdaler, men nu faar vi jo ingenting, og saa har vi endda faaet alle de Prygl.« — »Ja, jeg kan saamænd godt ligge over, hvis det kan hjælpe jer noget,« sagde Skovfogden. Dagen efter gik saa de to Slagsbrødre hen til Folkene, der havde lejet dem, og fortalte, at nu havde de da givet den ny Skovfoged en ordentlig Omgang. Folkene vilde dog gerne vide lidt nærmere om, hvordan Skovfogden havde det, og et Par af Konerne gik derfor hen for at spørge til hans Befindende. De kom saa ind og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hilste paa Skovfogdens Kone. De havde hørt, at hendes Mand var blevet overfalden, og nu vilde de jo da gerne spørge, hvordan det gik. Ja, han laa i Sengen, og det var forfærdelig, som han var blevet lavet til. Konerne gik hjem med den Besked. Det var altsaa rigtigt nok, og Mændene fik deres fem Rigsdaler. Men Bønderne mente dog, de burde vise Deltagelse, og de gik derfor hen til Skovfogdens. Han laa i Sengen med en hel Masse bunden om Hovedet. »Naa, hvordan har Du det?« spurgte de. »Jo, Tak,« svarede han, og slog det hele til Side, »jeg har det udmærket. Den har I lavet godt, men jeg var jo lige godt den stærkeste.«

Bønderne sagde Farvel og listede af, de var voldsom flove, og Pengene var de jo kommet af med. —

Gaardejer *Søren Petersen*, Nejede (1848—1932), sendte mig 1924 nogle Optegnelser, hvoraf jeg gengiver følgende:

I min Faders Ungdomstid — han var født 1808 — boede der paa Skovfogedstedet i Strøgaardsvang en Skovfoged, der hed *Henriksen*. Han var en saa sikker Skytte, at han vilde paatage sig at ramme et Æble, naar det laa paa Hovedet af et Menneske. Det var der selvfølgelig ingen, der vilde være Skive for, men Henriksen kunde flere Gange i Træk ramme et Æble, der var anbragt paa en Stolpe eller en Stage.

Samtidig var han noget overtroisk og navnlig bange ved Aftenstid. Paa den Tid, han gjorde Tjeneste, var Gribskov langt tættere end nutildags, og Skovtyveri florerede dengang efter alle Kunstens Regler, thi naar Omegnens Beboere manglede Brændsel eller Gavntræ, hentede de det ved Aftenstid, men det skulde dog helst være maanelyst, dels for at man kunde se at retirere sig i Skoven, og dels for, at man kunde se paa Effekterne. Da en stor Del af Om-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

egnens Beboere skulde lige forbi Skovfogedstedet, maatte Skovfogden helst være borte, naar der skulde hentes Brændsel. De nærmeste Beboere var da blevet enige om, at de skiftevis skulde invitere Skovfogden til en lille Aftenvisit, mens de andre kørte til Skovs. Det var nu ikke saa vanskeligt, da Henriksen gerne søgte Selskab med Beboerne, men han skulde jo ogsaa opholdes saa længe, at de skovsøgende kunde være hjemme med Brændselet. Det blev da ogsaa gerne sent, og det værste var, at Skovfogden ikke kunde gaa hjem alene. Der skulde en Følgesvend med. Det var heller ikke saa slemt, naar han blot vilde fortsætte Vandringen, men naar han fik Øje paa en Stjerne, standsede han og pegede paa den med sin Stok og sagde: »Havde jeg min Riffel, og den kunde række, saa skulde jeg *dog dær* — et Mundheld, han stadig brugte — sætte en Kugle igennem den!« At ramme Maanen var ikke noget at tale om.

Disse Sigteøvelser var imidlertid ikke de eneste, der tog Tid paa Hjemturen. Thi hvis der viste sig en større Børrestilk eller en anden Genstand ved Vejen, som i Maaneskinnet forekom lidt stort, maatte Følgesvenden løbe forud og se, om det var et Spøgelse eller en Røver. Før turde Skovfogden ikke gaa videre, og han slap ikke sin Følgesvend, inden han var naaet inden for Døren i sin egen Gang, saa Begejstringen for at følge Skovfogden hjem var ikke særlig stor.

En Historie fra Skovfoged Henriksens Tid har *L. H. Larsen*, Højbjerg, fortalt mig, og den lyder saaledes:

En Krybskytte var kommet i Hullet for at afsone en Bøde, han havde faaet. Noget efter, at han var kommet ud, mødte han Skovfoged Henriksen i Strøgaardsvang. »Naa, hvordan gik det saa med at sidde dær?« spurgte Skovfogden. »Ja,« svarede Krybskyt-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ten, »jeg vil ikke ønske andet ondt over Skovfogden, end De maa blive lige saa fuld af Lus, som jeg var.«

Men om ingen Skovfoged gaar der saa mange Historier som om *Sigismund Bruhn — den høje Bruhn*, som han ogsaa blev kaldt — i Strøgaardsvang.

Georg Diderik Ludvig Sigismund Bruhn var født 1815 i Nødebo som Søn af Skovrider *Daniel Bruhn* og Hustru *Ane Kirstine Freiersdatter* af Skovfryd.

Skovrideren havde ti Børn, hvoraf Sigismund var Nr. syv. Bruhnerne var en talrig, vidtforgrenet Slægt[1]). Flere af dem var Købmænd i Hillerød.

Sigismund Bruhn blev ansat som Skovfoged i Strøgaardsvang efter Henriksen og beklædte Embedet fra 1842 til 1885.

Skovfoged Bruhn var over tre Alen høj, han gik altid med et stort Egespir i Haanden. Var der noget galt fat i Skoven, holdt han meget af selv at ordne Tingene. Hans sædvanlige Ed var »Fanden fløjte mig«, men det kunde nok ske, at han blev hidsig, og saa havde han et rigt Forraad af Kraftudtryk. Men han blev altid snart god igen.

Om hans patriarkalske Maade at holde Justits paa er der mange Historier.

I det følgende gengiver jeg, hvad *Jørgen Nielsen*, Alsønderups Indelukke, sendte mig 1924: I den Tid, da mange af Egnens Beboere brændte Trækul og kørte Brænde hjem fra Skoven paa enhver Tid af Aaret, kunde det jo nok hænde sig, at et Nummer forsvandt. Naar Køberen saa kom og skulde hente det, maatte Bruhn jo se at ordne det paa bedste Maade. Opdagede han, at nogen trak Grenene ud af Brændebunkerne, var han Mand for at ordne det ved Hjælp af sin gode Stok, og saa fløjtede og lynede han for dem, saa de nok skulde huske det en Tid.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dengang havde vi ikke Piassavakoste til Gade, Stald og Lo. Da blev der bundet Birkeriskoste, og Riset maatte ikke gerne koste ret meget, helst skulde det være gratis. Folk gik i Skoven og skar et Knippe, som de bar hjem. Bruhn syntes jo nok, det svandt vel meget. Han gik saa Vagt, og min Far, som tjente Skovfogden 1846 og 47, maatte somme Tider med. En Aften traf de oppe ved *Tovres Tørvemose* fem Mænd med hver sit Knippe Ris paa Nakken. Da Bruhn traadte frem, kastede de Knipperne, og de fire løb deres Vej. Den femte blev staaende, og han fik en ordentlig Forelæsning. Dermed fik han Lov at gaa, men Kosteris fik de ikke dengang.

Om en af sine bekendte Spadserestokke fortalte Bruhn engang — det var vel nok over 20 Aar efter Frederik den Syvendes Død — at han en Dag i Skoven havde skaaret sig saadan en dejlig Stok med et smukt selvgroet Haandtag. Bruhn var saa en Dag truffet sammen med Kongen, der var ledsaget af Amtmanden. Kong Frederik fandt Skovfogdens Stok saa smuk, at han spurgte, om han kunde købe den. »Nej, jeg vil ikke sælge den,« svarede Bruhn, »men værsgod, Deres Majestæt, modtag den som en Erindring herude fra Gribskov.« Kong Frederik modtog den med Tak.

Som Arbejdsgiver var Bruhn en plaget Mand, i Særdeleshed hen mod Slutningen af Vinteren, naar den egentlige Skovning var sluttet, og Husmændene var færdige med at tærske. Da kom der stadig nogen og spurgte om Arbejde. Saa fik de som Regel en lang Forelæsning, at han kunde Fanden fløjte mig ikke skaffe Arbejde til alle — »og her kommer I baade fra Øst og Vest og spørger om Arbejde, men jeg har ikke noget Arbejde til jer. Kom nu med ind og faa en Snaps og en Drik Øl eller et Par Stykker Mad, saa skal jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

se, om jeg kan finde paa noget Arbejde. Jeg skal ned og tale med Forstraaden en af de første Dage. Han skal maaske have hugget nogle Lægter. Kom saa den eller den Dag, saa bliver der nok noget til Dig ogsaa.«

I nogle Aar var Bruhn tillige Ejer af Gaarden Hejreholm i Bendstrup. Da havde han til sine Tider selv Brug for en Mand eller to, og saa gik det jo lettere med at anvise Arbejde.

En Række andre Træk har jeg optegnet efter Skovløber Rasmus Frederiksens Fortælling. *Rasmus Frederiksen*, der er født 1867, og fra 1873[2]) havde sin Barndom i Gadevang, beretter følgende:

Engang var der kommet Anmeldelse til Forstraad *Brüel* om, at Skovarbejderne stjal Træ i Skoven, og Forstraaden lod sende Bud efter Skovfoged Bruhn, og da han kom, sagde Forstraaden, at der var kommet Anmeldelse og saadan og saadan. »Det er Fanden fløjte mig Løgn,« svarede Bruhn, men det hjalp ikke. Forstraaden forlangte, at han skulde ransage, og han skulde tage to Skovløbere med sig. Paa Hjemvejen gik Bruhn rundt til hver Skovningsjak. »Der er nogen, der siger, at I stjæler Træ i Skoven, og i Morgen kommer jeg og ransager, og Gud hjælpe og trøste den, hos hvem jeg finder noget!«

Nu stjal de allesammen Brænde og sved Kul af, og de fik jo meget travlt. Der var en Mand, som maatte køre tre Favne Bøgefagotter, som han Tid efter anden havde baaret hjem paa sin Ryg fra Skoven, ned i den dybe Grøft, der gaar op til Godsejer *Jarls* Ejendom, og som kaldes *Svenskegrøften*. En anden sænkede sit ned i en Tørvegrav. Saa kom jo Bruhn og ransagede, men der var ingenting at finde. »Det sagde jeg Fanden fløjte mig nok,« sagde Bruhn, »mine Arbejdere stjæler ikke i Skoven!«

Det var mest Koner og Børn, som bar Brændet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hjem, de gik med hele Stavrebyrder paa Ryggen. Naar de kom tæt til Skoven, laante de en Økse, og saa huggede de Grene af, det var nogen rigtig store Rolker.

Skovfoged Bruhn har saamænd tidt løftet sin Egekæp over mit Hoved. Han gik altid med en svær Egestav, og han var meget stor, en halv Alen højere end mig.

Naar vi havde været ude at hente Brænde, og Bruhn traf os, saa begyndte han: »Da skal jeg — som han kunde bande — komme efter jer, gaar I her med Brænde paa Ryggen, I Tyverak. — Men gaa nu, I skal vel af Sted endnu en Gang. Men det vil jeg sige jer: I maa ikke gaa ad Vejene, I kan gaa ind om Stierne, for møder I Forstraaden, saa er jeg evig ulykkelig.« — —

I Gadevang var der i Halvfjerdserne kun straatækte Hytter med et beskidt Kulmilested ved hver. De levede af at svide Kul. De havde en Hest og kørte til København med deres Kullæs, somme Tider en 15—16 i Rækkefølge.

Det var først, da Clausen kom til Gadevang Teglværk og fik det udvidet, at Kulsvidningen holdt op.

Angaaende denne Rasmus Frederiksens sidste Bemærkning skal tilføjes, at Gadevang Teglværk, der var et gammelt Statsteglværk, 1860 blev overtaget af *P. Clausen*, død 1894. Han udvidede Teglværket, saa Produktionen steg til 3 Millioner Sten om Aaret. 1892 forpagtede Sønnen, *H. Clausen*, født 1873, Teglværket, som han senere var Ejer af fra 1897—1920. Han foretog yderligere Udvidelser og satte Produktionen op til 7 Mill. Sten aarlig. Det er de af ham foretagne Udvidelser, der i den foregaaende Bemærkning sigtes til. Kulsvidningen i Gadevang maa altsaa i det væsentlige regnes at høre op i Aarene efter 1892,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

da en stor Del af Beboerne lidt efter lidt gik over fra at være Kulsviere og til at være Teglværksarbejdere. Det var Industrien, der sejrede over Smaabruget.

Efter dette Sidespring vender vi tilbage til Sigismund Bruhn.

Hanne Andersen, der boede paa de gamles Hjem i Hillerød, fortalte, 89 Aar gammel, Skoleinspektør *P. Petersen* en Række Oplevelser, fra dengang hun tjente hos Bruhn[3]). Hun var født 1842 og kom i Tjeneste hos Bruhn 1858, hvor hun var i fire Aar.

Hanne Andersen havde kun Lovord om Skovfoged Bruhn. Om hans Embedsførelse fortalte hun et Par Historier, som falder godt sammen med de foregaaende.

Det var en Juleaftensdag hen mod Mørkningen. I Huset hos Bruhn var der en Kandidat, en bedre Mands Søn fra København, som skulde lære at være Skovrider, og derfor skulde han være i Lære hos Bruhn et Aar. Han var baade dum og indbildsk og vigtig. Lære noget kunde han ikke, og han blev da heller aldrig til noget. Hans største Fornøjelse var at faa andre i Ulykke.

Naa, Bruhn og Kandidaten havde Mistanke om, at to Krybskytter fra Nejlinge luskede om i Udkanten af Gribskov. Bruhn og Kandidaten skjulte sig i en Tykning, hvor der plejede at komme Dyr forbi. Der kom ogsaa et Dyr, de hørte et Skud, og Dyret faldt paa Stedet. Krybskytterne kom listende for at tage det, men saa var Bruhn og Kandidaten over dem og tog dem og Dyret med op til Skovfogedstedet.

Vi gik derhjemme og syslede med vort, men paa een Gang hørte vi et farligt Spektakel ude i Gaarden. Bruhn bandede og skældte og raabte og holdt et farligt Hus med de to Stympere. Kandidaten stod og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa saa glad ud, han var stolt over, at han havde været med. Krybskytterne bad for sig, de var jo bange for, at Bruhn skulde have smidt dem paa Vognen og kørt dem og Dyret ned til Skovrider Brüel i Nødebo, for saa var de kommet i Hullet.

Da Bruhn havde givet dem en ordentlig Omgang, stilnede han af, og saa siger han: »Da det er Juleaften, vil jeg benaade jer for denne Gang, men hvis I...« og saa vankede der igen. Men det endte med, at Bruhn siger til dem: »Gaa ind i Køkkenet og faa jer et Par Æbleskiver og en Dram, og se saa, I skrubber af med jer!« De kom ind og blev beværtede og var glade, men Kandidaten saa sur ud.

Dyret blev hos Skovfogden, det tilhørte jo Skovvæsenet, men hvis Bruhn bragte det til Skovrideren, maatte han fortælle om Krybskytterne og om, at han havde benaadet dem, og det havde han jo ikke Lov til. Bruhn beholdt saa Dyret, og han havde god Brug for det, for han skulde gøre Gilde lige efter Nytaar, da var det en af Døtrenes Fødselsdag, og saa skulde Skovrideren med.

Nu var Bruhn bange for, at Skovrideren skulde faa noget at vide om, hvor Dyrestegen stammede fra, og han sagde saa til os: »Hvis Skovrideren begynder at fiske, saa maa I Fanden fløjte mig holde Kæft. I ved jo nok, at jeg har Lov til at skyde paa min egen Lod!«

Jo, det vidste vi nok, og vi forstod jo Meningen. Skovrideren kom til Gilde paa Dyret, men han talte ikke om noget.

Kandidaten vimsede om i Skoven for at se, om nogen gjorde noget ulovligt. Noget skulde Bruhn jo sætte ham til, men han regnede ham ellers ikke for noget.

En Dag var Karen Per Lots i Skoven for at samle Brænde — det vil sige de nedfaldne Grene, men

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Huggespaanerne maatte hun ikke tage, men Karen puttede alligevel nogle dejlige store Spaaner ind i sin Byre, og hun ligger paa Ryggen og binder Byren fast og skal til at gaa. Saa kommer Kandidaten, og han kommanderer hende til at løse Byren op, for han vil se, om der var Spaaner i — og det var der jo. Saa trækker han Karen med sig op til Skovfogden. Da Bruhn hørte, hvad det drejede sig om, blev han ærgerlig, han saa altid igennem Fingre med saa lidt, men for Kandidatens Skyld maatte han skælde Karen ud, og glad var han, den Vigtigper. Som Bruhn staar, siger han til Kandidaten: »Aa, gaa op ved Leddet og se, hvad det var for et Par, der smuttede igennem, det er nok Krybskytter.« Kandidaten stak op i Skoven og tossede rundt dær, men saa ingenting. Saa siger Bruhn: »Gaa nu ind, Karen, og faa en Kop Kaffe, og saa i Morgen Formiddag kan Du komme herop, saa skal jeg give dig et Læs Brænde, og Karlen kører det hjem for dig, saa behøver Du ikke at tage Spaaner.« Karen fik sin Kaffe, og næste Formiddag, da hun kommer, er Kandidaten der for at høre, om der er mere. Saa siger Bruhn til ham: »Nu har Karen købt et Læs Brænde.«

Og da Karen kørte ud af Gaarden, raaber Bruhn efter hende: »Husk nu at betale det!« — »Det skal jeg nok!« raabte Karen, hun vidste jo Besked.

En Historie af den mere mystiske Art er følgende, som ogsaa er fortalt af Hanne Andersen.

Ude hos Bruhn var der saa ustyrlig mange Rotter baade ude og inde. I mit Kammer var der Rotter om Natten, de kom op i Sengen til mig, og det gik saa vidt, at jeg en Nat fik et væmmeligt Bid i Næsen.

Jeg vidste, at en, de kaldte Slaghøgen, ude paa Overdrevet kunde fordrive Rotter. Jeg talte om det til Bruhn, men det vilde han ikke høre noget om, alt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saadan noget Hekseri regnede han for Sludder. Men det blev længer jo værre med Rotterne, og jeg talte igen om Slaghøgen. »Ja,« siger Bruhn, »vil Du tage ud og tale med ham, saa kan Karlen godt køre for dig.« Vi kom af Sted og kom ud til Slaghøgen. Det var en grim, lang, ranglet Stodder. Jeg kom ind til ham og var meget høflig, jeg nejede og skrabede for ham og sagde De til ham — det ku' han li'!

Jeg siger saa til ham: »Jeg skulde hilse fra Skovfoged Bruhn og spørge, om De ikke vilde hjælpe ham af med hans Rotter.« — » Rotter,« siger han, »I maa aldrig kalde dem ved det Navn. I skal kalde dem for Jomfruerne . . . men Bruhn er min bedste Ven, skulde jeg ikke hjælpe ham; hils ham og sig, at jeg skal komme paa Torsdag Morgen.«

Jeg kørte saa hjem med den Besked, og Torsdag Morgen kom Slaghøgen godt nok. Bruhn byder ham ind paa en Bid Brød. »Nej,« siger Slaghøgen, »saadan noget skal gøres paa fastende Hjerte.« Saa kommanderer han os til at lukke alle Porte og Døre, kun Rottehullerne ude i Gaarden skulde være aabne. Saa tog Slaghøgen en lille Messingkedel frem, den var ikke større end en Morter, og nu bankede han paa den med en Pind, og det gik rask. Vi stod og saa paa, hvad det skulde blive til. Det fik vi snart at se, for Rotterne kom myldrende op af Hullerne og rendte rundt i Gaarden, og der var mange, der var da over hundrede. »Saa,« siger Slaghøgen, »nu er der ikke flere, det eneste skulde være, at en af Jomfruerne er i Barselseng, men det faar saa være.« Saa holdt han op med at banke, og nu viftede han tre Gange med den højre Haand for ligesom at samle Rotterne om sig, og de kom godt nok hen omkring ham. »Se saa Bruhn,« siger han, »skal jeg nu sætte dem paa en af Naboerne, for det kan jeg godt.« — »Nej, Vorherre be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vares, det kunde da aldrig falde mig ind; nej lad dem hellere komme ned i Aaen.« — Lige neden for Skovfogedstedet gik den Aa, der løber forbi Pibe Mølle.

»Ja, ja,« siger Slaghøgen, »saa gør jeg det. Luk nu Porten op.« Da Rotterne saa, at Porten var aaben, løb de allesammen ud derigennem, og Slaghøgen gik bagefter og bankede paa sin Kedel. Rotterne gik lige saa pænt i Række ned mod Aaen, og plump! plump! den ene efter den anden ud i Vandet.

Alt det saa jeg med mine egne Øjne, derfor kan jeg sige det.

Nogen Tid efter traf Grønbeck fra Pibe Mølle og Bruhn hinanden. Grønbeck siger saa: »Jeg oplevede noget mærkeligt forleden. Da jeg kom ned ved Vandhjulet, var det omtrent stoppet med Rotter — de var da heldigvis døde.« — »Da kan jeg,« siger Bruhn, »nok opklare det.« Og saa fortalte han det hele, som det var gaaet til. Vi saa ingen Rotter paa Skovfogedstedet efter den Tid.

Nu maa man ikke af Hanne Andersens Skildring af Bruhns milde Behandling af de to Krybskytter lade sig lede til at tro, at saadan gik det altid til. Det gjorde det ikke, for saa vilde Bruhn ikke være egnet til at beklæde et Embede. Han har den Dag været i Julestemning og maaske været irriteret af den skadefro og mere tjenstivrige end dygtige Kandidats Optræden.

Et noget andet Billede faar man af en Karakteristik, Søren Petersen, Nejede, giver af ham, og hvori det hedder:

Hans Skovarbejdere fik altid en velvillig Behandling, naar de passede, hvad de skulde, men var de respektstridige, da kunde det store Egespir, som han stadig førte med sig, let finde Vej til deres Rygstykker ligesom til andre, der tillod sig uberettigede Fore-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tagender. Heller ikke tillod hans Arbejdere sig at stjæle i Skoven, de tog kun deres priviligerede Nakkegren med hjem hver Aften, naar de gik fra Arbejde.

Med Hensyn til det sidste Punkt staar Søren Petersens Bedømmelse i direkte Modsætning til Rasmus Frederiksens Side 113, men dertil maa føjes, at sidstnævnte boede Gribskov nærmest.

Sandheden har vel nok været den, at Skovfoged Bruhn til daglig holdt god Orden, men at han samtidig med sit iltre Sind ejede en stor Medlidenhed med Smaafolk, hvorfor han kunde være tilbøjelig til at se gennem Fingre med Smaating.

Alle Kilder er enige om at sige, at han baade var en hjælpsom og meget afholdt Mand.

Bruhn var tillige en gemytlig Selskabsmand. Han gjorde to Gang om Aaret Gilde for alle Bønderne deromkring. Det ene var Høstgildet, som begyndte i Skovfogedhjemmet og sluttede med Dans og Kortspil paa Gaarden Hejreholm, som han ejede nogle Aar.

Skovfogedstedets Jord laa for en Del imellem Skovene, hvorfor det kneb med at faa Sæden tør, og naar den saa var blevet tjenlig, gjaldt det om at faa den ind i en Fart. Bruhn stod sig godt med sine Naboer, og naar de saa, at det kneb for ham at faa Sæden ind, kom de allesammen, fortæller Hanne Andersen, med deres Høstvogne og Mandskab, og saa var det hele forbi i en Ruf. Til Gengæld blev de indbudt til det store Høstgilde, der aabenbart har været en af Egnens store Begivenheder.

Hanne Andersen fortæller videre, at Bruhns Kone var fra København og af fin Familie. »Til daglig kaldte vi hende Madam, men Bruhn havde købt hende en *Karakter*, saa hun kunde kaldes Frue, og saa blev det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sagt til os, som tjente der, at naar der kom fremmede, saa skulde vi kalde hende Frue.«

Dengang var der ikke saa mange Fruer, Præstens og Skoleholderens Koner kaldtes aldrig andet end Madammer. Inde i Byen var der nogle Fruer, som Byfogdens og andre af de store Folks Koner. Et Par af Købmandskonerne kaldtes Fruer. Den ene var *Willerups*, fordi hun var af fin Familie, og den anden *Søllings*, fordi hendes Mand var Kancelliraad. At han fik denne Titel, gik, efter hvad Hanne Andersen havde hørt fortælle, saadan til. En Dag kom Frederik den Syvende ganske sindigt gaaende op ad Slotsgade, og da Kongen kommer, raaber Sølling, lige saa højt han kan: »Kongen længe leve!« Og de andre raabte med. Da standsede Kongen og spørger: »Hvem var det, som raabte saa højt?« — »Det var Sølling,« svarede de. »Saa skal han sgu ogsaa være Kancelliraad!« svarede Kongen, og det blev han.

Bruhn var som anført meget gæstfri. Men selv om han ikke saa nøje paa et Maaltid Mad mer eller mindre, saa kunde han heller ikke lide Overmaal, og herom handler følgende Historie.

Bruhns gamle Karl, som kørte i Skoven, havde Besked om at komme hjem til Frokost, men en Dag udeblev han og kom ikke før Middag. Da Middagsmaden blev sat frem, forlangte Karlen Frokost først. Han vilde have sine Maaltider. Da Bruhn senere fortalte en Nabo denne Historie, føjede han til: »Det syntes jeg Fanden fløjte mig var for meget, han kunde jo have ædt sig mæt i Middagsmaden.«

Al denne Gæstfrihed kostede meget, og det kan derfor heller ikke undre, naar det berettes, at det af og til kneb for Bruhn med Penge.

Som Skovfoged ordnede Bruhn Jagterne paa sit Distrikt. Han havde ofte Besøg af Amtmanden, gamle

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Grev *J. S. Schulin*, der var en meget ivrig Jæger. Det var Bruhns store Dage, naar han kørte for Greven gennem Skoven, og de nedlagde Vildtet ved Skud fra Vognen. I Familien Schulins Eje findes et Maleri af de to gæve Jægere til Vogns i Gribskov.

Blandt de Borgere i Hillerød, som Bruhns kom sammen med, var Rebslager *Hansens*. Bruhn stod Fadder til Sønnen Vilhelm*), der senere var Indehaver af Forretningen i mange Aar. I Faddergave gav Bruhn et Lam, som blev gaaende ude paa Skovfogedstedet. Naar det blev klippet, bragte Bruhn Ulden, og da det voksede til og fik Afkom, blev Lammene solgt, og Beløbet gik til Gudsønnens Sparekassebog. Da Faaret blev gammelt, satte Bruhn et nyt ind. Saadan gik det i hen ved en Snes Aar, og Sparekassebogen blev paa flere Hundrede Kroner. »Gamle Bruhn lagde Grunden til min Velstand,« sagde Vilhelm Hansen, da han som gammel fortalte Skoleinspektør Petersen Historien.

En Mand, der som Bruhn baade var selskabelig anlagt og meget populær, havde mange, han skulde hilse paa.

Naar han skulde med Toget og paa Vejen saa indenfor hos sin Slægtning Købmand *Ernst Bruhn* i Hillerød, gik han tidligt derfra. »Jeg kan ikke have mindre end to Timer til Stationen,« sagde han. Saa mange Venner og Bekendte traf han paa Gaden eller kiggede indenfor til paa Vejen.

I 1885 tog Bruhn sin Afsked og flyttede til København. Han købte en Ligkiste flere Aar, før han døde, man sagde, han gjorde det for at faa den lang nok.

*) Carl Vilhelm Adolf Daniel Gottschalck-Hansen, Slotsgade 30, var født 1865 og Søn af Rebslagermester Peter Henrik Adolf Christian Hansen og Hustru Wilhelmine Christiane Gottschalck. Han døde 1939.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han bestemte, at han vilde hvile paa Nødebo Kirkegaard, og han traf Aftale med Kromanden i Nødebo Kro, at der skulde gøres en hæderlig Begravelse efter Egnens Skik og Brug. Kromanden skulde indbyde Bruhns Naboer, Hegnsmænd og Skovarbejdere til Smørrebrød og Snapse, Øl og Kaffe.

Bruhn døde i Februar 1908, næsten 93 Aar gammel.

Af Sigismund Bruhn findes der et Par Skildringer i *Rose Bruhns* Bog *Mors Arv* (Køb. 1911). I denne Bog gives der indimellem en Række gode Træk til Belysning af de gamle Forstslægters Følemaade og Tankegang. Rose Bruhn er født i Frederiksværk og Datter af Garver *Christian Frederik Bruhn* (1812—89) og *Marie Frederikke Dorthea Erharth* (1822—1903). Mens Moderen var en Skovfogeddatter fra Ostrup i Gribskov, var Faderen en Søn af den tidligere nævnte Skovrider *Daniel Bruhn*, Skovfryd, Nødebo, og altsaa Broder til Skovfoged Sigismund Bruhn.

Om Sigismund Bruhn, der var født og opvokset i Frederik den Sjettes Tidsalder, kan det siges, at han havde taget adskilligt i Arv fra den Tid. Han holdt af at ordne Tingene selv, og det skete ud fra et vist landsfaderligt Syn paa de Mennesker, der var ham undergivne eller kom i Berøring med ham. Dertil kom, at Bruhn var en Personlighed. Han skabte Liv omkring sig, han ejede i rigt Maal det Talent, der skal til for at skaffe sig Venner. Og sidst, men ikke mindst: Han skabte sig et Eftermæle.

KRYBSKYTTER. Der har altid været en vis Dragen over den store Skov. Dels var den — som Havet — et Udtryk for den store, fri Natur, og dels var der noget æventyrligt over den. Begge Dele har til enhver Tid tiltrukket Mennesker. Naar Folk i gamle Dage stjal i Skoven eller gik paa Krybskytteri — og ingen af Delene var ualmindeligt — havde det, som tidligere

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

anført, en væsentlig Aarsag i Tidens Fattigdom, men naturligvis var det ogsaa i mange Tilfælde forbundet med en svagt udviklet Forstaaelse af Ejendomsretten. En tredie Aarsag – maaske i mange Tilfælde den afgørende – var den kildrende Spænding, der laa i at færdes i den store Skov og føle sig i Kamp med en Modstander, hvor det gjaldt om ved Snarraadighed og Hurtighed at dreje ham den størst mulige Knap.

Hvor højtideligt Kongen i de Tider, da Jagtretten tilhørte ham, tog paa Kampen mod Krybskytterne, ses af følgende kongelige Bekendtgørelse fra 1765.

PLACAT,

Angaaende Belønning for dem, som opbringe, eller beviisligen angive de Personer, som forøve Krybeskiøtterie udi den Kongelig Viltbane under Kiøbenhavns, Friderichsborg og Cronborg Amter.

Fredensborg-Slot, den 5te *Septembr.* 1765.

Vi Friderich den Femte, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, etc., etc. Giøre alle vitterligt, at Vi med særdeeles Mishag have maattet fornemme, hvorledes en Deel Personer, uagtet den betydelige Straf, som Loven og Vores om Jagten udi Vort Rige Danmark under 18de *Aprilis* 1732 udgangne Forordning *dicterer* dem, der skyde eller ødelægge noget Vilt udi Vores Viltbane, dog paa nogen Tiid have tildristet sig udi samme Viltbane under Kiøbenhavns Amt at fælde Vilt, og til den Ende sig der endog *Complot* viis skal have indfundet. Da som Vi saadant ingenlunde ville oversee, men detslige Krybeskiøtter og Vilttyve derfor paa det alvorligste lade undgielde: Saa blive alle og enhver

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

derom herved advaret, og i sær Indbyggerne paa Kiøbenhavns, Friderichsborg og Cronborg Amter alvorligen formanet, at naar de befinde nogen, som giør sig skyldig i saadant Vilttyverie i Vores der forbeholdne Viltbane, de da samme for Vores Ober-Jægermester eller Hof-Jægermester straxen angive og, om det er mueligt, den Skyldige tillige opbringe, da den eller de, som ikke ellers efter Embeds Medfør ere pligtige at paaagte Vores Viltbane, og dog herudinden viiser deres allerunderdanigste Nidkierhed og Troeskab, skal nyde af Vores *Casse* nemlig: For hver Krybeskiøtte, som de paagribe og bringe tilstæde, Et Hundrede Rigsdaler, og for hver, som de beviisligen angive, Halvtrediesindstyve Rigsdaler, da og Angivernes Navne, om de det begiere, alle Tiider skal holdes fordult. Og som en Person navnlig *Michael Ditlev*, forhen tienende som Skiøtte paa Bidstrup, er antroffen at have fældet Vilt udi bemeldte Vores Viltbane paa Kiøbenhavns Amt, men derpaa sig haver forstukket: Saa nyder og den eller de, som hannem kand tilstæde bringe, anførte Et Hundrede Rigsdaler, Hvorefter alle og enhver sig kand vide at rette. Thi byde og befale Vi hermed Vores Amts- og Jagt-Betiente, saavelsom andre, hvilke denne *Placat* under Vores Cammer-Seigl tilskikket vorder, at de samme paa alle behørige Stæder, saavelsom og af alle Prædikestoele udi bemeldte Kiøbenhavns, Friderichsborg og Cronborg Amter, til alles og enhvers Efterretning, lade læse og forkynde, og ellers derover, saavidt enhver vedkommer, alvorligen holder.

Givet paa Vort Slot *Fredensborg* den 5te *Septembr. Ao.* 1765.

Under Vor Kongelig Haand og Seigl.

FRIDERICH R.

L. S.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Krybskytterne saa helt anderledes paa Sagen: »Hvorfor skal Herremanden have alle Dyrene?« var deres Valgsprog, og at de her i Nordsjælland maatte sætte *Kongen* i Stedet for *Herremanden*, forandrede ikke deres Syn. Og der er ikke mindste Tvivl om, at adskillige af de Mænd, som — maaske mere paa Grund af manglende Mod end som Følge af streng Lovtroskab — ikke selv blev Krybskytter, dog saa med en vis Sympati, maaske næsten Beundring, paa Krybskytternes mange Kup. En anden Aarsag er den, at Folk ofte er tilbøjelige til at holde med den mest fiffige. Og fiffige var adskillige Krybskytter, selv om nogle af dem ogsaa var brutale og i enkelte Tilfælde ikke veg tilbage for Drab.

Vi lader nu Overleveringerne tale.

I Midten af Halvtredserne i forrige Aarhundrede levede der en Mand, S., der var en meget dreven Krybskytte. Han var ikke alene god til at forstikke sig, men tillige en meget hurtig Løber, hvorfor Jagtbetjentene saa godt som aldrig fik fat i ham. Men een Gang lykkedes det dog. Han drev mest sit Krybskytteri i 1. Kronborg Distrikts Skove, særlig i Klosteris Hegn. En Dag han var kommet paa Jagt dær i Skoven og lykkelig og vel var sluppet et godt Stykke ind, stod han netop og spejdede efter Vildt, hvoraf der i den Tid var meget i Skovene, da to Jagtbetjente pludselig traadte ud af en Grantykning lige tæt ved for at gribe ham. I den Tid skulde Jagtbetjentene ikke alene paagribe Krybskytten, men ogsaa fratage ham hans Gevær og bringe det til Skovrideren, ellers var Paagribelsen ikke gyldig. Det var ikke nok, at de havde set ham.

Naa, men da S. saa sig opdaget, gjorde han omkring i en Fart og løb, det bedste han kunde. De to Forfølgere, hvoraf den ene hed Kristen Hegnsmand

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og den anden Peder Hegnsmand, gjorde deres bedste for at indhente ham. Kristen Hegnsmand var ogsaa en meget hurtig Løber, det varede derfor ikke saa længe, inden han halede stærkt ind paa Krybskytten. Men da han var kommet ham paa 20 Skridts Afstand, vendte Krybskytten sig pludselig om og raabte: »Kommer Du mig nærmere, saa skyder jeg!« – »Aa, du gør Fa'en heller,« svarede Kristen Hegnsmand og fortsatte Løbet. Men i det samme lagde Krybskytten Geværet til Kinden og skød, og Kristen Hegnsmand sank til Jorden, ramt i det venstre Knæ. Krybskytten fortsatte derefter i Løb videre fremad. Imidlertid kommer Peder Hegnsmand til og ser, hvad der er sket, men Kristen, som var af en haard Natur og meget ivrig i sin Tjeneste, siger: »Ja, nu maa Du løbe efter ham og gribe ham, for nu har han skudt mig.«

Peder Hegnsmand fortsatte og naaede ogsaa sammen med et Par andre Mænd, som var kommet til efterhaanden, at faa paagrebet Krybskytten ude paa Landsbyen Havreholms Jorder.

Det varede lang Tid, inden Peder Hegnsmand kom tilbage til sin saarede Kammerat, som havde lidt et stort Blodtab. Kristen blev kørt paa Sygehuset, hvor 30 store Hagl blev pillet ud af Knæet. Det blev et langt Sygeleje, og stivbenet blev han alle sine Dage. Men Krybskytten blev dømt til 30 Aars Fængsel og døde, inden han kom ud.

Denne Beretning er tilsendt mig af Gaardejer *H. Andersen*, Faurholm ved Hillerød, der er født paa en Gaard i Bistrup, Tikøb Sogn. Han har Fortællingen fra sin Moder, fra hvis Fødegaard det Køretøj var, som bragte Kristen Hegnsmand til Sygehuset.

Endvidere beretter H. Andersen følgende Historier, som han har fra Krybskytten selv, *Jens Jensen*, der var Daglejer paa Andersens Fødegaard.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det var i samme Skovpart, Klosterris Hegn, men noget senere — først i Tresserne — Jens Jensen drev sit Krybskytteri. En Dag var han kommet langt ind i Skoven og ved et stort Mosedrag med Grantykning omkring saa han et Stykke Raavildt staa og græsse i Skuds Afstand. Men fra den modsatte Side af Mosen hørte han Øksehug, det var Kristen og Peder Hegnsmand, som skovede Træer. Jens lagde sin Plan, lagde Geværet til Kinden og fyrede, og Dyret laa stendød paa Stedet, begravet i Græs og Lyng, saa det ikke var til at se. Krybskytten for at Sted ind i den allertætteste Grantykning og op i et af Træerne, hvor han gemte sig saa højt oppe, som det var muligt. Imidlertid var begge Hegnsmændene kommet styrtende over Mosen, og med et standsede Kristen Hegnsmand: »Her var det, for her lugter af Krudtrøg!« De gennemstrejfede Grantykningen baade paa Kryds og tværs uden at finde Krybskytten og maatte saa opgive Jagten.

Imidlertid sad Jens oppe i Træet og gottede sig, men han maatte blive der, til det blev mørkt, før han vovede sig ned. Han tog da Dyret paa Nakken og naaede lykkelig og vel hjem.

En anden Gang var Jens Jensen paa Krybskyttejagt i et Skovparti, der hedder Risby Vang, og som hører ind under Klosterris Skovpart, med hvilken det ved forskellige Smaaskove forbinder Horserød Hegn. En Dag gik altsaa Jens ind i Risby Vang, og han havde særlig sin Opmærksomhed henvendt paa et Engdrag, som kaldtes Fladekær, og hvor Dyrene ofte gik og græssede. Da han kom derind, var der ogsaa et Dyr. Han fik listet sig nær nok til det og skød. Det laa da ogsaa død paa Stedet. Jens Jensen var en meget sikker Skytte, han skød saa godt som aldrig fejl.

Tage Dyret paa Nakken og gaa hjem med det ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

højlys Dag turde han ikke. Han fandt et godt Skjulested i en tør Grøft, der var fyldt med Løv. Dær begravede han Dyret for saa at hente det, naar det blev mørkt.

Hegnsmændene maa imidlertid have anet, at der var Krybskytter i Skoven, de kom i hvert Fald ud i Skoven for at søge, og denne Gang havde Peder Hegnsmand taget sin Puddelhund med, den var saa udmærket til at opsøge nedskudt Vildt. De kom ogsaa helt ud til Fladekær, og Hunden finder Dyret, som laa begravet i Grøften uder Løvet.

Nu blev de enige om, at de vilde blive og holde Vagt ved Dyret, og Hunden skulde hjælpe dem. De tog saa Dyret op af Grøften og lagde det paa Grøftekanten, hvor Hunden skulde sidde og passe paa det. Selv gik de ned i Grøften og lagde sig i Skjul i Løvet.

Krybskytten lod det blive godt hen ad Aftenen, inden han gik til Skovs for at hente sit Dyr. Klokken var godt elleve, da han kom derind, og da han kom hen i Nærheden af Grøften, hvor Dyret laa, var der noget, der begyndte at knurre. Han standsede øjeblikkelig, men nu knurrede det igen, denne Gang lidt nærmere ved ham. Han stod stadig stille, og saa knurrede det atter, denne Gang lige ved Siden af ham. og nu kunde han begynde at se Hunden. Han kendte den godt, for han og Peder Hegnsmands Puddelhund var meget fine Venner. Han klappede Hunden, og de fulgtes nu ad. Han gik ganske forsigtig, for han var klar over, hvad der var paa Færde. Da de var kommet lidt derhenad, kunde han høre en meget stærk Snorken, saa forstod han, at det var Hegnsmændene, som laa og sov, idet de stolede paa, at deres Hund nok skulde vække dem, naar Krybskytten nærmede sig. Han gik nu dristigere fremad med Hunden

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

foran sig, og da de var kommet helt hen til Grøften, viste Hunden ham, hvor Dyret laa. Han klappede nu Hunden, tog Dyret paa Nakken og gik, mens Hegnsmændene snorkede videre.

Engang var samme Jens Jensen paa Krybskytte-jagt i Horserød Hegn. Han gik hen ad en Skovvej, som førte igennem en temmelig stor Grantykning, men ligesom han gik, træder der to Hegnsmænd frem og paagreb ham. Han maatte aflevere sit Gevær og fik saa Lov at gaa, da Hegnsmændene kendte ham saa godt.

Da der var gaaet en Tid, fik Krybskytten Tilsigelse til at møde paa Birkekontoret, anklaget for at være antruffet i Statens Skove med Gevær. Han blev idømt en Bøde paa 6 Rigsdaler, og den betalte han med det samme. Samtidig blev det sagt til ham, at han kunde afhente sit Gevær hos Skovrideren. Nogle Dage senere gik han en Eftermiddag til Skovridergaarden, der laa ved Teglstrup Hegn i Nærheden af Helsingør. Det var en lang Vandring, idet der var en hel Mil derud. Han gik nu ind og sagde sit Ærinde. Skovrideren gik ind og hentede Geværet, men forlangte, at han, inden han gik, skulde skyde Skuddet af, for at han ikke paa Hjemvejen skulde føle sig fristet til atter at gaa paa Krybskytteri. Dengang var jo alle Geværer Forladere, og Skuddet kunde ikke tages ud. Hertil svarede Krybskytten, at han ikke turde skyde et Skud af, som havde siddet saa længe i Geværet, men hvis Skovrideren havde Lyst til det, maatte han gerne. Skovrideren turde heller ikke, og Krybskytten fik saa Geværet med bestemt Paalæg om ikke at gaa igennem Skoven, men følge Vejen uden om Skoven hjem.

Det lovede han ogsaa, men da han naaede ned til Horserød Hegn, og det var begyndt at skumre, be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sluttede han sig alligevel til at gaa igennem Skoven.

Han var ikke kommet ret langt ind, før han opdagede et Dyr, der stod og græssede ved Vejkanten. Han listede sig forsigtig hen imod det, og da han var kommet det paa Skud, lagde han Geværet til Kinden og skød med det Resultat, at han selv blev kastet et Par Alen baglæns og satte sig paa sin Bagdel midt paa Vejen. Men Dyret laa død paa Stedet. Han fik det hurtigt slæbt ind i Grantykningen og satte sig ved Siden af det. Først da det blev rigtig mørkt, tog han Dyret paa Nakken og listede hjemad. Men da havde han ogsaa tjent til Bøden.

Vi forlader nu de nordlige Skove og vender tilbage til Gribskov.

I en Periode var der i Nærheden af Kagerup en ung, rask Skovløber, skriver Søren Petersen. Han havde vældig Mod paa Krybskytterne og kom da ogsaa jævnlig i Konflikt med dem. En Dag, da han tillige med en anden Mand gik og fældede Træ i Skoven, kom der en ung, men temmelig voksen Mand gaaende fordi dem, og noget efter sagde Skovløberen: »Det er sikkert nok en Krybskytte. Jeg gaar efter ham, men hvis jeg ikke snart kommet igen, maa Du komme, for saa er det galt fat.«

Der gik saa nogen Tid, men han kom ikke. Manden gik nu efter ham. Der laa Sne, saa han kunde spore dem. Det var ogsaa gaaet galt. De havde slaaet hinanden, saa Blodet flød af dem begge. Krybskytten, der ligesom Skovløberen var en stor og kraftig Mand, havde haft et Gevær under Frakken, og det havde han revet frem og slaaet løs med, men Skovløberen havde faaet vristet det fra ham og slog nu løs paa ham selv med Geværet.

Da den anden Mand kom til, løb Krybskytten, men da Skovløberen havde sundet sig lidt og faaet for-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

talt, at det havde været en haard Batalje, gik de efter ham. De kunde spore ham paa Blodpletterne i Sneen. De fandt ham ude ved Kagerup Landevej, hvor han sad paa en Stenbunke, mens Blodet løb af ham. Han maatte med til Skovfogden i Kagerup, hvor der blev taget Rapport, og de fik Blodet vasket af sig, for de havde tilredt hinanden temmelig haardt. Skovløberen havde et stort Skæg, det var stivfrossen af Blod, og den anden saa ikke bedre ud.

Krybskytten maatte betale en meget stor Bøde, og Skovløberen blev efter nogen Tids Forløb forflyttet til en anden Egn, hvor han fik en mindre Skovfogedtjeneste, og her boede han i mange Aar i et pænt Hjem. —

Ved en anden Lejlighed var der et Par Hegnsmænd, som havde fundet et skudt Stykke Vildt gemt under nogle Buske i Skoven. De mente, at det nok skulde blive hentet om Aftenen, de fik derfor nogle flere Hegnsmænd tilkaldt, og de holdt saa Vagt omkring Dyret.

Og meget rigtigt. Ud paa Aftenen kom et Par Mænd til Stedet, og Vogterne sprang frem, men det var imidlerlid blevet halvmørkt, saa det var ikke saa nemt at skelne Ven fra Fjende. Det endte da ogsaa med, at da man troede at have anholdt Fjenderne, viste det sig, at det var Vogterne, som holdt paa hinanden. Begge Vildttyvene var flygtet, men Dyret var dog reddet.

En anden rask lille Krybskyttehistorie har min Fader fortalt, fortsatte Søren Petersen. Paa en Nabogaard til min Fødegaard i Bendstrup var der i mine tidligste Drengeaar en voksen Søn, som havde en Del Lyst til Jagten. Han blev imidlertid indkaldt til Militærtjenesten som Gardist og laa den meste Tid i Hillerød og gjorde Vagt for Frederik den Syvende.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Herfra lod han sig engang friste til at gaa paa Jagt i de nærmeste Skovpartier, men var saa uheldig at blive opdaget af et Par Skovbetjente, og han maatte da flygte ind mod Byen. Men Skovbetjentene forfulgte ham, og da han kom lige imod den ene af Slotssøerne, mente de, at nu havde de ham. Men de tog fejl, thi han sprang i Søen og svømmede over til Slottet. Det blev dog samtidig meldt, at der var en Gardist, som havde været paa Krybskytteri, og paa Grund af de vaade Klæder blev han jo snart opdaget.

Sagen kom for Kongen, men Kongen sagde: »Den Mand skal ikke straffes, thi han er af den Slags, man maatte ønske sig mange af, thi han lader sig ikke tage til Fange, selv om han skal gaa igennem Vand for at redde sig.«

Denne Mand blev efter endt Tjenestetid Politibetjent i København og var i mange Aar Overbetjent derinde.

Om den tidligere nævnte *Fugle-Anders,* der boede i et Hus uden for Gribskov, som de kaldte *Fuglereden,* har Forfatteren *Georg Nordkild* fortalt mig følgende Historie. Hans Husholderske hed Lene-Stine. Han var stadig i Skoven om Natten og laa altid i Strid med Forstvæsenet. Han havde en Bøsse, der var til at knække over, og saa anbragte han Stykkerne i en Rem, som hang om Halsen. Udenover havde han en lang Frakke, saa kunde ingen se, at han havde Bøsse med. En Aften saa en Skovløber ham gaa ud, og det var jo da tydeligt, at han skulde paa Krybskytteri. Skovløberen sendte Bud til Skovfogden og Forstraaden, og de tre skulde nu se at gribe ham. De nærmede sig *Fuglereden* og kom netop tidsnok til at se Fugle-Anders forsvinde ind ad Døren med et Stykke Vildt i Haanden. De vilde saa ind i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Huset for at *ransage*. Men Fugle-Anders var godt inde i Loven, og han vidste nok, at det ikke var tilladt at ransage, efter at Solen var gaaet ned. Det maatte de indrømme, og de gik saa udenfor, og dær vilde de holde Vagt til Solopgang, saa de kunde begynde Ransagningen. Men omkring ved Midnat aabnedes ganske stille en Halvdør bag Huset, og ud traadte Lene-Stine med en Sæk paa Ryggen, hvori der tydeligvis var et Dyr. Hun stilede ned mod en Mose, hvor der var en Tørvegrav. De for efter hende, men naaede først derned, da hun havde kastet Sækken ud i Vandet. De fik fat i en Stang for at faa Sækken staget op. Men Lene-Stine stod hele Tiden og forsikrede, at der var ikke noget Dyr i Sækken, nej, det var der ikke. Da de endelig efter megen Besvær fik Sækken halet op, var den fuld af Sten og Trærødder. Samtidig forsvandt Anders med Dyret, som han gik ind til Frederiksborg og solgte. Det vejede 36 Pund.

Om sin Bedstefader fortæller *Rasmus Frederiksen*, at han først boede paa Hillerød Overdrev, hvor han havde købt en Lod, der var bare Kratskov. Dær byggede han et Hus, men hvad han byggede om Dagen, rev Karlebolitterne ned om Natten. De var saa ondskabsfulde og kunde ikke taale, at andre kom dær paa Egnen. Bedstefader maatte saa grave sig ind i en Bakke for at kunne være der om Natten, indtil Huset var færdig. Efter at han senere havde været Hegnsmand i Truntehuset, blev han Skovløber i Gadevang.

Rasmus Frederiksen fortæller videre: Karlebolitterne var slemme til at skyde i Skoven. Engang løb Bedstefader og en til efter en Krybskytte fra Karlebo, og Bedstefader løb godt. »Jeg oprender ham og løftede Tjørnekæppen og skulde lige til at give ham en,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

men i det samme vender han sig om og vilde ogsaa slaa, og saa slog vi begge to paa een Gang.« Krybskytten slog med Geværet, saa Kravebenet brækkede. Begge faldt de og laa besvimede paa Jorden. Men saa kom den anden Hegnsmand til, og nu fik de ham.

Engang skød Karlebolitterne et stort Dyr ude i Nærheden af Ottevejskrogen. Det var saa stort, at de ikke kunde have det med sig. Da Skovfogden opdagede det, gik han ud fra, at de nok kom kørende efter det, naar det først blev Aften, og han udkommanderede derfor en hel Del Skovløbere og Hegnsmænd, og de laa paa Lur i Nærheden af, hvor Dyret laa. Ved Siden af Dyret lagde Skovfogden sin Bøsse. Det var meget mørkt, og der var Sne paa Jorden. Hen paa Aftenen kom der ganske rigtig en Slæde, og straks sprang Skovfogden frem og gav Signal. De andre for nu frem, men i Mørket tog de fejl og for løs paa Skovfogden, og Bedstefader greb om ham og krammede ham. »Slip mig for —,« raabte Skovfogden, og da han endelig slap løs, og Fejltagelsen blev opklaret, var Dyret borte. Midt i Forvirringen havde de kørende faaet det paa Kanen og saa ad Hillerød til. Det var Bedstefader meget vred over. »Gnistre min Krop — havde vi blot været to Mand om det, skulde vi magelig have taget dem!«

En Variant af denne Historie har man formentlig i følgende Beretning, som *L. H. Larsen* har fortalt mig:

I Orneplantagen — den ligger paa denne Side af Pøleaaen og løber ud i en Spids — var der skudt et Dyr, og det skulde hentes, da det var blevet mørkt. Skovfogden havde imidlertid faaet Nys om det, og han fik samlet nogle Folk og omringede hele Holmen, mens de to Krybskytter var derinde. Skovfogden og hans Folk begyndte nu at rykke frem mod Midten, men Gavtyvene gik rask imod dem. Saa tog de en.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»Nej, jeg er Hegnsmanden,« sagde han, og saa slap de ham. Lidt efter kom der en anden, Saa tog de ham. »Nej, jeg er Skovfogden,« sagde han, og ham lod de ogsaa gaa. Paa den Maade slap de alle, og da Skovfolkene mødtes i Midten, var begge Krybskytterne væk.

Hegnsmand *Julius Jensen*, Kagerup, født 1869, har fortalt mig følgende:

Skovløber *Niels Christensen*, der boede ved Kommunikationshuset, var meget ivrig til at tage Krybskytter. De bar ogsaa Respekt for ham og gjorde, hvad de kunde for at undgaa ham. Der var ungt Gran, hvor han boede, og saa brugte Krybskytterne om Aftenen at spænde — de sagde Silketraade, men det var nu nok Sytraad — mellem Træerne ved de forskellige Veje, der førte fra Huset. Naar Niels Christensen hen paa Natten gik ud for at fange Krybskytterne, sprængte han Traadene. Naar saadan en Smule Traad er spændt i Brysthøjde, er der ingen, der mærker, naar den knækker. Lidt efter kom Krybskytterne og undersøgte, ved hvilken Vej Traadene var sprængt, saa vidste de, i hvilken Retning Niels Christensen var gaaet.

Men Niels Christensen tog alligevel ikke saa faa Krybskytter. Han var den, de bar mest Respekt for. Han var aldrig bange for Skrutten. Han sloges med dem alle Tider, naar han kunde faa fat i dem.

Jeg er nær ved at tro, fortsætter Julius Jensen, at de tre fra Hillerød var ligesaa slemme til at skyde i Skoven som Jens Omgang. De to var fra Byen, og en ude fra Hillerød Overdrev.

Min Bedstefader hed *Jens Carlsen*, han var Skovløber og boede ved Kildeport under Strøgaardsvang. Jens Carlsen døde først i Firserne, han var 83 Aar gammel. Nede ved Sandskridtsmosen traf Bedstefader engang de to af dem fra Hillerød, de havde skudt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

et Dyr. Han tog Dyret og sagde til dem, om de vilde følge med. Jo, det vilde de godt. Men da de kom ned til Landevejen, sagde den ene: »Nu skal du have Tak, Jens Carlsen, fordi du bar Dyret.« Saa tog de det og gik til Hillerød. Jens Carlsen gik til Skovfoged Bruhn – høje Bruhn – som lynede og bandede. Men der var jo intet at gøre. De var to mod een.

Han fra Overdrevet var Birkeristyv og kørte til København med Koste. Min Onkel, *Carl Jensen*, der en Tid var hjemme og hjalp sin Fader, Jens Carlsen, tog ham engang ved Spaanildshus, hvor han sad oppe i et Træ og skar Birkeris. »Det skal jeg nok huske dig for,« sagde han. Saa engang til Novembers Marked var der en, der bagfra rakte hen og rev den ene Ørenring af min Onkel. Det blev aldrig opklaret, hvem det var, de var ellers flere unge Mennesker i Følge, men han var væk med det samme. Men de troede sikkert, at det var ham fra Overdrevet.

Om ingen Krybskytte i Nordsjælland gaar der saa mange Historier som om *Jens Omgang*. Sit Tilnavn havde han faaet, fordi han en Tid gik paa Omgang og fik Føden hos Bønderne. Det var en Form for Fattigforsørgelse. Det har rimeligvis været i sin tidligste Ungdom, Jens gik paa Omgang, antagelig som Følge af en Benskade, han led af, og som muligt en Tid gjorde ham uegnet til at bestille noget. Stor Arbejdslyst har han dog vist heller ikke haft.

Vi begynder med at gengive, hvad der aktmæssig kan fastslaas angaaende Jens Omgangs Liv og Skæbne. Senere følger de folkelige Overleveringer om hans mange Bedrifter.

Jens Hansen døbtes i Alsønderup Kirke d. 24. Juni 1810. Han var Søn af Husmand *Hans Andersen* og Hustru *Ane Mortensdatter* i Nejede. Gennem en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Eksamensprotokol for Tulstrup Skoledistrikt kan Drengens Skolegang følges fra Okt. 1818 til Okt. 1822. Paa Grund af manglende Blade kan det ikke ses, hvornaar han kom i Skole. I Tiden indtil Novbr. 1820, da han rykkede og i 2. Klasse, fik han tre Gange Karakteren *godt* i Fagene »Indenadlæsning« og »Udenadlæsning«, men iøvrigt fik han ellers kun *tl.g.*, *mdl.*, og en enkelt Gang *slet*. Fra April 1822 anføres, at han er udensogns. Det kan ikke ses, om Jens Omgang er konfirmeret fra Hjemmet. I 1826 bliver derimod en Søster til ham konfirmeret, og ved Konfirmationstilførselen for hende er Forældrenes Navne opførte.

Iflg. Lægdsrullen er Jens Hansen Omgang fra Slutningen af Tyverne kommet til Lille Lyndby og derfra til Frederiksborg Slotssogn; fra samme Tid findes en Bemærkning om, at han har Benskade, der dog helbredes. Det ses, at han er overført til Kystmilitsen, og at han temmelig længe har opholdt sig i Nyhuse. — I Folketællingen for 1845 opgives for Nejede By: Jens Hansen, 34 Aar, ugift, født her i Sognet, Indsidder og Daglejer. Karen Sørensdatter, 48 Aar, Enke, fører Husholdningen for Daglejeren.

Jens Omgang har i høj Grad haft med Politiet at gøre, men har næppe været nogen farlig Forbryder. I 1843 var han Arrestant under Kronborg Birk, og i 1844 sad han temmelig længe i Esrum Arrest, sigtet for Røveri tilligemed en anden Mand, kaldet Lyngby Rasmus. Sagen blev først behandlet ved Kronborg Birks Ekstraret og derefter indanket for Overretten, der frifandt Arrestanterne ved Dom af 16. Novbr. 1844.

Af denne Sags Akter anføres følgende fra Retsmødet paa Esrum Arresthus d. 14. Aug. 1844, nemlig af den beskikkede Anklager, Prokurator *Lunds* Indlæg:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»Jens Omgang .. har været sigtet for Tyverie, Ran, Røverie, Indbrud, Quægtyverie, men er frifundet for videre Tiltale ved Domme af 11. Novbr. 1835, 31. Oktbr. 1837, 19. Aug. 1839, 6. Juni 1840 og 6. Oktbr. 1843, hvorimod han er anseet med Straf af 10 Dages Fængsel paa Vand og Brød for Løsgiængerie efter Dom af 24. April 1837 og for Overhørighed imod Politiets Tilhold, i Anledning af at han var sat under Politiets Opsigt med 5 Dages Fængsel efter Dom af 23. Okt. 1840, med 15 Dages Fængsel efter Dom af 11. Juni 1841, eller med 15 Dages Fængsel efter Højesteretsdom af 3. Juni 1842 og med 20 Dages Fængsel efter Dom af 6. Oktbr. 1843, alt paa Vand og Brød.«.... Om de to Arrestanter anføres videre: »Man fattede strax Mistanke til de tiltalte som højst berygtede Personer og de paagrebes hos en Værtshuusholder i Hillerød i Begreb med at spise Steg og drikke Punsch, uagtet disse tiltalte sjælden eller aldrig have Arbeide, saavel fordi de ikke have Stadighed og Lyst dertil, som fordi ingen lettelig tør vove at have dem i Arbeide, fordi de med Grund ere frygtede, saa fandtes de dog i Besiddelse af Penge, nemlig Jens Omgang af 14 r. 4 mk. 7 sk.....hvis lovlige Erhvervelse de ikke i mindste Maade have kunnet bestyrke, end sige bevise og som Jens Omgang paastaar at have havt i længere Tid, endskjønt han i April Maaned og i Marts Maaned dette Aar [indtil han d. 11. s. M. blev anholdt] har henvendt sig til Politimesteren Justitsraad Arboe med Besværing over intet Arbeide og ingen Fortjeneste at have, saa at han endog bevægede bemeldte Politimester til at henvende sig til vedkommende Sogneforstanderskab desangaaende.« Endvidere: »De Tiltalte ere respective under 25. Jan. og 2. Marts d. A. givne Tilhold om ikke at forlade Alsynderup Sogn og navnlig ikke at begive sig til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nogen Kjøbstad uden Politimesterens Tilladelse, som de igjennem Sognefogden skulle anholde om, samt om at være hjemme i deres Logis inden Aften Kl. 10 om Sommeren, dette Tilhold, som er dem givet paa Grund af at de, ifølge de dem overgangne Domme, ere satte under Politiets specielle Opsyn, have de begge overtraadt eftersom de begge den 11. Marts d. A. da de bleve anholdte, have begivet dem til Hillerød – under Foregivende, at de vilde tale med Politimesteren og idet Jens Omgang den 9. Marts d. A., da Forbrydelsen blev begaaet, ikke kom hjem før efter Kl. 10 Aften .....«

Af Defensors Indlæg fra Overretsakterne fremgaar det, at Jens Hansen Omgang tjente Penge paa Markeder, og at han havde Ophold paa Sognefogdens Gaard.

I Kronborg Birks Politiprotokol under Nr. 200/47 (Prot. 1847–50, Folio 104) er indført et Tilhold, givet Jens Hansen af Nejede, »der med Hensyn til, at han har begjæret at maatte tage Ophold her under Jurisdiktionen for at ernære sig ved Skovarbeide paa Grund af Cpts. tidligere Forhold blev giver Tilhold om ufortøvet saasnart han forandrer det Logi han for Tiden har hos Parcellist Christen Jensen af Kagerup eller saasnart det Arbejde, der for Tiden er ham overdraget i Skovfoged Eigaards Beridt ophører, ufortøvet at anmelde saadant for Politiet. Det blev derhos betydet Cpten., at han ikke maa være fraværende fra sit Logi efter Kl. 9 om Aftenen til han om Morgenen gaar paa Arbeide, og at han saafremt han har lovligt Erinde udenfor Jurisdictionen forinden har at erhverve skriftlig Samtykke dertil af Skovfoged Eigaard. hvem det derhos blev ham betydet af Politimesteren at være anmodet om at have Tilsyn med Cpt., og hvis Forskrifter han derfor vil have at holde sig efterrettelige. Det blev sluttelig betydet Cpt., at saafremt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han ikke efterkommer dette Tilhold navnligen ved at søge fast Arbeide, vil paadrage sig Straf for Løsgjængeri.«

Imidlertid satte Jens Omgang Bo i et Hus i Kagerup, der laa lige op til Skoven. Hvilket Aar det har været, kan næppe oplyses. I Folketællingslisterne fra 1850 findes under Kagerup Skoledistrikt, Maarum Sogn, opført som boende i et Hus to Familier, hvoraf den ene bestod af fire Personer: Jens Hansen, ugift, Daglejer, hans Husholderske og hendes to Børn. Hendes Navn er formentlig rigtigst opgivet i Folketællingslisten for 1855, da hun benævnes *Kirstine Pedersdatter* og de to Børn *Hanne Sidse Pedersdatter*, 8 Aar, født i Ejlstrup og *Hans Jensen*, 6 Aar, født i Kagerup.

Hans Jensen er ifølge Maarum Kirkebog født 17. Juni 1849 som uægte Søn »af den sig selv udlagte Barnefader, Ungkarl Jens Hansen, Neiede, boende paa Kagerup Overdrev.« Moderen er Bente (eller Birthe) Kirstine Pedersdatter paa Kagerup Overdrev, en Indsidders fraskilte Hustru i Asminderød.

Jens Hansen Omgangs Krybskytteri syntes altsaa først at være fra den Tid, han fik Bopæl paa Kagerup Overdrev.

Ved Politiretten i Helsinge 1854, 30. Juni (Prot. 1852—54, 856) blev foretaget Sag mod Husmand Jens Hansen Omgang af Kagerup for Tilsidesættelse af et ham af Politiet givet Tilhold. Jens Omgang fortæller ved den Lejlighed, at han har [været] beruset i Esrum Kro, men Sagen er iøvrigt udgaaet. I Febr.—April 1854 var Jens Omgang tillige sagsøgt af det kongelige Jagtvæsen for begaaet ulovlig Jagt. Ved Dom af 28. April frifandtes Jens Omgang for Tiltalen. Af Dommen citeres følgende: »den fremførte Sigtelse er af det kongelige Jagtvæsen grundet paa en Anmeldelse

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra Skovløber Anders Olsen om, at han den 15. Febr. d. A., medens haa arbejdede i Nærheden af Planteskolen i Maarum Skovpart, .. omtrent Klokken 8 om Morgenen hørte et Skud, og at han ved at søge at opdage fra hvem Skuddet faldt traf Indklagede med Bøsse og et Stk. Vildt i en Sæk, hvilke Sager Indklagede vægrede sig ved at udlevere, idet han sagde: »Gaa din Vej Anders, jeg kan slaae dig fordærvet,« hvorefter han gik bort«,... men at »den indklagede i det hele har benægtet Sigtelsens Rigtighed og forklaret, at han paa den Dag,.. fra om Morgenen Kl. 6½ til om Aftenen havde Arbejde paa Skovfoged S. Bruhns Distrikt ...«

Ved Politiretten 1. Dec. 1857 blev igen foretaget en Sag Det kgl. Jagtvæsen contra Jens Hansen, Kagerup Overdrev. Indklagede erkendte sig skyldig i ulovlig Jagt, et Stk. Raavildt var skudt, han paatog sig at betale den forlangte Mulkt. Sagen blev derefter hævet som forligt. — Ved Politiretten af 17. Aug. 1858 sagsøgte Jagtvæsenet atter Jens Hansen, men denne benægtede at have bundet et Raadyrlam ved sit Hus, og det tilhørte ikke ham, og var ikke bundet ved Huset, men stod 2 eller 3 Favne derfra. Sagen paadømtes d. 20. Aug. Jens Hansen frifandtes. Af Dommen anføres: »Vel er nu et Raadyrlam fundet bundet i en Pæl omtrent 4 a 5 Alen fra Jens Hansens Hus, og vel har Jens Hansen for Jagtbetjentene, som antraf dette Dyr ikke nægtet, at det tilhørte ham..« Under Sagens Behandling oplyste Skovfoged Bruhn, »at Jens Hansen sagde, at Hans Majestæt maatte frede om sit Vildt, saa at det ikke løb ud paa Marken.« Jens Hansen erindrede ikke at have sagt det. — I Politiretten d. 12. Novbr. 1858 erkender Jens Hansen, »at han blev antruffen med ladt Bøsse paa det i Anmeldelsen anmeldte Sted udenfor den offent-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lige Vei.« I Politiretten d. 31. Decbr. s. A. erklærer J. Hansen sig villig til at betale en Mulkt til den kgl. Jagtkasse, hvorefter Sagen sluttes. — 1859, den 25. Marts fik Jagtvæsenet atter en Politiretsdom over Jens Hansen eller Omgang. Fra denne Dom anføres: J. H. eller Omg. »sagsøges for at have den 8de f. M. i det 5te Kronborgske Jagtdistrikt paa Maarum Skovpart skudt et Raadyr, med hvilket han ved sin Udgang over Skovens Hegn blev antruffet...« Sagen blev foretaget ved Politiretten d. 4. Marts, hvorunder Skovfoged Erharth og Hegnsmand Lars Larsen gjorde en Tilføjelse til den fremlagte Anmeldelse, nemlig, »at de saa, at Jens Hansen endnu var paa Gærdet, da de blev ham var, og at han allerede da havde en Sæk med sig, hvori var et Raadyr, hvilket de bemærkede igjennem en stor Aabning, som var paa Sækken.« Jens Hansen, der benægtede, at den i Skovfogdens Anmeldelse nævnte Bøsse var hans, erkendte, at han ved den omhandlede Lejlighed var gaaet over Hegnet om Skoven, men paastod, »at det ikke var et Raadyr, men hans egen Hund han havde i Sækken.«

Denne Gang hjalp Jens Omgangs Udflugter ikke, hvad der ses af følgende:

»Dom af 25. Marts 1859:

Under nærværende Sag i hvilken Huusmand Jens Hansen eller Omgang af Kagerup af det kongelige Jagtvæsen sagsøges for at have den 8de f. M. i det 5te Kronborgske Jagtdistrikt paa Maarum Skovpart, skudt et Raadyr, med hvilket han ved sin Udgang over Skovens Hegn blev antruffet, har Indklagede vel benægtet at have skudt det ommeldte Dyr, eller været antruffet i Besiddelse af samme og paastaaet, at det ikke var et Raadyr men en Hund han havde i den Sæk, med hvilken han gik over Skovens Hegn, men ved de af flere Vidner afgivne Forklaringer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

findes Indklagede tilstrækkelig overbeviist om det paasigtede Forhold, idet disse Vidner have bevundet deels, at det var et Raadyr som Indklagede havde i den Sæk, hvormed han oversteg Skovens Hegns Gjærde, og at de kort før de traf Indklagede hørte et Skud inde i Skoven og fra det Sted, hvor dette faldt, fandt at et Dyr var slæbt ind i en Granholm, hvor de traf Aftryk af en Sæk, hvori de formodede, at Vildtet var nedlagt, og fra hvilke Holm de sporede Blod paa Løvet og i Sneen, hen til det Hegn over hvilket Indklagede var steget, deels at de i den ommeldte Granholm fandt en Bøsse, som de af Krudtslammen kunde skjønne nylig var afskudt, hvilken Bøsse de gjenkendte at være den samme, hvilken de en Gang forhen havde fundet i Jens Omgangs Besiddelse, under Udøvelsen af ulovlig Jagt.

For den ommeldte ulovlige Jagt, vil Indklagede være at ansee med Mulkt efter Loven af 25. Marts 1851 § 21, hvilken Mulkt, da han flere Gange er straffet for Jagtovertrædelser, findes at burde bestemmes til 50 rd. hvorhos han endvidere vil for det skudte Raadyr være efter Forordn. 20. Mai 1827 at idømme en Mulkt af 20 rd. samt være at tilpligte at udrede i Erstatning for dette Raadyr efter Jagtvæsenets Paastand 7 rd.

Sagens Omkostninger vil Indklagede have at udrede til den kongelige Jagtkasse med 8 rd. 2 m. 13 sk.

Thi kjendes for Ret:

Indklagede Huusmand Jens Hansen eller Omgang af Kagerup bør til den kongelige Jagtkasse udrede en Mulkt af 70 rd. i Erstatning 7 rd. og Sagens Omkostninger med 8 rd. 2 m. 13 sk.

At efterkommes inden tvende Solemærker efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Adfærd efter Loven.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Inden denne Dom faldt, var der indtruffet en anden Begivenhed, som gav Anledning til en ny Sag. Jens Omgang sigtedes nemlig for at have skudt et Dyr, som den 9. Marts 1859 fandtes hos Slagter Hans Nielsen, Tipperuphuse. Det var ved Vidner godtgjort, ligesom det ogsaa ansaas indrømmet af Indklagede, at han Aftenen forud havde bragt dette Dyr til bebemeldte Mands Hus og dær solgt det til en tredie Mand.

Men længere kom man ikke med Jens Omgang. Skudt Dyret paastod han nemlig, at han ikke havde, og Beviser har der aabenbart ikke været, for i Dom af 21. Juni 1859 blev han frifundet.

Ovennævnte Retssager kan tjene som Eksempler. Der er mange flere. Hvis det lykkedes for Jagtvæsenet at faa Sagen tilstrækkelig bevist, erhvervedes der Dom, men saa skal Jens næsten ogsaa gribes paa fersk Gerning. Ligesaa mange Gange der findes Domme eller Forlig, findes der sikkert ogsaa Fogedforretninger, men Jens Omgang er uformuende. Dog bliver der i 1855 foretaget en Vurdering af hans Hus, som han selv synes at eje.

Dette er altsaa, hvad Akterne siger os om Jens Omgang. Nu vender vi os til, hvad Folk fortæller om ham, og det er ikke saa lidt.

Først anfører jeg, hvad Lars Larsen, Ejlstrup, har fortalt mig om ham, idet han anfører flere Træk fra hans Ungdom, mens alle mine andre Meddelere kun ved noget fra hans Krybskyttetid.

Jens Omgang tjente engang hos en Præst. Han havde mange Kunster i Hovedet. Da han en Dag skulde køre til København, tændte han, lidt forinden han kom forbi Bommanden, sin Pibe, og saa tog han en Halvskilling — den var paa Størrelse med en Fireskilling, som de skulde betale for at komme igennem

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bommen – og lagde den oven i sin Pibe. Lige idet han kom til Bommanden, rystede han den gloende Skilling ud paa Lædervanten, og da Bommanden rakte Haanden ud for at faa Skillingen, lod Jens den falde ned i Haanden paa ham, men Bommanden brændte sig og smed Skillingen samtidig med, at han paastod, at det hun var en Halvskilling. Jo, der var, hvad der skulde være, svarede Jens, han kunde bare have ladet være at tabe Skillingen. Og saa kørte han videre.

En anden Gang skulde han køre for Præsten til København, hvor Præsten købte en ny Kurvefading til sin Stadsvogn. Den blev sat oven paa den anden Fading og Agestolen ovenpaa igen. Paa Hjemvejen bedede de i Bloustrød Kro. Præsten vilde ikke ind paa Kroen at nyde noget, men Jens Omgang gik derind. Da nu Præsten blev ked af at vente, sendte han Bud ind til Jens, om han snart var færdig. Saa da han kommer ud, og de skal til at køre, siger Præsten: »Nu maa Du sørge for at binde Fadingen godt fast i Porten, inden vi kører.« Men Jens lod, som han misforstod Ordren, og bandt Kurvefadingen fast i den lukkede Port bag ved Vognen. Saa siger Præsten: »Er Du saa færdig, Jens?« – »Ja, nu er jeg færdig. Sid nu bare godt fast, Hr. Pastor!« Dermed gav han Hestene et Svip, og de sprang af Sted, men Præsten fulgte med Fadingen og faldt af Vognen. Folk raabte og skreg, men Jens hørte ingenting og kørte hjem. Dagen efter kom Præsten agende hjem med en af sine Sognebørn, som ogsaa var faldet ind i Kroen. Og Præsten tiltalte Jens, men Jens undskyldte sig med, at Præsten havde sagt, han skulde binde Fadingen godt fast i Porten. Det hjalp dog ikke. Præsten jog ham bort.

Derefter tjente han hos en Mand, der sved Kul. Det var vist henne i Gadevang. Den Plads tog han nok,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fordi han nu kunde færdes i Skoven og lægge Mærke til Dyrene. Dær lærte han, hvor de havde deres Træk.

Senere købte han et Hus oppe paa Kagerup Overdrev, og fra det Hus gjorde han sine Udflugter ud paa Vildttyveri. Der var en Skovfoged *Erharth* i Maarum, og han tillige med Skovløberen laa oppe ved Hegnet og lurede paa ham, saa han satte Helbredet til, han fik Brystsyge og døde som en ung Mand. Naar det blev hen ad den Tid, Jens Omgang skulde komme hjem, havde han aftalt med sin Husholderske, at hun skulde gaa ud og skyde en Bøsse af, da sagde Skovfoged Erharth: »Saa, nu er han lige godt kommet hjem — han maa være kommet fra en anden Side. Nu kan vi lige saa godt gaa hjem.« Derefter gik de, og nu kom Jens hjem i god Behold.

Engang blev Jens Omgang taget af en stor og kæmpestærk Hegnsmand, der kom bag paa ham, da han havde skudt et Stykke Vildt. Og Jens kunde ikke faa Tid til at lade Geværet og værge sig med det. Saa siger Hegnsmanden: »Ja, Jens, nu er det bedst, du følger med til Skovrideren.« — »Ja, der bliver vel ikke andet ved det at gøre, men jeg skal nok vogte mig for at gøre det en anden Gang.« De traver til Skovrideren, Jens maatte bære Dyret. Skovrideren kom ud paa Trappen og roste Hegnsmanden i høje Toner, fordi han endelig havde faaet ham fat, for han var jo næsten ikke til at tage. Saa siger Jens med en meget fornærmet Mine: »Først nu mærker jeg Rævestregerne. Maa jeg bede om de to Mark, jeg skulde have for at bære Bukken til Skovrideren.«

De blev meget forbavsede. Skovrideren saa paa Hegnsmanden, og Hegnsmanden saa paa Skovrideren, og de vidste ikke, hvad de skulde tro. Men Resultatet blev, at Jens smed Bukken og sagde: »Fy for en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Karl Du er — lyve for Skovrideren og snyde en fattig Mand for sin Løn.«

Skovrideren erklærede, at der var intet andet at gøre end lade ham gaa, de havde saa tidt haft ham fat under langt gunstigere Forhold end i Dag.

Saa var der en Hegnsmand, der boede i Kildeporthus og hed *Jens Carlsen.* Han træffer Jens, da han har skudt et Stykke Vildt i Skoven, og saa siger han, at nu skulde han gaa med til Skovfoged Bruhn i Strøgaardsvang. Men Jens Carlsen var saa forsigtig, at han tog Vildtet paa Nakken, og Jens bar Bøssen. Jens lod ham bære Vildtet, til de kom ud i Nærheden af Frederiksborgvejen. Saa siger han: »Ja, jeg kan jo godt skille dig af med Vildtet, Du er en gammel Mand, og det er jo ikke saa nemt for dig at bære!« Men da de kommer ud til Landevejen, hvor de ellers skulde gaa lige over, siger Jens: »Nu skal Du have Tak, Jens Carlsen, fordi Du bar Vildtet det Stykke.« Og dermed drejede han til Venstre ad Landevejen og gik til Hillerød og solgte Vildtet.

Sidstnævnte Historie er omtrent enslydende med den Side 136 anførte, men i denne Historie var det to Krybskytter fra Hillerød, der narrede Jens Carlsen. Lars Larsen fortsætter: Engang der skulde være Jagt i Skoven — om det var Kongejagt eller Skovriderjagt, ved jeg ikke — fik Jens Omgang opdaget, at der var en Embedsmand, som boede ved Hillerød, der havde købt en Hjort. Jens gaar da ud om Natten og faar skudt saadan et Stykke Vildt. Det er saa langt tilbage, at der var Siseboder i Hillerød, de har i hvert Fald eksisteret i mine Forældres Tid. Hjorten gemte Jens i en Sæk i et Buskads uden for Byen. Han vidste, i hvilken Gaard Vildtvognen holdt, og han indlod sig i Samtale med Kusken og lover mod en Pægl Brændevin at bære Hjorten ud til Embedsman-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den. Jens kom ret nemt ud af Siseboden med Hjorten, idet der var bundet en Seddel paa den, hvorpaa der stod, at det var Forstvæsenets Vildt, og at den skulde til den og den Embedsmand, saa der ikke skulde betales Sise. Jens forklarede, at det var Forstvæsenets Hjort. »Ja, lad mig se Sedlen,« sagde Sisebetjenten, »vi kender jo hinanden.« Det var nogle barske Herrer disse Betjente, de havde Stokke og jog ned i Vognene, naar Folk ikke rigtig vilde op med Varerne. »Ja, denne Gang lyver jeg ikke,« sagde Jens Omgang og viste Betjenten Sedlen. Han gik saa ud til Embedsmanden og afleverede Sækken, men derefter gik han hen til Buskadset og hentede sin egen Hjort og gik tilbage med den. »Ja, denne Gang fik jeg ikke Held af mit Ærinde. Nu kommer jeg med Hjorten igen.« — »Naa, ja, saa bedre Held næste Gang,« svarede Betjenten. Og saa gik Jens ind i Byen og solgte sin egen Hjort.

De sagde ellers, at han var en godmodig Mand, han gjorde ingen Fortræd, han kunde blot ikke lade være at drille Forstvæsenet.

Der var Spioner ude efter ham, og der var et Sted i Skoven, hvor Hegnsmændene havde opdaget, han stadig holdt til, der var godt Træk for Dyrene. Nu sagde Jens til en, han nok vidste skulde bringe det videre, at han i længere Tid ikke vilde jage andre Steder end i denne Mose. Det fik Hegnsmanden at vide, han lod det gaa videre til Skovfogden, og Skovfogden slog Alarm og samlede alle Hegnsmændene om Natten ude i Mosen. Da de kom derud, ser de Jens Omgang staa derude i Dækning og med sin Bøsse i Haanden. De lægger sig paa Lur, og de ser Vildtet komme, det gaar lige hen til ham, men han gør ingenting. Det undres de meget over, endelig langt om længe — det var helt hen ad Morgenstunden —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gaar de lige hen til ham, og da opdager de, at det kun er en Figur med hans Klæder paa og en Gren i Haanden, der ligner en Bøsse. Saa kunde de gaa hjem med den Besked.

Denne Historie findes ogsaa i flere Variationer. Den følgende Form har jeg fra *Julius Jensen*, og da en af Hovedpersonerne er hans Bedstefader, maa denne Form antages at være den sandfærdigste.

Jens Omgangs Hus laa et lille Stykke uden for Skovgærdet. Naar han kom ud af Skoven, gik han altid baglæns hjem, hvorfor det saa ud, som han var gaaet til Skoven. Dengang havde Krybskytterne deres bestemte Strøg, hvor de vidste Vildtet kom. En Aften var min Bedstefader, Jens Carlsen, og en anden Hegnsmand ude for at tage Jens Omgang. I Nærheden af Gribsøhus, mellem Grøftemose og Store Gribsø, var der i Grøften i gamle Dage et Stigbord. Ved den Vej havde Jens Omgang anbragt to Straamænd, mens han selv laa nedenunder i Grøften. Det var jo mørkt, men da de to kom et Stykke, saa de en Mand lidt fremme. De mente, det var Jens Omgang, og skyndte sig hen for at tage ham, men saa var det altsaa en Straamand. Men nu skimtede de en Skikkelse lidt længere henne ad Vejen. Dær var han altsaa – og de af Sted. Men det viste sig ogsaa at være en Straamand. Naa ja, saa vilde Jens Omgang bare holde dem for Nar, og han var altsaa slet ikke i Skoven i Aften. De kunde derfor lige saa godt gaa hjem, og det gjorde de. Men nu kravlede Jens Omgang op af Grøften og gik paa Jagt, og de var knap kommet ud til Landevejen, saa faldt Skuddet.

Om Jens Carlsens Besvær med Jens Omgang, har jeg endnu en Historie, som Skovløber Rasmus Frederiksen fortalte mig 1921.

Skovløber Jens Carlsen, Kildeporthus, tog engang

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jens Omgang, og han maatte jo med til Skovfogden i Strøgaardsvang, det var Bruhn. »Fanden fløjte mig,« sagde Bruhn, »vi skal til Skovrideren.« Dengang skulde de til Skovrideren med dem. Der blev spændt for, Bruhn og Jens Carlsen satte sig op i Agestolen, Omgangen og Dyret var bagi. De kørte, og en Gang imellem vendte Bruhn sig om for at se, om Omgangen var der, og der ikke var noget i Vejen. Men da de kørte op over Fruebjerg, lod Omgangen ganske stille Dyret glide ned af Vognen, og da de havde kørt et Stykke til og skulde over Landevejen og ned til Nødebo, vendte Bruhn sig igen om for at se, men da var Omgangen ogsaa forsvunden. »Fanden fløjte mig — nu kan vi lige saa godt køre hjem,« sagde Bruhn, og det gjorde de.

Endelig gengiver jeg endnu en af Lars Larsens Beretninger. Min Far, fortæller Lars Larsen, kørte til Esrum Mølle. Han havde været Dragon og ligget 4 Aar ovre i Slesvig efter Krigen 1848. Det var som en Slags Politi. Min Far kendte ikke Jens Omgang, og da han en Dag er paa Vej til Mølle, naar han en, som gaar dær foran, og han spørger, om han ikke maatte age med. Jo, det maatte han jo da saa gerne, og da han kom op paa Vognen — han kom ud fra en Sidevej — saa siger min Far: »Hvor er Du fra?« — »Kender Du mig ikke, jeg er ellers velbekendt, jeg er Jens Omgang.« Far blev jo, saa han godt kunde haft i Sinde at vende om. Men saa siger Jens: »Jeg skulde jo ind paa Amtskontoret og betale noget Brænde.« Og da de kom til Byen, siger Jens: »Naar Du nu faar spændt fra, kan Du komme hen paa Kroen, saa giver jeg Frokost.« Under Maaltidet siger han: »Ja, Fuldmægtigen derhenne paa Amtstuen spurgte mig, hvordan Dyrene havde det deroppe i Gribskov.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Og dertil svarede jeg: »Saa vidt jeg ved, saa har de det meget godt.«

Da de havde faaet Sæden malet, skulde han jo age med tilbage. Men da de kom op midt i Nyhegn (hvor nu Maarum Station ligger), siger Jens: »Ja, nu siger jeg Tak for Køretüren, for nu har jeg hele Skoven for mig lige til Kagerup, og jeg skulde helst have de Penge hjem, som jeg har givet ud i Dag.«

En Førstehaandskilde har jeg i Jens Omgangs Plejedatter, den Side 141 nævnte *Hanne Sidse Pedersdatter*. I 1935 besøgte jeg hende i Lille Lyngby, hvor hun boede som gammel Enke.

Hanne Eskildsen, der var født 1847 og døde 1937, fortalte følgende:

Jens Omgang havde daarlige Ben, og derfor gik han i sin Tid paa Omgang hos Bønderne. Det, han foretog sig, var at skyde Dyr. De første Aar gik han i Skoven og skovede, men han kunde ikke udholde det i Benene. Han kunde ogsaa hjælpe Folk en enkelt Dag at skære Tørv, men saa var Benene saa tykke og hovne, og der sad store Saar.

Vi boede paa Kagerup Overdrev, lige tæt ved Skoven. Jens Omgang kunde staa i Døren og skyde ind i Skoven. Der var et stort Bøgetræ lige inde foran Gærdet, det sad der mange Kugler i, som han havde skudt. Hegnsmanden boede næsten lige ved os. Skovfogden hed *Newen*, han boede ogsaa paa Kagerup Overdrev. Far gik hjemmefra tidlig om Morgenen, naar det var mørkt, og han kom først hjem om Aftenen, naar det var mørkt. Han skød mange Dyr, Harer og Ræve. Somme Tider kunde der gaa en tre Uger, uden at han skød noget, men saa kunde det ogsaa ske, at han skød to Dyr paa en Dag. Naar han havde skudt et Dyr, maatte min Bror og jeg gaa til Hillerød om Natten for at sælge det til en Vildthandler.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vi gik hjemmefra Kl. 2—3. Vi kom op forbi Christians Mølle; henad fem var Vildthandleren oppe — han hed *Jens Jakobsen** — saa gik vi hen og bankede paa og afleverede Dyret. Vi fik Kaffe, og saa gik vi hjem igen. Et Dyr kunde koste 6 Kr. og 5 Kr., ligesom de var til. Det skete ogsaa, at Far tog Skindet af et, og vi spiste det da selv.

Vi havde engang et Dyrelam [jævnfør Side 142], som han havde taget i Lommen hjem. Det var saadan et pænt Lam, og det var saa kælent. Det havde faaet Flaske, men nu var det blevet saa stort, at det kunde æde Græs, og det stod tøjret derudenfor. Saa en Dag kom der to Skovfogder, og de spurgte, om det var hans Lam. Nej, det var det ikke. Men Tøjret da, var det ikke hans Tøjr? Nej, det var det heller ikke. Saa trak de af med det. Mor vilde have været ud og haft Tøjret, men Far trak hende i Skørtet. Min Bror gik nede i en Mose, hvor de skar Tørv, og græd. Han holdt saa meget af det Lam. Men han var klog nok til at holde sig væk. Var han kommet op til Huset og havde grædt, havde det jo været rent galt. Skovfogden tøjrede Lammet i en Indhegning, de havde inde i Skoven, men en Nat kom Ræven og aad det meste af Lammet, saa det havde han ikke megen Gavn af.

Far havde somme Tider tre Bøsser, somme Tider to Bøsser og somme Tider kun een. Det var saa forskelligt. De tog mange Bøsser fra ham. Det skete jo, de tog ham, for de kunde jo sagtens opløbe ham, fordi han havde de daarlige Ben, de tog da Bøssen fra ham, og saa fik han Vand og Brød.

Min Far var af almindelig Højde, men han var

*) Jens Jakobsen boede paa Hjørnet af Bakkegade og Helsingørsgade, hvor han havde Høkerhandel og Dansebod. Han opvartede med gode Mad'er, flækkede Franskbrød med Smør paa.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

meget stærk. Der var ingen, der turde slaas med ham. Min Bror var ligesom sin Far, han havde ogsaa stor Lyst til at skyde. Han var ikke mere end en otte, ni Aar, da han, naar Far var i Skoven, og en Bøsse var ladt, tog den — ja, jeg har saamænd grædt over det mange Gange — og skød den af, Hegnsmanden troede da, at Far var hjemme

En Dag mange Aar efter, da jeg var gift, og min Bror boede i København, var jeg ude hos Skovfoged Bruhn i Strøgaardsvang for at købe noget Kvas. Da vi kom forbi en Grantykning, sagde Bruhn: »Det kan godt være, din Bror ligger derinde.« — »Nej, det kan han da ikke,« sagde jeg, »naar han bor i København.« — »Jo, han tager herud sammen med en anden og skyder.« Men Bruhn var en flink Mand, han tog dem ikke, naar der ikke var en højere Person i Følge med ham.

Engang da jeg som Barn havde været i Hillerød, blev det saadan et Regnvejr. Saa kom der en Mand kørende: »Kom Du op at køre med mig.« Jeg kørte saa med ham op til Bomskolen, herfra gik jeg hjem. »Du kender mig maaske ikke,« sagde han, »jeg er Skovfoged Bruhn. Nu kan Du hilse din Far fra mig.«

Min Far gik ogsaa ude paa Marken og skød, hvor han havde Lov til det. Han gik ikke sammen med andre, han vilde helst være ene. En Kronhjort siger de ogsaa han har skudt. Jeg ved det ikke.

Mor døde, da jeg var tolv Aar. Saa var jeg hjemme, til jeg var atten, jeg kunde jo da lave lidt. Saa fik Far en Husholderske, og jeg skulde jo ud.

Min Halvbror tjente paa Hillerødsholm, han sagde til mig: »Du kan jo komme herud.« Jeg blev saa Malkepige, vi malkede hver 20 Køer to Gange om Dagen. Jeg fik 16 Rdl. for Sommeren og 14 for Vinteren. Det var Forpagter *Teisen*, der havde Gaarden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De skiftede Piger næsten hver Maaned, men jeg var der da i tre Aar. Min Far døde, da jeg var een og tyve Aar (1869), da var jeg lige blevet gift. Han døde paa Esbønderup Sygehus. Jeg var nede at se til ham

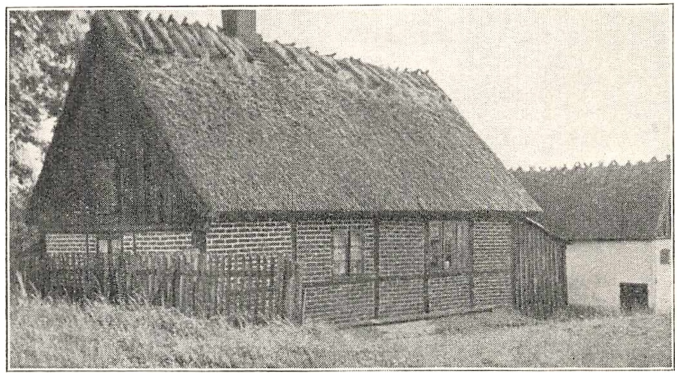

A. U. fot. 1935.

Jens Omgangs Hus.

een Gang. Han blev begravet paa Maarum Kirkegaard. Dær ligger min Mor ogsaa begravet.

Min Bror var Stenfisker og boede i København. Han blev gift, og de fik ogsaa Børn, men Børnene døde, og han og hans Kone er døde for mange Aar siden.

Af de mange andre eksisterende Fortællinger om Jens Omgang anfører jeg endnu et Par.

Skovfoged Bruhn var flere Gange ude efter Jens Omgang, fortæller Søren Petersen, og et Par Gange tog han ham ogsaa. Den ene Gang var en maanelys Aften. Bruhn havde faaet Øje paa Jens, som sneg sig omkring i en Mose, og Skovfogden listede sig nu hen i Nærheden af ham og sagde: »Er det dig, din Omgange Tyveknægt, som gaar og skyder vore Dyr!« Og Jens svarede rask: »Er det Dem, Hr. Bruhn, saa overgiver jeg mig straks. Værs'god her er mit Gevær!«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han maatte saa med Bruhn hjem. Der blev skrevet en Rapport, og Jens Omgang maatte give en Bøde, den skød han selvfølgelig til og fortsatte saaledes sin Virksomhed.

Man hørte aldrig, at Jens Omgang gjorde Modstand, naar han blev taget, men et Svar manglede han ikke. Saaledes laa han engang nede ved Markedspladsen i Hillerød og tog Indvoldene ud af et Dyr, han havde solgt. En Forstmand kom tilfældigt forbi, og han spurgte da Jens om, hvor han havde skudt det Dyr. Jens svarede rask: »Her skal De se, her er Skuddet gaaet ind — lige her!« Men det var ikke netop det, Forstmanden vilde have at vide.

Jørgen Nielsen, Alsønderup Indelukke, skriver følgende til mig: Min Far arbejdede fra 1852 i flere Aar i Skoven sammen med Johannes Hegnsmand fra Gadehusene. En Dag de var paa Arbejde, faldt der et Skud, som de mente ikke var ret langt borte. »Vi maa derop og se, om vi kan opdage Skytten,« sagde Johannes. De løb saa op mod Landevejen, og omme ved Sortemose traf de Jens Omgang, der gik og saa sig om. »Hvem var det, der skød?« spurgte Johannes. »Ja, det gaar jeg ogsaa og ser efter,« svarede Jens. »Det er vel dig, der er paa Jagt?« spurgte Johannes. Nej, de kunde vel se, at han ikke havde nogen Bøsse til at skyde med. Hegnsmanden og Far gav sig til at søge omkring i Løvet og fandt ogsaa en nyskudt Raabuk, men hans Skyder kunde de ikke finde. De tog saa Bukken, og Jens Omgang maatte med til Skovfogden, men han nægtede bestemt, at han havde haft noget at skyde med, og saa slap han fra det denne Gang.

N. Nielsen, fh. Fogedgaarden, Tisvilde, beretter følgende: Jens Omgang havde i sin Have op til Skoven plantet et Stykke med Grønkaal. Uden om det havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han spændt et Staaltraad, hvorover et Fiskenet var anbragt. Det var til at fange Harer i, og det var Forstvæsenet ogsaa godt klar over. En Aften laa et Par Forstmænd bag Skovdiget og lurede. Lidt efter kom en Hare og hoppede over Staaltraadet for at smage paa Grønkaalen. Den dumpede lige ned i Nettet, og Jens Omgang kom straks ud og nappede Morten i Ørerne. Men i det samme kom Forstmændene til Syne: »Nu har vi dig, Jens Omgang. Det er ulovlig Jagt!« — »Jagt!«, svarede Jens, — »nej, det er ikke Jagt. Men jeg skal lære saadan en Fyr at æde mine Grønkaal,« og saa tog han en lille Kvist og daskede Morten i Bagen. »Vil Du saa se, at Du kan holde dig herfra en anden Gang!« Haren vrælede, saa det var en Gru, og da den havde faaet sine Dada, smed Jens Omgang den over Gærdet, idet han sagde: »Dær har I jeres Hare igen. Kan I saa sørge

Stenfisker Hans Jensen.
Jens Omgangs Søn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for, at de ikke en anden Gang kommer og æder mine Kaal.«

Forstmændene maatte gaa hjem uden Resultat. Jens Omgang var ikke saadan at faa Bugt med.

Til sidst gengiver jeg, hvad *P. Sørensen,* der selv var en vældig Nimrod, i sin Tid fortalte mig. Man lægge Mærke til, at Begivenhederne foregaar *efter* 1851, da Ejerne, som anført Side 106, havde erhvervet Jagtretten paa deres Jord.

Engang vi var, fortæller P. Sørensen, paa Jagt i Nejede Vesterskov — det var, mens gamle Brüel levede — saa talte vi ikke mindre end sytten Mand, der gik udenfor og lurede. Brüel satte megen Pris paa mig, og saa sagde jeg: »Skal jeg ikke gaa foran Klapperne?«. Der er kun o. 350 Tdr. Land, og der kommer tidt noget Vildt strygende langs Klapperkæden, og det var saa kommet ud til dem. — Jo, det maatte jeg da gerne, og jeg skød da ogsaa adskilligt, som skulde været ud til dem.

Jens Omgang sagde: »Ja, kunde jeg bare skyde som De, men jeg tør ikke skyde, mens de løber.« Han var en daarlig Skytte, Det er kun de færreste, der kan skyde Dyrene i Løbet.

En Dag faldt der et Skud ude i Skoven. Skovløberen for derhen og tog Jens Omgang med det samme. De maatte saa af Sted til Bruhn, og han og de bagefter til Brüel i Nødebo. »Naa, Du har nok skudt dette her Stykke Vildt!« sagde Brüel til Jens Omgang. »Ja, jeg har, Hr. Forstraad, men det var en mager Rad.« Han nægtede ellers altid, men her var Vidner paa ham. Saa fik han en Bøde paa 80 Kr. — ja, det var vel Daler dengang — dem afsonede han, og da han kom ud, købte han Hagl og Krudt og begyndte forfra.

Nu var der en Assistent *Wellendorff,* som havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

faaet Ansættelse her. Han tog flere Gange Jens Omgang. Denne Wellendorff blev senere Skovrider paa Jægerspris. Wellendorff var til Vens med mig, og saa var det en Markedsdag mange Aar efter, da træffer jeg Wellendorff her i Hillerød, og alt mens vi staar og taler sammen, faar jeg Øje paa en Mand, og saa siger jeg til Wellendorff: »Der staar Jens Omgang henne.« — »Hvad, er han levende endnu?« Jo, det var han da, og vi hen til ham. Wellendorff slaar Jens paa Skulderen: »God Dag, Jens!« Og Jens har høj Hat paa, men han tager Hatten af og siger: »Ja, De maa undskylde, men jeg kender Dem int.« — »Jeg er Wellendorff.» — »Aa, er De Wellendorff!« Og saa stod de og snakkede om de Gange, Wellendorff havde taget ham; naar han havde benægtet det, og naar han var kommet i Kasjotten. Og da de skiltes, og Wellendorff sagde Farvel, var der noget blankt, der gled ned i Jens Omgangs Haand, og Taarerne trillede ned ad hans Kinder, for Jens var et godt Menneske, men nu var han kommet ind paa dette her.

En lignende Opfattelse af Jens Omgangs Sind har man i følgende, der er mig fortalt af Fru *Hedvig Larsen,* Lærkevej, Frederiksborg Slotssogn, (født i Kagerup 1874.)

En Dag Jens Omgang kom gaaende fra København mod Hillerød, traf han en fremmed Mand, som slog Følge med ham, idet han sagde, at det jo var rart nok at være to, for der var jo ham Jens Omgang, som det ikke var saa rart at møde, naar man var alene. »Aa,« svarede Jens, »jeg tror ikke, han er saa slem, som Folk skylder ham for.« De fulgtes nu ad op gennem Gribskov og gik og sludrede med hinanden, indtil de kom til Kagerup, hvor Jens Omgang boede lige uden for Skoven. »Kom indenfor og faa en Bid Brød,« sagde Jens Omgang til den fremmede,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som iøvrigt var Lærer. Han gik ogsaa med ind, og der kom røget Faarelaar paa Bordet. Da de havde spist, og den fremmede rejste sig og sagde Tak, svarede Jens: »Ja, nu har Du ikke nødig at være bange for Jens Omgang, for det er mig, og jeg gør intet Menneske Fortræd, naar bare jeg kan faa Lov at være.«

Da Jens Omgang blev syg, fortæller Fru Larsen videre, kom han paa Esbønderup Sygehus, og da det var paa Sidstningen med ham, maatte hans Husholderske op paa Sygehuset for at faa Besked paa de syv Bøsser, han havde liggende omkring i Skoven, saa hun kunde finde dem.

Jens Omgang døde 1869 paa Esbønderup Sygehus og blev begravet paa Maarum Kirkegaard. Men hans Navn blev ikke glemt, og i den jævne Befolkning stod der en vis Glans om hans Bedrifter.

Fru Hedvig Larsen har fortalt mig følgende Barndomsminde: Oppe bag Trustrup, den nedlagte Landsby, hvor vi som Børn saa Sten og Rester af en gammel Bagerovn — nu er det groet helt over — ligger der en meget stor Mose, der hedder *Hvidkildemose*. I den er der en Kilde, der hedder *Hvide Kilde*. Dær har liget et Bøsseløb, som Vandet løb ud af. Jeg har drukket af det som Barn, det var af en af Jens Omgangs Bøsser.

Gaardejer *Lars Nielsen*, Valby, har fortalt mig, at der paa hans Fødegaard o. 1887 tjente en Karl, der ejede en Bøsse, som hans Far havde faaet af Jens Omgang, og den Omstændighed, at denne Bøsse havde tilhørt den kendte Krybskytte, kastede en vis Glans over dette Skydevaaben.

Iøvrigt er det ikke første Gang, Jens Omgangs Navn kommer paa Tryk. I sin Tid udkom der et Skillingstryk med følgende Titel:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JENS OMGANGS
LIV OG LEVNED SAMT HANS OMFLAKKEN I GRIP SKOV M. M.

En troværdig Beskrivelse af denne vidt bekjendte Friskyttes omflakkende Liv og hans mangfoldige morsomme Streger.

Pris 10 Øre.
Kjøbenhavn.
Faaes hos E. O. Jordan, Ny Adelgade 5.
Trykt hos Ernst Lund & Comp.

Skriftet begynder saaledes: »Jens Omgang hørte til den Slags Mennesker, som uden just at besidde noget ondt eller hævngjerrigt Sind, ligesom ere fødte til at skulle drille og fortrædige dem, der af Samfundet ere satte til at overholde Lov og Orden.

Ligefra Barnsben til han som graahærdet Olding maatte bøje sig for Døden, laa han i aabenbar Krig, især med Forstvæsenet, og saa udmærket var han af Naturen begavet, at det aldrig lykkedes Retfærdigheden at domfælde ham, i alle de mange Lovovertrædelser, som han sigtedes for. Han var en sand Uglspil iblandt Kulsvierne.«

At den sidste Bemærkning er rigtig, mens den næstsidste er fejlagtig, fremgaar af det foregaaende.

I det nævnte Skillingstryk gengives en Del af de foran anførte Beretninger om Jens Omgangs Gavtyvestreger, men iøvrigt er det udarbejdet ud fra den Tankegang, at det, man ikke ved Besked med, det digter man selv til. Tonen i Skriftet er helt igennem det, man kan kalde Lavromantik.

I Frederiksborg Amts Avis (Dec. 1915) fremkom der en Artikel med følgende Titel: »Den gamle Skovfoged fortæller. 1. Jens Omgang.« I denne Artikel

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skildres Jens Omgang som »en raa og brutal Bandit, som var frygtet og skyet af alle,« men iøvrigt adskiller den sig som historisk Dokument betragtet ikke

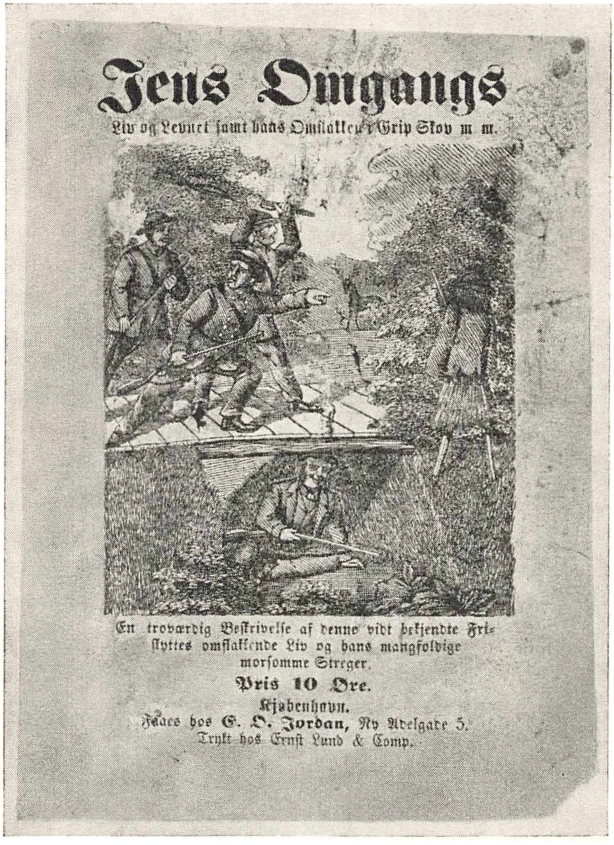

Jens Omgangs

Liv og Levnet samt hans Omflakken i Grib Skov m. m.

En troværdig Beskrivelse af denne vidt bekjendte Fristyttes omflakkende Liv og hans mangfoldige morsomme Streger.

Pris 10 Øre.

Kjøbenhavn.

Fåes hos C. O. Jordan, Ny Adelgade 5.

Trykt hos Ernst Lund & Comp.

meget fra ovennævnte Skillingstryk. Man naar begge Steder et bestemt Resultat, mere ud fra en vis Sindsstemning end ud fra fremlagte Kendsgerninger. Værd at bemærke er det ogsaa, at anførte Artikel, der frem-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kom anonymt og betragtedes som Indledning til en Række, ikke senere blev fortsat.

Men ogsaa et Par af vore kendte Forfattere har i deres Værker omtalt Jens Omgang. Saaledes har *Rose Bruhn* i sin tidligere nævnte Bog *Mors Arv* S. 14—16 berettet om et natligt røverisk Overfald i Gribskov paa en hjemvendende Kulsvier. Gerningsmanden var Jens Omgang, men Overfaldet var resultatløst. *Zakarias Nielsen* har i *Jagteventyr fra Grib Skov* [4]) behandlet den tidligere anførte Historie, hvor nogle Forstmænd paa et natlig Togt overmandede en af Jens Omgang anbragt udstoppet Figur i den Tro, at det var Krybskytten selv, de fik Fingre i. —

Hvordan Dommen over Jens Omgang skal fældes, kan være usikkert. At Forstmændene gennemgaaende bar Nag til ham, er helt forstaaeligt. Han overtraadte metodisk de Love, de var sat til at vogte, han forstyrrede deres Nattesøvn Gang paa Gang, og ved sin store Fiffighed drejede han dem tidt og mange Gange en Knap. Ikke mindst det sidste maatte virke irriterende. Man mindes et Træk, som fandt Sted for mange Aar siden. En Tyv var et Sted her i Nordsjælland i Forhør hos Birkedommeren. De kunde, som rimeligt var, ikke blive enige om Sagens rette Sammenhæng, og Birkedommeren udbrød da: »Ja, men tror De da virkelig, Lars, at De er klogere end jeg?« — »Ja, ellers saa det galt ud for mig, Hr. Birkedommer!« var Mandens oprigtige Svar.

At Jens Omgang faktisk var snedigere end mange af de Forstmænd, der var ude efter ham, maatte ganske naturlig sætte ondt Blod hos disse.

I Befolkningens Omdømme opstod der Tid efter anden en vis romantisk Stemning om Jens Omgangs Navn. Man beundrede hans Durkdrevenhed, og saa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

var der desuden det: »Hvorfor skal Herremanden have alle Dyrene?«

Der var jo nemlig de Mænd — for et eller to Slægtled siden maaske ikke saa faa — der gerne selv vilde bjerge et Dyr til Sulekarret. Derfor behøvede de endelig ikke at være Krybskytter. Der er her i Livet paa saa mange Omraader en vis ærlig Maade at være uærlig paa. Herindunder hører følgende Meddelelse, som jeg har fra en gammel Bonde: Dyrene fra Skoven kom tidt ud paa Marken, især hvor der var Gulerødder. Dem kunde de ikke være fra. Det benyttede Folk sig af, og tidt lod en Mand, der boede op til Skoven, et Bed Gulerødder staa om Vinteren. Dyrene skulde nok finde det, og Manden kunde da skyde dem paa sit eget.

Den egentlige Kerne i det hele er sikkert den, at mangfoldige Nordsjællændere i deres Sind har følt denne Skovens dybe Dragen, der enten gjorde dem til hele eller halve Krybskytter eller ialt Fald til Beundrere af Typer som Jens Omgang.

Noget Portræt af Jens Omgang findes ikke. Derimod har jeg af hans Plejedatter, Hanne Eskildsen, laant et Fotografi af hans Søn, *Hans Jensen*, om hvem hun sagde, at han af Udseende var Faderen op ad Dage. Hans Jensen var Stenfisker og boede i København, men er død for mange Aar siden.

Jens Omgangs Hus kan man finde den Dag i Dag. Det ligger lige uden for Skoven ved en Markvej, der i Kagerup fører op til Helsinge Landevej.

FRA FOLKELIVET

DEN HELLIGE LUND. I min Bog *Folkesagn*, Køb. 1922, findes Side 99 følgende Sagn fra Lille Lyngby Sogn: *En hellig Lund.* Nord for Landevejen mellem

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hillerød og Frederiksværk ude ved St. Lyngby Skov ligger en lille Lund, som ingen maatte gaa ind i, for saa skete der noget, Engang gik en ung Pige alligevel derind. Da hun kom til sit Hjem, stod Gaardens bedste Hest oprejst i sin Baas og var død.

Dette Sagn, hvis Form er meget knap, men Indholdet saa meget mere interessant, er optegnet af en Skolepige, *Laura Hansen*, i Bendstrup Skole. Jeg har længe ønsket noget nærmere Besked om dette Oldtidsminde, som den hellige Lund aabenbart var, og forleden Dag kom det ind ad Døren, idet jeg fra *N. M. Nielsen*, Meløsevej, Skævinge, modtog en Redegørelse, hvoraf jeg gengiver følgende: Ved Udskiftningen 1788 blev en Gaard flyttet ud fra Byen og lagt ude mellem Store Lyngby Skov og Arresø, altsaa dær, hvor i gamle Dage *den hellige Lund* stod. Gaardens Navn blev *Sørøglegaard*. Fra Søen kom Snækkerne sejlende ude fra den store Verden, og omkring i Højene blev de døde gravsat. I Lille Lyngby Sogn var der i gamle Dage mange, mange Gravhøje. Ikke alene paa hver en Bakke, ja, hver en Hævning, men selv paa den flade Jord laa der, efter hvad de gamle fortalte, undertiden Høje.

I gamle Dage blev Gravfreden respekteret. At røre ved en Gravhøj bragte Uheld, mente man. Men for 50—100 Aar siden gik Bønderne løs paa Kæmpehøjene. Med Skovle og Spader blev Jorden læsset paa Gumpekassen, kørt ud og vippet ned i Tørvegrave og sure Huller. Men nogen rigtig god Samvittighed havde Ejerne alligevel ikke, thi hvis der indtraf en Ulykke, eller der blev Uheld i Besætningen, mente de, det var, fordi de havde kørt Højen ud. En gammel Bonde fortalte mig engang, at han i sin Tid havde kørt syv *Høve* ud. Nu da Gravhøjene er fredede, findes der i Lille Lyngby Sogn kun en 10—12 Høje tilbage.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I min Barndom, altsaa for 60 Aar siden, stod der endnu en Rest af *den hellige Lund*, men da Gaarden hvert Aar har forsynet sig med Brændsel fra Lunden, er den for nogle Aar siden forsvundet. Kun langs med Søbredden, hvor Ploven ikke kan skære sin Fure, vokser endnu Træer og Buske, som viser, hvor Lunden har staaet.

Saa vidt N. M. Nielsen.

Der er to Ting, det i denne Forbindelse er nyttigt at sætte en Streg under. For det første den, at i lange Tider nærede Folk en saadan Angst for de dødes Hævn, at de ikke vovede at røre Gravhøjene, og da de saa for en 50—100 Aar siden begyndte at jævne dem ud, var Angsten ikke forsvunden, men den var blevet saa meget mindre, at Trangen til at nyttiggøre Arealerne viste sig større.

Den anden Ejendommelighed er den, at Udgravningen af Gravhøje sikkert netop begyndte, som N. M. Nielsen antyder det, for omkring hundrede Aar siden, altsaa en Tid efter de store Landbrugsreformers Gennemførelse og paa et Tidspunkt, da Menigmands Oplysning var i stærk Stigen. Den mere rationelle Landbrugsdrift, der fulgte med det indførte Selveje, den stigende Oplysning, der kæmpede med gammel Folketro, og saa for Resten ogsaa den rationalistiske Aandsretning, der lagde saa stor Vægt paa det fornuftmæssige og det nyttige, er de tre Ting, der i ældre og yngre Tid ødelagde Oldtidsmindesmærker som Gravhøje, hellige Lunde, Kæmpestene o. s. v.

De store Landboreformer og det dermed følgende Fremskridts-Landbrug har ogsaa haft sine Skyggesider. Enhver Ting har nu engang sin Pris. Een Ting er Folkeoplysning, men en anden er historisk Forstaaelse.

DØD OG BEGRAVELSER. En Mand, der havde været slem til at lave Utuskestreger, var blevet sat i Arrest

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i Helsinge paa Grund af Tyveri, Men her hængte han sig, og da Selvmordere ikke maatte komme i indviet Jord, blev han begravet i sin Have, hvor en Nabo kastede Jord paa -- for det skulde gøres — og det skete med følgende Ord:

Paa Jorden har Du gjort de tusinde Kup,
og dær skal Du ligge og aldrig staa op.

Hans Familie var dog ked af, at han ikke var blevet begravet i indviet Jord, og om Natten gravede de ham op og førte ham til Tibirke Kirkegaard og begravede ham dær. Tibirke Kirke var en meget hellig Kirke, hvor det var godt at komme i Jorden, men Vinderød og Melby Kirker ansaas dog for endnu helligere. —

En Mand var død om Aftenen, og Dagen efter talte hans Børn med Naboens. Da Børnene blev spurgt ud om Dødsfaldet, svarede en Dreng: »Ja, det var ligegodt dristigt gjort af Mor. Da Far var død, trillede hun ham over til Væggen og blev liggende ved ham, til det var Dag.« —

Ved *Begravelser fra Hjemmet* spistes almindeligvis Frokost i Stuen ved Siden af Ligstuen, Døren mellem Stuerne stod aaben, og Liget laa i aaben Kiste. Stemningen var stilfærdig, men man spiste og drak godt. Efter Spisningen, og inden Laaget skruedes paa Kisten, tog man Afsked med den døde. Familien kyssede Liget, og Gæsterne trykkede dets Haand og sagde stille Farvel.

Ved en saadan Tagen Afsked hændt det 1895, at en gammel Fisker i Sletten, Hans Petter, efter en god Frokost, da han højlydt sagde den døde Farvel, kom til at tilføje et lige saa højlydt: »Og lev vel, Hendrik!« Fortalelsen vakte naturligvis Røre i Øjeblikket og var i mange Aar et staaende Samtaleemne.

ET »TESTAMENTE«. I Selma Lagerløfs Fortælling

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gudsfreden fortælles der om en gammel Bonde Ingmar Ingmarson, der Juleaften er gaaet vild i Storskoven, og da han samtidig bliver overfaldet af en Snestorm, bliver han klar over, at han vist ikke kommer levende fra dette. Han satte sig ned, der kom en vis Ro over ham, og »han følte en vis Glæde ved at tænke paa, at naar han var død, vilde hele hans Levnedsløb blive oplæst i Kirken.« Denne Oplæsning af den afdødes Levnedsløb — hans »personalier« — er i Sverige ikke blot et kulturhistorisk Fænomen. Da jeg Sommeren 1916 paa en Rejse opholdt mig nogle Dage i Dalarne, overværede jeg en Søndag i Landsbyen Leksand en Begravelse, hvor Præsten fra Prædikestolen oplæste Hovedtrækkene af den afdødes Levnedsløb. Det var meget kortfattet ganske vist, men det var ogsaa en Begravelse blandt Fattigfolk.

Lignende Oplæsninger af afdødes Levnedsbeskrivelser kendes ogsaa her i Landet, men det er længe siden, de er gaaet af Brug. Jeg kender to Tilfælde, et fra Jylland og et fra Nordsjælland.

Gennem nogle Undersøgelser af et jydsk Sogn, *Linnerup*, Vest for Horsens, er jeg kommet i Besiddelse af følgende Oplysninger: Ved Begravelser holdt Præsten enten *Ligtale* eller *Ligprædiken*. Den første holdtes fra Kordøren og var den billigste, den anden blev holdt fra Prædikestolen og var som Følge deraf en Del dyrere. Læreren medvirkede ikke blot ved Sangen, men ogsaa paa anden Maade, idet han forfærdigede en Seddel, der blev sømmet paa Ligkistens Laag. Paa denne Seddel, der var fint udklippet med Takker i Randen, stod den afdødes fulde Navn skrevet med sirlige Bogstaver, og nedenunder fandtes et passende Salmevers. Var den afdøde nogenlunde velhavende, udarbejdede Læreren mod et noget højere Vederlag

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

et *Testimonium*, en Levnedsskildring af den afdøde, hvilken Levnedsskildring af Præsten blev oplæst fra Prædikestolen efter den egentlige Ligprædiken. Et saadant Testimonium fra Hjortsvang, Linnerup Sogn,

Hugo Matthiessen fot. 1925.
Blidstrup gamle Præstegaard.

har jeg haft i Hænde. Det blev oplæst ved en Begravelse i 1831.

Nordsjællandsk Folkemuseum er i Besiddelse af en tilsvarende Levnedsbeskrivelse fra 1853, men her benævnes den *et Testamente*. Det er skrevet meget smukt paa smaa Oktavark og med en Sytraad heftet ind i et Omslag af mørkeblaat Papir. Testamentet er fra Nr. Herlev og underskrevet *O. Ingemann*. Ligesom i ovennævnte Tilfælde fra Jylland er det skrevet af Stedets Lærer. Ole Ingemann, der var en Slægtning af Digteren B. S. Ingemann, var født 1805 og blev 1834 Lærer i Nr. Herlev, hvor han blev til sin Død 1872.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1859 blev han udnævnt til Dannebrogsmand. »Det var dog vistnok ikke,« hedder det i »Personalhistoriske Samlinger«[1]), »paa Grund af hans Fortjeneste som Skolemester, at han fik denne Udmærkelse, men snarere for hans Nytaars-Poemer til Grevinde Danner. Ole Ingemann var nemlig Frimurer af 8. Grad og en stadig Gæst hos Frederik VII paa Frederiksborg Slot, og det var kun de, der ikke faldt under Bordet. Ole Ingemann kunde altid finde hjem til Herløv Skole. Han var Egnens Festdigter ved enhver Lejlighed . . . men hans Poesier var ganske værdiløse.«

Efter sin Visitats 1838 skriver Biskop *I. P. Mynster* følgende[2]): »Læreren Ole Ingemann, Sem. fra Skaarup, tilforn Institutbestyrer i Kiøbenhavn, har vel mere Dannelse end de fleste Skolelærere, men er en Projektmager, og har næppe synderlig Lyst til Skolen.« Ved en senere Visitats, 1847, synes Biskoppen dog at være bedre tilfreds, idet han skriver: »Læreren, Ingemann, nu 42 Aar, synes nu mere at holde sig til Skolen, katechiserer temmelig godt.«

Omtalte Levnedsbeskrivelse lyder saaledes:

Testamente/ over/ hæderlige og agtværdige/ afdøde/ *Karen Jensdatter*,/ Enke efter ligeledes/ afdøde Gaardmand *Niels Bentsen*/ Herløv/ død den 15de, begravet den 22de Juli/ 1853.

»Kommer hid til mig Alle, som arbeide og ere besværede, og jeg vil give Eder Hvile!« siger den Herre Christus, — og hvilken Trøst indeholde ikke disse Ord! — De passe paa ethvert Menneske. Vi have Alle vort Arbeide at udføre i denne Verden, og Alle ere vi i høiere eller ringere Grad besværede af dette Livs Sorger og Modgang; os Alle vil den Herre Christus, naar vi følge hans Kald til os, engang give Hvilen!

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den kjære Afdøde, omkring hvis Baare vi i dette Øieblik ere forsamlede, har nu fundet denne Hvile. At hendes Livs Dage ikke have været uden Arbeide og Besværligheder, derom ville vi overbevises, ved

Chr. Axel Jensen fot. 1924.
Stenløse Præstegaard set fra Haven.

at kaste et Blik tilbage paa disse.

Karen Jensdatter

er født i den samme Gaard, i hvilken hun opgav sin Aand, af Forældrene Gaardmand *Jens Larsen* og dennes Hustru *Anne*. Ligesom hun allerede tidligere indlemmedes i Christi Kirke ved den hellige Daab, saaledes er hendes daadrige og retskafne Levned os Borgen for, at hendes Forældre fra hendes tidligste Barndom af have nedlagt den gode Sæd i hendes Hjerte, som *maatte* bære god Frugt. — Under disse kjærlige Forældres Øjne opvoxede hun, indtil hun den 10de Juli 1807 indlod sig i Ægteskab med Ungkarl *Jørgen Hansen*. Men kun kort varede dette lyk-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kelige Ægteskab. Allerede tidligt begyndte den kjære Hedengangnes Arbeide og Besværligheder. Kun eet Barn blev denne Kjærligheds Frugt, og dette Barn kunde ikke mindes dets Fader; saa tidligt mistede det ham. I den kjærlige, sørgende Moders Blik læste det dog snart sit Tab. — Men Tiden mildner enhver Sorg, og Herren skjenker Sjælen Hvile og Fred efter Kummer og Besværligheder! Enken og den Faderløse fandt atter en Mand og Fader. Den 9de Nov. 1810 indlod vor kjære Afdøde sig paany i Ægteskab, nemlig med Ungkarl *Niels Bentsen*, med hvem hun førte et langt og lykkeligt Liv. Syv Børn blev Frugterne deraf, men to af dem har Herren allerede forlængst kaldet til sig. De efterlevende Børn ere: *Karen Nielsdatter*, gift med Grdmd. *Peder Andersen* i Skjænkelse, hvem Gud har velsignet med otte Børn, *Anne Kirstine Nielsdatter*, gift med Seminarist og Gaardeier *Christian Røber* i Nærum, der have 5 Børn, Grdmd. *Jens Nielsen* i Herløv, gift med afdøde Grdmd. *Niels Henrichsens* Datter *Karen* sammesteds, og nu Eier af Forældrenes Gaard, hvem Herren har skjenket eet Barn, *Bent Nielsen*, Gaardmand i Ammindrup, hvis Ægteskab er velsignet med tre Børn, og *Jørgen Nielsen*, der endnu er ugift.

Den Afdødes første Kjærligheds Frugt, Barnet med hendes første Mand, *Birthe Birgithe Jørgensdatter*, kunne vi ikke Andet end særligt nævne. Maaskee paa ganske enkelte Undtagelser nær, have vi Alle, som her ere tilstede, kjendt hende, — som en Kjærlighedens og Fredens Engel i sin Kreds have vi kjendt hende! For tidligt, saavidt det dødelige Øje formaaede at fatte det, kaldtes hun bort fra sine Kjære herneden; men ogsaa *hendes* Arbeide og Besværlighed var stor, og derfor: »Lovet være Herren, som skjænkede hende Hvile!« — Hun var gift med velagtede Grdmd.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Søren Nielsen her i Byen, og deres kjærlige og særdeles lykkelige Ægteskab velsignedes med 6 Børn, af hvilke eet var forudganget Moderen. —

Vi have allerede sagt, at den Afdøde blev født paa den samme Gaard, hvor hun døde. Hendes Forældre afstode allerede hende og hendes første Mand den. Paa eet og samme Sted har hun altsaa havt sit Arbeide og sine Besværligheder, blandt hvilke sidste vi især bør fremhæve, at hun to Gange havde den Sorg at miste en kjær Ægtefælle og tre Gange at miste et kjært Barn. —

I Aaret 1838 kaldte Herren hendes anden Mand til sig. Fra denne Tid af bestyrede hendes Søn, *Jens Nielsen*, Gaarden, indtil hun overlod ham den til Eiendom. Allerede i flere Aar har hun lidt af det Sygdomstilfælde, der endeligt for henimod et Aarstid siden fængslede hende til Leiet. Store vare hendes Lidelser og Besværligheder her; men — har dette Liv allerede Hvilen, saa har hun ogsaa fundet den i den Omhu og Kjærlighed, som, af alle hendes Efterladte især Sønnekonen, *Karen Nielsdatter*, har vist hende under hendes lange og smertefulde Sygeleie. — Mindet, om hvad *hun* har gjort for den kjære Afdøde, vil engang blive hende en blød Pude i Dødens Stund, hvorpaa hun vil finde den Hvile, som hun her søgte at berede sin Mands lidende Moder! —

Som anført afterlader den Afdøde sig 5 levende Børn og 22 Børnebørn. Tre Børn og eet Barnebarn modtage hende hisset tillige med hendes forudgangne 2de Mænd. — Hendes Arbeide i denne Verden var stort, hendes Sorger, Lidelser og Besværligheder mange! Allerede i lang Tid længtes hun efter Hvilen. Hun længtes efter den, som det sømmer sig en sand Christen, hun længtes efter Hvilen i Christo, hos hvem hun allerede her søgte og fandt den! — Endeligt kaldte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han hende til den *evige* Hvile, og hun fulgte, med ham i Hjertet, Kaldet, Fredag d. 15de Juli 1853, efter at hendes Arbeide og Besværlighed her i Verden havde varet i omtrent 69 Aar!

Fred med hendes Aand!

O. Ingemann.

SKOLEMINDER. For en Del Aar siden modtog jeg fra Fru *Nicoline Nielsen*, Odderholm, Græsted, en Skildring af tidligere Tiders Skoleliv. Heraf gengiver jeg følgende: I Aarene 1820—40 var der i Hedsbjerg Skole en Lærer eller Skoleholder, som man dengang og langt senere kaldte det, der hed *Broust*. Om ham fortalte min Bedstefader, at han var meget fattig paa jordisk Gods, men rig paa Børn. De havde kun een Ske at søbe med, og Børnene spiste først, men naar Broust syntes, at det havde varet længe nok, sagde han: »Nu vil jeg Fanden ta' mig ha' Sløven!« Først da var det hans Tur at faa noget at spise.

Broust afløstes af *Peder Jensen*, der var Lærersøn fra Vejby. Han hørte til den gamle Skole, baade i Skolen og i hele sin Væremaade, men Pryglesystemet var dog lagt paa Hylden. Nicoline Nielsen kom i Skole 1881 og fortæller, hvordan Børnene morede sig under de gamle Ahorntræer paa *Eksercerpladsen*, som Legepladsen altid kaldtes.

Dengang var Tingene noget værd. I Brønden, der med Karm omkring fandtes uden for Skoledøren, og hvoraf Lærerens Karl i Frikvarteret trak en Spand Vand op til de tørstende Børn, havde en Dreng en Dag i Kaadhed kastet en Kammerats Hue ned. Der blev stor Opstandelse, og da hverken Karl eller Læreren, der blev tilkaldt, kunde faa Huen op, maatte Gerningsmanden hen til en Nabo for at laane en *Brøndsøger*, hvormed det endelig lykkedes at bjerge den savnede Genstand op paa det tørre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Til Eksamen købte Børnene Sukkercigarer hos Høkeren Villum. Han lavede dem selv og solgte dem for 1 Øre pr. Stk. Det højeste, Børn fra velhavende Hjem havde med, var 10 Øre. Børn fra mindre Hjem maatte nøjes med 2—5 Øre. Men vi delte broderligt, naar Indkøbene var gjort, fortæller Fru Nielsen.

Peder Jensen var Lærer ved Skolen i en meget lang Aarrække. Hans Eftermand var en ung grundtvigsk Lærer, der hed *J. P. Jørgensen*, og som senere blev Kordegn i Rudkøbing. Nu kom der Fart i Undervisningen. Jeg husker min Forbavselse, skriver Nicoline Nielsen, da den unge Lærer en Dag rullede et Europaskort op for os. Saadan et havde vi ikke set før. Vi fik Fædrelandshistorie, Fysik og Botanik, og vi lærte saa smaat at synge efter Noder. Lærer Jørgensen fortalte os mangt og meget, som ikke er glemt. Han var en aandelig interesseret Personlighed, og han søgte paa alle Maader at lære og raade os det bedste. Det var en Lykke for os, der fik Lov til at gaa et Par Aar hos denne unge Lærer.

I mine tidligere Bøger er der flere Skildringer af svundne Tiders Skolegang, men ingen Steder har jeg i saa knap en Form set saa karakteristisk en Linje for Skolens Udvikling i det 19. Aarhundrede. De tre Lærere ved Hedsbjerg Skole — Almuesmanden, den konservative Embedsmand og den unge og fyrige Fremskridtsmand — fører os lige fra Stavnsbaandstidens Levevis og op til Aandslivet omkring Aar 1900.

EN GAMMEL SPILLEMAND. Gaardejer *Sylvest Hansen* var født 1850 paa Aarødgaard i Frerslev og Broder til Gaardejer og Musiker *Anders Hansen* sammesteds. Sylvest var meget musikalsk. Som Dreng fik han en Smule Vejledning af en blind Musiker, *Peder August* i Kagerup, men i det væsentlige lærte han sig selv at spille Violin. Da han var en 11—12 Aar, be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gyndte han at gaa med ud at spille til Gilder og Baller. I Førstningen var Fortjenesten 1 Rdl. for en Nat, senere fik han omtrent fuld Betaling. Naar Peder August følte Trang til en lille Opstrammer — hvad der af og til hændte — spillede han en Melodi, der hed *En lille bitte Snaps endnu*, hvad der havde til Følge, at det ønskede straks kom til Stede.

A. U. fot. 1935
Sylvest Hansen.

Senere ejede Sylvest Hansen i mange Aar Gaarden Aldershvile i Ullerød, Tjæreby Sogn, og i den Tid rørte han slet ikke Violinen. Men da han blev gammel, overlod han sin Søn, *Niels Hansen*, Gaarden og tog Ophold i et lille Hus i Nærheden. Og nu vendte Lysten til at dyrke Musikken tilbage. Han spillede sine Barndomsmelodier *Niels Svends Vals* (Niels Svendsen var Bedemand), *Jødeturen*, *Vinterstykket*, en Mazurka, han som Soldat i Helsingør havde hørt Regimentsmusikken spille, en Trippevals, han hørte i Radioen af dem nede fra Ringsted, og mange flere. Paa den Maade fornøjede han sig selv og andre ved sin Musik, næsten lige til han døde, 88 Aar gammel, i 1938.

GAMMELDAGS SKÆMT. Vi begynder med lidt Personalhistorie. De to i sin Tid kendte Hillerødborgere Købmand Peter Abrahamsen og Urmager og Guld-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

smed Niels Abrahamsen hørte til en stor og dygtig Søskendeflok, der stammede fra Greve ved Roskilde. Her boede en Brygger, *Abraham Madsen* (1803—1883), og hans Kone *Birthe Madsen* (1818—1900). De havde

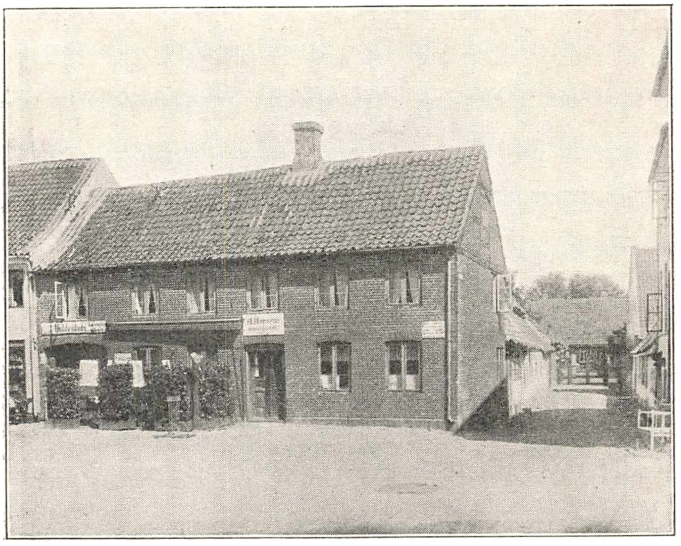

C. Rathsach fot.

Gæstgiveri paa Fisketorvet i Hillerød.
Nedrevet 1936. Til Højre Byskriverstræde (»Posen«).

følgende ni Børn: *Mads Abrahamsen*, Førstelærer i Kildebrønde, (1837—1887), *Lars Abrahamsen*, Bryg- ger i Herfølge, (1839—1899), *Jens Abrahamsen*, Gros- serer i København, (1841—1919), *Peter Abrahamsen*, Købmand i Hillerød, (1848—1924), *Søren Abrahamsen*, Førstelærer i Rødovre, (1852—1912), *Niels Abraham- sen*, Urmager og Guldsmed samt Bankdirektør i Hil- lerød, (1854—1925), *Ane Abrahamsen*, gift med Sko- mager Henriksen, Fredensborg, (1855—1922), *Hans Abrahamsen*, Læge, Dr. med. i København, (1858— 1925) og *Carl Abrahamsen*, Kommunelærer i Ros- kilde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Om disse Søskendes store Evne til at arbejde sig frem har jeg af en gammel Hillerødborger hørt forskellige Træk. Jens Abrahamsen handlede med alt muligt og hjalp — senere sammen med Peter og Niels — sine læsende Brødre. Hans tjente som Karl, til han var 17 Aar, hvorefter han var paa Højskole. Dernæst læste han til Dyrlæge og tog Dyrlægeeksamen. Bagefter kastede han sig over Lægestudiet og tog Lægeeksamen og senere Doktorgraden.

Af de tre Sønner, der blev Lærere, fortjener Søren Abrahamsen særlig at nævnes her. Da Reventlowstøtten afsløredes i Frederiksborg Slotshave den 15. August 1888 (se I. Bind S. 82 ff.), var han en af de ledende. De kendte Vers, der staar paa Stenens venstre og højre Side: »Vi vil skrive i Sand, hvad de gamle led«, og »Frihedstræets unge Stamme gav han kraftig Rod« er forfattet af ham. Desuden havde han til Festen skrevet en Sang, som atter blev sunget ved Mindefesten den 15. August 1938 i Frederiksborg Slotshave.

Denne Sang indeholder saa megen Friskhed og Varme, at den ikke bør glemmes her i Nordsjælland. Den lyder saaledes:

Mel.: Der er et Land.

Hil dig vort Folk med Mindets rige Floder
fra Oldtids dunkle Væld til Nutids Vaar!
Hil dig vort Land, vor kære, gamle Moder,
hvis Saga nu er mer end tusind Aar!
Men vil vi læse hvert et Blad, der skrives,
om Bonden, Oldtids frie, stærke Mand.
da maa vi græde, naar vi se ham drives
fra Frihed ind i Trællens usle Stand.

Thi snart i Ly af Kirkens høje Bue
og Tronens Scepter vokste op den Høg,
der trællebandt den frie, glade Due
og gav den Hedekrat for Eg og Bøg.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bli'er Fuglens Rede den for kold og lille,
den søger andet Hjem i Skov, ved Flod;
men Bonden, lidende, forknyt og stille
maa vente Døden, hvor hans Vugge stod.

Derfor vi frie Børn af Bondeslægten
saa glade prise denne skønne Dag;
vi føle ikke mer til Centnervægten,
der trykked' fordum under Bondens Tag.
Thi just i Aar for hundred Aar tilbage
oprandt en Vaar, saa mild, saa varm, saa skøn;
til Fryd og Jubel vendtes hver en Klage, —
saa rigt opfyldtes Bondens varme Bøn.

Hav Tak, du ædle med det varme Hjærte!
For Lys og Frihed du saa mandig stred.
Fordi du rørtes over Bondens Smerte,
skal denne Plet dit Minde give Fred.
Saa staa da der, du Bavtasten med Ære!
Spred skønne Minder vide over Land!
Freds og Forsonings gode Aand du bære
fra Borg til Hytte, mellem Mand og Mand.
— — —

Alt dette kan maaske siges at være en noget mærkelig Indledning til et Afsnit, der bærer Titlen gammeldags Skæmt, og dog er Sammenhængen rigtig nok. Sagen er den, at Brødrene Abrahamsen — i alt Fald dem, jeg har kendt eller hørt omtale — havde megen Sans for Komik. Peter Abrahamsen havde i sit Væsen en egen tør Lune, Jens og Niels Abrahamsen var fulde af Gavtyvestreger. Niels kunde vel i det hele siges at være noget af en Renaissancenatur.

Peter Abrahamsen drev Forretning i Helmerhus, paa Hjørnet af Slotsgade og den Udvidelse af Mølle-stræde, som Folkevittigheden har døbt *Køie Bugt* (fordi Urmager og Guldsmed *E. Eriksen Køie* i Ejendommen siden 1902 har drevet Forretning i den Butik, som Niels A. samme Aar fraflyttede for at flytte sin Virksomhed op i Nordstens Ejendom.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Peter Abrahamsen handlede med mange forskellige Ting: Herreekvipering, Lædervarer og Cykler, da de kom frem. Han kunde komme med meget originale Svar. En ung Mand kom en Dag og vilde købe en Harmonika. »Det skal vel være en af dem med Himmelstoner? — Ja, de staar deroppe,« Og saa fik den unge Mand en Harmonika med Himmelstoner. En anden Gang vilde en Karl købe en Pung. Der var ogsaa en, han syntes om, men han vilde dog nok vide, hvad den var af. »Ja, hvad er det nu, den er af, Hans? spurgte P. Abrahamsen Lærlingen, — »jo, Svinehundskind!« — »Er det stærkt?« spurgte Køberen. »Ja, vi har haft det, der var stærkere — det var Menneskelæder, men det blev forbudt.«

En anden Gang var en Karl inde for at købe en Overfrakke. Der var ogsaa en, der passede ham, men den kostede 28 Kr. Det syntes Karlen var for meget, hvorfor han bød 25. »Næ-j,« sagde P. Abrahamsen — og han kunde ved saadanne Lejligheder se meget tungsindig ud — »næ-j, jeg har lovet mig selv, at naar jeg ikke kunde tjene 25 Øre paa en Overfrakke, saa maatte Handelen hellere staa stille.« 25 Øres Fortjeneste fandt Karlen ikke urimelig og købte Overfrakken.

Naar saadan et Par unge Mænd fra Landet havde købt et Sæt Tøj eller en Overfrakke hver, hændte det, at P. Abrahamsen indbød dem paa Lidkøb. De gik over Gaden til »Linden«, hvor Abrahamsen bestilte 3 Bittere, men samtidig havde han en egen Maade at stikke Tommelfingeren ud paa, saa den pegede hen paa en bestemt Flaske. Det betød, at han vilde have Husholdningsøl i sit Glas. Naar Drikken var skænket, sagde Abrahamsen »Skaal« og satte sin Genstand til Livs i een Slurk. De to Gæster forsøgte det samme, men det kradsede jo en Del, og de beundrede Abra-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hamsen meget for den store Færdighed, han lagde for Dagen med Hensyn til at drikke Bittere.

Ved Siden af ham drev altsaa Broderen Niels Abrahamsen — Niels Ur, som han ofte blev kaldt — Ur-

C. Rsthsach fot.

Bakkegade, Hillerød. Fra o. 1900.

mager- og Guldsmedeforretning. Paa den anden Side, men lidt længere op ad Gaden, havde hans gode Ven, *Julius Larsen*, en god Handel i Kælderen, hvor han solgte Træsko, Skotøj, Trævarer, Reb m. m. *Hans Julius Larsen*, som hans fulde Navn lød, var født 1849 og døde 1911. Hans Fader, der stammede fra Esbønderup, havde købt Ejendommen paa Hjørnet af Slotsgade og Torvet (afbildet i II. S. 57), hvor han drev en Tøffel- og Træskoforretning, som Sønnen overtog 1870. I Aaret 1881 flyttede han til Slotsgade 32, hvor han i Kælderen fortsatte Forretningen (afbildet II. S. 63), der efterhaanden udvidedes med Skotøj m. m.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Senere købte han Farver *Budtz's* Ejendom Slotsgade 34, som han nedrev og i Stedet for opførte *Ankerhus*. Forretningen omfattede efterhaanden nu ogsaa Kul og Jern. I 1909 blev Forretningen delt, idet den ene Søn *Peter Julius Larsen* overtog Ankerhus, hvor han drev Handelen med Sko, Træsko, Trætøj m. m., medens Faderen og den anden Søn, *Alfred Larsen*, i Nr. 32 under Firma *Julius Larsen & Søn* handlede med Kul og Jern. To Aar efter døde H. Julius Larsen, og Alfred Larsen har siden været Eneindehaver af Forretningen.

Julius Larsen og Niels Abrahamsen havde megen Spas sammen.

En Dag stod de saaledes og fik sig en Sludder et Sted i Slotsgade. En ung Mand — en eller anden omstrejfende var det vel — kom netop forbi, og ude paa Gaden løb en stor Hund. I samme Øjeblik kom Gavtyvestregerne op i Niels Abrahamsen: »Er det ikke den Hund, der er rendt væk, og som Ejeren har udlovet 10 Kr. for?« — »Jo!« svarede Jul. Larsen, — »det er lige akkurat den Hund.« Den unge Mand spidsede Øren: »Er der udlovet 10 Kroner — ?« Ja, svarede de, Ejeren har averteret i Avisen og udlovet 10 Kr. til den, der bragte hans Hund tilbage igen. Nu var det jo egentlig os, der opdagede den, men skidt, — Du kan godt faa Tjansen. Men vi maa jo først have fanget den!

Og nu begyndte en Jagt op og ned ad Slotsgade. De to Borgere og Manden dannede Kæde, men kom saa akavet fra det, at Hunden smuttede igennem. Nu maatte Manden efter den op ad Gaden og drive den tilbage igen, og Forestillingen begyndte forfra. Endelig lykkedes det en af dem at faa Tag i Dyret. »Gaa nu derover i Kælderen,« sagde Jul. Larsen, »og hent et Stykke Reb. Dær bor jeg, og jeg skal nok give et

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Signal, naar Du kommer ind, saa de giver dig Rebet.« Det lykkedes ogsaa, og Hunden blev forsvarligt bunden. »Ser Du nu,« sagde Niels Ur, »Manden bor i Lynge i en Gaard, der ligger lige over for Mejeriet.

C. Rathsach fot.

Helsingørsgade 9. Hillerød.

Huset ejedes i sin Tid af Urmager Jørgensen, hvis Datter, Kommunelærerinde Frk. Alma Jørgensen, senere overtog det og lod det nedrive 1913, hvorefter det nuværende Hus opførtes.

Men han vil jo nok se at slippe for at betale, og hvis han nu siger, at det ikke er hans Hund, saa skal Du bare sige: »Det skal jeg vise dig, det er!« Og naar Du bare løser Rebet af, saa løber Hunden naturligvis lige ind i Gaarden.«

Det lød meget troværdigt, og den unge Mand trak af med Hunden. Dette skete midt paa Eftermiddagen, og de to Borgere fik ikke mere bestilt den Dag, for de skulde holde Øje med, om Fyren kom tilbage fra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lynge. Det var jo rart at vide, hvordan det hele var spændt af.

Hen mod Aften kom han ogsaa traskende, træt og medtaget, og Hunden var ikke med. De to Borgere spurgte med stor Deltagelse, hvordan Turen var gaaet. »Jo-o, Manden havde ganske rigtigt sagt, at det ikke var hans Hund, men saa sagde jeg: »Det skal jeg vise dig, det er!« men da jeg løste Rebet af den — saa løb den lige ad Hillerød til!«

De to Borgere ytrede megen Deltagelse over denne skammelige Behandling fra Bondens Side og gav derpaa den unge Mand lidt Penge til Aftensmad.

Naar de ikke havde andre at drive Løjer med, drillede de hinanden. En Dag vilde Niels Abrahamsen sælge en So til Julius Larsen, og denne bød tre Kyllinger for den. Det handlede de om længe, og da de blev enige, erklærede Niels Abrahamsen: »Ja, Du er nok klar over, at det er en *Pindso*, jeg mener!« — »Ja, naturligvis, og det, Du faar til Gengæld, er *Faarekyllinger!*« Saa var de kvit igen.

Men det kunde jo ogsaa hænde, at andre lod Spøgen gaa ud over dem. Skraat over for Niels Abrahamsens Butik, hvor nu Frederiksborg Amts Sparе- og Laanekasse findes, laa dengang *Frederik Olsens* Gæstgiveri, og Frederik Olsen var en meget lun Herre. Engang havde han faaet en Pensionær, en ung Mand fra Landet, der var Skriver paa Amtstuen. Da den unge Mand — vi kan kalde ham Jensen -- havde været der en Tid, kom han en Dag hen til Gæstgiveren: »Hør, Frederik Olsen, nu faar jeg jo Kost og Logi hos dig, og det er meget godt, men saa er der Vask og Renlighed — hvem skal jeg faa til at vaske mit Tøj?« — »Jo, det skal jeg sige dig!« svarede Frederik Olsen med et Blink i Øjet, »derovre paa den anden Side af Gaden bor Urmager Abrahamsen,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans Kone vasker for Folk. Gaa bare derover og spørg efter hende!« Det gjorde Jensen, og da han kom ind i Butikken, var det ikke muligt, at nogen af Ekspedienterne kunde stille ham tilfreds. Han vilde absolut tale med Urmagerens Kone. Endelig kom da Abrahamsen selv. »Hvad var det, De ønskede, unge Mand?« Jo, han havde noget Tøj, han skulde havde vasket. — »Vasket?« — Ja, han havde hørt, at Urmagerens Kone vaskede for Folk, og — »Sig mig engang, hvem har fortalt det?« Jo, det havde da Frederik Olsen, som han boede hos. »Naa — ja vel!« svarede Abrahamsen. »Ja, det er rigtigt nok, men hun har saa meget lige i denne Tid. Hele Stuen er fuld, det ligger lige op til Loftet. Men gaa over til Julius Larsen derovre i Nr. 32, hans Kone vasker ogsaa, og hun har ikke ligesaa meget, saa hun gør det sikkert gerne. Men nu maa De endelig hilse Frederik Olsen og sige ham Tak, fordi han tænkte paa min Kone. Det var meget pænt af ham!«

Og saa traskede Jensen videre med sit Snavsetøj over til en anden af Byens ansete Borgere.

Frederik Olsen havde, som man kan forstaa, Kunster i Hovedet. En Tid holdt et svagt begavet Individ, som vi kan kalde Peder, til hos ham. Han huggede lidt Brænde og gik til Haande, men han kom og gik iøvrigt, som han vilde. Nede ved Slotssøen havde Frederik Olsen en Baad, og den spillede en Rolle i Frederik Olsens Samtaler med Peder. Frederik Olsen havde nemlig fundet ud af, at Peder skulde være Færgekarl — han skulde færge Folk over til Fredensborg! Det var Peder ogsaa godt med paa, men nogen Stadighed var der ikke over ham. Imellem som han bestilte lidt, føjtede han om paa Gaden for at se, hvad dær foregik.

Men en Dag talte Frederik Olsen ham alvorligt til:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»Ser du, Peder, i Morgen er der Dyrskue, og da maa Du holde dig hjemme hele Dagen, for da faar vi mange Gæster, og der blive sikkert en hel Del, der skal færges over til Fredensborg. Det kan godt være, Du kan tjene en hel Daler, hvis Du blot er om dig!«

Det var jo meget tillokkende Udsigter, og Peder holdt sig hjemme indtil lidt hen paa Eftermiddagen, da han slog et lille Slag op ad Gaden. Men ikke saa snart var han hjemme igen, før Frederik Olsen anlagde en meget streng Mine: »Nu har Du forspildt en stor Sjangse, Peder, Landbrugsministeren har været her, han vilde have været færget over til Fredensborg, men da vi var optaget alle sammen, og Du var stukket af, maatte han gaa igen. Det var en stor Fortjeneste, der gik fra os, blot fordi Du ikke passede dit Arbejde.

Men for Resten — han gaar dernede paa Gaden sammen med Politimesteren. Det kan være, det kan naas endnu, hvis Du rubber Dig!«

Og Peder for ned ad Slotsgade, hvor Ministeren, Politimesteren og flere var paa Vej ud til Dyrskuepladsen ved Hillerødsholm.

Peder for hen og rykkede den Mand i Skøderne, der gik til højre for Politimesteren: »Undskyld — men var det Dem, der skulde færges over til Fredensborg?« Landbrugsministeren vendte sig til Politimesteren: »Kan man blive færget over til Fredensborg herfra?« — »Nej, det kan man ikke —.« En Politibetjent var straks parat og jog Peder bort.

Da han noget slukøret vendte tilbage og berettede, hvordan det var gaaet, kløede Frederik Olsen sig bag Øret — det var maaske alligevel gaaet lovlig vidt: »Du har baaret dig forkert ad, Peder. Den er rent gal! Du maa se at komme væk, ellers kommer Politiet og tager Dig. Men Du maa skynde Dig!« Det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gjorde Peder ogsaa, og inden der var gaaet en Time, var han over alle Bjerge.

Den Spas kom Frederik Olsen imidlertid ikke helt gratis fra, for om Aftenen kom der to Politibetjente ind i Gæstgiveriet og bad om at faa Frederik Olsen i Tale. »Ja,« sagde den ene Betjent, »nu bliver jeg nødt til at notere dig, Frederik Olsen. Du har sendt en halvtosset Person ud paa Gaden, og han har forulempet Hans Ekscellence Landbrugsministeren — han havde nær revet Skøderne af ham! Jeg bliver nødt til at notere dig, hvor nødig jeg vil!«

»Det var Pokkers!« sagde Frederik Olsen — nu stod Humøret ikke lige saa højt — »aah, et lille Øjeblik! Sid ned d'Hrr., saa kommer der noget Smørrebrød og en Snaps og en Drik Øl.«

De to Betjente satte sig ned, og de blev særdeles godt beværtet. Resultatet var, at Frederik Olsen ikke blev noteret — hvad der heller aldrig havde været Meningen!

Selv mellem Brødre kan der drives Løjer. En Dag var Niels Abrahamsen gaaet ind for at faa en Passiar med sin Broder Peter, hvor den tredie Broder, Grossereren, netop var i Besøg. Da der var gaaet en Times Tid, skulde Urmageren lige ud at se til sin Butik. »Har der været nogen?«, spurgte han. Ja, det havde der rigtignok, svarede Ekspedienten med synlig Stolthed, det var en jydsk Forbundter, der var ny i Pladsen. »Der har været en Herre for at se paa et Guldur.« — »Købte han noget?« — »Nej, men han fik tre med, hans Kone skulde se paa dem først.« — »Hvad hed han?« Det vidste Forbundteren ikke. »Hvor bor han?« — »Ja, han sagde, at han boede oppe paa Hotellet, han er lige gaaet!« — »Den er gruelig gal, det er nok en stor Snyder! Vi maa ud og se og finde ham.« Urmageren og Forbundteren travede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nu op og ned ad Slotsgade. De saa paa alle de Mænd, de kom forbi, de kiggede ind ad Vinduerne ved den ene Side af Gaden og ved den anden Side. Efter en ordentlig Runde vendte de tilbage til deres Udgangspunkt, men uden Resultat. Da kom Forbundteren til at kigge ind ad Vinduet til P. Abrahamsen og udbrød pludselig stærkt lettet: »Dær staar han!« Og Niels rev Døren op og hen til Broderen: »Er det dig, din Tyveknægt, saa skulde da ogsaa ...« Jens slog en høj Latter op. Han havde, mens de to andre Brødre var stærkt optaget af et eller andet Emne, set sit Snit til at forsvinde et Par Minutter og havde da været inde i Broderens Butik for at drive sit Spil med den unge Jyde.

Ja, saadan kunde der fortælles mange Træk fra det gamle Hillerød, men vi maa standse her. Mærkelig vemodigt er det, at den Mand, som med saa meget Humør for adskillige Aar siden fortalte mig de fleste af de her gengivne Historier, *E. Eriksen Køie,* døde, netop mens jeg udarbejdede dette Afsnit.

LAND OG BY

I INDLEDNINGEN til dette Værk skrev jeg, at en af de største Værdier, det nittende Aarhundrede havde bragt det danske Folk, var, at der var blevet paabegyndt en Udvikling i Retning af *at omskabe en Almue til et Folk.*

I 1788 fik den danske Bonde ved Stavnsbaandets Løsning sin personlige Frihed. Ved en Række andre Landboreformer kom han i Besiddelse af en økonomisk Frihed. Men med *Ligheden* mellem Bonde og Borger var det stadig smaat bevendt. Der var en indgroet Klasseforskel mellem By og Land, i Særdeleshed mellem Embedsmændene og hele Latinskoledannelsen paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den ene Side og Bønderne — Landalmuen — paa den anden Side.

Nogle enkelte Billeder af denne Standsforskel, saadan som den formede sig i Tidens Løb, kan være oplysende.

I *Indbydelsesskrift til Afgangsprøverne og Aarsprøven i Frederiksborg lærde Skole* 1874 meddeles nogle Erindringer, nedskrevet af Commandeur *Jens Jacob Paludan*. Af disse Erindringer [1]) er iøvrigt i dette Værks I. Bind S. 48 ff. gengivet et Afsnit, der handler om Høhoveriet og den Selskabelighed, det medførte.

Jens Jacob Paludan, der var Præstesøn, født 1781 og Elev i Frederiksborg Skole fra 1794 til 98, da han blev Student, fortæller om Latinskolediciplenes Forhold til de nordsjællandske Bønder følgende:

»Der var altid nogen Tid tilovers fra den, der behøvedes til Overlæsning; om Sommeren svømmede vi, spilte Langbold, førte Krig med Bønderne, vore Arvefjender, som benævnedes »Mis«, hvilket de vedkjendte sig som Øgenavne. Vi gjorde lange Excursioner, og disse endtes gjerne med at spise Tykmælk. Ved saadanne Leiligheder betaltes for, hvad vi fik, og da det var Bønder i Nærheden af Frederiksborg, saa forstyrredes ikke Freden.«

Efter den ovenfor nævnte Skildring af Høhoveriet med Dans og Lystighed efter den lange Arbejdsdag fortsætter han: »Jeg begriber i dette Øieblik ikke, hvorledes der gik til, at vi kom fri for Tugtelse paa Heufanget og ved vore Besøg hos Bønderne i Omegnen og paa Tykmelkstourene, eftersom vi laae i aabenbar Feide med dem i Byen og udenfor samme. »Mis, Mis!« var det Skjældsord, som vi benyttede os af mod Bønderne, og det forbittrede dem saaledes, at de bleve som rasende. Hvad Betydning dette havde,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vidste Ingen; det havde sin Oprindelse fra gammel Tid og var gaaet i Arv fra vore skrinlagte Forgængere i Skolen. Sommer og Vinter yppede vi Klammeri og sloges med Bønderne paa Liv og Død. Saaledes mindes jeg, at vi engang fangede en Deel Heste, som græssede løse i en Skov; vi lagde en selvgjort Grime paa dem og jagede omkring efter hverandre paa Ryggen af de forundrede Heste, toge derefter en Tour omkring paa de nærmeste Enge, indtil endelig nogle Bønder bleve opmærksomme paa denne Cavalcade og jagede efter os til Hest. De vare flere og stærkere end vi, men vi havde mere Omløb i Hovedet, og da vi saae, at de vilde tilsidst naae os og børste os, satte vi i fuld Galop over en bred Vandgrøft. De Fleste kom over den; Mange faldt dog i Grøften, men kravlede op paa den modsatte Bred. Bønderne kunde ikke komme over, vi undkom og raabte: »Mis, Mis!«

En anden Gang kom en Deel Bønder fra Veiarbejde, henved 30 Vogne. Nogle smaa Skolediscipler, som kom fra Skolen, havde formodentlig raabt »Mis«, og de fik at føle Bøndernes Pidske. Signalet til Væbning, som var, at flere af Mesterlexianerne med deres med Jern dupskoede Stokke løbe gjennem Gaderne og sloge i Stenene, bragte i Hast Kammeraterne sammen, og de samme smaa Skolediscipler, som uophørligen bleve mishandlede af de ældre, bleve nu ynkede af disse; de maatte tages i Forsvar og hævnes. Der var nok 60 Bønder, og man kunde ikke angribe dem Mand for Mand, der maatte handles strategisk. Bønderne sadde rolige i Værtshusene, som var og er deres gamle Skik. Vi fik imidlertid at vide, hvorfra de vare, og hvad Vei de skulde kjøre til deres Hjem. Vi bevæbnede os da med Stokke og lange Pilespidsroder, og saaledes udrustede ilede vi ud ad forskjellige Veie og samlede os ved en Jagtport, som var for Enden af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Veien, hvor Bønderne skulde komme ad. Denne Vei var saa smal, at 2de Vogne kunde ikke møde hverandre, og gik over en sumpig Eng, som stod under Vand om Vinteren, og paa Siden af Veien var Grøfter med Vand. Bønderne kom kjørende, en Deel af dem fulde, og alle med Giir. To stærke Mesterlexianere posterede sig midt paa Veien og stoppede de forreste Heste, alle de andre Mesterlexianere løbe langs ned ad Veien og pidskede paa de efterfølgende Heste og Folk med de lange Pilegrene. Hestene fløi frem, men stoppedes af den forreste Vogn; bestandigt blev der pidsket paa de bageste Heste, som nu, da de ikke kunde komme frem, fløi ned paa Siden af Veien og væltede Vognene i Grøfterne, og uafladelig blev der pidsket paa Folk og Heste. Confusionen blev complet, og de halvfulde Bønder, som havde nok at gjøre med deres Heste, der nu vare blevne heelt ubændige, fik ubarmhjertige Prygl. Hvormange der kom til Skade af Bønderne, fik vi ikke at vide; men det varede flere Timer inden de kunde komme klar af hverandre og kjøre hjem, og vi havde saaledes revangeret os tilstrækkeligt. At Øvrigheden taug dertil, var ubegribeligt. Nogle Pidskesnærteslag over Ansigterne vare kun ubetydelige Skrammer imod dem, Fjenden fik.

Af den Slags Optøier forefaldt mange, og imellem gik det ud over os stridbare Hanekyllinger og voxne Haner, hvad især var Tilfældet, naar Sessionen afholdtes, og der dagligen vare mange hundrede Bønder i Byen; vi vare da alvorlig i Knibe og kunde ikke passere frem og tilbage fra Skolen uden mangt et drøit Pidskeslag, som satte ondt Blod i os.«

Om et andet Sammenstød fortælles følgende:

»En Søndag Eftermiddag løb jeg tilligemed 2 smaa Skolediscipler paa Skøiter tæt udenfor Byen paa en Mose nærved Veien, som gaaer til Herløv. Isen var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tynd, men glat. I Mosen var tvende Grøfter, som krydsede hinanden i Midten; der var Vandet dybt, ellers var det ikke dybere end lidt over Knæerne. En Bonde kom kjørende fra Byen; de smaa Drenge kaldte ham »Mis, Mis!« — »Hvad siger I F..... Skoledrenge!« raabte han, stod op af Vognen, bandt Hestene, tog Skaglerne fra, og med Pidsken over Hovedet tradskede han ud i Mosen, hvor han traadte igennem med hvert Skridt. Han blev vred og udskjeldte, faldt i Grøfterne og blev rasende, mens vi bestandigt snurrede ham forbi paa den glatte Iis, kaldende ham »Mis, Mis,« saa at han udstødte de skrækkeligste Trudsler. Han fik nu det Indfald at træde hele Isen itu i det lille Kjær, og Rummet blev mindre og mindre. Meest bekymret var jeg for de smaa Drenge, hvorfor jeg gav dem Ordre til at spænde Skøiterne fra og løbe. Selv holdt jeg Bonden i Aande, saa at han ikke mærkede, at de Smaa kom in salvo, medens han var ufortrøden i at brække Isen. Jeg satte nu over en af Vandgrøftene; med min Pennekniv skjar jeg Skøitesnorene over, og et Øieblik efter var jeg saa høflig at sige: »Farvel, Mis.« — Bonden vendte om til Byen, gik til Provsten og klagede; men der havde ingen Skolediscipl e været, som havde udskjeldt ham. Der var et Sammenhold og et esprit de corps, som var mærkeligt blandt disse raae Skolediscipl e. Havde Bonden faaet fat paa en af de smaa Drenge, havde han vist lemlæstet ham.« — —

»Naar vi om Vinteren ikke kunde løbe paa Skøiter og kjøre i Kane, saa fandt vi paa adskillige Ugelspilstreger. Vi vendte Bøndernes Vogne og satte dem paa de 4 Vognkjeppe med Hjulene i Veiret, eller spændte Hestene fra og rede i flyvende Galop igjennem Gaderne og bandt dem ved en anden Bondevogn i den anden Ende af Byen. Vi fangede Mos-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

quevitter og slap dem ind i de mange Værtshuse, som vare i Byen, ved at aabne Dørene og lode Fuglene flyve; de fløi da lige mod Lysene, hvorved de slukkedes som ved Hexeri, der voldte Forvirring imellem

C. Rathsach fot.

Latinskolen, Hillerød.
Nu: Frederiksborg Statsskole. Opført efter Branden 1834.

de halvfulde, vrøvlende Bønder. Altid paa Spil, jo galere, jo bedre; hvem der kunde finde paa noget Nyt, var Anfører. Vore Optøier vare med Variationer i det Uendelige; men de anførte Exempler ville være tilstrækkelige til at vise, af hvad Art de vare.« —

De anførte Skildringer giver Udtryk for et stærkt Modsætningsforhold mellem Bønderne og Latinskoledrengene, et Modsætningsforhold af en saa brutal Art, at man ikke vilde tro det muligt, hvis fuldt troværdige Vidnesbyrd ikke forelaa.

Et Træk, der er foregaaet fem og tyve Aar senere, meddeler jeg i det følgende.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I *Kulsvierbogen*[2]) gengiver *Hans L. Hansen*, Ramløse, der er født 1870 og har tilbragt saa godt som hele sin Barndom hos sine Bedsteforældre paa Gaarden Hvilebæk i Annisse Sogn, hvad denne Bedstefader fortalte fra sine unge Dage. Han var født 1803 og kom 1820 til Frederiksborg, idet han fik Plads i den Gaard, hvor nu Slotskroen findes, men hvor dengang en Kone, der hed Madam *Erlandsen*, havde Gæstgiveri og Brændevinsbrænderi, ligesom hun ogsaa drev Vognmandsforretning eller Postholderi. Først var han Brænderikarl, siden Vognmandskusk sammen med en anden Karl, der hed *Jens Olsen*. Om sine Oplevelser fra o. 1820 fortæller han følgende:

»Vi havde ogsaa et Stykke Jord oppe bag Byen, som vi passede, naar vi havde Tid til det. Dengang var der ingen, der tog sig noget af, fordi man kørte med nogle Læs Møg op ad Frederiksborg Gade. Dær havde vi tidt Ballade med Drengene oppe fra den latinske Skole. Det var altid værst med Jens Olsen, for han kunde aldrig nære sig, uden han skulde give sig i Lag med dem og lave Tossestreger. Jeg kan huske, han en Dag kørte forbi Skolen med et Læs Møg. Drengene var ude at slaas med Sne, og saa faldt der jo lidt af til Jens med, og da der saa var en af Drengene, der ramte ham i Ansigtet med en dygtig haard Snebold, saa kan det nok være, at Jens blev arrig. Han fik bundet Øgene i en Fart og saa efter dem med Pisken op ad Trapperne med sine beskidte Træskostøvler paa. Da kom der et Par af de latinske Skolelærere og skulde se, hvad der var paa Færde. De spurgte saa Jens ad, hvad det var for nogen Spektakler, de lavede. »Spektakler!« sagde Jens Olsen, »ja, jeg skal den Onde brændeme lære de langbenede latinske Abekatte at lade Folk køre i Fred paa Gaden i deres lovlige Ærinde!« Der blev saa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ellers ikke noget ud af det dengang, men Jens fik vistnok Ram paa dem senere og fik givet dem nogle Øretæver.«

En vis Spænding var der altsaa nu og da mellem de to Karle, naar deres Bondearbejde førte dem gennem Byen med stærkt duftende Læs, og Latinskolens Drenge. Men alligevel — hvilken Forskel! Mens Paludans Skildringer giver Udtryk for Brutalitet og Ondsind, er her kun Tale om rene Drengestreger, og Fortælleren lægger endda en væsentlig Del af Skylden paa Jens Olsen, fordi han optog Drengenes Smaadrillerier som rene Fornærmelser.

Hvis den sidste anførte Skildring kan anses for typisk for sin Tid, og det maa man vist antage, da er der sket en forbavsende Forandring fra 1794—98 og til 1820. Aarsagen maa formentlig være den, at Bøndernes Følelse af at være frie Mænd, der sad paa deres egen Jord, har udviklet en mere selvsikker og værdig Optræden, ogsaa naar de befandt sig i andre Omgivelser end de daglige, og denne større Værdighed og Selvsikkerhed har atter skabt mere Respekt hos deres tidligere Forfølgere.

Men fra en stor Del af Embedsstanden og fra de bedrestillede Borgeres Side vedblev der at være en afgjort Tilbøjelighed til at betragte Bonden som et noget laverestaaende Væsen. Bitre politiske Kampe, hvor en stor Del af Embedsstanden og det velhavende Borgerskab fandtes paa den ene Side og den politisk set opvaagnende Bondestand paa den anden, gjorde ikke Uligheden mindre.

Et Eksempel herpaa er følgende: Ved Folketingsvalget September 1869 blev Gaardejer *Lars Larsen*, Vejby, der var Søn af en Husmand sammesteds, valgt til Folketingsmand i Fredensborgkredsen. I den Anledning skriver han i sine Erindringer [3]): »Valget i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1869 vakte en Del Forbitrelse hos Præster og Proprietærer i Nordsjælland, for Resten ogsaa hos de Hillerød Borgere. Man frygtede for det fremrykkende Bonderegimente. Anders Christensen var valgt i Frederiksværk i Stedet for Manden fra Petershvile, han smagte jo dog af Proprietær. I Hillerød var P. Petersen, Sigerslevvester, valgt, og ham havde de givet Kælenavnet »Blinke-Per«. Men det værste var dog Fredensborg, hvor en Husmandsdreng fra Vejby var blevet valgt, de maatte hellere sende en Ko ind i Rigsdagen, thi denne sagde dog Bøh, mens jeg naturligvis ingen Ting kunde sige. Det var Overlærer Reinhardt, der sagde dette, og jeg stod selv ved Siden af og hørte derpaa, men han kendte mig vistnok ikke og ansaa mig for for ubetydelig til overhovedet at vide Besked om Rigsdagsvalg. Købmand Johan H. Bruhn tiltalte mig uden videre med du og blev meget forbitret, da jeg sagde du igen. Han var vant til at sige du til Bønderne og faa De igen. Af Præsterne var Pastor Barfod i Lille Lyngby en af de værste; han sagde mig lige i Øjnene, at jeg ingen anden Dannelse havde end den, der kom fra C. Bergs Bagdel.« —

Af andre Eksempler paa den Spænding, der ofte herskede mellem Embedsmænd, f. Eks. Præster eller Lærere, og den jævne Befolkning, vil man finde et stort Tal i mine tidligere Bøger.

Hænde kunde det ogsaa, at et Sammenstød, der i Øjeblikket forekom tragisk nok, sidenhen fik et komisk Skær over sig. Som for Eksempel følgende:

Væver *Anders Sørensen,* der var født 1852 og gik under Navnet Anders Væver, boede i mange Aar i Holløse. Engang var han kørende i Kane til Helsinge. Ud ad Vejen traf han en Snefoged, som gik og græd. Birkedommeren havde lige passeret Vejen og givet Ordre til, at Vejen skulde være ryddet inden Aften.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dette mente Snefogden ikke at kunne efterkomme, og da Frygten for Autoriterne dengang var større, end den nu er, saa græd Snefogden af lutter Angst.[4])

Det er ikke alle Begivenheder, der ved at komme paa Afstand kan mildnes med et komisk Skær. Eksempler paa Embedsmænds Misgreb ogsaa saa sent som ind i dette Aarhundrede kan nævnes. Jeg skal nøjes med at anføre eet Eksempel. Redaktør *Holger Bernild* angreb for en 25—30 Aar siden i Nordsjællands Venstreblad en af Amtets højeste Embedsmænd, fordi han havde givet sit Personale Paabud om i Breve ikke at titulere Parcellister og Husmænd med *Hr.*, og naar de spurgte hvorfor ikke, svarede han: »Fordi de ikke er Herrer!«

Jeg anfører dette Eksempel, fordi det er saa karakteristisk for en indgroet Klasseføelse. For hundrede Aar siden kunde en Embedsmand have sagt ganske det samme — kun vilde han sikkert dengang ogsaa have berøvet Gaardmændene deres Hr.

Sligt finder ikke Sted mere. Nutidens Embedsmænd er alt for kloge til at gøre sig skyldige i den Slags. Men hvordan er man naaet saa vidt? Gennem en Række politiske Kampe med paafølgende Resultater. Man behøver blot at nævne Aarstallene 1788, 1849, 1901 og 1915. Ikke mindst betød 1901 overmaade meget. Før den Tid var det Reglen, at en Mand for at blive Minister skulde være Embedsmand eller Godsejer, og dengang en sjællandsk Bonde i 1901 blev Landbrugsminister og en vestjydsk Folkeskolelærer Kultusminister, da var adskillige inden for Embeds- og Borgerstanden en Afmagt nær.

Siden har man oplevet helt andre Ting. Man har set en forhenværende Friskolelærer blive Statsminister, og nu har vi i en Aarrække haft en tidligere Arbejder paa denne høje Post.

Der er i vore Dage intet fornuftigt Menneske, der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ved en Ministerudnævnelse lægger Hovedvægten paa Mandens sociale Fortid. Man spørger om to Ting: Mandens personlige Dygtighed og hans bærende Ideer. Alene Opnaaelsen af denne Vurderingsmaade er en stor Ting.

At Afstanden mellem Land og By — eller mellem Bonde og Embedsmand — er blevet mindre, skyldes for den sidste Menneskealders Vedkommende i meget betydelig Grad Almenskoleloven af 1903. Den har draget mangfoldige Bønderbørn ind til Købstædernes Stats- og Realskoler, de har faaet Kammerater og Venner blandt Købstadbørnene, og under dette Samliv har en betydelig Udjævning fundet Sted mellem Bonde og Borger.

Tidligere hentede Bondeungdommen som oftest sin videregaaende menneskelige Udvikling paa Folkehøjskolerne. I de sidste tredive Aar har Mellem- og Realskolerne draget en stor Del af denne Ungdom til sig. At dette Forhold har virket stækkende paa Højskolebesøget, er givet.

Men iøvrigt er der ogsaa sket en Udjævning paa et andet Felt. Der er ikke længere den Afgrund mellem den lærde Skole og Folkehøjskolen, som der var for en eller to Menneskealdre siden. En betydelig Forskel vil der altid være, hvad der ligger i de to Skolers dybt forskellige Arbejdsmaal. Men der er over den lærde Skole kommet ikke blot et mere demokratisk, men ogsaa et mere folkeligt Præg, ligesom Højskolen nu lægger større Vægt paa solide Kundskaber, end den gjorde i forrige Aarhundrede.

Alt dette har medført en langt større Lighed mellem Befolkningens forskellige Klasser. Samtidig har en stor Udjævning fundet Sted paa det ydre Omraade. Landsbyhjem har faaet Købstadmøbler — de var i øvrigt i første Omgang, i Firserne og Halvfemserne,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke saa vellykkede — og hvad Klædedragten angaar, er den Forskel, der for 30—40 Aar siden tydeligt var til Stede mellem Landsbyens og Købstadens unge Mænd og Kvinders Paaklædning, helt forsvundet. Ser man i en Jernbanekupe to unge Piger, vil man ikke af deres Hatte, Kjoler og Sko kunne vide det mindste om, hvorvidt de hører hjemme i en Bondegaard eller i et Borgerhjem.

Der er paa de nævnte Omraader en forbavsende Forskel paa 1788 og 1938. Man kan maaske udtrykke det saaledes, at der er opnaaet saa stor en Lighed mellem Folkets forskellige Klasser og de forskellige Aldre inden for samme, saa det maaske ikke er gavnligt, at den bliver ret meget større.

At den stedfundne Udjævning ogsaa har kostet sin Pris, er klart. Dialekterne er saa godt som forsvundet, de gamle særprægede Bondetyper dør ud og erstattes efterhaanden af mere afslebne Skikkelser, der ofte staar med det ene Ben i Mulden og det andet paa Asfalten. Kort sagt: Den gamle Bondekultur, der kan karakteriseres ved Snæverhed paa den ene Side og Skønhed og Stil paa den anden, ligger paa sit yderste.

Af *Frihed* har vi vel naaet saa meget, baade politisk og personlig, som vi har Ryg til at bære, mens der med Hensyn til økonomisk Frihed for Øjeblikket er langt tilbage.

Det tredie Led i Rækken er *Broderskab*, og med Hensyn til denne Værdi maa man vist sige, at der er sket mindst Fremskridt i de forløbne halvandet Hundrede Aar. Aarsagen er sikkert den, at Ting som Frihed og Lighed kan fremmes gennem Agitation og ændrede økonomiske Forhold, mens Broderskabet kun udvikles gennem et indre Liv. Arbejdet for Fremme af Frihed og Lighed giver sig ofte Udtryk i *Krav*,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mens Broderskab i Virkeligheden kun vokser frem gennem *Offer*, og da vi Mennesker i Almindelighed er saa langt mere tilbøjelige til at stille Krav end til at yde Ofre, bliver Udviklingen af Broderskabsfølelsen — Kammeratskab, Borgersind, Landsmandsskab, Folkelighed, Fællesskab, eller hvad man nu vil — let bagefter.

Imidlertid maa man stadig have for Øje, at det, som smelter de mange enkelte sammen til et Folk, ikke alene er Frihed og Lighed, men i mindst ligesaa høj Grad det, man med et højtideligt Ord kalder Broderskab. Man kan maaske endog sige, at den bedste — og muligvis den eneste — Sikkerhed for, at en indvundet Frihed og Lighed kan bevares, har man deri, at Udviklingen af Broderskabsfølelsen følger tæt i Frihedens og Lighedens Fodspor. Frihed og Lighed kan ikke leve af sig selv.

EFTERSKRIFT

MED DETTE BIND er *Fra Stavnsbaand til vore Dage, Skildringer af Nordsjællands Kulturhistorie*, afsluttet. De to Titler angiver nøjagtig, hvad der var Værkets Plan. I Hovedtitelen har man Stoffets Omfang, i Undertitelen dets Begrænsning. Af denne fremgaar det, at det naturligvis ikke har været Hensigten at bringe alt, hvad der kan fremdrages af Nordsjællands Kulturhistorie fra 1788 og til nu. Dertil vilde dels kræves en væsentlig Citering bl. a. af de ti Bind, jeg tidligere har udsendt vedrørende dette Emne, og dels en yderligere Arkivundersøgelse, der kunde strække sig over mange Aar. Hvad jeg tidligere har udgivet, kan man læse om andetsteds, og yderligere Arkivundersøgelser kan formentlig ogsaa foretages om fem og tyve eller halvtreds Aar. Hvad der derimod absolut ikke kunde vente,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

var Indsamlingen af gamle og ældre Mænd og Kvinders Viden om Livet og Arbejdet her i Nordsjælland i de svundne Tider. At dette er rigtigt, ses af den Kendsgerning, at en stor Del af mine Meddelere paa nærværende Tidspunkt er afgaaet ved Døden. Mange af dem naar altsaa ikke at faa Resultatet af deres og mine Anstrengelser at se paa Tryk. Men derfor har de alligevel gjort deres Pligt og fortjener Tak i deres Grav.

Det, jeg har tilsigtet, er altsaa at give en Række Billeder — Skildringer — af Livet gennem de forløbne halvandet Hundrede Aar.

God Støtte har jeg haft i *Nordsjællandsk Folkemuseums* Arkiv og i en lang Række Meddelelser, Arkivar Frk. *C. E. Andersen* har skaffet mig fra Landsarkivet for Sjælland. For supplerende Meddelelser skylder jeg en Række Embedsmænd og andre Medborgere Tak. En særlig Tak bringer jeg de mange Meddelere, der i de sidste 22 Aar har staaet mig bi med Indsamlingen af Materialet.

Endvidere takker jeg Kommunelærer *Jakob Nielsen*, Sletten, for Udarbejdelsen af Værkets Registre og Bogtrykker *M. Hansen*, Frederiksborg Amts Avis, for godt Samarbejde gennem mange Aar.

Desværre er det ikke lykkedes mig at faa alt det Stof, jeg havde ønsket at bringe, presset ind i de tre Bind. Det har først og fremmest været min Hensigt i saa fyldig Form som muligt at gøre Rede for det nordsjællandske Næringsliv, Dernæst har jeg villet bringe en Skildring af Nordsjællændernes Forhold til Skoven. En Del andet Stof har maattet beskæres eller udgaa, og endda er Værket blevet adskilligt større end beregnet, idet det var planlagt til godt 600 Sider ialt, mens det er blevet paa ca. 735 Sider. Ogsaa Billedstoffet er blevet betydelig større

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

end beregnet. Af økonomiske Hensyn har det derfor ikke været muligt at yde mere, end sket er.

Fra Stavnsbaand til vore Dage er stort set en *Arbejdets Historie*. Gennem vore Forfædres Arbejde lærer vi dem selv at kende, og gennem dette skulde vi igen hente Opmuntring til hver for sig at yde fornyede Anstrengelser. Det skal nok vise sig, at vort Land har det behov.

Anders Uhrskov.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

NOTER

NÆRINGSLIV. [1]) Anførte Værk 2. Bind S. 330. — [2]) Anførte Værk 2. Bd. S. 466 f. — [3]) Hillerødbladene 3. og 4. Aug. 1933 og *Danske Folkemaal* Dec. 1931. — [4]) *Nordsjællands Venstreblad* 12. Febr. 1937. — [5]) Optegnet af Maler *Arnold Olsen*, Esrum, efter Meddelelse af Maler *M. P. Olsen*, Esbønderup. — [6]) Opt. af *Arnold Olsen* efter Medd. af *Peter Nielsen*, Huseby. — [7]) *Et lille Kræ*, Køb. 1932 S. 19 f. — [8]) *Danmarks Riges Historie*, 5. Bd. S. 597. — [9]) *Frederiksborg Amts Avis* 28. Juli 1933. — [10]) *To Nordsjællænderes Erindringer*, udgivet af *Anders Uhrskov*, Køb. 1921 S. 30. — [11]) Til Udarbejdelsen af det af *P. Petersen* udarbejdede Afsnit *Gamle Folk fortæller* i *Hillerød By*, Køb. 1925, var Barber *Carl Riemann* en af Forfatterens gode Meddelere. — [12]) *Dagligt Liv*, udgivet af *Anders Uhrskov*, Køb. 1924 S. 144.

SKOVEN DRAGER. [1]) I *Frederiksborg Amts Avis* 15. Sept. 1932 skrev fhv. Skoleinspektør *P. Petersen* en Artikel: *Gamle Folk fortæller*, hvoraf forskellige Træk er benyttet i nærværende Skildring. — [2]) Jfr. *Fra Stavnsbaand til vore Dage* 1. Bd. S. 294. — [3]) Ovenanførte Artikel i *Frederiksborg Amts Avis* 15. Sept. 1932. — [4]) *Hejmdals Søndagsblad* 20. Jan. 1924.

FRA FOLKELIVET. [1]) *Personalhistoriske Samlinger*, udgivet af *Th. Hauch-Fausbøll*, 1. Bd. 1906 S. 195. — [2]) *Bispevisitatser i Hillerød—Herlev Pastorat 1741—1847* af *Bjørn Kornerup* i *Fra Frederiksborg Amt* 1917 S. 24 og 27 f.

LAND OG BY. [1]) Senere udgivet i sin Helhed i Bogen *Kommandør Jens Jacob Paludans Ungdomserindringer*, Køb. 1908, (*Clausen og Rist: Memoirer og Breve* Bd. 9.) — [2]) *Kulsvierbogen* udg. af *Anders Uhrskov*, Køb. 1933 S. 47 f. Citatet, der i Bogen findes paa Nordsjællandsk, er her omskrevet til Rigsdansk. — [3]) *To Nordsjællænderes Erindringer*, udg. af *Anders Uhrskov*, Køb. 1921 S. 75 f. — [4]) *N. Nielsen* i en Artikel i *Frederiksborg Amts Avis* 14. Sept. 1932.

TRYKFEJL. Bind II S. 107 L. 8 f. n. og III S. 25 L. 14 og 4 f. n. staar Stutterup. Læs: Slutterup. — III S. 79, Linje 8 f. n. staar: Tværstager. Læs: Træstager. — III S. 144 L. 3 f. n. staar: inden tvende Solemærker. Læs: inden trende Solemærker.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

NAVNELISTE

I Navnelisten er opført danske Stednavne og Personnavne i *Fra Stavnsbaand til vore Dage* Bind 1—3. Af Personnavnene er medtaget dem, der er anført med For- og Efternavn eller med Efternavn alene. Angivelser af Fotografer er ikke medtaget. Nordsjællandske Stednavne er opført med den nu gængse Form (Alme, Esrum o. s. v.), uanset om de i Teksten — i Form af Citater — ogsaa findes i den ældre Form (Alume, Esrom o. s. v.). Af Forkortelser er bl. a. følgende anvendt: I: *Fra Landbrugets Verden*, II: *Handel, Haandværk, Fiskeri*, III: *Fra Land og By*. Gd.: Gaard, H.: Herred, Hill.: Hillerød, Køb.: København, S.: Sogn. En Stjerne (*) betegner, at der findes et Billede i Tilknytning til Benævnelsen.

Aagerup, I 305, II 66, III 45*.
Aalborg Bugt, II 129.
Aarhus, I 286.
Aars og Omegns Andelsslagteri, I 290.
Aarødgaard, III 175.
Abben, Købmand, Hill., I 198.
Abrahams, Løjtnant, I 260.
Abrahamsen, Ane, Fredensborg, III 177. — Carl, Lærer, Roskilde, III 177. — Hans, Læge, Køb., III 177. — Jens, Grosserer, Køb. III 177 ff, 187 f. — Lars, Bryggeri, Herfølge, III 177. — Mads, Lærer, Kildebrønde, III 177. — Niels, Urmager og Guldsmed, Hill., III 176 ff, — Peter, Købmand, Hill., III 176 ff, 187 f. — Søren, Lærer, Rødovre, I 82, III 177 f.
Agerlin, Bager, Frederikssund, III 54.
Aggebo, I 302, 304.
Alberti, Justitsminister, I 246.
Aldershvile, III 176.
Alexandrine, Dronning, II 27*.
Allerød Sø, III 25.
Allindelille, I 270.
Alme, I 35, 304.
Alsønderup, I 14, 20, 45, 68, 150, 266, 275, 289, 307, 312, II 118 f, III 90, 111, 137, 139.
Alton, Pottemager, II 134.
Alume, se Alme.
Amager, I 131, 147, 148, III 11. — Torv, II 155.
Ammindrup, I 14, 209, 306, II 60.
Amtmandsvang, I 304.
Andersen, Hjulmand, I 232. — Mejeribest., Skoven, I 276. — Slotsmøller, III 66. — A. Chr., Gdr., Ganløse, I 273. — A. P., I 307. — Anders, Aggebo, I 304. — Anders, Gdr., Søholm, I 278. — Anton, Gdr., Vandmoseg., I 272. — C. E., Arkivar, III 201. — Chr., Fjellingstrup, I 306. — Chr., Mejeribest., I 269. — Chr., Tømrer, I 306. — F., Mejeribest., I 269. — Fr., Rønnevang, I 304. — Frederik, Trollesminde Mark, I 245 f. — H., Gdr., Faurholm, III 127. — Hanne, III 115, 117, 120 f.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

— Hans, Gadevang, III 10. — Hans, Gdr., Kirkelte, I 276. Hans, Gdr., Uggeløse, I 255, 258, 260, 275. — Hans, Hmd., Nejede, III 137. —Hans, Karetmager, Roskilde, III 56, 58. — Hans, Snostrup Mark, III 95 f. — Hans, Torpen, I 308. — Hans, Ullerødgd., I 181. — H. C., Digter, II 45. — J., Gdr., Tørslev, I 265. — Jacob, Rungstedgd., I 148. — Jens, Væver, Hmd., I 238. — Johan, Gdr., Karlebo, I 85, 257*, 290. — Johannes, Husejer, I 309. — Jørgen, Meløse, I 279. — Jørgen, Stenløse, I 299. — Lars, Badstrup, I 275. — Lars, Haandværker, I 137. — L. P., I 287. — L. P., Gdr., Meløse, I 279. — L. P., Uvelse, I 275. — Martin, I 305, 310. — Niels, Gdr., Koldsbæk, I 268. — Niels, Gdr., Oppesundby, II 75. — Niels, Møllehøj, I 280. — Niels Hansen, Murer, Sigerslevvester, II 83. — Niels Peder, Parc., Smidstrup, II 90. — Oluf, I 304. — O. S., Lille Esbønderup, I 289. — P., Vejleby, I 285. — Peder, Gdr., Skænkelsø, III 172. — Peder, Neder Draaby, I 301, 310. — Peder, Sognefoged, Jørlunde, I 144, 146. — Peter, Dageløkke, I 308. — Rasmus, Gdr., I 279. — Rudolf, Møller, Højelt, I 300.
Andreasen, Jørgen, Gdr., Udlejre, I 79. — Marius, I 300, 307. — Niels, Folketingsmand, I 85. — O., Bonderup, I 286. — Ole, Dragstrup, I 306.
Anholt, II 124, 129 ff, 133, 138 f, 154, 164 f.
Ankerhus, Hill., II 15, 17*, III 182.
Ankerstræde, I 244, 315.
Annisse, I 14 f, 20, 200, 266, 269, 305, 309, II 60, 66, 86, 119, III 91, 194. — Gaard, II 12. — Overdrev, II 12, III 12, 90.
Arboe, Justitsraad, Hill., III 75, 139.
Arnakke, I 277.
Arre Sø, III 91, 93, 165.
Arresødal Lejrplads, II 86.
Arvidsen, Anders, Landerslev, I 301.
Askegaard, Ejlstrup, III 97 ff, 103, 105.
Askov Højsk., I 260, 263, 269, 311.
Asminderød, I 20, 46 f, 133, 148, 278, 294, 303, 308, II 29, 117, III 141.
Asmildkloster Landbrugssk., I 312.
Asserbo, I 300, 310, II 96.
Astrup (Jyll.), I 270.
Avderød, Karlebo, I 302. — Kregme, I 277.
Avernakø, I 274.
Badstrup, I 275.
Bakkegaard, Havreholm, I 172 ff*. — Kagerup, I 175, 196.
Bakkegade, Hill., III 181*.
Ballerup Kro, II 13.
Balthervin, L., Kagerup, I 306.
Balslev, Præst, I 234.
Bankbygningen, Hill., II 57.
Bannerbjerg, I 268.
Barfod, Præst, Lille Lyngby, I 185, 199, III 196.
Barner, Propr., Mørdrupgd., I 260.
Barresøhus, I 310 f.
Bartels, Skovfoged, Rønnehus, III 35.
Bastbro Andelsmejeri, I 272 f.
Baunebakke, Maarum, I 305, 312.
Baunedal Andelsmejeri, I 274 f.
Bauneholm, Bendstrup, I 182.
Bay, Propr., Vokstrupgd., I 266.
Bechmann, Dietrich, I 130.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Beck, Chr., Karlebo Overdr., I 302.
Begtrup, Holger, Højskoleforstander, I 259. — Gr., Professor, I 37, 41, 45 f, 67 ff, 78, III 5, 86.
Belfour, Grosserer, Helsingør, I 69, 133.
Belle Alliance, Hotel i Helsingør, II 47*.
Bendson, Ole, I 144.
Bendstrup, I 148, 182, III 113, 132.
Bendtsen, F., Ølsted, I 274. — H. P., 1308. — Lars, Gadevang, III 10 f. — Mads, Holløse, I 301.
Bentsen, Anders, I 298. — Anders, Karlebo, I 302. — Niels, Gdr., Nr. Herlev, III 170, 172.
Berg, C., Politiker, III 196.
Bernild, Holger, Redaktør, III 197.
Bernstorff, I 27, — A. P., Greve, I 27. — J. H. E., Greve, I 27.
Bertelsen, S., Godsforvalter, Høng, I 315.
Bidstrup, I 271, III 127.
Bille-Brahe, Baron, Svanholm, III 46.
Birkebæk, H. C., I 299.
Birkerød, I 20, 46, 81, 205, II 56, III 5, 32, 36.
Birket, Søborg, II 44.
Birksø, Anna J., Frue, Ferslev, III 41, 44.
Bisgaard, H. L., Dr. polit., I 168 f.
Bjellekær, J. P. Jensen, Gdr., Søsum, I 273, 285.
Bjernede S., I 310.
Bjerregaard, Peter, I 267.
Bjørnsen, Forstraad, Valdemarslund, I 249. — H., Villingerød, I 271.
Blaagaard Seminarium, II 48 f.
Blidstrup, I 20, 264, 268, 300, II 90, 95. — Andelsmejeri, I 268. — Præstegd., III 169*.
Blomberg, I. Graver, II 5.
Blovstrød, I 20 f, 81, 187, 289, 307, II 103, III 5, 23. — Kro, II 10, III 146. — Mose, III 25.
Blum, Niels Jacob, III 67 f.
Boisen, H., Lektor, I 8.
Bonderup, I 271, 286, 300.
Bonderupgaard, I 279.
Bonderup Old, I 309.
Bondesen, Rich., Faurholm Mark, III 23, 83.
Bonfils, III 74.
Bonnesen, Propr., Nyrupg., I 260.
Bonnevie, H., Lundgaard, I 286.
Borke, S. Boberg, Landbrugskandidat, I 259.
Bornholm, I 169, 312, 316.
Bornø, Sogneraadsfmd., I 85.
Borris Husmandssk., I 316.
Borsholm, I 307, II 114.
Borup, Skævinge, I 144, 146, 275, 306, II 79. — Andelsmejeri, I 272. — Gaard, I 256, 260, 272. — Sogn, I 268. — Teglværk, II 79.
Bovien, II 34.
Bovrup, I 278.
Braem, Oberst, Rungstedgd., I 148.
Brammer, A., Købmand, Helsingør, II 49. — Joachim, Teglværksejer, II 49. — Joachim, Købmand, II 49. — Kai, Boghandler, II 49. — Ove, II 49. — W., Købmd., II 49.
Bramstræde, Helsingør, II 37*.
Brederød, I 258.
Bregentved, III 74.
Bregnely, II 15.
Bregnerød, I 272, 306.
Bremersvold, Lolland, I 150.
Brostræde, Helsingør, II 35.
Broust, Lærer, Hedsbjerg Sk., III 174.
Brovst S., I 277.
Brown, John, Maglegd., I 130.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bruhn, Propr., Borupgd., I 260. — C. Fr., Garver, Fr.værk, III 123. — Daniel, Skovrider, III 111, 123. — Ernst, Købm., III 122, — Sigismund, Skovfoged, Strøgaardsvang, III 111 ff, 137, 142, 148, 151, 154 ff. — Johan H., Købm., Hill., II 15 ff, III 196. — Rose, III 123, 163.
Brummerstedt, Frk., II 53.
Brun, Bregentved, III 74.
Brunemarken, I 303.
Brüel, Forstraad, III 113, 158. — Skovrider, Nødebo, I 250, III 116.
Brønsholm, I 302.
Budtz, G. W., Farver, Hill., II 15, III 184.
Busk, Jens, Folketingsmand, I 242.
Bybjerg, Ourø, I.
Byskriverstræde, III 177*.
Bækholm, Stenløse, I 299.
Bækkegaard, Ølstykke, I 260 f, 268.
Bækkeskov, Everdrup S., I 133.
Bøjgaard, J. P., Mejeribest., I 272.
Børgesdatter, Karen, Ullerødgaard, III 34.
Børregaard, L., Gdr., I 277.
Børsch, Chr., Hill., III 63.
Børstingerød, I 311 f.
Callesen, Lærer, Sigerslevøster, I 233 f.
Carl, Prins, I 136.
Carlsbergfondet, I 8.
Carlsdatter, Anna Marie, Thoraasgd., I 133.
Carlsen, Jens, Skovløber, Kildeport, III 136 f, 148, 150 f. — Niels P., Gdr., Udsholt, I 268. — Peter, Skovløber, Valby, I 302.
Caspersen, Adolf, III 59. — Karl, III 59. Oluf, III 58. — Murerm., III 58 f.
Christensen, Gdr., Niverød, I 47. — Murer, Nyhuse, I 295. — Alfred, Gurre, I 310. — Anders, Folketingsmand, III 196. — Anders, Gdr., Ørby, I 269. — Anders, Murer, II 78 f. — Arthur, Stenlille, I 299. — Brødr., Gdr., Stenløse, I 273. — Chr. P., Hyldekærgd., I 256 f. — Christen, Smidstrup, I 300. — Christen, Vejleby, I 301. — Fr., Bonderup, I 271. — Frederik, Ravnsnæs, III 27. — H., Gdr., Stensgd., Sønderby, I 277. — Hans, I 267. — Hans, Vejstrup, Fyn, I 152. — Jens, Mejeribest., I 276. — J. P., Gartner, Stimestrup, I 307. — J. P., Græsted Mark, I 304, 310. — Johs. T., III 98. — Jul, Mejeribest., I 277. — Kristine, Frue, Farum, I 312. — Laurits, Kikhavn, I 307. — Mads, Gdr., Stenløse, I 273. — Niels, Skovløber, III 136. — Peder Ferdinand, I 104 f, 115 ff, 122 f. — Peter, Farum, I 308, 310. — Peter, Grovsmedesvend, III 69.
Christian den Fjerde, I 154. — Christian den Sjette, I 21, 25, III 35. — Christian den Syvende, I 86, 102, 155. — Christian den Tiende, I 84, II 27* f.
Christiansborg, I 102.
Christiansen, Gartner, Helsingør, II 41. — A., Esbønderup, I 289. — Anders, Hmd., Kurveholm, I 290 f. — Anna, Frue, Kirkelte, I 312. — Hans, Træskomand, Birkerød, III 32 f. — J., Gartner, Svanholm, I 263. — Jens P., Nødebo Huse, I 307. — J. P., Valby, I 302. — N. P., Tolvkarlevang, I 304. — Ole, Gilleleje, II 96. — Oluf, Selsvang, I 304. — P., Gdr., Danstrup, I 278.
Christianshavn, III 27.
Christians Mølle, III 153.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Christoffersen, J., Gerlev, I 285. — Jørgen, Rebslager, III 65. — Karen, Holløse, II 122.
Christophersen, Hans, Sognefoged, Annisse, I 14 f.
Clark og Sime, Helsingør, I 134.
Clausen, P., Teglværksejer, II 83, III 114. — H., Teglværksejer, III 114.
Clement, F., I 269.
Colbjørnsen, Christian, Jurist, I 46, I 59 f.
Collin, J., I 141, 250.
Cornelius, P., Kammersanger, II 44.
Corneliussen, Gudm., Fisker, Tisvildeleje, II 128 — Vilhelm, I 305.
la Cour, J. C., Forst., I 125, 133, 143, 152.
Dageløkke, I 66, 308.
Dahl, Murer, Hill., II 78.
Dahlmann, Brødrene, Køb., III 45.
Dalby, I 261 f, 285, 300, II 85. — (Borup S.), I 268. — Mark, I 300.
Dall, Hans, Maler, II 127 f.
Dalum Landbrugsskole, I 279. — Mælkeriskole, I 266, 270, 272.
Damgaard, Knardrup, I 257.
Danner, Louise, Grevinde, I 81, II 21, III 170.
Danstrup, I 278, 303. — Hegn, II 30.
Damvad, Andelsmejeri, I 273.
David, A. N., Rungstedlund, I 148, 249, 260. — H., Propr., Folehavegd., I 260.
Demant, Frue, II 92.
Dinesen, O. K., Frerslev, I 305.
Ditlev, Johan, III 91. — Michael, III 125.
Djursland Højskole, I 274.
Dons, P. J., I 266.
Donse Krudtværk, I 22.
Donse Overdrev, III 25.
Dortheaborg, I 141.
Draaby, I 20, 269, 276.
Drabæk, III 25.
Dragshøj, I 225.
Dragstrup, I 306, 310.
Drammelstrup, I 270.
Drejer, Firmaet, I 280.
Drewsen, J. C., Kammerraad, I 138, 140 ff, 145, 250.
Dronninggaard, I 144.
Duemosegaard, I 249, 266, 278, 289, III 102.
Dumpedals Mølle, II 9.
Dyndmosegaard, III 106.
Dyrehaven, II 16, 18.
Dyrelund, I 227.
Dæmpegaard, I 289.
Dønnevælde, I 304.
Ebbedal, I 302.
Ebberholtsdam (Dammen), II 89.
Ebberødgaard, III 33.
Edelgave, I 148.
Egebjerg, I 273.
Egebæksvang, II 93.
Egelund, Rebekke C., III 76.
Egholm, Horns H., I 104 ff, 109 ff, 115 f, 119, 123, III 45 f, 50. — Andelsmejeri, I 270, 279 f.
Eigaard, Skovfoged, III 140.
Ejlersen, Murer, I 306.
Ejlstrup, I 278, 306, III 97 ff, 141, 145. — Andelsmejeri, I 278.
Ejsing, H., Søsum, I 299.
Ellinge, I 277.
Elmegaard, I 107*, 109*, 111*, 263, 269.
Elsass, Købm., Fr.sund, II 102.
Engelund, Anker, Professor, II 28.
Engestofte, I 148.
Enghaven, I 277.
Erboe, Jomfru, Knabstrup, I 104.
Erharth, Skovfoged, III 143, 147. — Marie F. D., III 123.
Eriksen, Købm., Helsingør, II 48.
Erlandsen, Madam, II 184. — Niels, Gdr., Over Draaby, I 285, 288.
Esbønderup, I 264, 271, 289,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

III 12, 96, 181. — Kohave, I 305, III 9. — Lille, I 289. — Skovhuse, I 305, 312, III 9. — Sogn, I 20, 67, 310. — Sygehus, III 155, 160.
Esch, Konditor, III 65.
Eskemosegaard, I 255.
Eskildsen, Hanne, III 152, 164.
Espensen, Hans, I 304.
Esrum, I 135, 142, 249, 284, 305, 310, II 46 f, III 100, 141. — Arrest, I 135, III 138. — Kanal, I 251, III 100. — Mølle, III 151. — Schæfergaard, I 146. — Sø, III 6. — Thingbakke, II 46.
Ewald, Joh., I 298.
Everdrup, I 133, 275.
Ewertsen, Distriktslæge, Hill., III 63.
Evetofte, I 277.
Faaborg, I 274.
Falkenskjold, Oberst, I 234.
Falster, I 169, 271, 312, II 128.
Farum, I 20, 264, 308, 310, 312, II 99.
Fasting, Amtsforv., Esrum, I 249.
Faurholm, I 39, 143, 218, 249, III 127. — Mark, III 83.
Fensmark Sogn, I 279.
Ferslev, I 20, 104, 113, 269, 301, 312, III 41, 45 ff. — Mark, I 301. — Vellerup Andelsmejeri, I 267, 269 f.
Filskov Andelsmejeri, I 272.
Fisketorvet, Hillerød, II 65*, 67*, III 177*.
Fjellingstrup, I 29, 306.
Fogedgaarden, Tisvilde, I 36, 55*, 57*, 59*, 61*, 63*, 65*, 67*, 69*, II 125 f, III 156.
Folehavegaard, I 260.
Fredbogaard, I 266 f.
Fredbo-Nielsen, R., Fredbogaard, I 267.
Fredensborg, I 46, 69, 144, 148, 258, 294, 297, 302, 309, 311 f, II 12, 42, 45, 80, 117, III 5, 9, 125, 177, 185 f, 196.
Frederik den Tredie, I 21. — Fjerde, I 21. — Sjette, I 53, 58 f, 155, 168, 182, II 106, III 124 f. — Syvende, I 81, 168, 237, II 11 ff, 21, 51, 59*, 84, III 78, 121, 170. — Ottende, I 255, II 21.
Frederik, Kronprins, I 257*, II 27*.
Frederiksberg, I 138.
Frederiksborg, se Hillerød. — Amt, I 20 f, 25, 28, 30, 34, 43 f, 46, 48, 51 ff, 57, 67 f, 86, 89, 92, 97 f, 102 f, 110, 128, 131, 142, 146, 148, 150, 168 ff, 233, 308, II 22, III 5, 124 f. — Amts Spare- og Laanekasse, I 292, II 79, III 184. — Højskole, I 167, 259, 311, II 79. — Ladegaard, I 49, 136, 143. — Nyhuse, se Nyhuse. — Slot, I 53, 82, II 11, 51*, 79 f, III 78, 170, 202*. — Slotshave, I 82 ff, II 16, III 178. — Slotskro, III 194. — Slotssogn, I 20, 245 f, 272, II 119, III 138. — Slotssø, III 133, 185. — Statsskole, III 189, 193*. — Stutteri, I 48 f, III 103.
Frederiksen, Skovfoged, Maarum, III 99 ff. — Anders, Hmd., Jørlunde, I 297, 307, 310. — Bendt, I 280. — Hans, Jonstrup, I 148. — Jens, Gdr., Strø, I 229. — Jørgen, Ullerødgd., I 181. — Niels, Store Karleby, I 298, 316. — Niels Wilh., III 26 f, 29 f, 33. — Rasmus, Skovløber, I 294 ff, 304, 310, III 113 f, 134, 150.
Frederikssund, I 21, 111, 115, 212, 237, 249, 256, 261 f, 272, 284, 286, 308, II 19 ff, 65, 69, 83 ff, 100, 102, 120, 122 f, III 43, 54, 61. — Andels Svineslagteri, I 286 f.
Frederiksværk, I 21, 58, 135 f, 138, 149, 199, 256, 276 f, II 56 f, 85 f, 96, 105, 131, 133 f, 140, III 41 ff, 89 f, 92 ff, 123, 165, 196. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gods, I 67. — (Hotel), II 140.
Frederiksyndest, II 45.
Fredtofte, I 144.
Freiersdatter, Ane K., Skovfryd, III 111.
Frerslev, I 66, 214, 225, 227, 229, 231, 233, 240 ff, 264, 272, 289 f, 305, III 175. — (ved Haslev), III 69 f, 74. — Hegn, III 34 f. — Højskole, I 240 ff.
Frensvang, I 299*, 301*.
Fruebjerg, III 151.
Frydendal, I 28.
Frølich, Bager, Slagelse, III 61.
Frøsig, Th., I 272.
Fuglefængerhuset, III 65*.
Fuglsang, I 274.
Fuldby, I 310.
Fyn, I 169, 276.
Fyns Stifts Husmandsskole, I 316.
Fæster, Møller, Hill., I 280.
Førslev, Sydsj., I 199.
Gadehusene, III 156.
Gadevang, I 39, 295 f, 304, III 113 f, 134. — Tegiværk, II 83, III 114.
Gamlevang, III 12.
Gammel Torv, II 48. — Strand, II 155 f, 160.
Gamstrup, M. S., I 265.
Ganløse, I 20, 64, 211, 214 f, 220, 230, 264, 273, 297 f, 312, II 100.
Gedding, I 273.
Geels Skov, II 16.
Gentofte, I 130.
Gerlev, I 20, 144, 285, 288, 300, II 85, 99 ff.
Gilleleje, I 20, 52, 66, II 121, 130, 138.
Gisselfeld, III 74.
Gjerrild, I 313.
Gjershøj Strand, I 111, 114.
Gleerup, Asmund, I 4.
Gluud, Sagfører, Justitsraad, II 21.
Godtfredsen, P., Skovløber, Esrum, I 305, 310.
Godthaab Andelsmejeri, I 276.
Goldschmidt, M., Forf., II 6.
Gottschalck, Wilhelmine C., III 122. — Hansen, Vilhelm, Rebslager, III 122.
Graftebjerg, I 278.
Grau, Peter, I 85.
Grenaa, I 148, 274, 313, II 130.
Greve v. Roskilde, III 177.
Grib Skov, I 296, II 12, 50, 58, III 98, 101, 109, 112, 115, 120, 122 f, 131, 151, 159, 163. — Sø, III 150. — Sø Hus, III 150.
Grimstrup, I 207.
Grindsted, Jyll., I 312.
Gronenberg, Lærer, I 296.
Grube, Sørensen, I 278.
Grundtvigs Højskole, Lyngby, I 277.
Grüner, Godsejer, Hegnsholt, I 260, 276.
Grüttner, Købm., Hill., II 79.
Græse, I 20, II 85.
Græsted, I 20, 264, 266 f, 304, 310, II 60, 64, III 30, 96, 174. — Andelsmejeri, I 266 f. — Hegn, II 80. — Mark, I 304.
Grøftemose, III 150.
Grønbeck, Propr., Pibe Mølle, I 266, III 119.
Grønholt, I 20, 264, 292, 298, 311. — Overdrev, I 43.
Grønhøjgaard, I 266.
Grønnegade, I 307. — Mejeri, I 85.
Grønnesøgaard, I 149.
Grønnæsse Skov, II 134.
Gudmandsen, P. Fisker, Tisvildeleje, II 128.
Gundsølille, I 286.
Gurre, I 309 f, 312.
Gustav, Prins, I 255.
Gustave, P., Dronninggd., I 144.
Gyldensten, I 271.
Gyrstinge, I 148.
Gørløse, I 20, 272, 278, 290 f, 306, 309.
Haagendrup, I 274, 300, 311.
v. Haffner, Wolfgang, General, I 105, 109 f, III 45 f, 50.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hagelse, I 286. — Mølle, III 43.
Hagelsten, J. E., Journalist, I 306.
Halberg, Marie, Helsingør, I 312.
Hald, I 274.
Halsnæs, I 264, 274, II 141, 143, 156, 165, 174, III 91. — Andelsmejeri, I 274.
Hammersholt, I 264, 305.
Handels- og Søfartsmuseet, Kronborg, II 5.
Hanehoved, I 277, II 105.
Hanerup, I 121 f.
Hansen, Gdr., I 257. — Lærer, Nyrop, I 293. — Lærer, Ølstykke, I 233. — Mejeribest., Søholm, I 278. — Snedker, I 307. — A., Propr., Skovlund, I 260. — A., Svedstrup, I 285. — A. C., Sagfører, I 262, II 22, 26. — Anders, Gdr., Fr.-værk, I 277. — Anders, Mejeribest., I 268. — Anders, Musiker, III 175. — Anders, Parc., Helsingør, II 36, 76, 80. — Anders L., Kregme, I 256. — Andreas, Gdr., I 279. — Bendix, Moselund, I 309 f. — Bendt, Gadevang, III 10. — Carl, Horneby, I 271. — Christen, Vejstrup, I 149 ff. — Christian, Kammersanger, II 11. — Chr., Smed, III 67. — Erhard, Maler, II 11. — F. M., Bastbro, I 273. — F. Rud, I 268. — Fr., Gdr., I 280. — Fr., Strø, I 289. — Fr. Johan, Hill., III 61 f, — H., Branddirektør, Gdr., I 256, 272. — H., Gdr., St. Lyngby, I 270. — H., Propr., Skuldelevgd., I 263. — H., Slutterup, II 107, III 25. — Hans, Gdr., Karlebo, I 276. — Hans, Gdr., Lønholt, I 276. — Hans, Handelsmand, Grønnegade, I 307. — Hans, Mejeribest., I 274. — Hans, Mælkekusk, I 281. — Hans, Tækkemand, Slutterup, I 307. — H. J., Gdr., Evetofte, I 277. — H. L., Ramløse, I 305, III 194. — H. L., Karlebo, I 302. — H. N., Gdr., Huseby, II 12, 56, III 89. — H. O., Direktør, I 290. — H. P., Lille Lyngby, I 303. — H. P., Oppesundby, II 74, 76. — H. P., Stranden, I 276. — H. P., Viksø, I 299. — H. P., Gdr., Bregnerød, I 306. — H. P., Oppesundby, I 210. — H. P., Søndagsvang, I 266, 298 f. — Ingeman, Fisker, Tisvildeleje, II 121 ff, 125 ff. — J. K., Lærer, Ramløse, I 275. — Jens, I 298. — Jens, Afb., II 53. — Jens (Jens Omgang), Krybskytte, III 136 ff*. — Jens, Gdr., Ramløse, I 275. — Jens P., Haseje, I 280. — Jens P., Søsum, I 258. — Jørgen, Dragstrup, I 306. — Jørgen, Ungkarl, III 174. — Karl, I 298. — Karl, Ankerstræde, I 244 ff, 315 ff. — Karl, Lynge, I 246 f, 289, 292, 300, 310 f, 316. — K., Statskonsulent, I 195. — L., I 303. — L., Gdr., Mølleris, I 175. — L., Gdr., Udsholt, I 268. — Lars, Smed, Gerlev, II 99 f. — Lars, Smed, Lille Kregme, II 105. — L. P., I 305. — L. P., Gdr., Bannerbjerg, I 268. — Laur. Chr., I 309. — L. C., Havebruger, II 29. — M., Bogtrykker, III 201. — M. J., Mejeribest., I 277. — M. L., Mejeribest., I 277. — N., I 298. — N., Gæstgiver, Hill., II 55. — Niels, Asminderød, I 148. — Niels, Gdr., Aldershvile, III 176. — Niels, Gdr., Gyldensten, I 271. — Niels, Harløse, II 73. — Niels Hmd., Langstrup, I 47. — Niels, Kvinderup, I

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

298. — Niels P., Kvinderup, I 310. — Niels, Murer. Valby, I 302. — Niels, Sognefoged, Slettelt, III 96. — N. J., Grønthandler, Hill., II 65*. — N. O., Esbønderup Kohave, I 305. — N. P., Søsum, I 299. — N. P., I 307. — N. P., Gdr., Nellerød, I 278. — Nis P., Grønholt, I 311. — O., Hagelse, I 286. — O., Mejeribest., I 271. — Oluf, I 300. — Oluf, Bækholm, Stenløse, I 299. — Oluf, Rosendal, Stenløse, I 299. — O., Konsulent, Helsinge, I 313. — P., Gdr., Graftebjerg, I 278. — P., Mejeribest., I 277. — P., Stenhugger, Esbønd. Skovhuse, I 305. — Peder, Agitator, Lundby, I 317. — Peder, Esbønderup Kohave, III 9. — Peder, Gdr., Seksgaardene, I 276. — Peder, Hmd., Asminderød, I 47. — Peder, Sognefoged, Landstingsmd., I 248 f. — Peter, I 298. — Peter, Gdr., Skærød, I 275. — P. C., Rebslager, III 122. — Rasmus, Skaaningegaarden, II 168. — Rasmus, Ullerødgd., I 181. — Steffen, I 267. — Sylvest, Gdr., Aldershvile, III 175 f*. — Søren, Avderød, I 302. — Søren, Gdr., Ramløse, I 275. — Søren, Gdr., Slagslunde, I 273. — Søren, Stidsegaard, I 272. — Søren, Øverste Torp, I 148. — V. Falbe, I 154, 156. — Vilh., Gdr., Jørlunde, I 266. — Vilh., A., Etatsraad, I 28.

Haraldsborg, I 311.

Haraldsted S., I 270.

Harck, Politimester, Frsund, II 27.

Harløse, I 270, 280, 282, 289, II 73, 85, III 66. — Mønstermejeri, I 282.

Hartmann, Murer, II 79.

Haseje, I 280.

Haslev, III 69. — Højskole, I 267. — Landbrugsskole, I 267.

Hasselager, Gdr., Uvelse, I 275.

Havelse, II 46. — Gd., I 274. — Lille, I 274. — Store, I 195, 306.

Havnegade, Helsingør, II 33.

Havregaard, Smidstrup, I 259.

Havreholm, I 264, 271, II 127. — Andelsmejeri, I 271.

Haxthausen, Mejeribest., I 268.

Hedebobakkerne, II 60.

Hedsbjerg Skole, III 174 f.

Heegaard, Gæstgiver, Hill., I 244.

Hegnsholt, I 260, 276.

Heintz, Karl, Udsholt, I 300.

Hejlesen, Jens, Gurre, I 312.

Hejreholm, III 113, 120.

Hellebæk, I 20, 271.

Helmerhus, Hill., III 179.

Helsingborg, II 31, 47.

Helsinge, I 14, 20, 38 f, 58, 209, 253, 264, 269, 306, 313, II 14, 48, 62, 72, 86, 125, 128, III 92, 96, 141, 167, 196.

Helsingør, I 21, 56, 133 f, 167, 221, 224, 284 ff, 294, 310, 312, II 5, 14, 16, 29 ff, 33* ff, 37*, 39*, 41*, 43* ff, 65, 78, 117, 124, 128, 130, 139, III 92, 94, 130, 176. — gamle Latinskole, II 45. — Havn, II 31*, 33*.

Henrichsen, Niels, Gdr., Nr. Herlev, III 172.

Henriksen, Skovfoged, Strøgaardsvang, III 109 f. — Skomager, Fredensborg, III 177. — Anders, Kyndby, I 300. — Hans, Karlebo, III 8. — N., Gundsølille, I 286.

Henriksholm, I 146.

Hellegaard, I 272.

Herfølge, I 315, III 67, 73 f, 177.

Herlev, se Nørre Herlev.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Herluf Trollesgade, III 30.
Herstedvester, III 67, 69.
Hertz, Chr. Ehlers, I 115.
Hesselbjerg, I 268.
Hestehaven, I 304, 311.
Hestens Bakke, II 31.
Hillerød, I 21, 31, 36, 39, 48 f, 64, 82, 92, 94, 136, 182, 186, 190, 198 ff, 209, 218, 227, 234, 238, 244 f, 248, 256 f, 280, 284 ff, 288 f, 313, II 5, 7 fff*, 13, 15 fff*, 29, 42, 46 ff, 51*, 53*, 55 ff*, 61 fff*, 65*, 67*, 69*, 72 f, 78, 80, 85 ff, 89, 101, 116 f, 146, III 8, 20, 26, 34 f, 42, 61 ff*, 74 ff, 86 f, 92, 103, 122, 127, 132, 134 ff, 139 f, 148, 152, 154, 156, 159, 165, 176 ff*, 181*, 183*, 188 f, 193 f*,. — Andels Svineslagteri, I 289. — Folkebibliotek, II 5. — Hospital, II 61. — Landbobank, II 15. — og Omegns Bank, II 57. — Overdrev, III 134. — Raadhus, II 9*, 79. — Svineslagteri, II 289. — Torv, II 51, 53, 55*, 57*, 59*, 62. III 181.
Hillerødsholm, I 48, 147, 218, 259, 291, III 154, 186.
Hilligsöe, E. B., Helsingør, II 39.
Hirsch, F., I 303.
Hjembæk Mejeri, I 268.
Hjortemose, III 25.
Hjortsvang, III 169.
Hjørring, I 312.
Hofbeck, Tøffelmager, III 56.
Holbo Herred, I 20 f, 249.
Holbæk, I 4, 28, 111, 121, 252, III 91 f. — Amt, I 21, 169, 315.
Holløse, I 264, 301 f, II 66, 122, III 196.
Holm, Oluf, Amtsforvalter, III 36, 41.
Holmblads Fabrikker, III 11.
Holmerødgaard, I 272.
Holmstrup, III 61, 64.
Holstein, Propr., Sindshvile, I 284 f, 293.
Holsterhus, I 144.
Holt, Oluf, Konsulent, I 8, 312.
Holte, III 66. — Gaard, I 46.
Holte, Peter Petersen, St. Carlsminde, I 307.
Holten, Direktør, I 250. — Skovrider, III 102 f.
Hornbæk, I 20, 66, 271.
Horneby, I 66, 271.
Horns Herred, I 20 f, 37, 64 f, 103, 105, 110, 115, 250, 261 f, 287, II 20 f, 114, 140, III 49, 51, 54 f. — Andelsmejeri, I 265.
Horsekjærhus, I 146.
Horsens, I 284, III 168.
Horserød, I 312, II 77, 80. — Hegn, III 128, 130. — Overdrev, I 309, II 76, 80.
Hostrup, Præst, I 240 f.
Humlebæk, I 303, 308, II 114.
Hundested, I 307, II 66, 121, 132, 134 ff, 139 f.
Huseby, I 275, II 12, 83, 86 f, III 89 f, 92. — (Esbønderup), III 12.
Husum, Gartner, I 308.
Hvedesegaard, Skævinge, I 86.
Hvidbjerg, I 278.
Hvide Kilde, III 160. — Mose, III 160.
Hvidhøjgaard, I 263.
Hvilebæk, III 194.
Hübner, Etatsraad, I 130.
Hyldekærgaard, I 256 f.
Hyllede, I 266.
Høbjerg, I 14.
Høg, L. P., Mejeribest., I 266.
Høj, Ch., Mejeribest., I 265.
Højager, I 263, 288.
Højager Gaard, I 260.
Højelt, I 300.
Højstens Gaard, I 289.
Høng, I 315. — Højskole I 260, 266 f, 271 f, 310.
Hørsholm, I 25, 69, 81, 84 f, 131, 148, 249, 257, 263 f, II 16, 110, III 23, 37 ff, 66, 92, 102. — Amt, I 20 f, 44, 46, 68, 70, 75, III 5, 35 ff. — Gods, I 24, 85. — Sogn, I

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

20 f, 81, 141.
Hørup I 264, II 105.
Høsterkøb, I 203, 205, III 31.
Høyer, Dyrlæge, Grovsmed, III 67, 73 f.
Ingemann, B. S., Forfatter, III 169. — O., Lærer, Nr. Herlev, III 169 f, 174.
Ingemansen, H., Fisker, Tisvildeleje, II 121.
Ingrid, Kronprinsesse, I 257*, II 27*.
Isaksen, Anders, Gdr., Ramløse, II 80.
Isefjord, I 21, II 161, 163 f.
Isterød, III 83.
Iversen, Niels, Dalby, I 300. — P. Fr., I 299 f, 310 f. — Petra, Skuldelev, I 312.
Jacobsen, Frue, Ullerød, II 80. — Smed, Ullerød, III 33. — Højskoleforst., Frerslev, I 240 f. — A., Jørlunde, I 286. — A. P., Statskonsulent, I 255, 259 f. — Chr., Amtsraadsmedlem, Vejleby, I 263, 269. — Fr., Murer, Lille Kregme, I 302. — Hans, I 242. — J., Centralbest., Gerlev, II 99. — Svend P., Gdr., Havregaard, I 259.
Jakobsen, Jens, I 299. — Jens P., Lyngerup, I 300. — Jens, Høker, III 153. — Niels, Smed, Strø, I 225. — Niels P., Skatteraadsmedl., I 214, 237, 243 f, 247, 305. — Laurits, I 308. — P. A., Amtmandsvang, I 304.
Jardin, N. H., Arkitekt, I 25.
Jarl, Godsejer, III 113.
Jensdatter, Karen, Nr. Herlev, III 170 ff. — Karen, Søborg Bøge, I 250.
Jensen, Grosserer, I 283. — Lærer, Gadevang, I 80. — Præst, Vejby, II 94 f. — Alex, Ebbedal, I 302. — Alex, Hill., II 55. — Anders, I 300. — Anders, Gdr., Bonderup, I 271. — Anders, Gdr., Vassingerød, I 275. — Anton, Mejeribest., I 269. — A. P., Søsum, I 299. — Arild, Hill., III 65. — August, Dalby Mark, I 300. — Carl, I 305. — Carl, III 137. — Carl P., Maler, I 306. — Christen, Parc., Kagerup, III 140. — Chr., Slotsvænget, III 26, 28, 32. — H., Mejeribest., I 268. — Hans, Stenfisker, III 141, 157*, 164. — Hans, Gdr., Auderød, I 277. — Hans, Bonderup, I 300. — Hans, Gentofte, I 130 ff. — Hans, St. Havelse, I 306. — H. E., Konsulent, I 260. — Herman, Øerne, I 309. — H. P., Bonderup Old, I 309. — J., Gdr., Meløse, I 270. — Jens, Ferslev Mark, I 301. — Jens, Gdr., Jungholm, I 270. — Jens, Hegnsmand, Kagerup, III 136. — Jens, Hmd., Ejlstrup, III 98. — Jens Krybskytte, III 127 f, 130. — Jens, Langstrup, I 46. — Jens, Skovlykke, Slangerup, I 299. — Jens, Toelt, I 303. — Jens M., Ferslev, I 312. — Jens P., Gdr., Lønholt, I 276. — Jens P., Skænkelsø, I 266. — Jens P., Mejeribest., I 267. — Jens P., Onsved Huse, I 300, 310. — J. P., I 299. — J. P., Direktør, I 288. — J. P., Mejeribest., 276. — J. P., St. Lyngby, I 304. — Johan, Væver, Tofte, II 112. — Julius, III 150. — Jørg., Sognefoged, Vejleby, I 269. — Kristian M., Hmd., Huseby, I 275. — Karl, Klostervang, I 281. — Karl, Bækkegaard, Ølstykke, I 260, 268. — Lars, Rungstedlund, I 148. — Lars, Væver, Vejmand, II 112. — Louis, I 300. — Ludvig, Kikhavn, I 307. — M., Jyllinge, I 285. — M., Smed, Avde-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

rød, I 302. — Mogens, I 298. — N., Frisund, I 286. — Niels, Hørsholm, I 148. — Niels, Klokker, Lille Lyngby, I 303. — Niels, Truestrup, III 98 f. — Niels, Valby, I 302. — Niels Jørgen, Mejeribest., I 275. — Niels P., Fiskepranger, II 139 f. — N. P., Hestehaven, I 304. — N. P., Murer, I 280. — Nikolaj, I 298. — N. R., Gdr., I 279. — Ole, Sigerslev, I 267. — Ole, Gdr., Nejede, I 270. — Oluf, Brofoged, II 22, 26 f. — Oluf, Forstander, I 257*, 261. — Oluf, Mejeribest., I 266. — P., Gdr., Langstrup, I 135. — P., Slutterupgd., III 25. — P. D., Lynge, I 300, 311. — Peder, Bendstrup, I 148. — Peder, Lærer, Hedsbjerg, III 174 f. — Peder, Nejede, I 14. — Peder, Gdr., Toelt, I 133. — Per, Ramløse Nordkrog, III 92. — Peter, I 299. — Rs., Gdr., Lille Lyngby, I 270. — Søren, Tømrer, Skærød, II 88. — Th., I 306. — W. Frisch, II 55. — Bjellekær, J. P., Søsum, I 273, 285.
Jeppesen, Christoffer, Ammindrup, I 306, III 96. — Lars, Afb., Meløse, I 270, 279 f.
Jeppes Kilde, II 81.
Jepsen, Otto, Mejeribest., I 265.
Jespervej, I 304.
Jochumsen, Hill., III 75.
Johansen, Mejeribest., I 271. — Hans, Sognefoged, Knardrup, I 250. — Johan, I 308. — Karl, I 306 f. — Laurits, Nybo, I 308. — Peter, Kusk, II 16, 18.
Jokumsen, Jens Chr., Ubberup, I 306.
Jonstrup, I 146, 148, 305. — Seminarium, I 79.
Jordan, E. O., III 161 f.
Josephsen, Paul, St. Carlsminde, I 307.
Jungholm, I 270.
Jydegaard, Lyngerup, III 53*, 55*, 57*, 59*, 61*.
Jyderup, I 268.
Jylland, I 121, 131, 148 f, 151, 167, 169 f, II 161, 174.
Jyllinge, I 285.
Jægerbakken, Hill., I 31, 36, II 16, 72, 87, 89.
Jægersborg, I 123.
Jægerspris, I 236, 261, 264, II 140, III 59, 159. — Amt, I 20 f. — Slot, II 84.
Jørgensdatter, Birthe, B., III 172.
Jørgensen, Urmager, Hill., III 183. — A., I 304. — Alma, Hill., III 183. — Anders, III 98, 100 f. — Anders, Kassemose Lyng, III 90, 92 f. — Anders, Sverkildstrup, I 307. — A. K., I 303. — Aksel, I 304. — C., Værebro Mølle, I 285. — Carl, Lindbjerg, I 298, 310. — C. F., Mejeribest., I 273. — Daniel, Handelsmand, Skærød, II 63, 65. — Dohme, Smed, I 226. — Elisabeth, Enke, III 86, 88 f. — Fr., Smed, Kregme, I 254. — Fritz, Mejeribest., I 275. — Hans, Dyndmosegd., Vejby, III 106. — Hans P., Gdr., Ferslev, I 269. — H. P., I 303. — H. P., Gdr., Frerslev, I 260, 289 f. — H. P., Vejborggd., I 272. — Jens, Gdr., Gørløse, I 215, 220. — Jens, Gdr., Haagendrup, I 274. — Jens, Slagter, Ammindrup, II 61. — J. P., Lærer, Hedsbjerg, II 114, III 175. — J. P., Tofte, I 306. — Jørgen, Gdr., Meløse, I 174 f. — Lars, Gdr., Askegd., III 98 ff. — Lars, Gdr., Hald, I 274. — Lars, Gdr., Skævinge, I 270. — Lars, Gdr., Sognefoged, Udlejre, I 79 f, 248. — Lars

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

P., Nr. Herlev, I 275. — L. P., Mejeribest., I 278. — Nikolaj, Brunemarken, I 303. — N. M., Konsulent, I 260. — Ole, III 98. — Ole, Gdr., I 228 f. — P., I 304. — P., Brederød, I 258. — P., Gdr., Kassemose, I 277. — P., Gdr., Topholm, I 258. — Peter, Melby, I 300.
Jørlunde, I 20, 144, 146, 265 f, 286, 297, 307 f, 310. — Andelsmejeri, I 265 f. — Overdrev, I 307 f. — Sogn, I 66.
Jørslev, Karise, I 268.
Kagerup, I 175, 196, 306, 310, 312, III 11, 131 f, 136, 140 f, 144, 152, 159, 164, 175. — Overdrev, III 101. — Vang, III 101.
Kajerød, III 5, 36.
Kallehave, Tisvilde, III 92.
Kaper, E., Borgmester, I 85.
Karise Højskole, I 256. — Sogn, I 268.
Karlebo, I 20 f, 66, 81, 257, 264, 275 f, 290, 293, 302, III 8, 134. — Kro, I 22. — Overdrev, I 33, 43, 302, III 13.
Karlsgave, I 302.
Karlslunde Mark, I 41.
Karlsson, Alfred, Nyrup Overdrev, I 305.
Kassemose, I 277. — Lyng, III 90.
Kastrup, I 148.
Kattegat, II 134, 164, 174, III 89.
Kattehale, III 25.
Kettinge, I 307.
Kielberg, E., Murerm., Hill., II 78. — F., Murerm., Hill., II 78 ff.
Kikhavn, I 307, II 138.
Kildebæk, Andelsmejeri, I 274.
Kildebrønde, III 177.
Kildeport, III 136. — Hus, III 148.
Kildevæld Andelsmejeri, I 266.
Kilskov, I 242.
Kingosvej, Helsingør, II 36.
Kirkelte, I 276, 302, 312.
Kirkeværløse, III 28.
Kirstineberg Brødfabrikker, III 22.
Kjeldberg, Dommer, I 115.
Kjeldsen, Kjeld, Græsted Mark, I 304.
Kjeldshøj, I 272.
Kjellerup, A., Mejeribest., I 267, 278.
Kjærsgaard, Vald., I 308.
Klem, Knud, Museumsdirektør, II 5.
Klim, Jylland, I 312.
Klosterris Hegn, III 126, 128.
Klostervang, I 280.
Knabstrup, I 104.
Knardrup, I 250, 257. — Gaard, II 100*.
Knudsen, Grosserer, I 280. — Mejeribest., I 267. — H. C., Færgemand, II 21. — L., Plejelt, I 271. — Niels, I 300. — Ole, Fragtmand, I 58.
Knudstrup, Peder Nielsen, I 151 f.
Knuthsen, Dæmpegd., I 289.
Knutenborg, Lolland, I 249.
Knuth, Amtmand, I 250.
Kock, Propr., Sophienborg, I 249.
Kokkedal, I 148.
Kolding, I 313.
Koldsbæk, I 268, 300, II 90.
Kollerød, I 66.
Kgl. Mønt, III 30.
Kongens Glæde, Ramløse, II 73*, 75*, 77*, 79*, 81*.
Kongevejen, III 22.
Kongstad, Kr., I 31, 231, 233.
Kongsted Sogn, I 266.
Korinth Landbrugsskole, I 313.
Kregme, I 20, 256, 264, 302, II 85 f, 105. — Lille, I 302, II 105 f.
Kristensen, H., Gdr., Koldsbæk, I 268. — Rasmus, Gdr., Ramløse, I 275, II 80.
Kristiansen, Marius, I 304.
Kristianslund, I 83.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kristoffersen, Anders, Gdr., Meløse, II 173 f.
Krog, Boghdl., Hill., I 248.
Krogerup, I 256.
Krogsaagaard, I 272.
Krogstrup, I 20, II 85. — Kirke, II 26.
Kronborg Amt, I 20 f, 37 f, 43 f, 46, 48, 57 f, 66, 68, 98, 103, III 5, 124 f. — Birk, III 138, 140. — Fæstning, I 26, III 27. — Ladegaard, I 133.
„Kronprinsen", Hill., II 55*. — Roskilde, III 58.
Kronprins Frederiks Bro, II 19 ff, 23* ff, 27*.
Kruse, Jens, Raadmand, II 35.
Krøll, Bagersvend, III 64.
Kulhusene, II 121, 140 ff, 156, 160 ff, 166, 168.
Kulhusgaard, I 276.
Kurveholm, I 290.
Kvinderup, I 266, 298, 310.
Kvistgaard, I 294.
Kvægtorvet, II 62.
Kyndby, I 20, 47, 49, 51, 300.
Kystbanehotellet, Helsingør, II 47*.
Kystbanen, I 294, II 31.
Kærnehøj, I 309, 312.
København, I 9, 58, 79, 81, 102, 111 f, 152, 164, 186, 201, 210, 243, 282, 284, 287 f, II 6 ff, 11, 16, 19, 26, 34 f, 48 f, 56 ff, 61 ff, 106, 119, 124, 130 f, 140, 155 ff, 160, III, 5, 9 ff, 20 f, 26 ff, 32, 45, 49 f, 54, 56, 62, 64, 66, 69, 76, 85, 87, 89, 91, 94, 96, 114 f, 120, 122, 133, 137, 145 f, 159, 161 f, 164, 170, 177. — Amt, I 21, 44, 46, 48, 65, 68, 110, 128, 141 f, 146 ff, 169, 308, III 5, 69, 124 f. — Hotel i Hill., II 53.
Køge, I 41, 244, 315, III 27, 74. — Bugt, III 27.
Køie, E. Eriksen, Hill., III 179, 188.
Ladefoged, L. N. og Co., I 290.
Ladelund Landbrugsskole, I, 272, 311, 313. — Mælkeriskole, I 266 ff, 271, 273 ff, 278.
Lahde, G. L., III 7.
Lakjær, Præst, Ramløse, I 131.
Landerslev, I 269, 287, 301.
Langager, I 264. — Andelsmejeri, I 268.
Langebjerg, I 214.
Langeland, II 131.
Langstrup, I 46 f, 133, 135, 264, 276, 278, 308.
Larsen, A., Langager, I 268. — A., Selsø, I 277 f. — Alfred, Hill., III 182. — Anders, Gdr., Stenlille, I 273. — Anders, Ravnebjerg, I 305. — Anders, Sognefoged, Skævinge, I 146. — Anders Chr., Gdr., Askegd., III 99. — Anders J., Harløse, I 280. — Ane (klog Kone), Huseby, II 87. — Anton, Mejeribest., I 276. — C. A., Gartner, I 308. — Chr., I 304. — Chr., Gdr., Arnakke, I 277. — Chr., Ordrup, I 285. — Chr., Sognefoged, Skuldelev, I 277. — Christen, Hmd., Lavø, I 58. — H. A., Bestyrer, Koldsbæk, I 300. — Hans, Gdr., Meløse, I 270, 279. — Hans, Gdr., Strølille, I 234. — Hans, Sadelmager, Huseby, III 92. — Hans, Søsterbro Mølle, I 171, 179, 183. — Hans, Værtshusholder, Hørsholm, I 148. — Hans Julius, III 181, 184 f. — Hans Otto, Mejeribest., I 279. — Hedvig, III 159 f. — Henrik, Gæstgiver, I 186. — H. P., Forpagter, Lille Lyngby, I 279. — H. P., Gdr., Sandholm, I 266. — Hans R., I 306. — Jakob, Pranger, Tjæreby, I 186, II 48, 50. — J. C., Mejeribest., I 271. — Jens., Gdr., Meløse, I 279 f. — Jens, Mejeribest.,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I 272. — Jens, Gdr., Nr. Herlev, III 171. — Jens, Væver, II 110. — Johan, Blegemand, Sørup, III 86 f. — Jørgen, Gdr., Askegd., III 99. — Jørg. M., Venslev, I 269. — Kaj Gerner, Konsulent, I 313. — Karl, I 308. — Kirstine, Asserbo, II 96. — Lars, Afbg., Ramløse, II 46. — Lars, Folketingsmand, I 9, III 78, 195. — Lars, Gartner, Ejlstrup, III 97, 99, 101, 106, 145, 148, 151. — Lars, Gdr., Hellegd., I 272. — Lars, Gdr., Stenløse, I 273. — Lars, Hegnsmand, III 143. — Lars, Horsekjærhus, I 146. — Lars, Højbjerg, I 14. — L. H., Højbjerg, I 266, III 108, 110, 135. — L. K., Højstensgd., I 289. — L. P., I 305. — L. P., Bastbro, I 273. — L. P., Smidstrup, I 268. — Laurits, Skænkelsø, I 311. — Laurits, Vinderød Skov, I 58, II 139 f. — Laurits, Smed, Vinderød, II 104. — Martin, Borsholm, I 307. — Martin, Gdr., Ferslev, I 269. — Martin, Kyndby, I 300. — N., Alsønderup, I 289. — N., Mejeribest., I 272. — N., Viksø, I 273, 285. — Niels, III 56. — Niels, Ammindrup, I 14. — Niels, Gdr., Højager, I 263, 288. — Niels, Landbrugskand., I 259. — Niels, Lavø, I 15. — Niels, Træskomand, Frsund, II 120. — N. J., Gdr., Lyngerup, I 265. — O., Lærer, II 46. — Olaf, N. Draaby, I 301. — Ole, I 306. — Oluf P., Mejeribest., I 276. — Otto, Stendyssegd., I 272. — Peder, Fuglsang, I 274. — Per, Skærød Huse, II 88. — Peter, Smed, Gerlev, II 100. — Peter Jul., Hill., III 182. — Rasmus, Gæstgiver, Hill., II 49. — Svend, Annisse Overdrev, II 12. — Svend, Snedker, II 90 ff. — Søren, Gdr., Tjæreby, II 89. — Søren, Lille Lyngby, I 280. — Søren, Gdr., Store Lyngby, I 270. — Vald., Venslev, I 269. — Skovfoged, Hans, Fisker, II 136.

Lassen, H. Jul., Fabrikant, II 26. — K. C., Louiseholm, I 263. — S., Svanholm, I 261, 263.

Lavø, I 15 f, 31, 58, 269, II 13, 72, 106.

Layborn, C., Henriksholm, I 146.

Lerche, W., Rebsl., Frværk, III 41 ff.

Lerhuset, I 39.

Lerældegaard, I 131.

Levesen, Fiskehdl., Hill., II 67*.

v. Levetzou, H., Amtmand, I 28 f.

Lillegaard, Anders, II 69.

Lillerød, I 20, 289, 292, 310.

Lille Rørbæk, I 285.

Lillevang, I 300.

Limpricht, Forp., I 249.

Lindbjerg, I 298, 310.

Lundegaarden, I 64.

„Linden", Hill., III 180.

Lindholm Gods, I 277.

Linnerup, III 168 f.

Liseleje, II 66, 127, III 90.

Lokkeruphuset, II 93*.

Lolland, I 149 ff, 169, II 128, 131.

Lopholm, II 60.

Loppetorvet, II 155 f.

Louise, Dronning, I 21.

Louiseholm, I 263.

Lund, Prokurator, III 138. — Præst, Slangerup, I 250. — L. H., Mejeribest., I 267. — Ernst og Co., III 161 f.

Lundby, Sjæll., I 317.

Lunddahl, Dyrlæge, II 69.

Lundehus Kro, II 17.

Lundgaard, I 286. — Læge, Helsinge, II 125 f.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lundtofte, I 141.
Lykkensgave, I 139, 147.
Lyngby, Kongens, I 141, 150, II 11. — Landboskole, I 125, 270. — Lille, I 20, 171, 182, 199, 270, 279 f, 303, II 84, III 138, 152, 165, 196. — Skov, Store, III 165. — Store, I 217, 219, 270, 304, II 85, 102, 104. — (ved Grenaa), I 274.
Lynge, I 20, 264, 274 f, 289, 292, 300, 311, III 183 f. — A, I 280. — Frederiksborg Herred, I 20, 249. — Kronborg Herred, I 20, 249.
Lyngerup, I 22 f, 40, 264 f, 293*, 300, II 85, 91, III 28.
Lynæs, II 66, 131, 136, 139, 164, III 90.
Lønholt, I 276, 289.
Lønsgaard, I 250, II 89.
Løvenborg, I 104.
Løvsalsbakke, Teglstrup Hegn, II 40, 43.
Maarum, I 20, 278, 305, 310, III 97, 99 f, 102, 141 f, 147, 152, 155, 160. — Hessemose, II 80. — Tinghuse, I 13, III 101.
Madsen, Kammerraad, I 249. — A., Bygger, Greve, III 177. — A. P., Kapt., I 195. — Birthe, Greve, III 177. — Chr., Møller, Ørby, I 301. — Chr., Nejede, I 14. — E. A., Sognefoged, Valby, I 268. — H., Godsejer, Overberg, I 263. — Hans, Gdr., Gørløse, I 229. — Karl, Jespervej, I 304. — M. H., Lillerød, I 289. — Niels, Gdr., Meløse, I 172 f. — Peter, I 300.
Madvig, N. J., Sprogmand, III 62.
Maglehøj, Andelsmejeri, I 270 f.
Maglekilde, I 237.
Magstræde, II 157.
Manderup Mark, I 309.
Marbæk, II 74.
Maribo Amt, I 315.
Martens, Bisidder, III 77.
Martinsen, Jens P., Ramløse, I 305.
Mathiasen, H. P., Gdr., Stenløse, I 273. — L. P., Horserød Overdrev, I 309. — P., Gdr., Skuldelev, I 277.
Mathiesen, A., Meløse, I 289. — J. P., Gdr., Ganløse, I 273.
Mathisen, J., Gdr., Ramløse, II 73. — L. J., Gdr., Kulhusgaarden, I 276.
Meisling, Rektor, II 45.
Melby, I 20, 300, 310, II 66, III 93 f. — Kirke, III 167. — Lyng, III 92.
Meløse, I 171, 174, 177, 183, 186, 251, 253, 264, 270, 272, 279 f, 283, 289, 303, II 85. — Overdrev, I 280.
Mikkelsen, Lærer, Slangerup, I 313.
Miland, A., Dragstrup, I 306, 310.
Milner, F., Tømrermester, II 57.
Mogensen, Slagter, Hill., III 62. — C., Gdr., Ganløse, I 273. — Nikolaj, Gdr., Søsum, 273.
Mortensdatter, Ane, III 137.
Mortensen, H., Gdr., Harløse, III 66. — H. P., Meløse Overdrev, I 280. — J., Vejenbrød, I 289. — J., Kagerup, I 305 f, 310. — J. P., I 306. — Jakob, III 12. — Lars P., Gdr. Spangegd., I 271. — Laur., Gdr., Udesundby, I 271. — M., Gdr., Sigerslevøster, I 267. — M. P., Gdr., Ølstykke, I 268. — Niels, Gdr., Tørslev, I 263, 265. — Nis, Stenløse, I 299. — Ole, Parc., Enghaven, I 277. — Oluf, Aggebo, I 304. — Vilh. E., Store Havelse, I 306.
Moselund, I 309 f.
Mauritsen, Kommissær, Vildbjerg, I 82.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Müller, F., Mejeribest., I 270, 280, 283.
Myrup, I 276.
Møen, I 37, III 86.
Møhl, Præst, Ølstykke, I 249.
Møiskjær, Ane, I 108.
Møldrup, E., Slangerup, I 313.
Møllehøj, I 280.
Møller, Slagter, Tisvilde, II 60 f. — Jens, Boghdl., Helsingør, II 39. — Johs., Ravnsnæs, III 29, 31. — Søren, Gdr., Sperrestrup, I 266.
Møller is, I 171 ff, 183, 186 f, 190, 279.
Møllestræde, Hill., III 179.
Mørdrup, I 264, 279. — Gaard, I 260.
Nationalbanken, III 30 f.
Nationalmuseets Billedsamling, I 7.
Nebbegaard, I 281, 289 f, II 89.
Neder Dnaaby, I 301, 310, II 85. — Mark, I 301.
Nejede, I 14, 196, 270, 281, III 137, 140 f. — Vesterskov, III 108, 158.
Nejlinge, I 278, 306, 312, III 96, 115.
Nellerød, I 278.
Newen, Skovfoged, III 152.
Nexø, Martin Andersen, III 22.
Nicolaisen, Lars, Alsønderup, I 15.
Nicolajsen, Niels, I 299.
Nielsdatter, Anne K., III 172. — Karen, III 172 f.
Nielsen, Konditor, Hill., III 65. — Stutmester, I 132, 136, 138, 147. — A., Alme, I 304. — And., Parc., Eilstrup, I 278. — Anders, I 250. — Anton, Sverup, I 305. — Appeldorn, Toelt, I 308, 310. — B., Gdr., Ammindrup, III 172. — B., Gdr., Uvelse, I 275. — C. H., Nederdraaby Mark, I 301. — Chr., Danstrup, I 303. — Chr., Gdr., Ganløse. — Chr., Smed, Unnerup, I 301 f. — Chr. B., Mejeriforpagter, I 271. — Christoffer, Gdr., Annisse, I 266. — Emil, I 298. — Fr., Borup, I 306. — Godtfred, Ubberup, I 274. — H., Murer, Kregme, II 83 ff. — Hans, Asminderød, I 148. — Hans, Brunemarken, I 303. — Hans, Gdr., Oppesundby, I 210, 213. — Hans, Hjulmand, Skibby, III 52, 56, 58, 61. — Hans, Slagter, Tipperuphuse, III 145. — Hans, Smed, Rørbæk, I 129. — Hans, Toelt, I 293 f, 303, 308 ff. — Hans, Ølsted Strand, I 306. — Henrik, Gdr., Lyngerup, I 40. — H. P., Bakkebjerg, I 300. — H. P., Gdr., Fogedgaarden, II 126 f. — H. P., Horneby, I 271. — H. P., Kettinge, I 307. — H. P., Konsulent, I 311. — J., Gdr., Odderholm, I 267. — J., Propr., Petershvile, I 260. — Jacob, Smed, I 235. — Jakob, Kommunelærer, III 201. — Jens, I 298 f. — Jens, Fisker, II 174. — Jens, Best., Sigerslev, I 234. — Jens, Best., Store Havelse, I 250. — Jens, Gdr., Nr. Herlev, III 172 f. — Jens, Gdr., Ramløse, I 275. — Jens, Gdr., Strandgd., Hald, I 274. — Jens, Ravnsnæs, III 31 ff. — Jens, Chr., Gdr., I 279. — Jens P., Hjulmand, Ørby, I 301. — Johan, Tisvilde, II 126 f. — Johs., Fisker, Snekkersten, II 121, 124. — Jul., Avderød, I 302. — Jørg., Asserbo, I 300, 310. — Jørg., Alsønderup Indelukke, III 111, 156. — Jørg., Endrup, I 47. — Jørg., Jonstrup, I 146. — Jørg., Nr. Herlev, III 172. — Jørg., Truestrup, III 98 f. — Jørg.,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Viiby, Jyll., I 316 f. — Jørg. O., Gdr., Nejlinge, I 278. — Kr., Ejlstrup, I 306. — Lars, Billedskærer, Kulhusene, II 140 f. — Lars, Friskolelærer, Sønderby, I 242. — Lars, Gdr., Hesselbjerg, I 268. — Lars, Gdr., Vallby, III 160. — Lars, Holsterhus, I 144. — Lars, Skærød, I 305. — L. S., Karlebo Overdrev, III 22. — Laur., Skærød, I 305. — Laur. P., Børstingerød, I 311. — L. P., Mejeribest., I 272. — Mads, Mejeribest., I 275. — Martin, Barresøhus, Lynge, I 300, 310 f. — M. Madsen, Meløse, I 303. — N. A., Konsulent, I 256. — N., Propr., Duemosegd., I 266, 278, 289. — N., fh. Fogedgaarden, Tisvilde, II 125, 133, III 156. — Nicoline, Græsted, III 174 f. — Niels, Gørløse, I 306. — Niels, Oppesundby, II 74 ff. — Niels, Store Karleby, I 115 f, 119. — N. H., Skævinge, I 272. — N. Hansen, Hammersholt, I 305. — N. J., Gdr., Ramløse, I 275. — N. J., Gdr., Venslev, I 269. — N. M., Skævinge, III 165 f. — N. P., I 267. — N. P., Saande, I 305. — N. P., I 307. — Ole, Brønsholm, I 302. — Ole, Gdr., Nellerød, I 278. — P., Gdr., Seksgaardene, I 276. — P., Jørlunde Overdrev, I 307. — P., Nebbegd., I 281, 289. — P., Skovløber, Sjælsølund, I 307. — Peter, Annisse, I 305, III 12. — Peter, Avderød, I 302. — Peter, Haagendrup, I 300, 311. — Peter, Smed, Strø, I 232. — Peter, Plejelt, I 144. — P. Madsen, I 274. — R., Fredbogaard, I 266. — Rs., Sognefoged, Borup, I 144, 146. — Sigurd, Købmd., Hill., II 15. — Sofus, I 308. — Søren, Gdr., Nr. Herlev, III 173. — Søren, Lillevang, I 300. — Vilh., Nødebo, I 304. — Vilh. P., Kjeldshøj, I 272. — Zakarias, Forfatter, III 163. — Knudstrup, Peder, Møller, I 151 f.
Nikolai Plads, II 61.
Niverød, I 47, 66.
Nordkild, Georg, Forf., III 133.
Nordsjællands Centralbibliotek, I 8.
Nordsjællandsk Folkemuseum, I 31*, 36, 143, 145, 250, II 72, 109*, III 28, 36, 78, 169, 201.
Nordsten, Fabrikant, III 179.
Nyberg, Konferensraad, I 37 f.
Nybo, I 308.
Nyborg, II 78.
Nyhavn, III 32.
Nyhegn, III 152.
Ny Holte, III 20. — Kro, II 17.
Nyhuse, I 232, 280, 295, 304, II 11, 15, III 65, 75 f, 86, 138.
Nykro, II 30.
Nykøbing S., II 84.
Nyrup, I 249, 293, II 30.
Nyrup Hegn, II 42, 44. — Overdrev, I 305.
Nyvangslund, I 312.
Nærum, I 46, III 172.
Næstved, I 38, 148, III 67 f, 70, 75.
Nødebo, I 20, 250, 297, 304, 310, III 86, 89, 116, 123, 151.
Nødebo (Torup), II 138. — Huse (Torup), I 307.
Nødebovejen, Gribskov, II 12.
Nørgaard, Thorsen, Direktør, I 289 f.
Nørlykkegaard, II 77.
Nørre Bindslev, I 260.
Nørregaard, Karl, Mejeribest., I 266.
Nørre Herlev, I 20, 34, 37, 225, 246, 275, III 33, 169, 191.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nørreport, II 8.
Nørresundby Andels Svineslagteri, I 290.
Nørre Vedby Sogn, I 312.
Odderholm, I 267, III 174.
Odense, I 316 f.
Odsherred, I 273, II 84.
Olesdatter, Mette K., III 98.
Ollerup Højskole, I 263, 279.
Olsen, Gdr., Hanehoved, I 277. — A. C., Gdr., Torup, I 274. — Anders, Skovløber, III 142. — Anders, Gdr., Meløse, I 171. — Anders, Gdr., Strø, I 234. — Andreas, Tolvkarlevang, I 304. — Børge, Saunte, I 307. — Chr. Sylvest, Gdr., Udesundby, I 271. — Fr., Ferslev Mark, I 301. — Fr., Gæstgiver, Hill., III 184 ff. — H. Adolf, Valby Overdrev, I 302. — Hans, Gdr., Haagendrup, I 274. — Hans J., Mejeribest., I 268. — H. C., Hundested, I 307. — H. P., Dønnevælde, I 304. — Jens, Brænderikarl, III 194 f. — Jens, Kagerup, III 11. — J. Lauritz, Maskinforhdl., Hill., I 200, II 58, 66, 69, 113, III 79, 81. — Jørg., Askegd., III 98. — Kr., Gdr., Meløse, I 270. — Lars, Gdr., Krogsaagaard, I 272. — L. H., Tofte, I 306. — L. P., III 95. — Martin, I, 306, 310. — Martin, Mejeribest., I 279. — Morten P., I 267. — N., Bistrup, I 271. — Niels, Gadevang, I 304. — Niels, Vognmand, Fr. værk, I 277. — Olaf, Mejeriforpagter, I 271. — Ole, Brøndgraver, III 96. — Ole Peder, Jonstrup, I 305. — O. P., I 282. — Otto, Gartner, Nyhuse, I 304. — P., Havreholm, I 271. — Peder, Gdr., Oppesundby, I 144, 146. — Peter, Aagerup, I 305. — Søren, Ammindrup, I 209. — Th. L., Fisker, II 165. — Vald., Gdr., Sønderby, I 277. — Vilh., I 308.
Omgang, Jens, se: Jens Hansen.
Onsved Huse, I 300, 310.
Oppesundby, I 20, 144, 146, 210, 264, 270 f, 286, II 74, 85.
Ordrup, I 285.
Orneplantagen, III 135.
Ostrup, Gribskov, III 123.
Ottevejshuset, I 296.
Ottevejsknog, III 135.
Overberg, I 263.
Overdraaby, I 285, 288.
Ovrø, I 21, 310.
Oure Andelsmejeri, Fyn, I 276.
Oxholm, Stiftamtmand, II 27*
Pacht, Axel, I 82.
Paludan, Jens J., Kommandør, I 48, III 189, 195.
Passebæk, I 306. — Gaard, I 272.
Paulsen, Jens, Karlsgave, I 302.
Pedersdatter, Ane K., I 174, 183, 185. — Birthe K., III 141. — Hanne S., III 141, 152.
Pedersen, Amos, Gdr., I 277. — Andersen, Hørsholm, I 81. — Ane, I 295. — Cathrine M., I 104. — Chr., Musiker, II 15, 18, 50. — Chr., Selvejerbonde, I 104. — Erland, Gdr., Ll. Lyngby, I 270. — Erik, Fisker, Tisvildeleje, II 128. — Frederik, I 308. — Hans, Gdr., Kvinderup, I 266. — Hans, Kullsvier, Fredensborg, III 9. — Jens, Fisker, Tisvildeleje, II 128. — Jens, Havelsegd., I 274. — L., Møller, Strølille, I 84, 256. — Lars, Blegemand, Sørup, III 86. — Lars, Folketingsmand, Annisse, I 266. — Lars, Tømrer, Tjæreby, II 81, 86, 88, 90. — Lars P., Skomager, II 115. — L. P., Haagen-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

drup, I 274. — Mads, Træskomand, Snostrup, II 120. — Niels, Husm., Plejelt, I 144. — Niels, Kurveholm, I 214, 220 ff, 224 ff, 230 f. — Niels, Tulstrup Mark, II 15 f, 18. — Niels P., Gdr., Stagetorn, I 271. — O., Sognefoged, Rørbæk, I 268. — O., Lt. Havelse, I 274. — O. H., Oppesundby, I 286. — Ole, I 300. — Ole, Gdr., Skævinge, I 86 f, 102. — Ole, Væver, Slagslunde, II 111. — Ole, Udsholt, I 300. — P., Folketingsmand, Stagetorn, I 270. — P. A., Gdr., Lavø, I 269. — Peder, Meløse, I 279 f. — Peder, Kurveholm, I 214. — Peder, Sognefoged, Skibby, I 115 f, 119. — Svend, Fredtofte, I 144. — Søren, III 33 f. — -Børregaard, L., Skuldelev, I 285.

Petersen, Brødrene, Købm., Hill., II 55. — Kirkesanger, Hørsholm, I 69. — Konst. Mejeribest., I 265. — Alb., Dønnevælde, I 304. — Alfr., Købm., Hill., II 48 f. — A. V., Gdr., Meløse, I 249*, 251*, 253*, 289. — Axel Lars, Gdr., Skibby, I 263. — Carl, Gdr., Udesundby, I 271. — Chr., I 307, 312. — Chr., Slagter, Hill., II 61. — Chr., Veksebo, I 303. — Erik, Blegemand, III 89. — Georg, Tyvekroghus, I 304. — H., Møller, Græsted, I 267. — H., Onsved Huse, I 300. — Hans, I 298. — H. Chr., Gadevang, I 304. — H. J., Gdr., Harløse, I 270. — H. P., Postbud, I 306. — J. Chr., Passebæk, I 306. — J. J., Ørby, I 302. — J. P., Dalby Mark, I 300. — J. P., Grønhøjgd., I 266. — J. P., Gdr., Dyssekildegd., I 274. — J. P., Nejlinge, I 306, 312. — Jul., Mejeribest., I 272. — L., Møller, Strølille, I 260. — L., Pibemosegd., I 266. — L. P., Slodemark, I 305. — Nic., Bager, Hill., III 87. — Niels, Gdr., Ramløse, I 275. — Niels, Ramløse Sand, II 61. — Niels, Møller, Ramløse, I 305. — N. P., Damvad, I 273. — O. H., Oppesundby, I 271. Oluf, Uglerup, I 307. — Oswald, I 307. — P., Gdr., Damgd., I 257. — P., Postbud, Esrum, I 305. — P., Sligerslevvester, III 196. — P., Skoleinspektør, Hill., II 55, III 115, 122. — P. Aug., Gdr., Ganløse, I 273. — Peter, Baunebakke, I 305. — Peter, Kærnehøj, Gurre, I 309, 312. — Peter, Lt. Kregme, I 302. — Peter, Torplille, I 307. — Peter J., Forpagter, Ramløse, I 275. — P. Morten, Gdr., Stenløse, I 273. — Poul, Gdr., Tisvilde, I 269. — Rs., Dyrlæge, Ullerød, I 181. — Rs., Gerlev, I 144. — Regner, Aggebo, I 302. — Søren, Gdr., Meløse, I 174. — Søren, Gdr., Nejede, III 109, 119 f, 131 f, 155. — Søren, Gdr., Ullerød, I 181. — Vilh., Aggebo, I 302.

Pedershvile, I 260, III 196.

Philipsen, Højagergd., I 260.

Pibemosegd., I 266 f.

Pibe Mølle, I 38 f*, 266, III 90, 119.

Piper, Greve, Egholm, III 50. — Grevinde, I 123.

Pistegaarden, I 227.

Pitzner, Oldermand, III 63.

Plejelt, I 144, 271.

Pontoppidan, Morten, Præst, I 241 f.

Poulsen, Anders, I 267. — H. O., Mejeribest., I 270. — Niels P., Søsum, I 258.

Poulsen Vimtrup, Lærer, I

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

241.
„Prinsen", Fredensborg, I 294.
„Prins Hamlet", Helsingør, II 33.
Præstø, I 83. — Amt, I 133, 169, 315.
Pøleaa, III 91, 135.
Raageleje, II 127.
Ramløse, I 20, 131, 176. 259, 264, 275, 305, 312, II 46, 61, 66, 73, 80, 112, III 90, 93 f, 194. — Nordkrog, III 92. — Sand, III 61, 66.
Randers, I 83, 274. — Amt I 151.
Rasmussen, Godsforvalter, Egholm, I 115 fff, 121. — Mejeribest., Baunedal, I 275. — Mejeribest., Ferslev-Vellerup, I 269. — Mejeribest., III 56. — Overlærer, Saksköbing, I 82. — C., Mejeribest., I 274. — Chr., Søsum, I 299. — Ejnar, Baunebakke, Kagerup, I 312. — Emil, I 317. — Emil, Manderup Mark, I 309. — Emil, Rørbæk, I 304. — Hans, Skovløber, Tokkekøb, I 307. — J., Villingerød, I 271. — Jens, Snertinge, I 83. — J. I., Maler, II 121. — Jørg., I 267. — L., Landbrugskandidat, I 260. — Marius, I 308. — Ole, Gdr., Avderød, I 276. — Oluf, St. Havelse, I 306. — Otto, Kirkelte, I 302. — Per, Meløse, I 186. Søren, Langstrup, I 308.
Rathien, M. P., Direktør, I 289.
Ravnebjerg, I 305. — Lille, I 58. — Hus, Lille, II 72, 87.
Ravnsnæs, III 26, 29, 33.
Recke, Oberst, I 147. — Oberstinde, I 144.
Refshaleø, II 138.
Regnholmgd., Meløse, I 251.
Rehling, Provst, I 53.
Reinhardt, Overlærer, III 196.
Retoft, Borgmester, Frsund, II 27*.
Reventlow, Chr., D. F., Greve, I 27 f, 53, 56 f, 59 f, 82 fff, III 178. — Joh. Ludv., Greve, I 27 f.
Ribe Mælkeriskole, I 268.
Riemann, C. L., Barber, III 78. — J. G., Væver, III 76. — L. F., III 76 ff.
Ringsted, I 148, 252, III 176. — Andelsslagteri, I 288.
Risbjerggaard, I 47*, 49*, 57*.
Risby Vang, III 128.
Rode, Politimester, III 70, 74.
Rosen, Præst, Lille Lyngby, II 84.
Rosendal, I 299. — H., I 52.
Rosenkrantz, E. Düring, Baron, I 258.
Roskilde, I 13, 111, 148, 237, II 101, III 47, 49, 56, 58, 91, 177. — Amt, I 46, 147 f, 315. — Kro, I 139, 147.
Rudersdal, II 6, 16 f, III 20. — Kro, II 19.
Rudkøbing, III 175.
Rugaard, Brændevinsbrænder, Slangerup, I 78. — D. E., I 79, 248. — P., Snedker, III 59.
Rundetaarn, II 35.
Rungsted Gaard, I 148. — Lund, I 148, 260.
Ryslinge, I 260. — Højskole, I 270, 312.
Røber, Chr., Gdr., Nærum, III 172.
Rønne, Bone Falck, Præst, I 45, 68, 78, 148, 150.
Rønnehus, I 39.
Rønnevang, I 304.
Rørbæk, I 129, 204, 268, II 85. — Lille, I 285.
Rørvig, II 84, 136.
Røved, I 151.
Røvergraven, II 42.
Røverleddet, II 42.
Saande, I 305.
Saksköbing, I 82, 148.
Saltrup, I 310, III 12, 96.
Samuelsen, Kr., Mejeribest., I 267, 270.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sandbjerg, Jens, Vejleby, I 301.
Sandholm, I 266.
Sandkroen, III 94.
Sct. Olafs Kilde, Andelsmejeri, I 277.
Sct. Peders Landsogn, I 274.
Sarauw, Fr., Forstmand, I 30 ff, 42, 44, 48, 52, 57, 64, 66 f.
Saunte, I 66, 307.
Saxtorph, Will., Propr., Sophienborg, I 256.
Schaumburg, Fuldmægtig, Helsinge, II 128.
Scheibel, Ernst, Propr., Holmerødg., I 272.
Scheelund, Cathrine, I 104. — Christian Pedersen, I 104.
Scherg, Gartner, Løvenborg, I 104.
Schou, N., Krogerup, I 256.
Schrøder, Farver, III 59.
Schulin, J. S., Greve, Amtmand, III 122.
Schwabe, Karetmager, Frederikssund, II 84.
Schæfergaard, Esrum, I 146.
Schæffer, Inspektør, I 249.
Seksgaardene, I 276.
de Selby, Charles, Baron, I 133.
Selchau-Hansen, Best., Selsø, III 46.
Selde Sogn, I 310.
Selsvang, I 291, 304.
Selsø, I 20, 277. — Hovedgd., I 64, 277, III 46. — Mark, I 277. — Møllegaard, I 263.
Sibbergaard, III 12.
Sieck, Fr. L., Direktør, I 286, 288.
Sigerslev, I 234, 267. — Andelsmejeri, I 267 f. — Vester, I 20, 264, 286, II 83, 85, III 196. — Øster, I 233 f, 237 f, 267 f, II 83, 85.
Sigvardsen, Hilk., III 75.
Silkeborg, I 283.
Sime, Thomas, I 134.
Simonsen, Møller, Lyngerup, III 28. — Nødebo, I 304. — A. P., Gdr., Søsum, I 273. — Hans, Badstrup, I 275. — Hans St., I 123. — L., Mejeribest., I 267. — Schelund, Branddirektør, I 123, 269. — Vald., Gdr., Landerslev, I 257. — Vald., Gdr., Hvidhøjgd., I 263.
Sindshvile, I 284, 293.
Sjælland, I 37, 131, 147, 151, 169, 316 f, III 86. — Gæstgiveri i Hill., II 49.
Sjællands Odde, II 129. — Rev, II 174. — Stift, I 110, 156.
Sjælsmark, I 187*, 189*, 191*, 193*.
Sjælsølund, I 264, 307.
Skaaningegaarden, II 168.
Skaaret, I 225.
Skaarup, Chr., Gdr., Sverkildstrup, I 274. — Landbrugsskole, I 271.
Skansebakken, III 20.
Skibby, I 20, 115 f, 261, 263, 279, 309, III 41, 49, 52, 60 f. — Andelsmejeri, I 279. — Mark, I 64. — Old, III 53.
„Skibet", Helsingør, II 334.
Skibstrup, I 66.
Skindskraberhuset, II 105.
Skive, I 278.
Skjoldborg, Joh., Forf., I 79.
Skouboe, Forp., Knutenborg, I 149.
Skoven Andelsmejeri, I 276.
Skovfryd, III 123.
Skovlund, I 260.
Skovlykke, I 299.
Skuldelev, I 20, 264, 277, 285, 299, 310, 312, II 114. — Gaard, I 263. — Strand, II 95.
Skyum, Kn., Gdr., St. Lyngby, I 270.
Skænkelsø, I 266, 294, 311, III 172.
Skærød, I 264, 275, 305, II 63, 88 f, III 90.
Skævinge, I 20, 86, 146, 214, 270, 272, 275, 306, 310 f.
Slagelse, I 266, 274, III 61.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Slagslunde, I 20, 64, 273, 308, II 111. — Skov, II 120.
Slangerup, I 20 f, 64 ff, 78, 250, 257, 264, 298 f, 313, II 19, III 42, 86. — Landbrugsskole, I 261, 312. — Bakken, 225.
Slettelt, III 96.
Sletten, III 167.
Slotsgade, Hill., II 15*, 17*, 50, 52, 55, 57*, 61*, 63*, III 62* f, 65 f, 87, 121, 179, 181, 188.
Slotskroen, Frederiksberg, I 138.
Slotspavillonen, II 79.
Slutterup, I 307, II 107, III 25. — Gaard, III 25.
Small, James, I 129.
Smidstrup, I 141, 259, 268, II 90.
Smidt, Propr., Eskemosegd., I 255.
Smith, Fr., Propr., Snekkersten, I 255, 259 f. — James, I 144.
Snekkersten, I 255, II 121, 124.
von Snell, Holtegd., I 46.
Snertinge, I 83.
Snostrup, I 20, II 120. — Mark, III 95.
Sodemark, I 305.
Sofie Amalie, I 21.
Sommer, Th., Annisse, I 309.
Sophie Magdalene, I 21, 24 f, III 35 f.
Sophienborg, I 249, 256.
Sortemose, III 25, 156.
Sorterup, I 266.
Sorø, I 34. — Amt, I 169, 315. — Andelsslagteri, I 188.
Spaanildshus, III 137.
Spangegaard, I 271.
Sperrestrup, I 66, 266.
Stagetorn, I 270 f.
Stampe, Henrik, Jurist, I 24.
Stavnsholt, I 312, II 98.
Stendyssegaard, I 272.
Stengade, Helsingør, I 312, II 39, 41*.
Stenholtshus, I 296.
Stenlille, I 273, 299.
Stenløse, I 20, 64, 264, 272 f, 299. — Præstegaard, II 101*, III 171*.
Stensgaard, I 277.
Stenstrup, I 66.
Stidsegaard, I 272.
Stimestrup, I 307.
Stolberg, Chr. Günther, Greve, I 24 ff.
Store Bælt, II 131.
Store Karleby, I 115 f, 316.
Store Karlsminde, I 307.
Store Restrup, Husmandsskole, I 316.
Store Svendstrup, II 110.
„Strandborg", Helsingør, II 47.
Strandgaard, Hald, I 274. — Skuldelev, I 277. — Hans Søren, Gdr., Skuldelev, I 277.
Strandgade, Helsingør, II 33, 35, 37.
Strandmøllen, I 138, 141, 143.
Struve, Propr., Lønsgd., I 250.
Strø, I 20, 225, 230, 232, 244, 264, 289, II 85. — Bjerg, I 226, 234, II 83. — Herred, I 20, 64, 249 f. — Sogn, I 233, 236, 238, 242. — Vang, I 230.
Strødam, III 34.
Strøgaardsvang, III 109 f, 136, 148, 154.
Strølille, I 234, 256, 260.
Stumpedyssegaard, III 83.
Sulsted Sogn, I 312.
Sundbo, Arne, II 19.
Sundby Færge, Fr.sund, II 21*. — Lille, I 266, 288. — Vester, I 131.
Sunds, I 272.
Svanholm, I 261, 263, III 46. — Hovedgaard, I 64.
Svedstrup, I 285.
Svendsen, Glarmester, Helsingør, II 41. — Anders, Gdr., Passebækgd., I 272. — Jens, Gdr., Sundbylille, I 266, 288. — Jens, Arvefæster, Kajerød, III 36 f, 40. — Jørg., Plejelt, I 271. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lars, Gdr., Koldsbæk, II 90. — Niels, Bedemand, III 176.
Svenstrupgaard, I 81.
Svenkildstrup, I 307.
Sverup, I 305.
Svingelporten, II 32.
Svinninge, I 148.
Sylvest, Aksel, Slangerup, I 298. — H. P., Mejeribest., I 273. — M., Sigerslevvester, I 286.
Sæby Sogn, I 113.
Særslev Højskole, I 276.
Søborg, I 20, 29, 264, 306. — Andelsmejeri, I 271 f. — Bøge, I 250. — Gaard, I 295.
Søby Sogn, Ærø, I 311.
Søfartsmuseet, Kronborg, II 5.
Søholm, I 278. — Andelsmejeri, I 278.
Søllerød, I 141, 308.
Sølling, Købm., Hill., II 15 f, III 121 f.
Søndagsvang, I 266, 298 f.
Sønderby, I 242, 277.
Sønderbæk, Jyll., I 311.
Sønder Felding Sogn, I 272.
Sønderskov, Mejeriejer, Grønnegade, I 85.
Sønder Vissing, Jyll., I 313.
Sørensen, Anders, Gdr., Meløse, I 183. — Anders, Væver, III 196. — Chr., Valby Huse, I 302. — Hans, Gdr., Oppesundby, II 74. — Hans, I 267. — Hans, Dageløkke Mark, I 133. — H. C., Tækker, Holløse, I 301. — H. P., Vejby, I 302. — Jacob, Fr.-værk Gods, I 46. — Jens, Lavø, I 15. — Jens Chr., Gdr., I 269. — Johs., Parc., Selsø Mark, I 277, 300. — Laur., I 267. — Laur., Postbud, I 306. — Niels, Hjulmand, Skibby Old, III 53. — Niels P., Mejeribest., I 268. — N. P., I 308. — N. P., Nyvangslund, Ganløse, I 312. — N. P., Skovløber, Græsted Hegn, II 80. — Peder, III 33, 158. — Peder, Ramløse, I 305. — S., Statskonsulent, I 153 f. — S., Testrup, I 259. — Sofus, I 300. — Søren, Gdr., Alsønderup, I 266. — Th. Dyrlæge, III 65. — Th., Mejeribest., I 278.
Sørøglegaard, III 165.
Sørup, I 292, III 86 f, 89. — Lille, III 89.
Søsterbro Mølle, I 171, 183.
Søsum, I 66, 258, 264, 271, 273, 285, 299, 311.
Taagerup, I 32, II 66.
Taarbæk, I 141.
Tagegaard, Lyngerup, I 22 f*.
Teglgaardsstræde, III 28.
Teglstrup Hegn, II 36, 40, III 130.
Teisen, Forp., Hillerødsholm, III 154.
Terslin, H. C., Lærer, Gilleleje, II 121.
Testrup, I 259. — Højskole, I 310.
Thaulow, Birkedommer, I 104.
Thingbo, J., Mejeribest., I 271.
Thisted, I 278.
Thomassen, Jens, Fisker, Snekkersten, II 121.
Thomsen, Propr., Duemosegd., I 249. — Præst, Blidstrup, II 95. — Johan, I 133 fff. — P., Tikøb, I 289.
Thomson, William, I 134 f.
Thoraasgaard, Toelt, I 133 f.
Thorsen, Købm., Hill., II 51 ff.
Thygesen, Farver, Hill., I 190.
Tibirke, I 20, 29. — Kirke, III 167. — Sand, II 68.
Tikøb, I 20, 67, 264, 279, 284, 289, 293, 301, 305, 309, II 76, 93, III 127.
Tingsted, I 271.
Tinning, I 271.
Tipperuphus, III 145.
Tisvilde, I 36, 55*, 57*, 59*, 61*, 63*, 65*, 67*, 69*, 269, 295*, 301, II 60, 62, 66, 126, III 156. — Hegn, II 134, III 92 f. — Leje, II 121, 128 f, 133 f.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tjæreby, I 20, 39, 45, 78, 150, 186, 197, 264, 276, 282, 308, II 50, 81, 85, 89, III 34, 176.
Toelt, I 133, 294, 308.
Toft, Andelsmejeri, I 275 f.
Tofte, I 269, 306, II 112. — Kilde, II 135.
Tokkekøb, I 307. — Hegn, III 25.
Tollerup, III 94.
Tolvkarlevang, I 304.
Topholm, I 258.
Tornen, II 127.
Torpen, I 308.
Torplille, I 307.
Torpmagle Overdrev, II 135.
Torskehotellet, Helsingør, II 43*.
Torslev, Vendsyssel, I 290.
Torup I 20, 221, 274, 277, 307, II 66, 97.
Tranemose, I 234.
Trekronerhuset, II 86.
Trier, Ernst, Højskoleforst., I 242.
Trojel, Chr., Gdr., Skævinge, I 272.
Trollesminde, I 218, 249. — Mark, I 242.
Trommesalen, II 62.
Truelsen, Lærer, Frsund, III 58. — Sergent, I 234.
Truestrup, III 98, 160.
Truntehuset, III 134.
Tulstrup Lund, I 258. — Mark, II 15.
Tune Landboskole, I 260, 273.
Tværmosegaard, I 58, II 17.
Tyvekroghus, I 304.
Tøjberg, Købmand, Fr.værk, II 133.
Tørslev, I 263, 265.
Ubberup, I 274, 306.
Udesundby, I 248 f, 271, II 85. — Landdistrikt, I 20.
Udlejre, II 120.
Udsholt, I 268, 300.
Uggeløse, I 20, 255, 258, 260, 275.
Uglerup, I 307.
Uldal, Overauditør, Nyrup, I 249.
Ulkestrup Mark, I 4.
Ullerød, I 39, 181, II 50, 80, 85, 112, III 176. — Gaard, I 181, 197*, 199*, III 33 f.
Ulriksen, Murer, II 9.
Unnerup, I 301 f, II 92.
Usserød, II 110.
Uvelse, I 20, 275, 303*.
Vaaben, A., Forp., Selsø, I 263.
Valby, I 17, 20, 292, 302, III 107. — Huse, I 302. — Overdrev, I 302.
Valdemarslund, I 249.
Vallekilde Højskole, I 269.
Vandmosegaard, I 272.
Vandstrandvejen, Helsingør, II 33.
Vassingerød, I 275.
Vedbæk, III 27.
Vejborggaard, I 272.
Vejby, I 9, 20, 268, 301, II 66, 92, 94 f, III 76, 78, 106, 174, 195 f. — Kirke, II 92.
Vejenbrød, I 289.
Vejlby, I 148.
Vejleby, I 104 f, 107, 109, 111, 116, 119, 122 f, 235, 263 f, 269, 285, 301, III 54.
Vejstrup, Fyn, I 149, 152.
Veksebo, I 303.
Veksø, I 20, 64.
Vellerup, I 20, 269. — Vig, I 111, 114.
Venslev, I 121, 201, 264, 269.
Verdich, Carl, I 280.
Verther, Carl, I 308.
Vestbjerg Skole, I 312.
Vestergaard, Mejeribest., I 268.
Veterinær- og Landbohøjskolens Bibliotek, I 8.
Vibenshus, III 22.
Viborggaard, Næstved, I 148.
Viby, Jyll., I 316 f.
Viksø, I 273, 285, 299, 311.
Vildbjerg, I 82.
Villadsen, Carl, I 308.
Villingerød, I 271.
Villumsen, J., Lille Rørbæk, I 285. — Lars, Ølsted, I 306. — Villum, Mejeribest., I

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

274.
Vimtrup, Poulsen, Lærer, I 241.
Vindal, Hanne, II 64 f. — Niels, II 64 f.
Vindelef, Peder T., Krabbesholm, I 148.
Vinderød, I 20, II 85, 104. — Kirke, III 167. — Skov, I 58, II 139.
Vingaard, Ramløse, I 176 ff*.
Viuf, Chr., Gartner, Kirkelte, I 302.
Vium, Mejeribest., I 276.
Vogstrupgaard, I 266.
Voldborg Herred, I 261.
Vorm, Niels P., I 304.
Værebro Mølle, I 285.
Værløse, III 28, 33.
Værum, I 274.
Wallløe, III 70, 74.
Warnøe, Bagerm., Hill., III 87.
Wedell, Amtmand, Baron, I 82 f.
Westergaard, Alfr., Tisvilde, I 301.
Wellendorff, Skovrider, Jægerspris, III 158 f.
Westphal, Carl Vilh., Stadskirurg, III 76 f.
Wiborg, Professor, I 181.
Wichmann, Marie, Ørby, I 312.
Willerup, Manufakturhdl., Hill., II 49., III 121.
Willumsen, A., I 303. — L., Gdr., Rørbæk, I 268. — P., Gdr., Ullerødgd., III 33 ff.
Wilson, John, I 136 f.
Wilster, H., Oldermand, III 77.
Winstrup, O. J., Mekanikus, I 138, 143.
Winther, H., Garver, Roskilde, III 47. — Hans, Sadelmager, Ferslev, III 45 ff*, 50.
Wiwel, Madam, II 54.
Wunsch, Købm., III 55.
Yshøj, I 231.
Ærø, I 311.
Øbjerggaard, I 37.
Ødum Sogn, I 151.
Øerne, I 309.
Ølsted, I 20, 195, 207, 270, 274, 276, 306, II 85 f. — Strand, I 306.
Ølstykke, I 20, 64, 233, 248 f, 260 f, 268, 306. — Herred, I 20 f, 249 f.
Ørby, I 256, 269, 301 f, 312, II 12, 66.
Ørekilde Andelsmejeri, I 267 f.
„Øresund", Helsingør, II 41, 47, 121.
Ørsted, A. S., I 141.
Østermarie, I 312.
Østersøen, II 128.
Øverste Torp, I 148.
Østergaard, Carl Hansen, Smed, III 67 ff. — Niels P. Carlsen, Smed, III 76.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SAGFORTEGNELSE

Aaer, I 95.
Aalekvabbe, III 163, 170.
Aaleruse, II 142, 159, 163, 170.
Aareladning, III 77 f.
Aftenskole, III 56 ff.
Aftægt, I 108, 183 f, 235.
Agern, II 172.
Amagerkoner, II 155.
Andelsmejerier, I 165, 265—284.
Andelsslagterier, I 165, 284—290.
Anglerkvæg, I 255.
Arvefæste, I 25 f, 44, 53, 58, 81 f.
Arvefæstebrev, I 86 ff, III 35 ff, 98 f.
Arvefølge, I 97.
Auktion, I 101.
Aviser, I 218, II 6.
Baad, II 95, 129*.
Bager (Bagning), II 97, III 61 f, 87.
Bagerovn, I 33, 73*, 109*, II 72 f, III 13, 94.
Baileyske Plov, I 138*, 142.
Barber, III 76 ff.
Bark, III 5.
Bedemand, I 238.
Begravelse, I 33, 191 f, 238 ff, III 32 f, 66, 123, 166 ff.
Belysning, III 14, 56.
Beplantningssagen, I 253 f.
Biavl, I 150, II 92 ff, III 60.
Bil, II 26, 28 f.
Bilæggerovn, III 13 f, 88.
Bindehose, III 95 f.
Bindekælling, I 195.
Bindingsværk, I 176* ff, II 78, 88.
Birkeriskoste, se Koste.
Bissekræmmer, II 104.
Bjørnetrækker, II 52.
Blegemænd (Blegning), III 86 ff.
Blyindfattet Vindue, I 109*.
Bom(mand), III 145 f.
Bompenge, I 112, III 145 f.
Bondestue, I 35*.
Bonitering, I 41.
Brakjord, I 64 f, 203, 212.
Brandassurance, I 97, 107, 245.
Breve, I 94.
Bropenge, I 262, II 22.
Bryllup, III 49*.
Brænde, I 101, 111, 203, 282, II 38, 41, 161, III 5 f, 10, 21, 39 f.
Brændesejlads, II 161.
Brændevin, I 23, 50, 69, 209, 217, 240, II 15, 40, 52, 54 f, 64, 70, 81, 88, 91 f, 127, 134 f, 140, 167 f, 170 f, III 18, 44, 62, 64, 90 f, 103, 106.
Brændevinsbrænderi, III 32, 194.
Brød, III 63 f.
Brønd, I 118, II 70, 80 ff, III 28, 174.
Brøndhjælp, I 30.
Brøndvippe, I 217*, II 82, 102*.
Bundgarn, II 145 f, 163, 166.
Butikshandel, II 52 ff, III 180.
Byg, III 16.
Byggemaade, I 30—40, III 13.
Bygningshjælp, I 30.
Byhorn, I 122.
Børster, II 105 f.
Cykle, I 294, II 26, 28.
Dagligstue, I 36, 231*, 233*.
Dagløn, I 198, 286, 295 f, II 78, 86, 88 f, 100, 110 ff, 114, 117, 155, III 29, 53, 58, 60 ff, 64, 67, 89, 96.
Damptærskeværk, I 196.
Deputat, I 48.
Doktor, I 95.
Drage, I 225.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Drejelad, III 55.
Dræning, I 252.
Duer, II 44.
Dyrlæge, I 181, 249*, 254 ff.
Dyrskue, I 249*, 251, 254* ff, 261 f, III 186.
Dødsbo, I 59.
Dødsfald, III 54, 167.
Ellepige, II 12.
Enebær, II 93.
Englændere, I 132, II 105, III 27 ff, III 102.
Faar, I 188 f, 201, 211, 216, 256, 293, II 59, 69, 87 f, 97, 100, III 16, 50, 122.
Faaresti, I 34.
Falkenstensk Plov, I 131 f.
Fastelavn, II 111.
Fisk, II 42.
Fiskehandel, II 66 ff, 163, III 91.
Fiskere (Fiskeri), I 52, 87, II 121 ff, 129*, 137* 155.
Fjer, II 161.
Fjerkræ, I 261, 263, 314, II 56.
Flynder(garn), II 141, 143 ff, 158 ff, 163 ff.
Flæsk, II 48, 56, 63 f.
Flæskepriser, I 160 ff, 179, 244.
Folkehold, I 202.
Folketingsvalg, II 96, III 195 f.
Fonograf, II 35.
Frederiksborghest, se Hest.
Frederiksborgvogne, I 232.
Frugtsalg, II 29, 56.
Frugttræer, I 47, 87, 226, 252 f.
Færdselstælling, II 28.
Færge, II 20, 31*.
Færgepenge, I 112.
Fæstebrev, I 86 ff.
Gaardenes Indretning, I 30 ff.
Gadehusmænd, I 41.
Gadestævne, I 215.
Gardist, III 132 f.
Garn (Fiskergarn), II 122, 132, 137* f, 141 ff, 160 f.
Genganger, III 107.
Gilder, II 59 f.
Gravhøj, III 165 f.
Grise, se Svin.
Grundmurede Huse, I 37, II 78.
Grøfter, I 108, III 39.
Grøfters Afvanding, I 97 f.
Grøntsager, II 56.
Gulerødder, I 290, III 164.
Gulv, II 72, III 15.
Gæs, I 188, 190 f, 201, 204 f, 293, II 62 ff, 172, III 42.
Gødning, III 32.
Haandarbejde, I 314.
Haandværkere, II 71 ff.
Hakkelsemaskine, I 72, 136, 202.
Halmbod, I 297*, II 81*, 83*, 95*.
Hammelstøj, I 145*.
Hartkornsskat, I 41.
Harve, I 212, 236.
Hornskeer, se Skeer.
Have, I 22, 41, 46, 54, 108, 226.
Hegn, I 44 ff, 53 f, 98, 118.
Hejre, I 73 f.
Hellig Lund, III 164 ff.
Hest, I 74 f, 120 f, 198, 211, 220, 249*, 251*, 253*, 256, 258, 263, 291, II 8 ff, 27 f, 36, 38, 40, 44 ff, 54, 56 ff, 60, 88, 115, 129, 150, III 6, 9, 15, 30 f, 43, 56, 87, 100 ff, 114, 146, 190 f.
Hesteomgang, I 136.
Hesteopdrætterforening, I 256, 258.
Hestesko, II 102.
Hjulmand, II 72, 90, III 52 ff, 56.
Hjulplov, I 125 ff*, 143, 150.
Hoser, III 95 f.
Hovedgaarde, I 64.
Hoveri, I 22, 24 f, 47 ff, 90 ff, 107, 110, 114, 150, 218, III 34, 36, 38 f.
Hovfæng, II 147.
Huer, II 52.
Hugger, II 72.
Hund, II 42, III 182 ff.
Husar, I 123*, II 106, III 74 ff.
Husenes Indretning, I 30 ff.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Husmand, I 41 ff, 99 f, 214, 252, 254.
Husmandsbevægelse, I 290—317.
Husmandsforeninger, I 244 ff, 292.
Husmandssted, I 30 ff*, 36, 293*, 295*, 297*, 299*, 301*, 303*, II 72, 83*.
Husraad, I 200.
Hvede, II 45 f.
Hvidkaal, III 155, 158.
Hyrdedreng, I 197, 200, 202, 204 f, 215, II 105.
Hø, I 32, 203, 212, II 88, 147, III 16.
Høhoveri, I 48, 218, III 189.
Høns, I 190, 261, II 63, 171, III 50 f.
Hønsehus, I 34.
Hør, I 189 f, 194, 202, 212, 216, 252, II 69, 87, 98 f, 111, 122, 132, 142 f, 170, 172, III 17 f, 92.
Høst, I 194 f, 203 f, 212, 215 ff, III 51.
Høstgilde, III 120.
Ildebrand, I 30, 113, II 33, III 27.
Indhegning, se Hegn.
Is, II 23 ff, 138, 160.
Jagt, I 88, 95, 218, 232, III 35, 39, 103, 106, 121 f, 141.
Jordemoder, I 93 ff, 100, III 39.
Jordhytte, II 72.
Jordkølle, I 36.
Jul, I 192 f, 208 f, II 38, 64, 88, 98, 111, III 42, 50, 88.
Julestormen, III 11.
Kaffe, III 55.
Kager, III 54.
Kakkelovn, II 77.
Kalve, I 10 f.
Kapitelstakst, I 91, 106, 110, 154, 156 ff.
Kartoffel, I 51, 68 ff, 79, 177, 195, 200, 211, II 40, 56, 88, 138, 153, 155 ff, 170 f, III 16.
Kartoffelpriser, II 155 ff.
Kat, II 42.
Kerne Smør, I 9 f, 13 ff, 202, III 19, 51.
Kirke, I 100, III 28, 39, 48.
Kirsebær, II 34, 102.
Kirurg, III 76.
Klinede Vægge, III 15.
Klinkning, III 81 ff.
Klinte, I 73 f.
Klipfisk, II 172.
Klog Kone, II 169.
Klog Mand, I 9 ff, 226.
Kludekræmmer, II 70 f.
Klæder, III 19, 44.
Kniv, II 101, 103.
Kobbelbrug, I 62, 64.
Kobbertøj, III 28.
Komfur, II 77.
Konsulenter, I 165, 312 f.
Kontrolforeninger, I 166, 263 f.
Kopsætning, III 77 f.
Kornbrændevin, I 69.
Kornpriser, I 71 f, 154, 156 ff, 179, III 29 f.
Korsstue, I 34, 197*, 225*.
Kortspil, II 16 ff, 57, III 18, 104, 120.
Koste, II 40 f, 68 f, III 23, 90 ff, 112, 137.
Krig med Englændere, III 27 f.
Krinoline, III 51 *.
Kroer, I 22, 51, III 6, 20.
Kroge (Fiskerkroge), II 133, 145, 163.
Krogen, I 125, 127 ff*.
Krybskytte, II 147, 161, 167, III 115 ff.
Kræmmere, II 56, III 53 f.
Kulmile, III 6 ff*, 15, 20, 22, III 114.
Kulsviere (Kulsvidning), II 6 ff, 58, III 5 ff*, 19 ff, 100.
Kunstgødning, I 177, 200.
Kurve, III 23, 91.
Kvægavlsforeninger, I 165, 256 f.
Kvægsygdom, I 10, 12 ff.
Kæmpehøj, I 230 f, III 165 f.
Kæruld, II 172.
Køer, I 9 ff, 42, 76, 196 f, 201 ff, 205, 209, 220 f, 251 f, 254, 263, 291, II 59,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

76, 100, III 15, 31, 50, 87, 99.
Køgeresolution, I 244 f, 315.
Køkken, I 33.
Kørsel, II 6 ff.
Laanekasse, I 254.
Lade, II 93*.
Laks, II 160.
Landboforeninger, I 165, 248—265.
Landgilde, I 91, 106, 114 f, III 37.
Landmaalere, I 28.
Lejle, II 40.
Lerklinede Vægge, I 37, II 72, 74, 85*, 88.
Lerstampede Mure, I 37 ff*.
Lidkøb, III 180.
Ligkiste, II 92, III 122.
Ligtale, III 167 ff.
Livs-Fæstebrev, I 103 ff.
Loftskølle, I 36.
Lyng, II 93, 97, III 94, 104.
Lynggavl, III 104.
Lyngkoste, se Koste.
Lys (Belysning), I 196, II 97.
Lysestage, III 14.
Læbælte, I 253.
Læge, I 226.
Lærebrev, se Svendebrev.
Maaltider, I 192, 207 f, 213, 216 f, III 18, 44, 106, 121.
Makrel, II 138, 150, 159, 171.
Maltgøreri, III 44.
Maltkværn, III 15.
Maltkølle, I 36.
Marked, III 92.
Markfred, I 44, 46, 79 f.
Markled, I 122.
Marsvin, II 145 f, 159, 161, 167 f.
Maskiner, I 290 ff.
Matrikel, I 41.
Mejemaskine, I 177 f.
Mejeri, III 56.
Mergling, I 122, 250, 252.
Mesterprøve, III 75.
Mikkelsgilde, I 201 f, II 152.
Mose, III 39, 192.
Motorbaade, II 131, 139, 155, 166.
Murere, II 71 ff.
Mursten, I 34.
Musik, III 104, 175 f.
Mælk, I 34, II 49, III 15, 19, 44, 51.
Møbler, II 92, III 14.
Napoleonskrige, II 160.
Not, II 166.
Næringer, II 132, 141, 144, 154 f, 163, 174.
Oldermand, I 219.
Oldermandshorn, I 122.
Ost, III 19, 32.
Overleveringsforretning, I 115 ff.
Overtro, II 168 f, III 107, 165.
Paaske, II 98.
Paaskeæg, I 182.
Patentgødning, I 250.
Pighvar, II 160.
Pisé, I 37.
Planteavlsforeninger, I 165, 256.
Plejltærskning, I 196.
Pligtkørsel, I 92, 94, 112.
Plov, I 124 ff*, 254.
Politi, III 35.
Porte, I 32, 205*.
Post, I 219, 294, III 194.
Postvogn, I 199, II 8, 69*.
Postillon, II 8.
Pottemageri, III 82 ff.
Prangere, II 56, 62 f, 128 f, 138 f, 147, 150 ff, III 66.
Prioritetsgæld, I 168 ff.
Produktudstilling, I 294, 313.
Provstirug, I 250.
Præmie, I 44, 69, 250 f, 253, 258, 262, III 60.
Præmiepløjning, I 140, 143 ff.
Punch, II 153, III 56.
Pærer, II 34 f.
Rebslager, II 63, III 41 ff, 122.
Rebslagerbane, III 43*, 65.
Rejer, II 146, 159 f, 163.
Rensemaskine, I 72, 136, 202.
Rive, II 94.
Rodfrugt, I 177, 195, 200, 211, 213, 290 f, III 16 f, 22.
Roesaamaskine, II 94.
Rok, II 101 ff.
Rokkesten, I 242.
Rotherham Plov, I 129 f.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rotter, III 117 ff.
Rug, I 250, II 126, III 16, 30.
Rugbrød, I 69.
Ruser, II 145 f.
Ræve, III 35.
Rødspætter, II 129 f, 139.
Røgelse, I 10, 12.
Røgning, II 159.
Saamaskine, I 296.
Saaning, I 212.
Sadelmager, III 45 ff, 52.
Salg af Ejendomme, I 96.
Salmebog, II 169.
Sandorm, II 133.
Saks, II 101 ff.
Sav, III 59.
Savfiling, II 108*.
Selvbinder, I 178.
Selvmorder, III 167.
Session, III 191.
Sild, II 67 f, 129, 133 f, 136, 139, 143, 147 ff, 159, 161, 165, 168 ff, 173 f, III 54.
Sisebod, II 32, III 148 f.
Skatter, I 89, 91, 100.
Skeer, III 82.
Skillingstryk, III 160 ff*.
Skoleholders Løn, I 93 f.
Skolesti, I 98.
Skolevæsen, I 51 f, 100, 179 f, 206, 214, 237, 295 f, III 39, 174 f, 198.
Skomager, II 91, 99, 115 ff.
Skorsten, II 72, 77, 87*, III 13.
Skove, I 22, 30, 54, 101, II 132, 161, III 19, 97 ff, 201.
Skovfoged, III 5, 101, 108 ff.
Skovtyveri, se Tyveri.
Skraatobak, II 170 f.
Skrupper, II 160.
Skrædder, II 91, 99, 113 ff.
Skytteforening, I 133 f.
Skæmt, III 176 ff.
Skærveslagning, II 75.
Skøde, I 53, 56, 58, 82.
Skødebrev, I 86—102, III 99.
Slaaen, II 172.
Slagtning, I 186 ff, 287 ff, 291, II 12, 58, 60 f, III 31.
Sletter, II 158.
Smaaredsel, I 106.
Smed, II 96 ff, III 57, 74 ff.
Smedie, II 103 ff*.
Smør, I 9, 202, II 36 f, 44, 47 f, 50, 54.
Smørpris, I 160 ff, 179.
Snaps, se Brændevin.
Snedker, II 72, 90 ff.
Sold, III 92.
Soldater, I 222 ff.
Spanddagsarbejde, I 113.
Sparekasse, I 254, III 184.
Sparekasseindskud, I 168 ff.
Spisekammer, I 33.
Spøgeri, I 222 f.
Staldfodring, I 51.
Stamagervogne, I 239.
Stavnsbaandets Løsning, I 5 ff, 60 f, 84 f, III 36, 188.
Stenbider, II 158.
Stenfiskeri, II 131.
Stengærde, I 44 ff, 54, 108, 122.
Stejler (Stejleplads), II 144, 149.
Stikkelsbær, II 29.
Storme, II 25, 128, 148, 165.
Stranding, II 161.
Strikning, III 95 ff.
Strø Leer, I 232.
Strømper, III 95.
Sundtold, II 31.
Svejtserkvæg, I 76, 147.
Svendebrev, III 67 ff*, 77*.
Svendestykke, III 75 ff.
Svin, I 78, 201, 209, 211, 256, 263, 291, 293, II 62 ff, 76, 81, 88, 94, 100, 142, 169, III 16, 19, 31.
Svineslagterier, I 165, 284 ff, II 62, 65.
Svingplov, I 42, 124 ff*.
Sygehuse, I 94, III 39.
Sygdom, III 54.
Symaskine, II 113, III 48 f.
Sædpriser, se Kornpriser.
Synsforretning, I 115 ff.
Tang, I 66, II 169.
Taksation, I 88.
Teglværk, I 296, III 114 f.
Testimonium, III 167 ff.
Tiende, I 50, 91.
Tiggeri, I 181 f.
Tingmand, I 219.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tobaksrygning, I 22 f.
Toldvæsen, II 126 ff.
Torsdag, III 118.
Torsk, II 128, 131, 146, 159 f, 163, 172.
Torv, II 30, 32, 34, 36 ff, 43 f, 46, 48, 50, 53, 55, III 66.
Tran, II 133 f, 161, 166, III 14.
Trevangsbrug, I 62.
Trækul, II 7 f, 19.
Træskeer, III 82.
Træskomand, II 86, 120 f, III 33.
Tungefiskeri, II 124, 138, 144, 164 f.
Tungegarn, II 143.
Tyge Brahes Dag, II 148.
Tyrolerkvæg, I 77, 147.
Tyveri, II 41 f, 50, 115, 126, 169, III 31, 102 f, 109, 113, 163, 167.
Tækkemand, II 72, 91*.
Tækning, II 89*, 91*, III 94.
Tællelys, III 14.
Tærskemaskine, I 72, 136.
Tærskning, I 195 f, 204, 206, 210, 290, III 96.
Tømmer, I 30, 100 f.
Tømrer, II 72, 78, 86 ff, 92, III 56, 58.
Tørfisk, II 158 f.
Tørv, I 99, 212, 282, 291, 296, II 32, 34, 38 f, 67, 75 f, 88, III 5 f, 23 ff, 34, 39, 93.
Tørvebonde, II 10 f.
Tørvehus, I 34.
Tørvemose, I 22, 44, 99, 108, III 23 ff, 97.
Udpantning, I 114.
Udstykning, I 25, 28 f, 41 f, 88, III 165.
Uld, III 95.
Ulk, II 142, 170.
Ure (Urmager), III 79 ff.
Vager, II 146, 174.
Vandingssted, I 118.
Vandrebog, III 67 ff, 73*.
Vask, III 87.
Vej, I 71, 87 f, 94, 100, 112 f, 199 f, 218, 254, III 39.
Vejarbejde, I 26.
Vekselbrug, I 62 f, 66 f.
Vindmotor, I 72.
Vingestole, II 92.
Viser, II 70.
Vod, II 130, 161 ff.
Vogne, I 71, III 30, 60, 146.
Vægtere, II 50.
Vævning (Vævere), I 190, 202, II 107 ff, III 14, 18, 95.
Wood-Freebornske Plov, I 139 f*, 147.
Æbler, II 34.
Ægtkørsel, I 218.
Ænder, I 188, II 63 f.
Øl, II 70, III 11.
Øresundstold, II 31.
Øverstestue, I 33, 36.

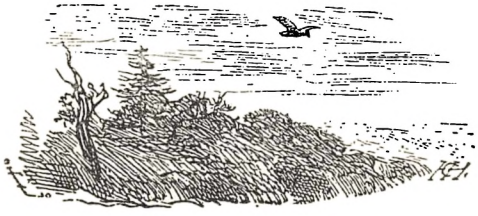

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

INDHOLD

	Side
NÆRINGSLIV	5
Kulsvidning og Kulsvierliv — Tørveskær — Andre Landbominder — Et Arvefæstebrev fra 1761 — En Rebslagerfamilie — Sadelmager — Hjulmand — Bagere — Vandrebog m. m. — Barber og Kirurg — Ure og Urmagere — Klinkere — Et Pottemageri — Blegemænd — Folkene paa Lyngen — Uldbinding.	
SKOVEN DRAGER	97
En Gaard ved Skoven — Skovfogder — Krybskytter.	
FRA FOLKELIVET	164
Den hellige Lund — Død og Begravelse — Et Testamente — Skoleminder — En gammel Spillemand. — Gammeldags Skæmt.	
LAND OG BY	188
EFTERSKRIFT	200
NOTER	203
NAVNELISTE	204
SAGFORTEGNELSE	230

BILLEDER

Side

Omslaget: Jægerspris Slot. Tegning af J. Th. Lundby .....
Titelbladet: Sylvest Hansen .....
Kulsvier 7
Milen stables 9
Milen brænder 11
Milen slukkes 13
Anders Prøjser 15
Lerches Rebslagerbane 43
Gaard i Aagerup 45
Hans Winther 47
Brudepar fra o. 1860 49
Bedstemor i Krinoline 51
Jydegaard, Lyngerup, I—V 53–61
Slotsgade 21, Hillerød 62
» 11 » 63
Fuglefængerhuset 65
C. H. Østergaards Svendebrev 68
Svendebrev fra København 1850 69
Vandrebog 73
L. F. Riemanns Svendebrev 1837 77
Gavl af Barber Riemanns Hus 79
Jens Omgangs Hus 155
Stenfisker Hans Jensen 157
Facsimile af Skillingstryk 162
Blidstrup gamle Præstegaard 169
Stenløse Præstegaard 171
Sylvest Hansen 176
Gæstgiveri paa Fisketorvet i Hillerød 177
Bakkegade, Hillerød 181
Helsingørsgade 9, Hillerød 183
Latinskolen, Hillerød 193
Frederiksborg Slot. Tegning af J. Th. Lundbye 202
Vignetter af J. Th. Lundbye ..... 229, 235 og 236

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ANDERS UHRSKOV

HEDEVIG OG HENDES DATTER. 1912. Udsolgt.
KARL LILLEKONE OG ANDRE KANUTTER. 1916. Udsolgt.
CHRISTOPHER BRUUN. 1916. Udsolgt.
NORDSJÆLLANDSK LANDSBYLIV I ÆLDRE TID. 1918. Udsolgt.
NORDSJÆLLANDSK FOLKELIV I–V.
I. To Nordsjællænderes Erindringer. 1921. Udsolgt.
II. Folkesagn. 1922. Udsolgt.
III. Sagn og Tro. 1923. Udsolgt.
IV. Højtid. 1924. Udsolgt.
V. Dagligt Liv. 1924. Udsolgt.
FOLK. Historier og Fortællinger. 1925.
KURLÆGE P. C. BJERREGAARD. 1927. Udsolgt.
LIV OG LEVNED I–III.
I. To gamle fortæller. 1927.
II. Bonde og Borger. 1928.
III. Skæbner. 1929. Udsolgt.
FYNSKE SAGN. 1929. Udsolgt.
I KAMP FOR HJEMMET. Fortælling. 1930.
KRISTIAN KONGSTAD. 1930. Udsolgt.
FRISKOLEFOLK. I. Fynboer. 1931. Udsolgt.
FRISKOLEFOLK. II. Fynboer og Jyder. 1931. Udsolgt.
SJÆLLANDSKE SAGN. 1932.
FYNSK LANDSBYLIV I GAMLE DAGE. 1932. Udsolgt.
KULSVIERBOGEN. Skildringer paa nordsjællandsk Folkemaal. 1933. Udsolgt.
DANSK FOLKEVID I. 1935. Udsolgt.
DANSK FOLKEVID II. 1936. Udsolgt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK